

KÁLVIN JÁNOS

MAGYARÁZATA

PÁL APOSTOLNAK TIMÓTHEUSHOZ
IRT LEVELEIHEZ

melyet az 1565-i genfi
latin nyelvű kiadás szö-
vegéből magyar nyelvre
fordított:

SZABÓ ANDRÁS.

Kálvin János magyarázata Pál apostolnak Tímótheushoz írt leveleihez.

I. LEVÉL.

Tartalom.

Úgy gondolom, hogy ezt a levelet inkább a mások — mint a Timótheus kedvéért írta az apostol, amiben velem egyet fog-nak érteni, akik mindent pontosan mérlegelnek. Nem tagadom ugyan, hogy Pálnak nem lett volna szándéka őt is tanítani és figyelmeztetni: de azt állítom, hogy ez a levél sok dolgot tartalmaz, amiket megírni felesleges lett volna, ha tisztán csak Timótheussal lett volna dolga. Ifjú volt ő és még nem bírt elegendő tekintéllyel az izgága emberek megfékezésére, akik vele szemben lázadoztak. Kiténik a Pál szavaiból, hogy voltak egyesek, akik felette nagy gögösségükben nem szívesen akartak akárkinek engedelmeskedni, akiket későbben olyan nagyravágyás fűtött, hogy a gyülekezet felzavarásának nem voltak hajlandók végetvetni, hacsak valaki, Timótheusnál idősebb ember közbe nem lép. Hasonlóan kiténik az is, hogy Efézusban sok elintézni való volt, ami mind a Pál jóváhagyását és nevét vette igénybe. Tehát, amikor Timótheust sok dologra kívánta figyelmeztetni, az ő neve alatt másokat is inteni akart.

Az első részben bizonyos nagyravágyókkal szemben fegyverzi fel Timótheust, akik haszontalan kérdések felvetésével kellették magukat. Hihetőleg zsidók voltak ezek, akik, noha törvényességet színleltek, az építést mellőzve csak haszontalan vitakozásokat keltettek. Pedig az Isten törvényének e megcsufolását legkevésbé sem szabad eltérni; abból semmi hasznot húzni nem lehet, hanem csak anyagot találni benne a fecsegésre és annak leple alatt képtelen badarságokat az egyház terhelésére használni fel. Ilyen megrontás több korszakban uralkodott a pápaság alatt, mint kellett volna. Mert mi volt a szkolasztikus theológia, mint üres és semmitérő elmékedéseknek rettentő chaosa? Még ma is vannak igen sokan, akik az Isten igéjének tárgyalásánál a saját szellemességüket fitogtatják s mintha világi bölcselkedés volna, tréfát űznek vele. Timótheusnak megígéri Pál, hogy az ilyen bűnök feddésében segítségére lesz és figyelmezteti arra, amit

a törvényből különösen meg kell tanulni; hogy kitűnjék, hogy a törvénynek megrontói azok, akik azt más célra használják. Azután, hogy tekintélye megvetés tárgya ne legyen — miután méltatlan voltáról vallomást tett — egyúttal dicselkedve hirdeti, hogy az Isten kegyelme mivé tette őt. Végül a fejezetet egy súlyos kijelentéssel fejezi be, amellyel Timótheust megerősíti az igaz tudományban és jó lelkiismeretben, másokat pedig a Hymenaeus és Alexander példájával megfélemlíti.

A második részben rendelí, hogy a nyilvános könyörgésekben mindenkit ajánljanak az Istennek, kiváltképpen az uralkodókat és hivatalnokokat; s mellékesen érinti, hogy mi hasznot húz a világ a polgári kormányzásból. És hogy miért kell mindenkiért könyörögni, azt azzal indokolja, hogy az Isten az által, hogy az evangéliumot és a Krisztus közbejárását mindenkinek odanyújtja, azt mutatja meg, hogy mindenkinek üdvösségét akarja. Ezt a saját apostolságával is megbizonyítja, mint aki különösképpen a pogány népek számára rendeltetett. Ezért mindenkit az Isten imáadására szólít fel, akárhol lakják is valaki — aztán elbeszéli, hogy ilyen alkalommal a szent gyülekezetben milyen szerénységet és alázatozságot kell az asszonyoknak tanusítaniok.

A harmadik részben, miután megemlíti, hogy milyen kitűnő hivatal a püspökség, az igazi püspök képét rajzolja meg és felsorolja azokat a kiváló tulajdonságokat, amiket a püspök-nél megkövetelnek. Azután megszabja, hogy milyeneknek kell lenniök a diakonusoknak s úgy az ők, mint a püspökök feleségének. S hogy minél nagyobb buzgóságot és lelkiismeretességet fordítson Timótheus mindezeknek megtartására, emlékeztetése idézi, hogy mit jelent az egyház igazgatásával foglalkozni, ami az Istennek háza és az igazság oszlopa. Végül az egész mennyei tudományának legfőbb részét, mintegy sarkpontját említi fel, az Isten Fiának testben való megjelenését, amivel szemben minden egyéb semminek tartandó, amikkel — amint látta, a magok fitogtatására vetemedett emberek kizárólag foglalkoznak.

Ami a következőket illeti, a negyedik rész kezdetén szigorúan elítéli a házasságot és az étkezést korlátozó hamis tanokat, úgyszintén ama legfőbb dolgokkal össze nem illő haszontalan meséket.

Aztán megjegyzi az apostol, hogy ő maga, és a legfőbb dologhoz ragaszkodó istenfélők csak azok ellen harcolnak, akik nem képesek elviselni, hogy az élő Istenbe helyezzük remény-ségünket.

Az ötödik részben, miután a feddéseken mérséklést és szelidséget ajánl, az özvegyekről beszél, akiket akkor az egyház szolgálatába fogadtak. Tiltakozik az ellen, hogy kivétel nélkül minden özvegyet felvegyenek, hanem csak azokat, akik arravalóságukat egész életükkel bebizonyították s a 60-ik évet elérték és semmiféle családi terhük nincs. Azután a presbyterekre

tér át és figyelmeztetést ad arra, hogy miképpen kell velük banni úgy az életmódot, mint a tanítást illetőleg. Ezt a tanítást egy súlyos bizonyítással mintegy szentesíti és újból tiltakozik az ellen, hogy egyeseket meggondolatlanul a presbyterek sorába felvegyen. Azután tanácsolja, hogy egészségének fenntartása céljából víz helyett bort igyék. A fejezet végén pedig inti, hogy a nem nyilvános bűnöknel a megítélésben óvatos legyen.

A hatodik részben a szolgák kötelességéről rendelkezik, ez alkalommal korhojja a hamis tanítókat, akik hivalkodó elmélkedés felett vitatkozva, inkább meggazdagodásra, mint építésre törekednek s kimutatja, hogy milyen veszedelmes betegség a kapzsiság. Ezután ismét a fennebbihez hasonló bizonyításhoz fordul, nehogy a Timótheusnak adott utasítás hiábavalónak tünjék fel. Végül, miután mellékesen megemlékszik a gazdagokról, ismét óvja Timótheust, hogy haszontalan tanításokba bele ne keveredjék.

* * *

A görög *Vulgata*-val, mely azt mondja, hogy ez a levél Laodiceából küldetett el, nem értek egyet. Ugyanis, Pál a börtönből a Kolosszébeliekhez írt levélben azt állítja, hogy a Laodiceabelieket sohasem látta: s ezért azok, akik azon a véleményen vannak, amelyet nem fogadok el, kénytelenek Kiszáziában két Laodiceát felvenni, holott az írók csak egyet ismernek. Továbbá Pál, saját szavai szerint, Timótheust Efézusban hagyta hátra, amikor Macedoniába ment. Ezt a levelet vagy útközben írta, mielőtt oda megérkezett volna, vagy visszatérése után, miután utazását már befejezte. Az bizonyos, hogy Macedoniától sokkal messzebb van Laodicea, mint Efézus, s nem valószínű, hogy visszatérése alkalmával Efézust mellőzve Laodiceába ment volna: különösen, mivel Efézusba sok dolog hívta. Ennélfogva inkább úgy gondolom, hogy máshonnan írta. Ámbar ennek nincs olyan nagy jelentősége, hogy a más nézetten levőkkel vitatkozni akarnék — mindenki maradjon meg a maga véleménye mellett — csak azt említem meg, ami (az én véleményem szerint) elfogadhatóbb.

Magyarázó jegyzetek az első levélhez.

I. RÉSZ.

1. Pál, Jézus Krisztus apostola a mi megtartó Istenünknek és Jézus Krisztusnak a mi reménységünknek rendelése szerint,

2. Timótheusnak, az én igaz fiamnak a hitben: Kegyelem, irgalmasság és békesség Istentől, a mi Atyántól és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól.

3. A miképpen Maczedóniába menetelemkor kértelek téged, hogy maradj Efézusban, hogy megmondjad némelyeknek, ne tanítsanak más tudományt,

4. Se mesékkel és vége-hossza nélkül való nemzetségi táblázatokkal ne foglalkozzanak, a melyek inkább versengéseket támasztanak, mint Istenben való épülést a hit által.

1. *Pál apostol.* Ha csak Timótheushoz írta volna ezt a levelet, nem kellett volna az „apostol” címet hangsúlyozni s olyan értelemben tenni a névéhez, ahogy van. Nem lehet ugyanis kétség az iránt, hogy Timótheus megelégedett volna tisztán csak a név megemlékezésével: hiszen tudta, hogy Pál a Krisztus apostola s nem volt szükség semmiféle bizonyításra abból a célból, hogy benne bízzék, önként is eléggé kész volt arra, s hosszas érintkezés folytán hozzászokott ahhoz. Tehát inkább másokért van ez a megnevezés, akik nem voltak hajlandók meghallgatni őt, vagy nem könnyen nyugodtak bele beszédeibe. Az ilyen emberek végett vallja magát Krisztus apostolának, hogy ne merészeljék kevésre becsülni, amit ír. S apostoli hivatását az Isten rendelésével vagy határozatával bizonyítja: mivel senki sem teheti magát apostollá, hanem akit az Isten arra rendelt, az valóban apostol és méltó a tiszteletre. Apostolságának pedig nemcsak Istent az Atyát teszi szerzőjévé, hanem a Krisztust is hozzákapsolja. Mert az egyház igazgatásában semmit sem tesz az Atya, csak a Fiú által, azaz együttesen a Fiúval.

Az *Istent megtartónak* nevezi, amely címmel gyakrabban a Fiút szokta illetni. De az Atyához inkább illik ez, azért is, mert Ő az, aki a Fiút nekünk adta. Tehát méltán tulajdonítja mind

a kettőnek a mi megtartásunk dicsőségét. Mert ugyan honnan van a mi megtartásunk? Nemde onnan, hogy az Atya úgy szeretett minket, hogy Fia által akart megtartani. Hogy aztán *Krisztust a mi reménységünknek* nevezi, sajátyszerűen illik ez a Krisztushoz. Ugyanis akkor kezdünk igazán remélni, amikor a Krisztusra tekintünk: amennyiben egyedül csak benne rejlik a mi üdvösségünk forrása.

2. *Timótheusnak, az én igaz fiamnak.* Nem jelentéktelen dicséret az, amivel Pál azt fejezi ki, hogy igaz és nem méltatlan fiának nevezi Timótheust: s azt akarja, hogy ilyenek ismerjék el mások is. Ezért Timótheust úgy ajánlja, mintha a második énje volna. De, hogy illik ez össze Krisztus véleményével: „Atyátoknak se hívjatok senkit e földön?” (Máté 23 : 9) Ugyazintén az apostolnak azon állításával: Ha test szerint sok atyátok is van, mindazonáltal egy a lelkek Atyja? (I. Kor. 4 : 15, Zsid. 12 : 9). Nézetem szerint Pál úgy alkalmazza magára az Atya nevet, hogy az Isten dicsőségéből szemernyit sem tagad meg s nem von el. Közmondászerűen fejezte ki magát: Az alárendelt nem harcol felettesével. Ilyen Pálnál az atyai cím, Istennel való vonatkozásban. A hitben mindenkinek egyedüli atya az Isten, mivel a maga igéjével és Szentlelkével mindenkét megújít s mivel egyedül ő az, aki a hitünket megerősíti. De akiket arra méltat, hogy ebben szolgálai legyenek, azokat az ő tiszteletének közlésére el is bocsájtja; de úgy, hogy az a szolgálat neki kisebbitésére ne váljék. Tehát Timótheusnak lelki atya az Isten; mégpedig hogy úgy mondjuk, az egyedüli. De Pál, aki az Isten szolgálója volt, a Timótheus születése tekintetében mintegy másodjogon magának követeli az atyai címet.

Kegyelem, irgalmasság. E szerint szokása ellenére az irgalmasságot középre tette, talán különös szeretetből Timótheus iránt, s nem tartja be szigorúan a sorrendet; mert, ami későbbeni, előbbre teszi, t. i. a kegyelmet, mely az irgalmasságból következik. Ugyanis először kegyelmébe fogad az Isten s azután szeretetével elhalmoz, mivel irgalmas. Különböztet nem szokatlan dolog a magyarázat érdekében az okot az okozat után tenni. *A kegyelem és béke kifejezésekről* másutt szólunk.

3. *Amiképpen kértelek téged.* Vagy a beszéd hézagossá, vagy a görög kötőszó *iva* felesleges. Egyébként az értelem mind a két módon világos. Először emlékezetébe idézi Timótheusnak, hogy miért kérte arra, hogy Efézusban maradjon. Ugyanis, mivel ezt az annyira kedves és hűséges munkatársát magától csak nehéz kényszerűségből bocsátotta el, hogy kötelességét, melynek elvégzésére más akárki nem volt hozzá hasonló, buzgón elvégezze, e gondolatnak Timótheust erősen kellett ösztönöznie nemcsak arra, hogy az időt hiába ne vesztegesse, hanem, hogy magát kitűnően és ne közönséges módon viselje. Ezért mintha feddené, arra inti, hogy szálljon szembe az áltanítókkal, akik a tiszta tudományt meghamisították. Hogy Efézusban a saját szerepét

Tímótheusra bízta, ebből lelkiismeretes gondoskodását kell észrevennünk. Mert úgy fáradozott a későbbi gyülekezetek megszervezésében, hogy az előbbieket ne maradjanak pásztor nélkül. S valóban nem kisebb erény a szerzeményt megtartani, mint valamit megszerezni. A „megmondjad“ kifejezés a hatalmat jelenti, amennyiben Pál hatalommal ruházta fel Tímótheust, hogy másokat megfélekezzen.

*Ne tanítsanak más tudományt.**) A görög szó, melyet Pál használt összetett szó s azért vagy úgy fordítható, hogy *másként*, azaz új módszerrel tanítani, vagy *mást* tanítani. Az Erasmus „kutatni“ fordítása nem tetszik nekem, mivel azt a hallgatókra lehetne érteni. Pedig Pál azokról beszél, akik nagyravágyásból új tanítási módot alkalmaztak. Ha úgy értelmezzük, hogy *másként* tanítani, világosabb lesz. Ugyanis ezzel a kifejezéssel óvja Tímótheust, hogy ne tűrje, hogy új tanítási módszereket vezessenek be, amelyek nem vágnak össze azzal az igazi és természetes módszerrel, amelyen ő tanított. Így egy másik levelében a hypotyposist, azaz az ő tanításának eleven módszerét ajánlja. Mert miként egy az Istennek igazsága, úgy annak előadási módja is egyszerű, azaz a legkevésbé sem felcicomázott, melyen inkább érzik a lélek méltósága, mint az emberi ékesszólás pompája. Aki ettől eltér, magát a tanítást ferdíti el és hamisítja meg. Tehát azt, hogy „másként tanítani“ a külső formára kell vonatkoztatni. Ha úgy értelmezzük, hogy „mást tanítani“, az az anyagra vonatkozik. Mindazáltal meg kell jegyezni, hogy nemcsak azt a tanítást nevezi másnak, amelyik az evangélium tiszta tanításával nyíltan szembeszáll, hanem, amelyik a tiszta evangéliumot új és idegen jelekkel vagy megrontja, vagy istentelen okoskodásokkal elhomályosítja. Mert minden emberi koholmány annyi, mint az evangélium megrontása. És akik az Irással istentelen módon játszanak, azért, hogy a keresztyénséget dicsekedés céljaira fordítsák, homályt borítanak az evangéliumra. Eszerint az ilyen tanítási mód teljesen idegen az Isten ígétől és a tanításnak attól a tisztaságától, amelyben megmaradásra inti Pál az efézusiakat,

4. *Se mesékkel ne foglalkozzanak.* Meséknek nevezi (véleményem szerint) nem annyira a hazug kitalálásokat, mint inkább a haszontalan fecsegéseket, vagy semmiségeket, amiknek semmi alapjuk nincs. Ugyanis megtörténhetik, hogy valami nem hazugság, mégis mese. Ilyen értelemben irt mesetörténelmet Suetonius Tranquillus, Lívius meg mesélt a nélkül, hogy alaptalanul fecsegett volna. Nem kétséges, hogy a görög szó „μῦθος“ (ezt a szót használja itt Pál) haszontalan semmiséget (φλυαρία) jelent. Azzal, hogy példa kedvéért egy esetet felhoz, minden kétséget eloszlat. Mert a mesék közé számítja a nemzetségekről való fejtegetéseket: nem azért, mert minden hazugság, amit

*) Kálvin így fordítja: Ne aliter doceant = Másképp ne tanítsanak.

azokról mondani lehet, hanem mivel hiábavalók és eredménytelenek. Így lesz tehát helyénvaló megfélejteni ezt a helyet: Ne foglalkozzanak mesékkel, amilyenek a nemzetségtáblák. Ilyen az a mese-történelem, melyről Suetonius említést tesz, s amely a tudósok közül is a józanesszűek előtt méltán nevetséges volt mindig. Mert lehetetlen, hogy nevetséges ne legyen az ilyen fáradozás, azaz a dolgok hasznos ismeretét háttérbe szorítva az Achilles, vagy utódainak kutatásaival tölteni az időt s a lelket Priamus fiainak felsorolásával fárasztani. Ha gyerekes tudománynál sem tűrjük meg ezt, ahol gyönyörködtetésről van szó, mennyivel kevésbé lehet túrni a mennyei bölcsességnél?

A nemzetségi táblázatokat vegnélkülieknek mondja, mivel a hiábavaló buzgólkodásnak nincs határa, s mivel útvesztőből (labyrinthus) útvesztőbe kerül.

Versengéseket. A tanítást az eredményből ítéli meg. Amelyik nem épít, el kell vetni ezt, még ha más hibája nem is volna; amelyik pedig csak versengések fölkelésére való, azt kétszeresen kárhóznati kell. Ilyenek az elmésségek is, melyekkel a nagyravágyó emberek elméjüket élesítik. Jegyezzük meg tehát, hogy minden tanítást abból a szempontból kell megvizsgálni és csak azt helyeseljük, amelyik épít: amelyek pedig haszonnélküli vitatkozásokra nyújtanak anyagot, azokat, mint az Isten egyházához nem méltókat, el kell utasítani. Ha ezt a vizsgálatot néhány évszázadon keresztül alkalmazták volna, — mégha sok tévedés fertőzte is meg az Isten tiszteletét, — bizonyára nem hatalmasodott volna el az az ördögi vitatkozó módszer, mely a skolasztikus teológia névre tett szert. Mert ugyan mit tartalmaz az civódásokon, vagy az üres elmélkedéseken kívül, amiből semmi haszon sem származik? Azért minél jobban ért valaki ahhoz, annál szerencsétlenebbnek kell mondanunk. Tudom, hogy a mentegetőzéseknek milyen leplébe burkolják azt; de mégsem érik el soha, hogy Pálnak ne volna igaza, amikor az ilyen tanításokat mind elítéli.

Istenben való épülés. Mert az ilyen elmésségek építenek a dolyfősségben, építenek a hiúságban, de nem az Istenben. Istenben való épülésnek nevezi azt, melyet az Isten helyesel, vagy amelyik az Isten szerint való. Továbbá azt tanítja, hogy az épülés a hitben áll; de ezzel nem zárja ki sem a szeretetet, sem az Isten félelmét, sem a bűnbánatot: mert lehetnek-e mások mind ezek, mint a hit gyümölcsei, amelynek mindig kegyesség a szülőtte. Mivel Pál tudta, hogy Isten tisztelete csak a hiten alapul, ennél fogva elegendőnek tartotta egyedül a hitet megemléteni, mint mindennek a forrását.

5. A parancsolatnak vége pedig a tiszta szívől, jó lelkiismeretből és igaz hitből való szeretet,

6. Melyektől némelyek eltévelyedvén, hiábavaló beszédre hajlottak:

7. Kik törvénytánítók akarván lenni, nem ér-

tük, sem a miket beszélnek, sem a miket erősítgetnek.

8. Tudjuk pedig, hogy a törvény jó, ha valaki törvénytiszteletben él vele,

9. Tudván azt, hogy a törvény nem az igazért van, hanem a törvénytáposokért és engedetlenekért, az istentelenekért és bűnösökért, a latrokért és fertelmesekért, az atya- és anyagyilkosokért, emberölőkért,

10. Paráznákért, férfifertőtlenekért, emberrablókért, hazugokért, hamisan esküvőkért, és a mi egyéb csak az egészséges tudománnyal ellenkezik,

11. A boldog Isten dicsőségének evangyélioma szerint, mely reám bízott.

Minthogy azok a semmirekellők, akikkel dolga volt Timotheusnak, a törvény leple alatt hencegtek, azért Pál előrelátásból azt tanítja, hogy a törvény nemcsak semmit sem segít nekik, hanem inkább ellenük van: ellenben az ő tanítása az evangéliummal nagyon jól összevág. Mert az az ő védekezésük nem különbözött attól, amit velünk szemben ma azok a szimatolók állítanak, t. i. hogy mi semmi másra nem törekszünk, mint arra, hogy a szent teológiát tönkretegyük, mintha azt pusztán csak ők melengetnék a keblükön. Ugy beszéltek ők a törvényről, hogy Pállal szemben gyűlöletet keltsenek. Mert mit akar Pál? Hogy azokat a füstöket eloszlassa, saját foglalkozásával bizonyítja, hogy az ő tanítása a törvénnyel jól megegyezik; ellenben helytelenül visszaélnék a törvénnyel azok, akik azt más célra használják fel. Miként ma az igazi teológia meghatározása után világosan kitűnik, hogy mi annak a megújítását akarjuk, miután megtépdesték és megcsufolták azok a haszontalanok, akik theologus címükkel póffeszkedve a hig és rideg semiségeken kívül semmivel sem rendelkeznek.

„A parancsolatot“ itt a törvény helyett használja, mint részt az egész helyett.

5. *Tiszta szívből való szeretet.* Ha a törvényt abból a célból kell alkalmazni, hogy a szeretetben, mely a hitből és a jó lelkiismeretből ered, épüljünk; ebből következik, hogy hamisan magyarázzák a törvényt azok, akik annak tanítását nevetséges vizsgálódásokra fordítják. Egyébiránt nem fontos, hogy a szeretetet itt a törvénynek mind a két táblájára vonatkoztassuk-e, vagy csak a másodikra. A parancs az, hogy az Istent teljes szívből szeressük s felebarátainkat, mint önmagunkat. De mikor a szeretetről a Szentírásban említés történik, az többnyire a második részre vonatkozik. Nem kételkedném azon, hogy itt az Isten és felebarátunk iránti szeretetet érti Pál, ha pusztán csak a szeretet szót említette volna. De mivel hozzateszi a hitet s a jó lelkiismeretet és a tiszta szívet, az a magyarázat, melyet itt adok, nem lesz eltérő az ő véleményétől s összeillik az előtűnk levő hellyel is. A törvénynek az a lényege, hogy az Istent igaz hittel és tiszta lelkiismerettel tiszteljük; továbbá, hogy egymást kölcsönösen szeressük. Aki ettől eltér, az az Isten törvé-

nyét azzal, hogy más célra csúri-csavarja, megcsúfolja. De kétséget támaszthat itt az a körülmény, mintha a szeretetet elébe tenné a hitnek. Véleményem szerint nagyon gyerekesen okoskodnak azok, akik így gondolkoznak. Ugyanis a szeretet azért, mert az első helyen van említve, jelentőségben nem az első, amennyiben azt is tanítja Pál, hogy az a hitből származik. Az ok pedig sorrendben megelőzi a saját okozatát. Ha kellően mérlegeljük az egész szöveget, úgy áll a dolog, ahogy Pál mondja, mintha ezt mondta volna: Azzal a szándékkal adta Isten a törvényt, hogy a hitben neveljen, ami a jó lelkiismeretnek és szeretetnek anyja. Így a kezdetnek a hitből és nem a szeretetből kell kiindulnia.

A tiszta szív és a jó lelkiismeret keveset különbözik egymástól. Mind a kettő a hitből származik. A tiszta szívról ugyanis azt mondja a Csel. 15:9, hogy Isten a hittel a szíveket megtisztítja; a jó lelkiismeretről pedig azt mondja Péter (I. 3:21) hogy annak alapja a Krisztus feltámadásában van. Ezután úgy szól az apostol tanítása, hogy sehol sincs igaz szeretet, ahol nincs Istenfélelem és tökéletes jó lelkiismeret. S azt sem kell figyelmen kívül hagyni, hogy mindeniknek külön külön jelzőt ad. Mert nincs közönségesebb dolog s nincs semmi könnyebb, mint a hittel és a jó lelkiismerettel dobálózni és kérkedni. De ugyan hányadik ember az, aki tetteivel igazolná, hogy minden hazugságtól mentes? Különösen megjegyzendő a hit jelzője, mely azt fejezi ki, hogy hamis ennek a megvallása, ha nem tűnik ki a jó lelkiismeret s nem mutatkozik meg a szeretet. Mivel az emberek üdvössége a hitben áll s az Isten tökéletes tisztelése a hitben, a jó lelkiismeretben és szeretetben: nem lehet csodálkozni azon, ha Pál ezekben állapítja meg a törvény lényegét.

6. *Melyektől némelyek eltévelyedvén.* Szigorúan megmarad a kitűzött cél mellett. Ugyanis ez a szó, hogy *ἀποχέω*, melynek participiuma szerepel itt, a céltól való eltérést, vagy eltévelyedést jelenti. Feltűnő hely, ahol a szócséplés vádjával illet minden olyan tanítást, melynek nem ez az egyedüli célja, s egyúttal arra is int, hogy mindenkinek gondolkozása megfiúsul, míhelyt másfelé tekint. Megtörténhetik, hogy a haszontalan elmésségek sokakat bámulatba ejtenek, mindazáltal megmarad a Pál állítása, hogy: Ami a kegyességben nem épít, *haszontalan fecsegés* az. Ezért nagyon kell vigyázni, hogy az Isten szentséges beszédében ne keressünk egyebet, csak az *erős építést*; különben példás szigorúsága megbünteti közülünk azt, aki azzal visszaél.

7. *Akarván lenni.* Nem azokat feddi, akik a törvény tanítását nyíltan támadják, hanem inkább azokat, akik úgy viselkednek, mint annak tanítói. Azt mondja, hogy az ilyenek semmihez sem értenek, amikor haszontalan kérdésekkel foglalkoznak s egyúttal korholja dölyfösségüket, amikor hozzateszi, hogy „amiket erősítgetnek“. Mert nem találhatók az ismeretlen dolgoknak vaktában való idézésére vakmerőbb emberek, mint az

ilyen mesék mesterei. Látjuk ma is, hogy milyen göggel és komorsággal döngik mesteri meghatározásaikat a Sorbon féle iskolák. S miféle dolgokról? Amelyek az emberi elme előtt teljesen titokzatosak, amiket sem a Szentírás igéje, sem semmiféle nyilvánlatkoztatás soha világosságra nem hozott. Erősebb meggyőződéssel bizonyítják az ő purgatoriumokat, mint a halottak feltámadását. S ha azt, amit a szentek közbejárásáról hazudoznak, az emberek nem tartják biztos jövődőlésnek, kiabálják, hogy az egész hitélet felfordult.

Minek említem az isteni papi uralmakról (hierarchia), a viszonylagosságokról és hasonló koholmányokról szóló szörnyű útvesztőket? Nincs ennek határa. Az apostol hirdeti, hogy ezekben mind beteljesedik az, amit a régi közmondás így fejezett ki: „Vakmerő a tudatlanság“ s miként a Kol. lev. 2:4 mondja, hogy: A testi érzéstől felfuvalkodottak tudatlanságra hajlamosak.

8. *Tudjuk pedig, hogy a törvény jó.* Ismét előveszi a rágalmat, amellyel őt elhalmozták. Mert valahányszor a rágalmazóknak képmutatásával szembeszállt, ezek, mint valami paizssal, a törvénnyel védték magukat. Hogyan? Azt akarod, hogy a törvény el legyen temetve s kitörülve az emberek emlékezetéből? Pál, hogy ettől a rágalomtól azokat elűzze, beismeri, hogy a törvény jó, csak *törvénytisztelettel* kell élni vele. Itt a rokontörzsű szavakból következtet, amennyiben a „*törvénytisztelet*“ magától a „*törvény*“-től származik. A továbbhaladás önként értendő. Azt tanítja ugyanis, hogy a törvény jól összeillik az ő tanításával. Aztán azok ellen fordítja ezt, akik a törvényre hivatkoznak.

9. *A törvény nem az igazért van.* Nem szándéka az apostolnak értekezni a törvény által követelt kötelességekről; amit mond, azt az érdekelt személyekre mondja. Mert sokszor megtörténik, hogy, akik azzal kérkednek, hogy a törvénnyel buzgón foglalkoznak, egész életükkel azt árulják el, hogy legelső sorban ők a törvénynek megvetői. Ennek ma kitűnő példáját láthatjuk azokban, akik az igazság műveinek szószólóiként és a szabadakarat híveiként szerepelnek. Állandóan ajkukon hordják az élet tökéletes szentségét, jó tetteiknek jutalmazását: de egész életük azt kiáltja, hogy több mint hitetlenek és istentelenek s mindenképpen kihívják maguk ellen az Isten haragját és az Isten ítéletét minden aggodalom nélkül megvetik. Nagyszerűen magasztalják a jónak és a rossznak szabad választhatását; de tetteikkel azt árulják el, hogy a Sátánnak szolgái, mégpedig a szolgaságnak legerősebb bilincseibe verve. Mivel a Pál ellenségei ilyenek voltak, azért, hogy balga dolyfösségüket fékezze, azt a tanítást adta nekik, hogy a törvény, mint Isten kardja az ő megsemmisítésükre ki van húzva; ellenben neki és a hozzá hasonlóknak nincs okuk arra, hogy a törvényt félelmetesnek, vagy gyűlöletesnek tartsák; mert ez a kegyeseknek és Isten önkéntes tisztelőinek nem ellensége. Tudom, hogy egyes férfiak e szavakból finomabb értelmet olvasnak ki, mintha Pál a törvény

természetéről tisztán theológus módon vitatkoznék. Ugyanis arra következtetnek, hogy a törvénynek semmi köze az Isten fiaikhoz, akik a Szentlélek ereje által újjá-születtek, mivel nem az igazak részére hozott. De az összefüggés arra késztet, hogy ezt a mondatot egyszerűbben értelmezzem. Ugyanis Pál abból a közönséges alapelvől indul ki, hogy „a rossz erkölcsökből származtak a jó törvények“ s azt állítja, hogy a törvény az istentelenek gonoszságának korlátozására szolgál, mivel azok, akik önként jók, nem szorúlnak a törvény parancsára. Most az a kérdés, vajjon a halandók közül csak egyetlen egy is kivethető-e ebből a számból? Azt felelem erre, hogy Pál itt nem azokat nevezi „igazaknak“, akik minden tekintetben tökéletesek (ilyeneket nem lehet találni!) hanem, akik szívöknek minden dobbanásával a jó felé törekednek: úgyhogy számukra a kegyes törekvés mintegy önkéntes törvénnyé lesz, anélkül, hogy más ösztönzésre, vagy fékezésre lenne szükségük. Tehát ellenfeleinek arcátlanságát akarta leleplezni, akik a törvény nevével felfegyverkeztek a kegyes férfiakkal szemben, akik egész életükkel a törvény igaz parancsát fejezték ki; ellenben nekik ugyancsak szükséges volt a törvény; mégsem törődtek vele. Ezt jobban kifejezi az ellentétnek szembeállításával.

Hogyha valaki nem is engedi meg azt, hogy Pál az ő ellenfeleinek hallgatagon és mellesleg szemére veti ezeket a felsorolt bűnöket; legalább megmarad a rágalom elhárítása, mert, ha a törvénynek őszinte és nem alattomos szolgálata vezetné őket, inkább fel kellett volna szerezni magukat annak fegyvereivel, hogy a bűnökkel és gonoszságokkal harcoljanak, ahelyett hogy nagyravágyásukat és haszontalan fecsegésüket a törvénnyel leleplezzék.

Törvénytisztelet és engedetlenség. A jogtalankodókat a magyarázók helyesebben törvénytiszteletnek fordíthatják volna, az *ὀρθοῦς* görög szó jelentésének megfelelően, akiktől keveset különböznek a második helyen említett engedetlenség. A bűnösök alatt az istentelen embereket érti, vagy az alávaló és fertelmes életűeket. Nem volna képtelenség, ha a *hitetlenek* és *istentelenek* elvetemülteknek és fertelmeseknek fordítanók is, ámde a nem nagy jelentőségű kifejezéseknél nem akartam olyan szigorú lenni.

Lopásnak (plagium) a régiéknél egy idegen rabszolgának elrablását vagy felbujtogatását nevezték; vagy egy szabad embernek csalárd eladását. Ha valaki többet akar erről tudni, forduljon a jogtudósoktól a Flavius féle törvényhez. Egyébiránt Pál itt csak egyes eseteket érint, amelyek röviden minden törvényességét egybefoglalnak. Alapja a törvénytiszteletnek a nyakasság és lázadozás, amit a két első szóval fejezett ki. Ugy látszik, az istentelenekkel és bűnösökkel az első és második tábla ellen vétőket jelöli meg és ezek után teszi az elvetemülteket és fertelmeseket, vagy a gyalázatos étellel megfertőzötteket. Mivel kivált-

képpen háromféle módon éri a felebarátokat sérelem: erőszak, csalárdság és szenvedély következtében; ezt a három lehetőséget sorolta fel, amint világosan kitűnik. Az erőszak az emberlőknél és szülőgyilkosoknál nyilvánul meg; második helyen az ocsmány szenvedélyeket említi fel, harmadik helyen pedig a csalárdságok és más szégyenletes tettek következnek.

10. És ami egyéb... Ezzel a résszel az a célja, hogy fényes bizonyosságát adja annak, hogy az ő evangéliuma mennyire nem harcol a törvénnyel. Megvallja ugyanis, hogy tanításával helyesli azt a felfogást, melyet az Ur adott az ő törvényével mindazokkal szemben, amik az igazi tanítással ellenkeznek. Ebből következik, hogy azok, akik az evangéliumtól eltávoloznak, legkevésbé sem értik a törvény lelkét: hanem annak csak árnyékát kutatják. Az igaz tanítás ellentéte az üres vizsgálódásoknak, melyek körül a fonák tudósok tehetetlenkednek — amint alább a 6:4 alatt mondja — s amelyek az eredménytelenség után méltán nevezhetők betegeseknek.

11. A dicsőség evangéliuma... a dicsőséges evangélium helyett, mellyel keményen kifogásolja azokat, akik az evangélium gyengítésére törekedtek, pedig abban az Isten a saját dicsőségét mutatja meg. S világosan hozzáteszi, hogy „amely rábizatott” hogy mindenki értse meg, hogy az Isten evangéliuma nem más, mint amit ő hirdet s ezért minden mese, amiket fennebb elutasított, idegen úgy a törvénytől, mint az evangéliumtól.

12. És hálát adok annak, a ki engem megerősített, a Krisztus Jézusnak, a mi Urunknak, hogy engem hívnek ítélte, rendelvén a szolgálatra.

13. Ki előbb istenkáromló, üldöző és erőszakoskodó valék: de könyörült rajtam, mert tudatlanul cselekedtem hitetlenségemben;

12. És hálát adok... Nagy az apostoli hivatal méltósága, amit Pál magának követelt, pedig előbbi életét tekintve korántsem lehetett méltó akkora tisztességre. Ezért, hogy kevélységgel meg ne vádolják, kénytelen a saját személyéről is megemlékezni. Őszinte vallomást tesz méltatlan mivoltáról, de hangosan hirdeti, hogy ő az Isten kegyelméből apostol. Sőt azt, a mivel — úgy látszik — méltóságát kisebbitette, a saját hasznára fordítja, mert így annál jobban ragyog benne az Isten kegyelme. Midőn Krisztusnak hálát ad, elhárítja magát az irigységet s egyúttal elvágja azt a kérdést, hogy: Méltó-e vagy nem egy olyan megtisztelő hivatalra? Semmi tekintetben sem tünteti ki magát, elég neki, hogy őt Krisztus választotta el. Némelyek arra használják fel az ilyen kifejezéseket, hogy alázatosságukat fitogtassák, de a Pál őszinteségétől messze járnak, akinek az volt a szándéka, hogy nemcsak bátran dicsekedjék az Urban, hanem a saját dicsőségét utána tegye mindennek. S miért ad hálát? Azért, hogy szolgálatba állíttatott. Ebből arra következtet, hogy hűségeseznek íteltetett. Ugyanis Krisztus nem vesz magához részrehajlásból

akárkiket, hanem csak az arra alkalmasokat választja el; tehát akiket erre a tiszteletre méltatott, azokat mint méltókat becsülik meg mi is. Ezzel nem áll ellentétben, hogy Judás a Zsolt. 109:9 jóvendőlése szerint rövid időre felmagasztaltatott, de nemsokára elbukott. Ugyanis más volt a Pál helyzete, miként más célra és más feltétel mellett is nyerte a megtiszteltetést, midőn Krisztus kijelentette, hogy neki választott edénye lesz. (Csel. 9:15.) De úgy látszik, hogy Pál ilyen módon a hűségét, mellyel korábban kitűnt, elhivatásának okául tekinti. Ha így volna, hamis volna és képtelenség a hálaadás. Mert apostoli hivatalát nem annyira az Istennek tulajdonítaná, hanem a saját érdemének. Azt mondom tehát, hogy nem az az értelme ennek, hogy azért vétetett volna be az apostolok közé, mert az Isten előre látta, hogy hűséges lesz. Mert semmi jót nem láthatott benne előre Krisztus sem, csak amit az Atya rábizott. Ezért mindig igaz marad ez a kijelentés: Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket. (János 15:16.) Inkább hite mellett akart bizonyosságot felhozni abból, hogy Krisztus apostolnak választotta el. Mert akiket így választ el, azokra nézve mintegy parancsot ad, hogy őket híveknek tartsák. Szóval ez az elválasztás nem vonatkozik az előzetes ismerésre, hanem inkább annak a bizonyosságát jelenti, amiben az embereket részeltetni lehet; mintha azt mondta volna, hogy: Hálát adok a Krisztusnak, aki azzal, hogy szolgálatára elhívott, nyilvánvalóvá tette, hogy az én hűségemet helyesli. E közben felemlíti Krisztusnak más jótéteményeit is, hogy t. i. őt megerősítette, más szóval, hogy hatalmassá tette. Ezzel nemcsak arra gondolt Pál, hogy őt eredetileg az Isten keze arra képezte ki, hogy alkalmas legyen hivatásának betöltésére, hanem egyúttal a kegyelemnek állandóságára is, amelyet tapasztal. Mert nem lett volna elég, hogy őt Krisztus egyetlenegyszer hűségeseznek ítélte, ha állandó segedelmével nem erősítette volna; tehát mind a két esetben megvallja, hogy Krisztus kegyelmének köszöni, hogy egyszer felmagasztaltatott és hogy abban az állapotban megmaradt.

13. Istenkáromló és üldöző, vagyis az Istennel szemben gyalázkodó, az egyházzal szemben üldöző és erőszakoskodó. Látjuk, hogy milyen nyíltan beismeri, amit neki szemére vehetnek, hogy mennyire nem kisebbiti a saját bűneit s milyen bátran bevallja méltatlan voltát, hogy ezzel az Isten kegyelmének nagyságát jobban feltüntesse. Ugyanis nem elégszik meg az „üldöző” címmel, hanem szenvedélyét és indulatosságát inkább akarta más néven, az „istenkáromló” szóval kifejezni.

Mert tudatlanul cselekedtem a hitetlenségben. Bocsánatot nyertem — így szól — az én hitetlenségemért, mivel az tudatlanságból származott. Mert hiszen az üldözés és erőszakoskodás nem volt egyéb, mint a hitetlenség következménye. Ugy látszik tehát, hogy a megbocsátásra nincs lehetőség, csak a tudatlansággal való védekezés esetén? Mi következik ebből? Vajjon, ha

valaki tudva vétkezik, sohasem bocsátja meg az Isten? Erre az a feleletem, hogy meg kell jegyeznünk a *hitetlenség* szót, ami a Pál kijelentését a törvény első táblájára korlátozza. A második tábla áthágásai, még ha tudatosak is, megbocsátatnak; de aki az első táblát tudva és akarva megsérti, a Szentlélek ellen vét, mivel egyesén az Istennel száll szembe. Mert nem gyarlóságból esik el, hanem azért, mert az Isten ellen tör s rosszaságának biztos jelét adja. Ebből megérthetjük a Szentlélek ellen elkövetett bünt, ami először az Isten ellen való közvetlen szembeszállás útján az első tábla áthágásában, azután az igazságnak rosszindulatú elutasításában nyilvánul meg. Mert ha az Isten igazságát a makacs rosszaság el nem utasítja, akkor nincs ellenállás a Szentlélekkel szemben. Végül a hitetlenség általános (generalis) fogalomnak tekintendő, a rosszakaratú szándék pedig, amit az apostol a tudatlansággal szembeállít, különös (speciális) fogalomnak. Ennél fogva helytelenül cselekednek azok, akik a Szentlélek elleni bünt a második tábla áthágásába helyezik, valamint azok is, akik a hitetlenséget és elvakult szenvedélyt olyan nagy bűnnek tartják. Mert végül is a halandók akkor vétkeznek a Szentlélek ellen, amikor szándékosan háborút kezdenek az Isten ellen azért, hogy azt a fényt, amelyet nekik a Lélek nyújt, kioltásák. Rettenetes valami az ilyen istentelenség és szörnyű vakmerőség. Kétséget nem szenved, hogy hallgatag fenyegetéssel meg akarta Pál félemlíteni azokat, akik egyszer megvilágosítottak, hogy a megismert isteni igazság ellen ne hadakozzanak, mert rájuk nézve végzetes lesz az eredmény. Mert ha a Pál elvetemültségét tudatlansága miatt meg is bocsátotta az Isten, azok, akik tudva és készakarva vétkeznek, semmi bocsánatot nem remélhetnek. De úgy látszik, hiába beszélünk a különbségről*): mert tudatlanság nélkül sehol sem lehet hitetlenség, amely mindig vak. Véleményem erre az, hogy a hitetlenek közül némelyek olyan vakok, hogy az igazságnak hamis látszata megcsalja őket; mások pedig annyira elvakultak, hogy a tudatos rosszakarat vesz erőt rajtuk. Pál sem volt teljesen ment a bűnös érzelmektől, de valami meggondolatlan buzgóság elragadta s azt hitte, hogy helyes amit cselekszik. Tehát Krisztusnak nem szándékosan, hanem tévedésből és tudatlanságból volt ellensége. A farizeusok sem voltak teljesen mentesek a tévelygéstől és tudatlanságtól, akik Krisztust rossz lelkiismerettel rágalmazták, de a nagyra-vágyás és az egészséges tanítás elleni istentelen gyűlölet, sőt az Istennel szemben való dühös makacsság arra ösztökölte őket, hogy rosszakaratúlag és szándékosan — nem tudatlanul — Krisztussal szembeszálljanak.

*): T. i. a tudatlanságból folyó és a szándékos hitetlenség közti különbségről.

14. Szerfelett megsokasodott pedig a mi Urunknak kegyelme a Krisztus Jézusban való hittel és szeretettel.

15. Igaz beszéd ez és teljes elfogadásraméltó, hogy Krisztus Jézus azért jött e világra, hogy megtartsa a bűnösöket, a kik közül első vagyok én.

16. De azért könyörült rajtam, hogy Jézus Krisztus bennem mutassa meg legelőbb a teljes hosszútűrését, példa gyanánt azoknak, a kik hiendenek ő benne az örök életre.

17. Az örökkévaló királynak pedig, a halhatatlan, láthatatlan, egyedül bölcs Istennek tisztesség és dicsőség örökkön örökké! Amen.

14. *Megsokasodott.* Az Istennek iránta való kegyelmét ismételtén magasztalja, nemcsak a rosszakarat megszüntetése és hálájának bizonyosága végett, hanem azért is, hogy azt szembeállítsa a gonoszak rágalmaival, akik egészen azon voltak, hogy az ő apostolságát elnyomják. Amikor pedig azt mondta, hogy a kegyelem *megsokasodott*, még pedig felette nagy mértékben, azt jelzi, hogy előbbi életének emléke eltöröltetett és annyira elenyészett, hogy a jók előtt semmit sem árt neki, hogy ő azelőtt olyan volt.

Hittel és szeretettel. Mind a kettő az Istenre vonatkoztatható, mégpedig olyan értelemben, hogy az Isten igazságosnak mutatkozott, s Krisztusban való szeretetének fényes bizonyosságát adta, amikor őt kegyelmére méltatta. Mégis inkább akarom egyszerűbben úgy érteni ezt, hogy a hit és a szeretet jelei és bizonyosságai annak a kegyelemnek, melyről megemlékezett, hogy ne gondolják róla azt, hogy hiába és meggondolatlanul dicsekedik. S a hitet szembeállítja a hitetlenséggel; a Krisztusban való szeretetet pedig a haraggal, melyet a hívőkkel szemben gyakorolt volt; mintha azt mondaná, hogy az Isten úgy megváltoztatta őt, hogy egészen más és új emberré lett. Tehát e jelek és eredmények miatt becsüli nagyra a kegyelem nagyságát, amely feltétlenül eltörlő előbbi élete emlékét.

15. *Igaz beszéd ez.* Miután hivatását a gyalázattal és igazságtalan gáncsoskodókkal szemben megvédte, nem elégszik meg ezzel, hanem a saját javára fordítja azt, amit ellenfelei gyalázatként a szemére vethettek. Azt mondja ugyanis, hogy az egyházra nézve hasznos, hogy ő megelőzőleg, mielőtt az apostolságra elhivatott volna, *olyan ember volt*, mivel ilyen módon a Krisztus mintegy biztosítékot adott minden bűnösnek a megbocsátás biztos reménységére. Mert amikor szörnyeteg és vérengző vadállatból *pásztorrá* változott, Krisztus feltűnő bizonyosságát adta iránta való kegyelmének, hogy abból mindenki bizalmat nyerjen a felől, hogy bármilyen súlyos és kegyetlen bűnök sem zárják el a hozzávezető utat az üdvösség tekintetében. De először egy általános véleményt nyilvánít ki: *Krisztus azért jött, hogy megtartsa a bűnösöket* — s ezt olyan ünnepélyes előszóval látja el, amilyent a legkomolyabb dolgokban szokott

használni. A vallás tanításánál a legfőbb tétel minden bizonnyal a következő: Krisztus eljött, hogy nekünk, elveszett embereknek üdvösséget hozzon. Ez az előszó legyen nekünk hangos kürt a Krisztus kegyelmének kikiáltására, hogy minél jobban higgyünk benne s legyen pecsétnyomónk, hogy azzal szívünkbe vessük bűneink megbocsátásáról a bizalmat, amely másként oly nehezen hatol be az emberi lelkekbe. Ugyan mi oka lehetett Pálnak, hogy ezekkel a szavakkal: „*igaz beszéd*“ felhívja a figyelmet, ha megtartatásuk felől az emberek magukban nem töprengenének mindig? Mert ha Isten az Atya ezerszer is felajánlja nekünk a Krisztusban való megtartatást s Krisztus maga is ezt hangoztatja az ő hivatásáról: mégsem szűnünk meg rettegni, vagy magunkban legalább is töprengeni a felől, hogy valóban így áll-e a dolog? Ezért valahányszor eszünkbe jut a bűnök megbocsátása felől valami kétség, tanuljuk meg azt *ezzel az előszóval*, mint valami pajzzsal elhárítani és tanuljuk meg, hogy az igazság kétségbevonhatatlan és méltó arra, hogy ellenvetés nélkül elfogadjuk.

A bűnösöket megtartani. Ebben a mondatban nyomaték van, mert akik meg is vallják, hogy Krisztus hivatása a megtartás, kissé nehezen nyugszanak bele abba a gondolatba, hogy az ilyen megtartás a bűnösökre is vonatkoznék. Ugyanis a mi gondolkozásunk mindig az érdemesség felé sodródik s míhelyt méltatlanságot látunk, azonnal megszűnik a bizalmunk. Tehát minél jobban nyomnak valakit a bűnök, annál nagyobb erővel meneküljön Krisztushoz, bizva abban a tanításban, hogy azért jött ő, hogy megtartást hozzon, nem az igaz embereknek, hanem a bűnösöknek. Azt is meg kell jegyezni, hogy Pál a Krisztus általános hivatásából veszi a bizonyítékot, nehogy az újdonság képzelenséggé tegye, amit a saját személyéről nem rég állított.

Akik közül első vagyok én. Nem lehet arra gondolni, hogy az apostol szerénységből valótlant mondott volna, sőt éppen olyan őszinte, mint alázatos vallomást akart tenni, amely szíve mélyéből fakadt. De azt kérdezhetné valaki, hogy miért mondja magát a bűnösök között elsőnek, miután csak az igaz tanítás ismeretének hiánya miatt esett el, máskülönben egész életével kifogástalan volt az emberek előtt? Ezek a szavak éppen arra intenek, hogy az Isten előtt milyen súlyos és gyalázatos bűn a hitetlenség; kiváltképpen, ha ahhoz makacsság és dühös szenvedély járul. Könnyű dolog az embereknél a Pál vallomását enyhíteni s mint meggondolatlan túlbuzgóságot szépíteni; de Isten sokkal többre becsüli az engedelmisséget, semhogy a makacssággal párosult hitetlenséget könnyű vétségnek vegye. Ezért jól meg kell jegyeznünk ezt a helyet. Az olyan embert, aki a világ előtt nemcsak büntelen, de a legkiválóbb erényekkel tündöklék s igen dicséretes életet él, ha az evangélium tanításával szembe szállott, makacs hitetlensége miatt a legeslegnagyobb bűnösök közé soroljuk. Ebből megérthető, hogy mit érnek Isten előtt a

képmutatóknak összes csílogásai, ha Krisztusnak makacsul ellenszegülnek.

16. *Hogy benne mulassa meg először Krisztus az ő hosszútűrését.* Mikor azt mondja, hogy „*először*“, arra mutat rá, amit fennebb mondott, hogy t. i. ő az első a bűnösök között. Ezzel pedig azt fejezi ki, hogy Isten mindjárt kezdetben példányképet adott, hogy mint valami előkelő és pompás színházban, szemléltető legyen, s hogy senki se vonhassa kétségbe azt, hogy részére kész a megbocsátás, csak hittel közeledjék Krisztushoz. És valóban meg is szűnik minden kétségünk, midőn ennek a kegyelemnek példaképét, melyet keresünk, Pálban olyan világosan látjuk.

17. *Az örökkévaló királynak pedig.* Lelkesültségében ebben a felkiáltásban tör ki, mivel már nem volt szava, hogy halálját kifejezze. Az ilyen kitérőseknek akkor van helye, mikor kénytelenek vagyunk a dolog nagysága miatt beszédünket félbeszakítani. Már pedig mi lehet csodálatosabb, mint a Pál megtérése? Az ő példája mindnyájunkat arra int, hogy sohasem szabad az isteni elhívás kegyelmére gondolnunk a nélkül, hogy a csodálkozás el ne ragadjon. Az előttünk levő esetben a nagyszerű magasztalás Pál előző életének emlékeztetést egészen elnyeli. Milyen megmérhetetlen az Isten dicsősége! A jelzők, amiket itt az Istenre ruház, jóllehet állandók, mégis különösen találóak. Örökkévaló királynak, vagy az örökkévalóság királyának nevezi az Isten, akiben változás nem eshetik soha. Aztán *láthatatlannak*, mivel megközelíthetetlen fényességben lakik, amint később mondja; továbbá *egyedüli bölcsnek*, mivel elnémit és megsemmisülésre kárhoztat minden emberi bölcseséget. Szóval arra a záradékra tér vissza, amelyet a Rómabeliekhez írt levelében használt (Róm. 11:33): „*Óh mélységes gazdagság stb., milyen titkosak az Isten ítéletei, milyen végéremehetetlenek az ő ítéletei.*“ Azt akarja ezzel mondani, hogy az Istennek véghetetlen és megmagyarázhatatlan bölcsességét olyan tisztelettel fogadjuk el, hogy — ha az ő művei felül is mulják a mi értelmünket — mégis a bámulat tartson fogva. Mindazáltal kétséges, hogy amikor az utolsó jelzővel azt mondja, hogy „*egyedül*“, vajjon minden dicsőséget egyedül az Istennek akar-e tulajdonítani, vagy egyedül *őt* nevezi bölcsnek, vagy pedig *egyedülinek* mondja. A második értelmezést inkább helyeslem. Ugyanis a jelen esetben nagyon helyenvaló volt, az emberi okosságot — bármilyen is lehetett az — az Isteni tisztelet gondolatának alárendelni. Nem lehet mégsem tagadni, hogy azt hirdeti, hogy egyedül az Isten méltó minden dicsőségre. Mert dicsőségének szikráit úgy szórja mindenütt az ő teremtményeire, hogy az csorbitatlanul birtokában marad. Mind a két esetben azt fejezi ki az apostol, hogy semmi dicsőség nincs az Istenén kívül.

18. Ezt a parancsolatot adom néked, fiam Timótheus, a rólad való korábbi jóvendölések szerint, hogy vitézkedjél azokban ama jó vitézséggel,

19. Megtartván a hitet és jó lelkiismeretet, melyet némelyek elvetvén, a hit dolgában hajótörést szenvedtek;

20. Kik közül való Himenéus és Alexander, kiket átadtam a sátánnak, hogy megtanulják, hogy ne káromkodjanak.

18. Ezt a parancsolatot adom. Amit a saját személyéről közbevetőleg mondott, az mintegy eltérés volt kitűzött céljától. Ugyanis amikor Timótheust tekintéllyel akarta felruházni, ezzel különösen neki magának kellett felruházva lennie. Tehát kellőképpen visszautasította azt a vélekedést, amely neki útjában állhatott. Most pedig, miután beigazolta, hogy az istenfélők előtt apostolságát azért, mert valamikor a Krisztus országát ostromolta, semmivel sem kell kevesebbre becsülni, az akadály elhárítása után visszatér buzdításának folytatásához. Tehát az a parancsa, amiről kezdetben megemlékezett.

Hogy Timótheust *fiának* nevezi, ezzel nemcsak jóindulatát bizonyítja vele szemben, hanem másoknak is figyelmébe ajánlja őt. Aztán, hogy tanítványát még jobban bátorítsa, visszaemlékezteti a megelőző jóvendölésekre, vagyis az Isten lelkének bizonyosságára, amit felőle korábban kapott. És valóban nem csekély ösztönzés volt Timótheusra nézve, hogy az ő szolgálatát Isten helyeselte és hogy isteni jóvendölés folytán hivatott el arra, még mielőtt az emberek szavazata elválasztotta volna. Rút dolog meg nem felelni az emberek várákoszásának, de mennyivel rútabb minden erőnkől meghiusítani az Isten akaratát! Amde tudnunk kell miféle jóvendölésekre gondol Pál? Némelyek azt hiszik, hogy valami kijelentés készítette volna Pált arra, hogy Timótheusszal munkáját összekösse, — aminek helyességét én is megengedem, — de hozzáteszem, hogy mások részére is voltak ilyen kijelentések; mert Pál nem ok nélkül beszél többszámú jóvendölésekről. Ezért az ő szavaiból arra következtünk, hogy Timótheusra vonatkozólag több jóvendölés volt, melyek őt a gyülekezetnek ajánlták. Ugyanis mivel még fiatal volt, e miatt könnyen gáncsolásnak lett volna kitéve s Pálnak is számára vethették volna, hogy nagyon fiatal embereket idő előtt öregeket megillető hivatalokba állít. Ezenkívül Isten Timótheust nagy és fontos dolgokra szánta. Ugyanis nem közönséges ígérhirdető volt, hanem az apostolhoz nagyon közel állott s Pál távolléte alatt sokszor volt az ő helyettese. Ezért volt szükség különös bizonyítékra, hogy abból világosan kitűnjék, hogy nem az emberek meggondolatlansága bízta meg azzal a nagy feladattal, hanem maga Isten választotta el arra. Nem volt akkor szokásos és mindennapos dolog a próféták dicséreteivel ékeskedni: de mivel Timótheusban különleges tulajdonságok voltak, Isten azt akarta, hogy őt az emberek csak akkor hívják el, ha

az Isten saját szavával is helyesli azt, s azt akarta, hogy Timótheus hivatásának teljesítéséhez csak mint olyan fogjon hozzá, akit a próféták jóvendölése elhívott. Egészen hasonló módon állították hivatalba Pál és Barabás is. (Csel. 13:2.) Ugyanis ez az eset új és szokatlan volt s másképp nem kerülhették volna el az elhamarkodottság hírét.

Most valaki azt vethetné ezzel szembe: Ha az Isten az ő prófétája által előre kijelentette, hogy milyen munkás lesz Timótheus, mire való volt őt arra inteni, hogy *olyan* is legyen? Avagy az Isten jóvendölésének erejét meghiusíthatta-e? Azt felelem erre, hogy nem történhetett másképp, mint ahogy Isten megígérte; de e közben nem adhatta magát Timótheus tétlenségre és elpuhulásra, hanem eleven és tevékeny eszköznek kellett mutatkoznia, engedelmessé az Isten akaratának. Ezért Pál, mialatt őt ösztökélni akarja, nem ok nélkül említi a jóvendöléseket, melyekben Isten érette mintegy kezeskedett. Mert azok intették őt elhívására. Ezért teszi hozzá, hogy „vitézkedjél azokban“ t. i. a jóvendölések tekintetében, amivel azt fejezi ki, hogy Timótheusnak az Istennek ilyen helyeslésében bizva, annál lelkesebben kell harcolnia. Mert minek kellene adnia, vagy mi adhat nekünk több elevenséget, mint amikor tudjuk, hogy Isten rendelt annak megtevésére, amit teszünk? Ez a mi fegyverünk, ez a mi erősségünk, aminek védelme alatt sohasem bukunk el.

A *vitézkedés* szóval azt fejezi ki, hogy harcolni kell. Altlában az istenfélőkre illik ez: de különösképpen a keresztyén tanítókra, akik vagy előharcosok vagy vezérek. Tehát mintha azt mondaná: Ha nem tudod kötelességedet küzdelem nélkül teljesíteni, emlékezzél arra, hogy Isten akarata téged biztos reménnyel szerelt fel a győzelemre s erre emlékeztvén biztasd magadat. Mert jó a vitézkedés, azaz dicsőséges és üdvös, ha az Isten vezérsége alatt vitézkedünk.

19. *Megtartván a hitet és jó lelkiismeretet.* A hit elnevezést általánosságban értem „egészséges tanítás“ helyett. Így jelöli meg a 3. rész 9. versében a hit titkát is. És valóban a *tanítóban* különösen ezt a két tulajdonságot keressük, t. i. hogy az evangélium tiszta igazságát tartsa meg, azután, hogy azt jó lelkiismerettel és őszinte igyekezettel szolgálja. Ha ez a két tényező megvan, magától következik a többi.

Melyet némelyek elvetvén. Arra mutat rá ezzel, hogy milyen szükséges a jó lelkiismeretet hittel kapcsolni össze, mivel ellenkező esetben a rossz lelkiismeret büntetése az igazságtól való eltérés lesz. Akik nem szolgálnak az Urnak tiszta lélekkel, hanem aljas ösztönöknek hódolnak, mégha megelőzőleg józan értelmük is volt, ettől teljességgel elesnek. Ez a hely gondosan megjegyzendő! Tudjuk, hogy milyen páratlan kincs az egészséges tanítás! Ezért semmitől sem kell annyira félni, mint annak elvesztésétől. Pál ennek egyetlen egy megőrzési módját szabja élénk, ha a jó lelkiismeret mögé bástyázzuk el magunkat. Ta-

pasztaljuk ezt mindennap. Mert miért van az, hogy az evangéliumot megvetve olyan sokan rohannak az istentelen szekták felé, vagy szörnyű tévelygésekbe bonyolódnak? Azért mert a vakságnak ezzel a nemével bosszulja meg Isten a képmutatást, ellenben a tiszta istenfélelem az állhatatosságra tesz erőssé. Ebből két dolgot kell megtanulnunk. Először intést kapnak a tanítók és az evangélium szolgálói s az ő személyükben az összes gyülekezetek, hogy tartózkodjanak az igaz tanításnak kétszínű és álnok gyakorlásától, mert ezért szigorú büntetés jár. Azután megszűnik a botrány, ami igen sok embert megzavar, mikor azt kell látniok, hogy egyesek, akik előbb a Krisztusra és az evangéliumra felesküdték, nemcsak a régi tévhitbe esnek vissza, hanem ami sokkal rosszabb, csodálatos tévedések varázshatalmába kerülnek. Az ilyen példák bizonyítják meg világosan az evangélium méltóságát, s ezekben mutatja meg nyilván az Isten, hogy semmiképpen sem tűrheti el annak megfertőzését.

Különben ezt tanította az összes évszázadok alatt szerzett tapasztalat is. Amennyi tévelygés a keresztyén egyházban kezdettől fogva létezik, mind ebből a forrásból fakadt; mivel némelyekben a nagyravágyás elnyomta a tiszta istenfélelmet. Tehát a rossz lelkiismeret minden téves tanításnak az anyja. Ma is látjuk, hogy akik az igaz hitet nem őszintén karolják fel, igen sokan barmok módjára az Epikureusok esztelenségei felé rohannak, hogy a saját képmutatásukat leplezzék. Sőt amikor mindenfelé terjed az Isten megvetése s a csaknem minden rendbeli bűnös és elvetemült erkölcsök azt igazolják, hogy semmi, vagy hogy milyen kevés feddhetetlenség van a világon: nagyon kell félni, hogy a felgyulladt fény rövid idő alatt kialszik és csak nagyon kevés ember számára hagyja meg Isten az evangélium megértését. A kép, melyet az apostol a *hajótöréstől* vesz, nagyon találó. Mert azt jelzi, hogy a mi hajózásunkat a jó lelkiismeretnek kell irányítania, hogy a hit sértetlenül érjen kikötőbe: különben a hajótörés veszélye fenyegeti, vagyis a hit a rossz lelkiismeret következtében, mint valami örvény miatt a viharos tenger vize alá merül.

20. *Hymenaeus és Alexander.* Az elsőt újból megnevezi a II. levélben (2:17), ahol a hajótörés képéről is szó van, amelyet Hymenaeus szenvedett. Ő ugyanis azt mondta, hogy már megtörtént a feltámadás. Híhetőleg Alexander is esztét vesztette az annyira képtelen tévelygés miatt. És csodálkozunk ma, ha némelyekkel a Sátán különféle álnokságok révén játékokat űz, mikor látjuk, hogy a Pál barátai közül is egy-egy olyan rettenetes romlásba bukott? Egyébként mind a kettőről úgy emlékezik meg Pál, mintha Timótheus előtt ismeretes emberek lettek volna. Nem kétlem, hogy ez az az Alexander, akiről említést tesz Lukács (Ap. Csel. 19:33), s aki efézusi volt és lázadást akart kelteni, de abban megakadályozták. Pedig amint mondtuk, ezt a levelet Pál elsősorban az efézusiak kedvéért írta. Ebből tudjuk,

hogy milyen vége volt, s mikor ezt tudjuk, igyekezzünk hitünket jó lelkiismerettel ápolni, hogy mindvégig sértetlenül meg-tarthassuk.

Akiket átadtam a sátánnak. Amint említettük (az I. Kor. 5:5 versénél) némelyek ezt úgy magyarázzák, hogy az említetteket megkorbácsoltatták s erre következtetnek a *dívamus* szóból, amiről Pál említést tesz ugyancsak az I. Kor. 12:28-ban. Ugyanis az apostolok, miként a gyógyítás adományával fel voltak ruházva, hogy azt az Isten kegyelmének és jótéményének bizony-ságtétele végett az istenfélőkkel szemben alkalmazták: úgy fel voltak szerelve hatalommal az istentelennel és lazadozókkal szemben is, vagy azért, hogy azokat kínzás végett a sátánnak adják át, vagy hogy velük szemben más fenyítéket alkalmaz-zanak. Ennek a hatalomnak példáját mutatta be Péter Ananiás-ban és Saphirában (Ap. Csel. 5:1), Pál pedig az ördögös Bar-jézusban (Ap. Csel. 13:66). Nekem azonban inkább tetszik a kiközösítésre gondolni, mert semmi elfogadható magyarázat nincs arra nézve, aminek alapján el kellene hinnünk, hogy azt a ma-kacs Korinthusit másképpen büntették volna, mint kiközösítéssel. Ha pedig azt az embert Pál kiközösítés útján adta át a sátán-nak, miért ne volna lehetséges itt is ugyanaz az eset. Vegyük ehhez azt is, hogy a kiközösítés jelentőségét nagyon világosan kifejti. Ugyanis mivel az egyházban uralkodói széke csak a Krisztusnak van, úgy rajta kívül nem lehet más, csak a sátán uralma. Ezért akik az egyházból kizáratnak, azoknak mindad-dig a sátán uralma alatt kell élniök, amíg az egyházzal újból ki nem békülnek, s Krisztushoz vissza nem térnek. Hallom, hogy a bűn nagyságához képest azokra örökre érvényes átkot is mond-hatott az apostol — de e felől nem mernék biztosat állítani.

De mit akar az ezután következő rész: „*Tanulják meg, hogy ne káromkodjanak*” — hiszen, akít az egyházból kirekesztenek, az több szabadságot vesz magának, mivel a kö-zös fegyelem kötelékéből mintegy felszabadulva még arcátlanab-bul lázadozik? — Erre azt felelem, hogy akármit indulatosko-dík is azoknak gonoszsága, a közeledéstől mégis el vannak zárva, hogy a nyáját érintkezésükkel meg ne fertőzzék. Mert sokkal inkább ártanak a gonoszok, ha ugyanannak a hitnek leple alatt hatolnak be. Tehát elvételük tőlük az ártás lehető-sége, mikor nyilvánosan megbélyegeztetnek, úgyhogy a tiszták közül senki sem marad bizonytalanságban a felől, hogy azok is-tentelen és átkozott emberek s ezért a velük való érintkezéstől mindenki irtózni fog. Néha azokra is hatással van ez, akiket a megszennyítésnek bélyege megrettent s így vakmerőségükkel felhagynak. Tehát még ha valamikor gonoszabb indulattal tér-nek is vissza, mégsem eredménytelen ez az orvosság az elva-dultság megfékezésére.

II. RÉSZ.

1. Intelek azért mindenekeelőtt, hogy tartas-
sanak könyörgések, imádságok, esedezések, hála-
adások minden emberekért,

2. Királyokért és minden méltóságban levők-
ért, hogy csendes és nyugodalmas életet éljünk,
teljes istenfélelemmel és tisztességgel,

3. Mert ez jó és kedves dolog a mi meg-
tartó Istenünk előtt,

4. A ki azt akarja, hogy minden ember
idvezüljön és az igazság ismeretére eljusson.

1. *Intelek azért.* Az istenfélelemnek ilyen gyakorlása meg-
tart minket és megerősít az Istennek igaz tiszteletében és félel-
mében és ápolja a jó lelkiismeretet, amiről az apostol szólt. Ezért
nem alap nélkül használja az apostol ezt a kifejezést, mivel azok
az intellektusok a már közölt, parancstól függenek. S először is a
nyilvános *könyörgésekről* szól, amelyeket — amint parancsolja —
nemcsak a hívőkért, hanem az egész emberiségért kell tartani.
Ugyanis némelyek magukban úgy gondolkozhattak: Miért
törődünk a hitetleneknek üdvösségével, akikhez semmi közünk?
Nem elég, ha mint testvérek egymásért kölcsönösen könyör-
günk és Istennek kegyelmébe ajánljuk az ő egész egyházát;
ami azonkívül van, nem tartozik ránk. Ezzel a balvéleménnyel
száll szembe Pál s parancsolja az efézusiaknak, hogy könyör-
géseikbe foglalják be az összes halandókat s ne korlátozzák azo-
kat tisztán csak az egyház testére. De hogy miben különbözik
egymástól a négy fogalom közül három, amelyeket Pál felsorol,
megvallom, egészen nem értem. Gyerekes dolog, hogy a Pál
szavait Augustínus az ő idejében használt szertartásokra vonat-
koztatja. Sokkal egyszerűbb azoknak magyarázata, akiknek vé-
leménye szerint *könyörgések* azok, amik által bűneinktől meg-
akarunk szabadulni, *kérések*, amikkel a magunk számára hasz-
not kívánunk, *imádságok*, melyekkel az Isten előtt a ránk zú-
dult igazságtalanságokért panaszkodunk. Ambár én nem teszek
ilyen finom megkülönböztetést, mégis inkább helyeselek egy
másikat. *Προσευχή*-nak hívnak a görögök mindennemű kérést; a
δέησις pedig a kéréseknek azt a formáját fejezi ki, amellyel va-

lamit kívánunk. Ilyen módon ez a két szó egymáshoz úgy vi-
szonylik, mint nem és faj. *Ἐντεύξις*-nek szokta Pál nevezni a
kéréseket, amelyeket egymásért hangoztatunk, amit latinul az
intercessio szó fejez ki. Ambár Plato a második Alcibiades-ben*)
másként fogja fel ezt, azaz olyan értelemben, hogy „maga-
magáért határozott kérést kigondolni“, a *προσευχή* szót pedig álta-
lános értelműnek veszi. De, hogy kellett-e többet ne törődjünk
ezzel a nem éppen fontos kérdéssel, Pál (az én véleményem
szerint) egyszerűen azt parancsolja, hogy valahányszor nyilvános
könyörgéseket tartanak, könyörögjenek és imádkozzanak min-
denkiért, még azokért is, akikkel jelenleg semmiféle közösségük
nincs. Mégsem felesleges a szavaknak halmozása; de nekem
úgy tetszik, hogy Pál szándékosan használja ugyanazon célra,
hogy a könyörgés tekintetében a buzgóságot és figyelmet annál
inkább ajánlja és keményebben sürgesse. Tudjuk ugyanis,
hogy az istenfélelemnek ilyen gyakorlásában mekkora a mi ha-
nyagságunk! Nem csoda tehát, ha azt a Szentlélek a Pál szája
útján hathatósabbá akarja tenni.

A „hálaadás“ kifejezésben semmi sem homályos, mert mi-
ként azt akarja, hogy a hitetlenek megtartását az Istennek ajánl-
juk: úgy azt is akarja, hogy a hitetleneknek öröndetes és sze-
rencsés sikereiért hálát adjunk. Ugyanis Istennek az a csodálatos
jósága, amelyet mindennap megmutat, midőn napját úgy a jókra,
mint a gonoszokra felhossa (Máté 5:45), méltó arra, hogy dí-
csérettel emlékezzünk meg arról és hogy szeretetünket kiterjesszük
a méltatlanokra is.

2. *Királyokért.* Különösképpen a királyokra és a hivata-
lokra gondol az apostol, mivel ezek a keresztyének előtt mások-
kal szemben gyűlöletesek lehettek. Ugyanis amennyi hivatal
volt abban az időben, azok valamennyien esküdt ellenségei vol-
tak a Krisztusnak. Eszerint azt a gondolatot természetesen
hangoztathatták, hogy nem kell azokért könyörögni, akik min-
den erejüket és hatalmukat a Krisztus országának támadására
fordítják, pedig annak terjedése mindennél inkább kívánatos.
Pál szembeszáll ezzel a felfogással és világosan megparancsolja,
hogy *azokért* is könyörögni kell. S valóban az emberek gonosz-
sága nem lehet oka annak, hogy az Isten intézményét ne kell-
jen szeretni. Ezért mivel a hivatalokat és az uralkodókat Isten
az emberiség megtartására teremtette, — még ha sokan közülük
el is térnek az Isten parancsától — azért mégsem szabad ne-
künk habozni, hogy szeressük s a megtartását kívánjuk annak,
ami az Istené. Ez az oka annak, hogy miért kell a híveknek
— bármilyen országban is éljenek, nemcsak engedelmeskedni a
törvényeknek és hivatali hatalmaknak, hanem könyörgéseikben
azok jólétét is ajánlani az Istennek. Jeremiás így szólt a zsidók-

*) Plato egyik dialógusának ez a címe.

nak (29 : 7) : Könyörögjetez Babílon békéjéért, mivel az ő békéjében van a ti békességetek. (Károli ford. annak jóléte lesz a ti jóléteket). Minden időre szól a tanítás, hogy kívánnunk kell, hogy az Istentől rendelt hatalmasságok épségben maradjanak.

Hogy csendes és nyugodalmas életet... A kilátásba helyezett haszon ösztönzést ad nekünk. Ugyanis felsorolja az apostol azt a sokféle hasznot, melyek a jól rendezett igazgatásból származnak. Első azok közt a *nyugodalmas élet*. Ugyanis a hivatalok karddal vannak felfegyverezve, hogy minket békességben megtartsanak. Ha nem fékeznek a gonoszok vakmerőségét, rablással és öldökléssel lenne tele minden. E szerint abban áll a béke megvédésének módja, hogy minden egyes embernek megadatik, ami az övé és hogy a hatalmasok erőszakoskodása büntetlenül nem garázdálkodhatik. A második haszon az *istenfélelem* megtartása, amennyiben a hivatalok a vallásos élet ápolására s az istentiszteletnek megvédésére és a vallásos cselekmények tekintélyének biztosítására törekednek. A harmadik a *közérkölciségről* való gondoskodás, mert az is a hivatalok jóságának eredménye, hogy az emberek állati ocsmánságokra ne aljasodjanak le s illetlenül ne féktelenkedjenek, sőt inkább hogy virágozzék a szerénység és mértékletesség. Ha ez a három körülmény megszűnik, milyen lesz az emberi élet? Ha tehát akár a köznyugalommal, akár az istenfélelemmel, akár a tisztességgel törődünk, emlékezzünk arra, hogy azokra is gondolnunk kell, akiknek munkája révén e nagyszerű javak hozzánk jutnak. Ebből megértjük, hogy az esztelen emberek híján vannak minden emberiségnek s csak vad műveletlenséget lehelnek, mikor a hivatalok megszüntetését kívánják. Különben hogy mondanának ellene annak, hogy a királyokért is könyörögni kell? Hogy érvényesüljön a jog és tisztesség és virágozzék a vallásos élet? S hogy lehet azt mondani, hogy nemcsak a királyi cím, hanem az egész állam is ellensége a vallásnak? Az előbbi felfogásnak forrása az Isten Lelke, míg az utóbbinak szükségképpen az ördögé kell hogy legyen. Ha valaki azt találja kérdezni, vajjon azokért a királyokért is kell-e könyörögni, akiktől semmi ilyen nem kapunk, azt felelem neki, hogy ami kívánságunk oda irányul, hogy az Isten Lelkétől vezetettve kezdjenek azon javaknak munkásai lenni, amelyekből minket előbb megfosztottak. Tehát nemcsak azokért kell nekünk könyörögni, akik arra méltók, hanem kérni kell az Istent, hogy a rosszakból jókat csináljon, t. i. mindig ahhoz az elvhez kell magunkat tartani, hogy az Isten a felsőbbiségeket úgy a vallásos életnek, mint a nyugalomnak és köz-tisztességnek megőrzésére rendelte éppen úgy, miként a földet a termények létrehozására teremtette. Ezért miként mindennap imádkozunk a kenyérért és kérjük az Istent, hogy a földet áldásával tegye termékkennyé: úgy kell gondolnunk a fennebb említett jótéteményeknél arra a rendes közegre, melyet az ő bölcsesége rendelt nekünk. Vegyük ehhez még azt, hogy ha azoktól a javak-

tól, amelyeknek biztosítását Pál a hatóságoknak tulajdonítja, elesünk, a mi hibánk lesz az. Mert az Isten haragja haszontalanokká teszi ránk nézve a hatóságokat, éppen úgy, mint a földet terméketlenné. Ezért a mi kötelességünk az afféle csapásokat imádkozással elhárítani, amiket az Isten a mi bűneink miatt ránk mér. E mellett viszont az uralkodók is figyelmeztetnek kötelességeikre, valamint azok is, akik hivatalt viselnek. De nem elég, ha azzal, hogy kinek-kinek a magáét megadják, minden jogtalanságot megakadályoznak és a békét ápolják: ha egyúttal a vallásos életet is előmozdítani, s becsületes figyelemzettel a jó erkölcsöket megerősíteni nem igyekeznek. Mert nem hiába intí őket Dávid (Zsolt. 2 : 12), hogy a „Fiút megcsókolják“ és nem hiába mondja Ézsaiás (49 : 23), hogy az egyháznak „dajkái“ lesznek.“ Ezért nincs miért dicsekedjenek, ha az Isten tiszteletének megerősítéséhez nem nyújtanak segítséget.

3. *Mert ez jó.* Miután hasznosnak mondotta azt, amit tanított, erősebb bizonyítékát adja annak, hogy ez az Istennek így tetszik. Már pedig, ha az ő akarata bizonyos, ez előttünk minden bizonyítással fel kell, hogy érjen. A *jó* alatt az apostol azt érti, ami *helyes és szabályszerű*. Minthogy pedig az Isten akarata szabály, amihez minden kötelességünket szabnunk kell: azért az apostol előtt csak az *jó*, ami az Istennek tetszik. Ez a hely különös megjegyzést érdemel, miután belőle az az általános elv tűnik ki, hogy a *jó és szabályszerű* cselekvésnek valódi szabálya abban van, hogy egyedül az Isten tetszését nézzük s egyébre semmire sem gondoljunk, csak amit Ő helyesel. Ebből az Isten-félfő könyörgés törvénye is megállapítható, hogy t. i. kövessük az Istent, aki előttünk jár és hogy minden imádságunkat az Ő akaratához és rendelkezéséhez alkalmazzuk.

Ha ez az elv érvényesült volna a pápaságban, manapság nem szenvedne az imádság annyi hibában. Mert — kérdezem, — honnan fogják megbizonyítani, hogy az Isten akarata volna az, hogy a halottak védelméhez fordulnak az emberek? Továbbá, hogy a halottakért közbenjárnak? Végül miképpen bizonyítják be, hogy az ő imádkozási formájukban mi tetszik az Istennek?

Ebből következik a második résznek megbizonyítása is: hogy az Isten azt akarja, hogy minden ember üdvösséget nyerjen. Mi lehet méltóbb, mint az, hogy a mi imádságaink ennek az isteni akaratnak segítségére legyenek? Végül pedig megmutatja, hogy az Istennek szíven fekszik minden ember üdvössége, mivel mindenkit az Ő igazságának megismeréséhez hív. — Bizonyítás a következményből.*) — Ugyanis, ha az evangélium az Istennek hatalma minden hívőnek üdvösségére (Róm. 1 : 16). bizonyos, hogy az örökélet reménységéhez hív az Isten mindenkit, akinek az evangéliumot felkínálja. Amennyiben pedig az elhívás bizonyosága az Ő titkos elválasztásának: úgy, akiket az

*) Argumentatio a posteriori.

Isten az ő evangéliumának részeseivé tesz, azokat az üdvösség birtokához is juttatja; mivel az evangélium nekünk felnyitja az Isten igazságát, ami biztos kezdete az életnek. Ebből kiténik, hogy milyen gyerekesen képzelődnek azok, akik ezt a helyet az *eleveelrendeléssel* (praedestinatio) szembeállítják. Ha az Isten — mondják — azt akarja, hogy kivétel nélkül mindenki üdvösséget nyerjen, akkor nem igaz, hogy némelyek üdvösségre, mások pusztulásra vannak az Ő örök elhatározásából rendeltetve. Valamit még mondanának, ha Pál itt egyes emberekről szólna, ámbar akkor sem hiányoznák az az értelmezés. Mert ha Isten akaratát nem is lehet az Ő titkos gondolataiból megítélni, amikor azt nekünk külső jelekkel megmutatja, ebből még nem következik az, hogy magában ne határozta volna el, hogy mit akar az egyes emberekkel? — Egyébiránt ezt mellőzöm, mivel egyáltalában nem tartozik ide. — Ugyanis az apostol egyszerűen azt mondja, hogy a világnak egyetlen népe és rendje sincsen kizárva az üdvösségből, mivel Isten azt akarja, hogy az evangélium kivétel nélkül mindenkinek hirdettessék. Az evangélium prédikálása pedig életadó, ennél fogva helyesen mondja az apostol, hogy az Isten egyformán mindenkit méltónak tart az üdvösségre. Az emberek egyeteméről és nem egyes személyekről van itt szó. Semmi más célja nincs az apostolnak, mint az uralkodókat és az idegen népeket is ezek közé sorolni. Hogy pedig az Isten azt akarja, hogy az evangélium tanítása velök közöltessék, kiténik a már idézett és hasonló bizonyítékokból. Mert nem hiába mondotta az Irás: „Királyok, legyetek eszesek!” (2. Zsoltárban 10. v.) Ugyancsak ebben a zsoltárban: Örökségül adom neked a nemzetségeket és birtokodba a föld határait. Szóval Pál azt akarja kifejezni, hogy nem arra kell gondolni, milyenek voltak valamikor az uralkodók, hanem hogy az Isten mit akar, hogy milyenek legyenek. A szeretet kötelessége aztán az, hogy akiket Isten az Ő hívására méltat, azok üdvözítésének gondját magára vállalja s arról buzgó könyörgésekkel bizonyosságot is tesz. Ide tartozik az is, hogy az Istent „a mi megtartónknak” nevezi. Mert honnan lehetne, a mi megtartásunk, ha nem az Isten ingyen jóságából? Már pedig Isten, aki minket már részesévé tett az üdvösségének, valamikor azokra is kiterjeszheti a maga kegyelmét. Aki minket már magához vont, velünk együtt azokat is magához veheti. Az apostol bizonyos abban, hogy az Isten meg is fogja ezt tenni. Mert a próféták úgy jövendölték meg azt, úgy az összes rendekre, mint népekre vonatkozólag.

5. Mert egy az Isten, egy a közbenjáró is Isten és emberek között, az ember Krisztus Jézus.

6. A ki adta önmagát váltságul mindenkért, mint tanúbizonyság a maga idejében,

7. A mi végett rendeltettem én hirdetővé és apostollá, (igazságot szólok a Krisztusban, nem hazudok), pogányok tanítójává hitben és igazságban.

5. *Mert egy az Isten.* Látszólag nem volna elég erős az a felfogás, hogy az Isten mindenkinek az üdvösségét akarja, mivel *egy*, ha Istentől az emberekhez nem vezetne út. Chrysostomus s utána a mások úgy értelmezik ezt, hogy nincs több Isten, miként a bálványimádók képzelik. Én azonban azt hiszem, hogy Pálnak más volt a célja, t. i. hogy legyen az az egy Istennek alig észrevehető összehasonlítása az egész világgal és a különböző népekkel, amiből a kölcsönös tisztelet származik, miként a Róm. lev. 3:29—30 mondja: Avagy az Isten csak a zsidóké-e? Avagy nem a pogányoké is? Sőt inkább egy az Isten, aki megigazítja a zsidót a hitből s a pogányt a hit által. Tehát amennyiben az emberek közt azért volt különbség, mivel sok rend és sok nép távol volt a hittől: Pál az egy Istenhez hívja a hívőket, hogy tudják meg, hogy nekik mindenkivel közösségük van; mivel mindenki felett egy Isten uralkodik s hogy tudják meg, hogy nincsenek az üdvösség reménységétől örökre elzárva azok, akik ugyanannak az Istennek hatalma alatt vannak. Ugyanezt akarja kifejezni azzal is, amit a közbenjárásról folytatólag mond; mert miként *egy* az Isten, mindenkinek Teremtője és Atyja: éppen úgy — azt mondja — egy a közbenjáró is, aki által számunkra nyitva van az út az Istenhez és hogy ez a közbenjáró nemcsak egy népnek, vagy néhány meghatározott nevű embernek, hanem mindenki számára adatott, mert az Ő áldozatának, mellyel a bűnöket megbocsátotta, gyümölcsét mindenkire kiterjeszti. Mivel abban az időben a világnak nagy része az Istentől elidegenedett volt, finoman említi meg a közbenjárót, aki által Istenhez közelednek mindazok, akik tőle eltevérdtek. Az általános részt mindig az emberiségre kell vonatkoztatni, nem az egyes személyekre, mintha azt mondta volna az apostol, hogy nemcsak a zsidókat, hanem a pogányokat is, nemcsak az embereket, hanem a fejedelmeket is megváltotta Isten a Krisztus halála által. E szerint, mivel Krisztus azt akarja, hogy halálának jótéteménye mindenkire kiterjedjen, jogtalanságot követnek el vele szemben azok, akik valakit kényük-kedvük szerint az üdvösség reménységétől távol tartanak.

Az ember Krisztus-Jézus. Mialatt Krisztusról, az emberről beszél, nem tagadja meg tőle isteni mivoltát: de mivel az Istennel való közösségünk kapcsolatát akarja megjelölni, a Krisztusnak inkább emberi, mint isteni természetéről beszél. Ezt különösen meg kell jegyeznünk, mert kezdettől fogva ez volt az oka annak, hogy az emberek maguknak ilyen meg olyan közbenjárókat képzelve, jobban eltávolodtak az Istentől, mivel az a téves hiedelem tartotta hatalmában, hogy az Isten tőlök távol van és nem tudják, hogy hova forduljanak. Ezt a bajt orvosolja Pál, mikor az Istent úgy állítja elénk, mint jelenvalót, mivel

folyton leszáll hozzánk, hogy ne kelljen őt a felhők felett keresni. Tehát úgy hangzik ez a mondás, amint a Zsid. 4 : 15 mondja: Mert nem oly főpapunk van, aki nem tudna megindulni gyarlóságainken, hanem a ki megkísértetett mindenekben. És valóban, ha mindenkinek a lelkében élne az a gondolat, hogy az Isten Fia testvéri kezet nyújt nekünk és hogy természetes kapcsolatban van velünk, hogy ebből a mi elesett helyzetünkől minket folytonosan az ég felé emeljen: ki ne akarnánk inkább ezt az egyenes utat követni, mint göröngyös úton botorkálni? Ezért valahányszor az Istenhez könyörögve az ő fenséges és megközelíthetetlen méltóságára gondolunk, meg ne ijedjünk attól; ott van a Krisztus-ember, aki szelíden hív minket s mintegy kézen fog, hogy az Isten félelmetes és rettegető Isten helyett kegyes és szelíd Atyánkká tegye. Az egyedüli kulcs, amely előttünk a mennyország kapuját megnyitja az, hogy bizalommal lehetünk az Isten iránt. Amde azt látjuk, hogy a Sátán minden időben követ gördített oda, hogy azzal az embereket Istentől eltávolítsa. Nem szólok arról, hogy milyen különféle eszközökkel vonta magához Krisztus eljövetele előtt az emberek lelkét olyan módzatok kitalálására, melyekkel az Istenhez juthatnak. Már a keresztyén egyház kezdete óta, jóllehet Krisztus azzal a kitűnő biztatással csak nem rég jelent meg és még most is hangzik a földön az ő száján át a kellemes szózat: Jöjjetek énhozzám mindnyájan . . . (Máté 11 : 28), mégis voltak egyes csalfa művészek, akik közbenjáróul a Krisztus helyébe az angyalokat tölték, miként azt a Koloss. lev.-ből (2 : 18) világosan láthatjuk. De amit akkor titokban művelt a Sátán, a pápaság alatt annyira vitte, hogy a Krisztust, mint közbenjárót még névleg is alig az ezredik ember ha ismeri és úgy el van temetve az Ő neve, hogy a lényeg még ismeretlenebb. Most miután az Isten támasztott józaneszű és istenfélő tanítókat, akik mintegy visszahelyezési joggal*) igyekeztek az emberek emlékezetébe idézni azt, aminek a mi hitünk legismeretesebb alapelvei közül az egyedülinek kellett volna lenni: azok a rómaiaskodó szofisták mindent kigondolnak abból a célból, hogy a nagyon is világos ténnyel elhomályosítsák. Először is olyan gyűlöletes előttük az a név, hogy ha valaki Krisztusról, mint közbenjáróról említést tesz s a szenteket mellőzi, mindjárt az eretnokség gyanújával sújtják. Mivel pedig azt, amire itt Pál tanít, nem merik teljesen elutasítani, izetlen koholmánnyal úgy gúnyolódnak, hogy az Istent *egynek* mondja Pál, nem *egyedülinek*, mintha az istenek nagy sokaságából említett volna meg egyet. Ugyanis az a két tétel, hogy „*egy az Isten*” és „*egy a közbenjáró*”, egymással szorosán összefügg. Azért akik a Krisztust a sok közül egyvalakinek mondják, szükségképpen ugyanezt teszik az Istennel is. Avagy vetemednének-e olyan arcátlánságra, ha elvakult

*) *Postlimum*: az a jog, mellyel valaki előbbi jogait visszanyerte.

düh nem ragadná őket a Krisztus dicsőségének megsemmisítésére? Mások önmagukat élesebb elméjüknek tartják mikor azt állítják, hogy Krisztus a megváltásnak egyetlen közbenjárója, a szenteket pedig a közbenjárás eszközeinek nevezik. Pedig ezeknek izetlenségét megcáfolja ez a hely, amennyiben itt nyilván a könyörgésekről van szó. A Szentlélek — mondom — azt parancsolja, hogy mindenkiért könyörögjünk, mivel a mi egyetlen közbenjárónk mindenkit magához bocsát, miként a halálával mindenkit az Atyához kötött.

Es még azt akarják, hogy keresztyéneknek neveztesse nek őket, akik ilyen szentségtörő vakmerőséggel fosztják meg a Krisztust az ő méltóságától. Mégis felvetődik a kérdés, mintha itt ellentmondás volna. Ugyanis Pál azt parancsolja itt, hogy másokért közbenjárjunk, pedig ezt a Róm. lev. 8 : 34 mintegy a Krisztus sajátjául jelöli meg. Erre azt felelem, hogy a szentek közbenjárásai, amelyekkel egymáson kölcsönösen segítenek, az Isten előtt legkevésbé sem akadályai annak, hogy ennek dacára mindenkinek egyetlen közbenjárója legyen. Mert senki sem talál meghallgatásra akár magáért, akár másért, csak aki a Krisztus pártfogásában bizik. Tehát az, hogy egymásért közbenjárunk, nem zárja ki a Krisztus egyedüli közbenjárását, sőt leginkább tőle függ és neki köszönhető az. Valaki azt fogja gondolni, hogy e szerint mi könnyen megegyezhetnénk a pápistákkal, ha a Krisztus egyedüli közbenjárásának alárendeljük azokat a közbenjárásokat, amiket ők a szenteknek tulajdonítanak. Nem így áll a dolog: mert ők azért ruhazzák a közbenjárás tisztét a szentekre, mivel azt képzelik, hogy másként nem lesz szószólónk. Az az általános elv náluk, hogy szükségünk van közbenjárókra, mivel nem vagyunk méltók arra, hogy magunktól az Isten színe előtt megjelenjünk. Az ilyen beszéddel megfosztják Krisztust az ő méltóságától. Továbbá kárhuzatos gyalázat a szentekre olyan tekintélyt ráfogni, amely részünkre az Istennél a kegyelmet biztosítja. Olyan messze vannak ettől úgy az összes próféták, mint az apostolok és martýrok, sőt az angyalok is, hogy velünk együtt nekik maguknak is szükségük van közbenjáróra. Végül tiszta képzelődés, mely az ő agyukban született meg, hogy a halottak érettünk közbenjáróinak. E szerint könyörgéseink célját abban látni annyi, mint a hitet teljesen elszakítani az Istennek segítségül hívásától. Pedig Pál az Isten segítségül hívásának módját az Isten ígéből fakadt *hitben* szabta meg (Róm. 10 : 17). E szerint méltán utasítjuk el azt, amiről túlbuzgó emberek az Isten ígében kívül képzelődnek. De hogy hosszadalmasabb ne legyenek, mint ahogyan a hely megvilágítása kívánja, az *legyen a fő*, hogy egyedül a Krisztussal meg fognak elégedni azok, akik igazán megtanulták az Ő hivatását: magukra kényök-kedvök szerint közbenjárókat gyártani azok szoktak, akik sem az Istent, sem a Krisztust nem ismerik. Ebből azt állapítom meg, hogy a pápisták tanítása, mely a Krisztus

közbenjárását elhomályosítja, sőt csaknem eltemeti és koholt közbenjárókról beszél a Szentírásnak minden bizonyága nélkül: most istentelen bizalmatlansággal, majd istentelen vakmerőséggel is van tele.

6. *Adta önmagát váltságul.* Nem felesleges itt a megváltásról való megemlékezés. Ugyanis a Krisztus halálának szentsége és folytonos közbenjárása, — mint a papi méltóságának két része — egymással szorosan összefüggő dolgok. Mert a mi Krisztusunk „papnak” neveztetik (Zsolt. 7:17), mivel halálával bűneinket egykor kiengesztelte, hogy az Istent irántunk kegyelmessé tegye, most pedig miután a mennyei szentélybe belépett, az Atya előtt áll, hogy részünkre kegyelmet nyerjen, hogy az ő nevében meghallgatásra találjunk. Annál inkább lelepleződik a pápásoknak szentségtörő istentelensége, akik mikor ebben a munkában a szenteket, akik meghaltak, a Krisztus társaságába kapcsolják, egyúttal a papi méltóság dicsőségét is rájuk ruházzák. Olvassd el a Zsidókhoz írt levél 4. részét a vége felé és az 5.-nek kezdetét és meg fogod találni, amit mondok, hogy a közbenjárás, mi által az Isten irántunk kiengesztelődik, a Krisztus feláldoztatásán alapszik. Sőt a régi papság egész elve ezt igazolja. Ebből tehát következik, hogy a közbenjárás munkájából semmi sem ruházható a Krisztusról másokra a nélkül, hogy papi méltóságának címétől is meg ne fosztassék. Ezenkívül mikor Pál a Krisztust *Megváltónak* *ἀντίλυτρος*-nak nevezi, az minden más elégtételt megdönt. — Ambár jól ismerem a pápisták elmésségét, akik azt állítják, hogy a megváltás ára, amit Krisztus az ő halálával fizetett, a keresztségben nekünk arra szolgál, hogy eltöröltessék az eredendő bűn; később más elégtételek útján újból az Istenhez kapcsolódunk. Ilyen módon azt, ami egyetemes és örökkévaló jótétemény volt, rövid időre és egyetlen egy esetre szorítják. Részletes tárgyalását ennek a dolognak lásd az Intitutióban!

Hogy legyen tanúbizonyosság, azaz hogy ez a kegyelem annak idején nyilvánvaló legyen. Azt mondta az apostol, hogy „mindenkiért” ami azt a kérdést támaszthatta, hogy miért választott egy népet különlegesen magának az Isten, ha mindenkinek kegyelmes Atyjával mutatja magát és mindenkinek számára közös volt a Krisztus által való megváltás? Ennek a kérdésnek már eleve útját vágja az apostol, mikor a kegyelem megnyitásának időpontját az Isten elhatározására viszi vissza. Mert ha télen nem csodáljuk az elhervadt fákat, a hóval borított mezőket és a fagytól megdermedt réteket és ha azt látjuk, hogy a tavasz melege mindent megújít, ami ideiglenesen bizonyos tekintetben halott volt, mert az évszakok változását az Isten rendelte, így — más dolgokban miért ne engedjük meg ennek a bölcseségnek ugyanazt a törvényszerűséget? Avagy talán az Istent következtelenséggel vádoljuk meg azért, hogy amit egyszer elhatározott, azt a maga idejé-

ben napfényre is hozza? Ezért ha a világgal is hirtelen és váratlanul történt az, hogy a Krisztus a zsidóknak és a pogányoknak is Megváltója lett: nem szabad arra gondolnunk, hogy ez az Isten akarata nélkül történt, sőt inkább tanuljuk meg minden gondolatunkat alárendelni az ő csodálatos bölcsességének. Ezzel azt érjük el, hogy előttünk minden a lehető legnagyobb mértékben időszerű lesz, ami tőle ered. Ezért fordul elé Pálnál gyakran ez az intés, különösen amikor a népek elhívásáról beszél, ami újdonsága révén sokakat megzavart és szinte megrendített. Akiknek az a megoldás sem elég, hogy az Isten az évszakokat az ő titkos bölcseségével rendezte el, azok valamikor tapasztalni fogják, hogy abban az időben, amikor az ő véleményük szerint az Isten semmit sem tett, a túlbuzgók számára az alvilágot készítette el.

7. *Én rendeltettem.* Nehogy úgy tűnjék fel, hogy előtte kevésbé ismert dologról elhamarkodva beszél, — mint ahogy sokan szokták tenni, — hirdeti, hogy ő Istentől rendeltetett arra, hogy akik eddig az Isten országát nem ismerték, az evangéliumban való részesedésbe vezesse. Mert apostolsága biztos alapja volt az ő isteni elhivatásának; azért is igyekszik fáraodozni és magáról annyit beszélni, amennyiben sokan bizonyára nem minden nehézség nélkül szívtették. Esküvel és esdekléssel is bizonyítja — mint nagyon komoly ügyben, hogy ő a pogányok tanítója, még pedig a hitben és az igazságban, amelyek a jó lelkiismeretet jelentik, de ennek is az isteni akarat bizonyosságára kell támaszkodni. Ezért meg van győződve arról, hogy az evangéliumot nemcsak őszinte ihletettséggel hirdeti, hanem tiszta és rendíthetetlen lelkiismerettel is, mert mindent csak az Isten parancsából cselekszik.

8. Akarom azért, hogy imádkozzanak a férfiak minden helyen, tiszta kezeket emelvén föl harag és versengés nélkül.

9. Hasonlatosképen az asszonyok tisztességes öltözetben, szemérmességgel és mértékletességgel ékesítsék magokat; nem hajfonatokkal és aranynyal vagy gyöngyökkel, vagy drága öltözékekkel.

10. Hanem, amint illik az istenfélelmet valló asszonyokhoz, jó cselekedetekkel.

8. *Akarom azért.* Ez a következtetés az utóbbi mondatról függ. Ugyanis, amint a Gal. levélben látjuk (4:5) szükséges, hogy felruházva legyünk az örökbefogadás lelkével, hogy szabályszerűen fohászjunk az Istenhez. Miután tehát a Krisztus kegyelmét mindenkinek kilátásba helyezte és megemlítette, hogy azért rendeltetett ő a pogányok apostolává, hogy a zsidókkal együtt mindenki a megváltásnak ugyanazon jótéteményében részesüljön, mindenkit felhív az imádságra. Ugyanis a hit szüli az imádságot. Ezért a pogányok elhívását a Róm. írt levélben (15:10) a kö-

vetkező bizonyítékokkal igazolja: Örüljétek pogányok az ő népével együtt, (Zsolt. 67:5) továbbá: Dicsérjétek az Urat mind ti pogányok (Zsolt. 117:1), valamint: Dicsérlek téged Uram a nemzetek között. (Zsolt. 18:50) Mert a hit és az imádság s az imádság és a hit között kölcsönös viszony van éppen úgy, mint az ok és okozat s az okozat és ok között. Megjegyzésre méltó ez, a mivel arra figyelmeztet az apostol, hogy az Isten nyilvánul meg bennünk az ő *igéje* által, hogy könyörögjünk hozzá. (II. Sám. 22:50) A hit gyakorlása legfőképpen ebben áll. Ezért ennek a kifejezésnek: „*minden helyen*” ugyanaz a jelentése, mint a Gal. 3:28-nak. Semmi különbség nincs pogány és zsidó s görög és barbár között, mivel az Isten mindenkinek közös Atyja és a Krisztusban beteljesedett, amit már megjövendölt volt Malakiás, hogy nemcsak Judeában, hanem az egész világon hirdettetik az Istennek igaz tisztelete.

Tiszta kezeket emelven fel. Mintha azt mondaná: Csak legyen jólelküismeret, semmi sem gátolja, hogy az Isten ne imádják az összes népek. De a tényt jelképesen fejezte ki, amennyiben a tiszta kéz a tiszta szív jele. Ezzel szemben Ézsaiás (1:15) szemére veti a zsidóknak, amikor őket kegyetlenségükért korholja, hogy véres kezüket emelik Isten felé. Különben ez a szertartás szokásos volt minden időben, mivel a természet úgy alkotta a mi lelkünket, hogy amikor Istent keressük, felfelé tekintünk. Ezért volt mindig, hogy a bálványimádók is, amikor valaha, fa-, vagy kőképmásokban felszegezték az Isten képét, azt a szokást gyakorolták, hogy kezüket felfelé emelték. Tanuljuk meg tehát, hogy ez a szertartás az igazi kegyességgel összeillik; csak feleljen meg annak az *igazság*, amit általa kifejezünk, s amikor arra figyelmeztetünk, hogy az Istent az égben kell keresni, először is róla semmit se képzeljünk, ami földi vagy húsból való, azután hogy vetkezzük le a földi érzéseket, hogy semmi se akadályozzon abba, hogy lelkünk a világ fölé emelkedjék. A bálványimádók és képmutatók pedig azzal, hogy kezüket imádkozás közben felemelik, majmok, mivel azalatt, amíg külsőleg azt vallják, hogy lelkük a magasba emelkedett, előbb a fára és a kőre figyelnek, mintha az Isten oda volna bezárva, azután pedig vagy üres gondokba, vagy aljas gondolatokba merülve a földön hevernek: s ezért ellenkező magatartásukkal a bizonyosságtétellel ellentétesen viselik magukat.

Harag nélkül. Némelyek a méltatlankodás hangos kifejezésére gondolnak, amikor az öntudat magában háborog és mintegy perel az Istennel, — ami akkor szokott megtörténni, mikor szerencsétlen körülmények nehezedenek rá, mert akkor nehezen viseljük el, hogy az Isten azonnal nem segít rajtunk s türelmetlenségünkben háborgunk és a különféle rossz benyomások miatt hitünk is megrendül. Ugyanis mivel nem mutatkozik az Isten segítsége, kétségek merülnek fel bennünk, hogy vajjon gondol-e velünk s vajjon akarja-e a mi megtartásunkat, vagy

nem és így tovább. A csüggedező léleknek ilyen megrendülését jelöli véleményünk szerint a *kétkedés* kifejezés. Szerintük az volna ennek az értelme, hogy megbékült tudattal és rendíthetetlen bizalommal kell imádkozni. Mások (mint Chrysostomus) azt hiszik, hogy a lelkek nem annyira az Istennel, mint az emberekkel szemben lesznek megbékéltek és minden háborgástól mentek. Mert semmi sincs, ami az Istennek tiszta imádsát jobban akadályozná, mint a civódások és vetélkedések. Ezért parancsolja Krisztus is, hogy valaki testvérevel egyenetlenkedik, béküljön meg, mielőtt kezét az oltárra vetné. (Máté 5:24) Mind a kettőt elfogadhatónak tartom, de mikor az előttünk fekvő helyet részletesen magyarázom, nem kétkedem azon, hogy Pál azokra a vitatkozásokra célzott, amelyek abból keletkeztek, hogy a zsidók az egyes nemzeteket nem tartották méltónak arra, hogy velük egyenlők legyenek és azért viszálykodást támasztottak azok elhívása miatt, sőt megvetették és megakadályozták a kegyelemben való részesedésben. Tehát Pál azt akarja, hogy az ilyenforma viszálykodások szűnjenek meg és az Istennek fiait bárhol a világon egy lélekkel imádkozzanak. Ámbár nincs semmi akadálya annak, hogy a részleges véleményből általános elvet hámozunk ki.

9. *Hasonlatosképen az asszonyok is.* Miképpen a férfiaknak azt parancsolta, hogy tiszta kezet emeljenek az Istenhez, úgy most megszabja, hogy az asszonyok a rendes imádkozáshoz miképpen legyenek felkészülve. Ugy látszik, hogy azon erények között, amelyeket ajánl és a zsidóknak külső szertartásai között valami alig észrevehető ellentét van. Ugyanis azt említi az apostol, hogy nincs olyan meg nem szentelt hely, ahonnan ne lehetne Istenhez közeledni, csak a bűnök ne akadályozzák ebben se a férfiakat, se az asszonyokat. Továbbá, mivel alkalma nyílt arra, a bűnt akarta javítani, amelyben szenvedni szoktak az asszonyok. Lehetséges is, hogy Efézusban, abban a gazdag és forgalmas kereskedelmi városban, inkább el volt terjedve a feltűnően fényes ruházkodási vágy: azt akarja tehát az apostol, hogy az asszonyok ruházkodása a szemérmességhez és mértékletességhez illő legyen. A fényűzés és szertelen költsékezés onnan van, hogy vagy kevélységből, vagy könnyelműségből igyekeznek feltűnést kelteni. Ezért kívánatos a mértéktartási szabály. Ugyanis mivel a dolog közömbös (mint általában minden külsőség), nehéz biztos mértéket szabni a ruházkodás tekintetében, hogy meddig mehetünk el abban. A hatóság ugyan hozhat fényűzési törvényeket, hogy azokkal a vágyakat valahogy korlátozza, de az istenfélő tanítóknak, akiknek kötelessége a lelkiismereteket kormányozni, mindig tekintettel kell lenniük a törvényes szokásra. Így legalább nem lesz vitás, hogy a ruházkodásban azt, ami a szemérmességgel és mértékletességgel össze nem fér, rosszalni kell. Ámbár az indulatból kell mindig kiindulni, mert ha belül léhaság uralkodik, ott nincs szemér-

metesség, s ha belül nagyravágyás az úr, ott a külső ruházkozásban semmiféle szerénység nem fog érvényesülni. De mivel a képmutatók bűnös érzelmeiket, amennyire csak lehet, kendőzni akarják, szükségképpen le kell őket leplezni. Nagy hitványságvolna tagadni, hogy a tisztességes és tiszta erkölcsű asszonyokhoz, mint különleges és állandó ékesség, szemérmesség illik; a mértéktartás pedig egyformán mindenkire kötelező. Tehát ami ezekkel ellentézik, azt hiába mentegetjük. Ezután a kilengésnek bizonyos fajtáit név szerint korholja az apostol: mint a haj gondörítését, a gyöngyöket és arany függőket; nem mintha általában tilos volna az arany és gyöngy használata, hanem, mivel ezek akárhol is csillognak, más bajokat hoznak magukkal, — amelyekről már szóltam — s mivel a nagyravágyás vagy szemérmegtlenység forrásából származnak.

10. *Amint illik az asszonyokhoz.* Ugyanis a tisztességes és istenfélő asszony ruházatának különbözni kell az ágyasétól. A különbözőség jelei azok, amiket felsorolt. Végül, hogy a cselekedetekben is bizonyosságot kell tenni az istenfélelemről, ennek a vallomásnak a tisztes ruházatban is meg kell nyilvánulnia.

11. Az asszony csendességben tanuljon teljes engedelmisséggel.

12. A tanítást pedig nem engedem meg az asszonynak, sem hogy a férfin uralkodjék, hanem legyen csendességben.

13. Mert Ádám teremtett elsőnek, azután Éva,

14. És Ádám nem csalattatott meg, hanem az asszony megcsalattatván, bűnbe esett:

15. Mindazáltal megtartatik a gyermekszüléskor, ha megmaradnak a hitben és szeretetben és a szent életben mértékletességgel.

11. *Az asszony csendességben tanuljon.* Miután a ruházkozásról beszélt, most arra tér át az apostol, hogy az asszonyok milyen szerénységgel kötelesek magukat viselni a szent gyülekezetben. Először is azt parancsolja, hogy csendességben tanuljanak, mert a csendesség hallgatást jelent, hogy a nyilvánosság előtt a beszédre ne vállalkozzanak. Ezt azonnal jobban megvilágítja, mikor megtiltja nekik a *tanítást*. Nem azért, hogy a család oktatásának munkájától őket megfosssa, hanem csak azért, hogy a *tanítás* tisztétől távol tartsa; mert Isten ezt kizárólag a férfiakra bízta. Beszéltünk erről a Kor. I. levélnél. Ha valaki ezzel szemben Deborát és a hozzá hasonlókat hozza fel, akikről olvassuk, hogy Isten rendelése valamikor a nép kormányzására állította őket, — könnyű erre a felelet, mi szerint az Istennek rendkívüli tettei nem forgatják fel a közös államrendet, amelybe minket bele akart kapcsolni. Ha tehát valamikor a

profétálásra és tanításra alkalmaztattak asszonyok, s arra őket az Isten Lelke indította; ezt megtehetette az, aki minden törvény alól mentes. De mivel ez különleges dolog, nem áll ellentétben az állandó és szokásos államszervezettel. Aztán hozzátesszi ehhez, ami a tanítás tisztéhez legközelebb áll „*hogy ne vegyenek maguknak hatalmat a férfiak felett*“; mert az az oka annak, hogy a tanítástól eltiltanak, mivel ezt az ő helyzetük nem tűri meg. Ugyanis az asszonyok alárendeltek; már pedig a tanítás hatalommal vagy magasabb ranggal jár. Ambár úgy látszik, nem elég erős ez az indok, mivel a proféták és tanítók is alá voltak vetve királyoknak és más hatóságoknak. Feleletem erre az, hogy semmi képtelenség nincs abban, hogy valaki előljárjon és egyáltalán engedelmeskedjék különféle tekintetek szerint. De az asszonynál nem ez a helyzet, aki természeténél fogva, (vagyis az Istennek rendes törvénye szerint) engedelmisségre született. Mert a *nőuralmat*, mint valami szörnyűséget minden okos ember visszautasította mindig. Ezért bizonyos tekintetben összekeveredik az ég és a föld, ha az asszonyok a tanítás jogát magukhoz ragadják. Azt parancsolja tehát az apostol, hogy csendességben legyenek. Azaz maradjanak meg a saját rendeltetésükben.

13. *Mert Ádám teremtett elsőnek.* Két indokot hoz fel arra nézve, hogy miért kell az asszonyoknak a férfi mögött lenniök: mivel egyfelől az Isten kezdetben ezt a törvényt hozta, másfelől büntetésül is mérte az asszonyra. Tehát azt tanítja, hogy még ha első és eredeti ártatlanságában meg is maradt volna az emberiség, úgy is természetes dolog elviselni azt az állapotot, mely az Isten rendeléséből következett be, hogy az asszonyok alárendeltek legyenek. Nem akadály az, hogy Ádám eredeti méltóságából kiesve, magamagát megfosztotta hatalmától. Mert a romokban, amelyek a bűnt követték, még most is meg vannak az isteni jótétemény maradványai és nem kellett, hogy a saját vétke használjon az asszonynak. Mégis amit felemlít Pál, hogy t. i. az asszonyt az Isten a második helyen teremtette, úgy látszik, hogy nem erősen indokolja az alárendeltséget, mert hiszen Keresztelő János is időben a Krisztus előtt lépett fel, mégis méltóságban jóval alatta áll. De Pál, ha nem is fejezi ki, mégis azt akarta mondani, hogy az összes körülményeket, amelyeket Mózes jegyez fel, maguk az olvasók vizsgálják meg. Mózes pedig azt tanítja, hogy azért teremtette később az asszonyt az Isten, hogy legyen kihez a férfi közeledjék s aki neki rendelkezésére álljon. Mivel tehát az Isten nem teremtette a két nemet egyenlő hatalommal, hanem a férfi mellé egy alárendelt segítséget adott, méltán emlékeztet minket az apostol a teremtésnek erre a sorrendjére, melyben az Istennek örök és sérthetetlen intézkedése ragyog.

14. *És Ádám nem csalattatott meg.* Ez az asszonyra mért büntetésre vonatkozik. Mivel engedelmeskedtél a kígyó szavának, a férfi hatalma alatt lész és epekedel utána. (I. Móz. 3: 16)

Ugyanis mivel szándéka bűnös volt, méltó volt arra, hogy tanulja meg, hogy másnak a hatalmától és akaratától függ s miután a férfit az Isten akaratától eltérítette, megérdemelte, hogy minden dicsőségétől megfosztva, iga alá hajtassék. Egyébiránt itt az apostol a parancs áthágásának nem egyszerű vagy pusztá okára mutat rá; hanem az Istennek kijelentett akaratára támaszkodik. Ámbár úgy látszik, hogy ez a két körülmény valamiképpen ellentétben áll egymással, mivel az asszonymak alárendeltsége büntetés a parancs áthágása miatt, mégis azzal sújtott már a teremtés alkalmával. Ugyanis ebből az következik, hogy szolgaságra ítéltetett, még mielőtt vétkezett volna. Erre az a feleletem, hogy semmi akadálya nem volt annak, hogy a kezdetben természetes alárendeltség, később az elkövetkezett bűn miatt szolgálóivá ne váljék s hogy az alárendelt helyzet ne legyen olyan szabad, mint azelőtt volt. Ez a hely némelyeknek alkalmat adott arra a véleményre, hogy Ádám nem esett bűnbe, hanem csak áldozata lett az asszony csábításának. Eszerint némelyek azt hiszik, hogy az asszonyt csak az ördög ravaszága ejtette meg, s ennek következtében azt hitte, hogy az urával együtt az Istenhez lesznek hasonlók, s hogy Ádámot pedig semmire sem vette rá, mert ő csak megízlelte a gyümölcsöt, hogy feleségének kedvét töltsse. Ezt a véleményt nagyon könnyű megcáfolni. Mert ha Ádám nem hitt volna a sátán hazugságában, nem vetette volna szemére az Isten: „Imé az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy“ stb. (I. Móz. 3:22) Vannak más vélemények is, amelyeket elhallgatok, mivel nem szorul cáfolatra az a tévedés, mely semmiféle elfogadható következtetésre nem támaszkodik. Ugyanis a Pál szavai nem azt fejezik ki, hogy Ádámot az ördögnek ugyanazon csalása nem hálózta be, hanem csak azt, hogy a parancs áthágásának oka és eredete Évától származott.

15. *Mindazáltal megtartatik.* Mivel a nemükkel járó gyengeség az asszonyokat gyanakodókká és féltékenyekké teszi és olyan volt az előbbi vélemény, hogy nagyon megzavarhatta és kétségbe ejthette a legférfiasabb lelkeket is: azért az apostol ezzel a vigasztalással enyhíti, amit mondott. Mert nem vádol és nem hibáztat minket az Isten Lelke azért, hogy azokkal, akiket a szemérmesség megzavart, gunyolódjék, hanem az eseteket mindjárt felemeli. Amint említettem, nyugtalaníthatta az asszonyokat, amikor azt hallották, hogy az egész emberiség végzetekik tulajdonítható. Mert milyen ez a vád? Különösen mikor az alárendeltségben állandóan az Istennek haragja tűnik fel? Pál tehát, hogy őket vigasztalja és helyzetüket tűrhetőbbé tegye, figyelmezteti, hogy a megtartásra reményük van, csak viseljék el az ideiglenes büntetést.

A vigasztalásnak pedig kettős hasznát kell meg jegyezni: hogy a megtartás reménységének kilátásba helyezése visszatartja őket attól, hogy a bűnre való emlékezés miatt kétségbeessenek; azután, hogy megszokják nyugodt lélekkel túrni a

kényszerű szolgaságot s örömmel alárendelik magukat a férfiaknak, amikor arra az engedelmségre figyelmeztetnek, amely nekik üdvös, az Istennek pedig kedves. Ha ezt a helyet a munka méltánylásának beszámítására csavarnák el, amint a pápisták teszik, egyszerű a feleletem: mivel itt az apostol nem az üdvösség okáról beszél, nem lehet és nem szabad az ő szavaiból arra következtetni, hogy mit érdemel a munka, mert csak arra mutat rá, hogy milyen úton vezet az Isten az üdvösség felé, amire minket kegyelmesen kijelölt.

Szülés útján. Nevetséges lehet tanult emberek előtt, hogy a Krisztus apostola nemcsak buzdítja az asszonyokat arra, hogy utódokat igyekezzenek szülni, hanem azt mintegy istenes és szent cselekvésnek tartja s eszköznek az üdvösség megszerzésére. Amde látjuk, hogy mennyi gyalázatba keverték a képmutatók a házasságot, akik minden másoknál szentebbeknek akartak látszani. De az istenteleneknek csúfolódásaival szemben könnyű a védekezés. Mert először is nemcsak az utódok születéséről szól az apostol, hanem mindenféle nehézségeknél eltűréséről, amelyek súlyosak és nagyszámúak úgy a szülésnél, mint a gyermekek felnevelésénél. Aztán akármit mondjanak is a képmutatók, vagy a világi bölcsek, többre értékeli Isten azt a munkát, mikor az asszony meggondolva, hogy mire van elhivatva, aláveti magát az Istentől rászabott állapotnak és nem vonakodik se a hordozás ellenszenvétől, sem a neki nem izló ételektől, sem a betegségekétől, sem a szülés nehézségétől, sőt szörnyű kínjaitól, sem a szülés előtti aggodalomtól, sem egyéb kötelességeitől, mintha hősi érényekkel dicsekednék, hogy azalatt tartózkodik engedelmeskedni az Isten hívásának. Vegyük ehhez azt is, hogy nem lehetett alkalmasabb és hathatósabb vigasztalás ennél, mintha az apostol a büntetésben az üdvösség elérésének módját és — hogy úgy mondjam — eszközét mutatja meg.

Ha megmaradnak a hitben. Mivel egy régi magyarázó „gyermekek nemzéséről“ beszélt: általános volt az a felfogás, hogy ez a mondat a gyermekekre vonatkozik. Amde Pálnál egyes számban van szó (*τεκνογονία*), s ezért feltétlenül az asszonyokra kell vonatkoztatni. Hogy aztán az állítmány többes számban van, az alany meg egyes számban, az nem okoz nehézséget. Ugyanis, ha a névszó határozatlan, t. i. ha általában többről van szó, gyűjtő értelemmel bír s ezért a szám változtatását könnyen eltűri. (Megtartatik a gyermekszüléskor, ha megmaradnak stb.)

Továbbá, hogy az asszonyoknak érényét ne foglalja be tisztán csak a házastársi kötelességekbe, később folytatólagosan nagyobb érényeket is felemlít, melyekkel az istenfélő asszonyoknak ékeskedni illik azért, hogy az istentelenektől különbözzenek. Mert a szülés akkor kedves engedelmség az Isten előtt, ha

hítből és szeretetből származik. Ehhez a kettőhöz kapcsolja a *megszentelődést*, amely az életnek tisztaságát egészen magában foglalja, azt a tisztaságot, amely keresztyén asszonyokhoz méltó.

Végül következik a mértékletesség, amiről fennebb megemlékezett, mikor a ruházkodásról beszélt, csak hogy azt most jobban kiterjeszti az életnek más viszonyaira is.

III. RÉSZ.

1. Igaz ez a beszéd: Ha valaki püspökséget kíván, jó dolgot kíván.

2. Szükséges annakokáért, hogy a püspök feddhetetlen legyen, egy feleségű férfiú, józan, mértékletes, illedelmes, vendégszerető, tanításra alkalmas;

3. Nem borozó, nem verekedő, nem rút nyereségre vágyó; hanem szelíd, versengéstől ment, nem pénzsovargó;

4. Ki maga házat jól igazgatja, gyermekeit engedelmisségben tartja, minden tisztességgel;

5. (Mert ha valaki az ő tulajdon házat nem tudja igazgatni, mimódon visel gondot az Isten egyházára?)

6. Ne legyen új ember, nehogy felfúvalkóván, az ördög kárhozatába essék.

7. Szükséges pedig, hogy jó bizonyossága is legyen a kívülvalóktól; hogy gyalázatba és az ördög töribe ne essék.

1. *Igaz ez a beszéd.* Nem érték egyet azzal, hogy Chrysostomus ezt az előbbi tanítás záradékának tartja. Ugyanis Pál ezt a formulát inkább bevezetésnél szokta használni. Amit pedig most mondani akar, valamivel több nyomatékkal bír. Legyen tehát bevezetés, tekintettel a tárgy fontosságára, mivel Pál most új beszédbe kezd a pásztorok megválasztásáról és az egyház kormányzásának berendezéséről.

Ha valaki püspökséget kíván. Miután az asszonyoknak megtiltotta a tanítás munkáját, most hogy alkalom kínálkozik arra, a püspökségről beszél. Először azért, hogy világosabb legyen, mennyire nem ok nélkül nem akarta a nőket annak a terhes munkának gyakorlásához bocsátani; azután, hogy ne tűnjék úgy fel a dolog, mintha kizárólag csak a nőket korlátozná, míg a férfiaknak kivétel nélkül mind megengedné a tanítást; harmadszor, mivel helyénvalónak látszott, hogy Timótheust és másokat is figyelmeztessen arra, hogy a püspökök megválasztásánál milyen nagy lelkiismeretbeli kötelességet kell szem előtt tartani. Tehát olyan az értelem véleményem szerint, mintha azt mondaná Pál, hogy annyira nem alkalmasok a nők annak a nagy hivatásnak vállalására, hogy kivétel nélkül még férfiakat sem lehet mind ahhoz bocsátani. Ezért arra figyelmeztet, hogy

nem olyan közönséges munka az, hogy magának akárki is megengedhetné annak vállalását. Ugyanis, mivel *szépnek* mondja, nem kétlem, hogy a régi közmondásra céloz, amit Plato többször emleget t. i. a *δουκόλατα καλά*-ra, a mivel a görögök azt fejezik ki, ami szép, de egyúttal fáradságos és nehéz s így a méltóságot nehézséggel köti össze. Azután úgy érvel, hogy nem akárki viselheti a püspökséget, mivel a püspökség rendkívüli dolog.

Azt hiszem, hogy most már elég világos a Pál felfogása; de azt, amint látom, a magyarázók közül senki sem követte. Szóval a püspökök alkalmazásánál kiválasztásra van szükség, mivel a hivatal fáradságos és nehéz, s azoknak, akik arra vágnak, meg kell magukban fontolni, vajjon alkalmasok lesznek-e akkora teher viselésére? A tudatlanság mindig vakmerő, míg a dolgoknak alapos ismerete az embert szerénnyé teszi. Honnan van az, hogy sokszor akkora bizakodással keresik a kormányzás tisztét azok, akiknek sem tehetségük, sem okosságuk nincs, legfennebb annyi, hogy behúnyt szemmel törtetnek előre? Ezért mondta Quintilianus, hogy azok, akik nem tudnak bátran beszélni, ha megijednek, mindjárt szónokok lesznek. — Hogy a püspökség kívánásánál az ilyen vakmerőséget megakadályozza, először arra figyelmeztet az apostol, hogy nem *kényelmes méltóság* a püspökség, hanem *munka*. Azután, hogy nem akármilyen munka, hanem *küzdő* s éppen azért fáradságos és igen nehéz, mint ahogy valóban az is. Mert nem csekélység olyan nagy igazgatásban az Isten Fiának képét viselni, ahol az Isten országának építéséről és terjesztéséről, ahol a lelkek üdvőségének a gondozásáról — akiket az Úr arra méltatott, hogy saját vérével megváltsa — s ahol az egyháznak, az Isten örökségének kormányzásáról van szó. De nincs itt helye hangoztatni a célt: ezt a tárgyat ismét érinti Pál a következő részben. Hanem az a kérdés, hogy szabad-e valami módon püspökséget kívánni? Mert hihetetlennek látszik, hogy valaki az Isten elhívását a saját kívánságával megelőzze! Már pedig Pál, amíg a merész kívánságot hibáztatja, úgy látszik, mintha megengedné, hogy valaki óvatosan és szerényen kívánhatja. Feleletem erre az, hogy a nagyravágyást, ha más dolgokban is elítéljük, úgy a püspökségnél sokkal inkább kárhoztatni kell. Csakhogy az apostol kegyes kívánságról beszél, amellyel az istenfélő férfiak minden tudományukat az egyház építésére igyekeznek fordítani. Mert ha a tanítás tisztére egyáltalában nem volna szabad vágyakozni, mire készülnének tanulásukkal azok, akik egész fiatalságukat a Szentírás olvasására fordítják? Avagy a theologus iskolák nem a pásztorok veteményes kertjei-e? (seminarium) Ezért azoknak, akik arra felkészülnek, nemcsak szabad, de kötelességük is magukat és munkájukat önkéntes felajánlással az Istennek szentelni, még mielőtt hivatalra alkalmaztatnának. Csak ne erőszakolják és kívánságukkal ne jelöljék magukat püspökökké; hanem

csak legyenek készek a tisztség vállalására, ha munkájuk kívánatosá lesz. És ha törvényes úton meg nem választatnak, tudják meg, hogy az Istennek másképp tetszett és ne méltatlankodjanak azért, ha mások mögé kerülnek. Valóban így fognak gondolkodni azok, akik magukra nem tekintve egyedül az Istennek és az egyháznak kívánnak szolgálni s egyúttal olyan szerények lesznek, hogy korántsem irigylik, ha mások, mint méltóbbak, elébük kerülnek. Ha valaki ezzel szemben így szólna: Hát olyan nagy teherrel jár az egyház kormányzása, hogy a józan gondolkodású emberekben inkább iszonyodást kell hogy keltsen, a helyett, hogy vágyakozásukat fokozná? — Azt felelem erre, hogy az istenfélő emberek óhajta nem a saját tevékenységükben, vagy kiválóságukban való bizakodásra támaszkodik, hanem az Isten segítségére, akitől van a mi alkalmasok voltunk, amint Pál a II. Kor. lev. 3:5-ben mondja. Egyébiránt meg kell jegyezni, hogy a Pál apostol szemében mi a püspökség, annál is inkább, mert a régiek koruknak szokása szerint az igaz felfogástól eltávolodtak. Ugyanis, amikor Pál általánosságban az összes pásztorokról szól, ők csak püspökről tudnak, akit egyik-másik testületből kiválasztottak, hogy testvéreinek vezetője legyen. Gondoljunk tehát ennek a szónak olyan jelentésére, mintha Pál szolgákat, vagy pásztorokat, vagy presbitereket említett volna.

2. *Szükséges annakokáért.* A következő rész az előbbi értelmezésemet megerősíti. Ugyanis a hivatal méltóságát látja az apostol abban, hogy arra ritka kiválóságokkal felruházott embert keresnek s nem akárkit is a tömegből. Ha „jó foglalkozás” volna — közönséges fordítás szerint — vagy „előkelő”, amint Erasmus fordította: a következtetés nem állná meg helyét. De azt akarja, hogy a püspök *feddhetetlen* (*ἀνεπιληπτος*) legyen, amit a Titushoz intézett levélben (Tit. 1:7) *ἀνεγκλητος*-szóval fejezett ki, mind a két szóval azt jelölve, hogy nem szabad semmiféle olyan gyalázzal megbélyegezettek lenni-e, ami tekintélyét csorbítaná. Nem található ugyan az emberek között olyan, aki minden büntől tiszta volna, mégis más dolog mindenkivel közösbűnökben szenvedni, amelyek a tekintélyt nem sértik, mivel a legderekből embereknél is előfordulnak, s ismét más megbélyegzett nevének, vagy valami gyalázzal bemocskoltnak lenni. Tehát, hogy a püspök tekintélyében hiány ne legyen, olyant kell az apostol szerint püspökké választani, aki erkölcsös és feddhetetlen jó hírben áll és semmiféle közismert bűnben nem szenved. Továbbá nemcsak Timótheusnak tanácsolja, hogy milyeneket kell kiválasztani, hanem az egyes embereket is figyelmezteti, akik arra a méltóságra vágnak, hogy magukat és életüket szigorúan megvizsgálják.

Egy feleségű férfiú. Gyerekes magyarázat egyetlen gyülekezet pásztorára érteni ezt. Elfogadottabb egy másik magyarázat, hogy nem szabad olyant elfogadni, aki kettős házasságot

kötélékben volt, vagy már özvegy, egyetlen feleségének halála miatt. Mert úgy itt, mint a Titushoz írt levél első részében (6. v.) e szavak így hangzanak: „*aki (egy feleségű)*“ nem pedig „*aki (egy feleségű) volt*“. Alább azonban az 5. részben, mikor az özvegyekről szól, félreértés nélkül a múlt idő participiumát használja. Ilyen módon az apostol maga magával ellenkeznék, holtot másutt arról tesz bizonyosságot, hogy nem akar „tört vetni“ (I. Kor. 7:35) a gondolkozásra. Tehát egyedül a Chrysostomus magyarázata a helyes, hogy Pál a püspöknél nyomatékosan kárhoztatja a soknejűséget, ami akkor a zsidóknál általában törvényes jelleggel bírt. Így volt ez egyrészt a patriárákák fonák utánzása miatt (mert akik olvasták, hogy Abrahámnak, Jákóbnak és Dávidnak és hozzájuk hasonlóknak több felesége volt, úgy gondolkodtak, hogy ugyanez nekik is szabad); részben a szomszéd népektől vették át ezt a rossz szokást. Mert a keleti népeknél sohasem volt a házasság olyan becsült és valóságos, meg hűségen alapuló intézmény, mint kellett volna. Akárhogy is legyen a dolog, a többnejűség azoknál általános szokás volt. Ennélfogva nem ok nélkül parancsolja Pál, hogy a püspök személyétől ennek a föltnak távol kell lenni. Mindazáltal nem helytelenítem azoknak a véleményét sem, akik azt hiszik, hogy a Szentlélek akart szembeszállni az ördögi babonás hittel, amely később észrevétlenül elterjedt. Mintha azt mondta volna az apostol, hogy egyáltalában nem kell kényszeríteni a püspököket a nőtlenségre, mivel az istenfélő emberekhez illő a házasság. Ilyen módon nem követelné azoktól, mint szükséges dolgot, hanem csak dicsérené, mint a hivatali méltósággal legkevésbé sem összeférhetetlen körülményt. Mégis világosabb és erősebb, amit már említettem, hogy Pál a püspöki rendtől tiltja a többnejűséget, mivel az a szenvedélyes embereknél szokásos, akik a házassági hűséget nem igen tartják meg.

Amde itt felvetődik az a kérdés, hogy nem kellett volna-e csupán csak a püspököknél kárhoztatni, vagy korlátozni azt, ami mindenkinél közös gyarlóság? Könnyű erre a felelet: Azért mert a püspököknél ezt nyomatékosan tiltják, nem lehetetlen a mások részére ebben a szabadság. Mert nem kétséges, hogy Pál általánosságban kárhoztatta azt, ami az Isten örökös törvényével ellenkezik. Az Istennek ugyanis határozott parancsa az, hogy „*Ketten egy testté lesznek*“. — De másoknál valamenynyire képes volt túrni azt, ami a püspöknél felette rút s azért túrheterlen is lett volna. Mert hiszen itt nem a jövőbe tekintő törvényről van szó, hogy a püspök, akinek egy felesége van egy másikat vagy harmadikat ne vegyen el, hanem Pál a püspöki rendtől elutasítja azokat, akik ilyen bünt követtek el. Mivel tehát a helyzetet megváltoztatni nem lehetett, kénytelen volt túrni, de csak a nép között. Mert ugyan milyen orvosságról lehetett volna szó? — Talán a második, vagy a harmadik feleséget visszautasították volna azok, akik amikor még

zsidók voltak, többnejűségbe kerültek. Az ilyen visszautasítás nem nélkülözötte volna a jogtalanságot. Ami tehát nem volt erkölcsös, azt nem érintette, csak abban tett kivételt, hogy valamelyik püspököt ilyen szegényfolt be ne szennyezze.

Józan. Erasmus „örkődő“-nek fordította ezt. Mivel a görög szó (*νηφάλιος*) mind a kettőt jelenti: válasszák az olvasók azt, amelyik tetszik. A *σωφρον*-szót jobban szerettem volna „mértékletes“-nek fordítani, mint józannak: mivel a mértékletesség (*σωφροσύνη*) nagyobb terjedelmű fogalom, mint a józanság. — *Illedelmes* az, aki illendően és tisztességesen viselkedik. *Vendégszerető* az idegenekkel szemben, ami nagyon gyakori szokás volt a régieknél. Mert rút dolog lett volna előkelő és különösen ismert embereknek vendéglőkben megszállni. Ma más a szokás. Mindazáltal szükséges ez az erény manapság és egy püspöknél mindig is az lesz sokféle okból; de azért is, mert az istenfélőknek kegyetlen zaklatása alkalmával sokan kénytelenek voltak lakhelyet változtatni s a püspöki házaknak kellett menedéket nyújtaniok a menekülteknek. De az akkori nyomoruságos körülmények is kölcsönös könnyebbitésre kényszerítették a gyülekezeteket, hogy egymásnak vendégbarátságot nyújtsanak. Es ha kötelességteljesítésnek e nemében másoknak nem mutattak volna módot a püspökök, az ő példájukra a legtöbben elhanyagolták volna az emberszeretetet s így a szerencsétlen menekültek elpusztultak volna.

Tanításra alkalmas. A Titushoz intézett levélben (1:9) pontosabban szól a tanításról. Itt röviden csak az arravalóságot említi fel. Mert nem elég, ha valaki rejtett tudománnyal ékeskedik, ha ez szeretetreméltó tanítással nem párosul. Sokan ugyanis vagy azért, mert nyelvük adakozik, vagy mivel nem elég világos eszűek, vagy mivel nem elég népszerűek, magukba fojtják, amit tudnak. Az ilyenek — úgy mondják — magukkal és a Muzsákkal társalognak. Akiknek a nép kormányzása a gondjuk, azoknak feltétlenül alkalmasoknak kell lenni a tanításra. De itt nem annyira a beszédben való gyakorlottság kívánatik meg, — mert igen sok nagy szónokot látunk, akiknek a szónoki készsége egyáltalán nem építő hatású — hanem inkább az okosság ajánlatos, hogy az Isten ígését ügyesen tudják alkalmazni a gyülekezet javára.

Megérdemli a fáradságot meggondolni, hogy milyen semmibe veszik a pápisták azt, amit az apostol rendel. Nem is mernék hozzafogni az egyes esetek megvizsgálásához, vagy felsorolásához. *Ezt az egyet* (t. i. a tanítást) milyen buzgósággal őrzik! Valóban felesleges az a kincs, ha a tanítással való foglalkozást, mint valami haszontalan és alávaló dolgot maguktól távol tartják, pedig az a legelső sorban mégis a püspök kötelessége volna. Amde mindenki előtt tudva van, hogy milyen távol áll a Pál szabályától az, hogy a püspöki címmel csak úgy lehet dicsekedni, ha az ember színházi öltözetben jelenik meg.

Mintha a csúcsos főveg, a drágaköves gyűrű, az ezüstös saru és más neveléses pompával párosult haszontalanságok alkotnák az egyház lelki kormányzását; amit éppen olyan kevéssé lehet elválasztani a tanítástól, mint akármelyikünket a saját eltető erőnktől.

3. *Nem borozó.* Nem csak a részegséget jelölik a görögben ezzel a szóval, hanem bármilyen mértéktelenséget a borivásban. És valóban a pásztornál nemcsak felette illetlen a túlságos borivás, hanem rendszeren sok rosszat is hoz magával, amilyenek a civakodások, ügyetlen mozdulatok, tréfálkozások s amiket nem szükséges felsorolnom. De az ellentét, ami mindjárt ezután következik, mutatja, hogy Pál tovább megy. Ugyanis miként a verekedővel azt állítja szembe, aki a versengést nem szereti és a rút nyereségre vágyóval a nem pénzsóvárgót: úgy a borozóval is a szelidet, vagy illedelmest. Helytálló azért a Chrysostomus magyarázata, mikor az iszákos és durva lelkű embereket a püspökségtől elzárja. Hogy ugyancsak Chrysostomus a verekedő alatt azt érti, aki nyelvével verekedik (azaz veszekedik) vagy erőszakosan veszekedést kezd — nem fogadom el. És nem indít meg az a vélemény sem, hogy nem nagy dolog, ha a püspök nem verekedik. Ugyanis az én nézetem szerint itt a katonai durvaságot korholja az apostol, aminél semmi sem illik kevéssé a Krisztus szolgálóihoz. Mert ismeretes, hogy mennyi gúnyos megjegyzésnek teszik ki magukat azok, akik az ökölvívásra — hogy ne mondjam a kard forgatására is készebbek, mint arra, hogy tekintélyekkel a mások perlekedéseit lecsillapítsák. Tehát verekedőknek a fenyegetőzőket és harciasokat nevezi az apostol.

Rút nyereségre vágyók a kapzsiak mind, mert kapzsiság áll be, mihelyt az a rút dolog, amiről az apostol megemlékezik, bekövetkezik. Aki gazdag akar lenni, mégha nyíltan nem is tűnik ki az, alávaló és meg nem engedett nyereség felé irányítja lelkét. Azért ezzel a bűnnel szembeállítja a pénz megvetését, miután nincs más gyógyszer, ami javulást adjon. Aki a szegénységet — mondom — nyugodt és jóleső lélekkel nem tudja tűrni, az sohasem kerül el az aljas és szolgálai vágnak azt a betegségét. A „verekedő“ szóval szembeállítja a „szelid és versengéstől ment“ -et. Szelidnek pedig, aki — amint említettük — az ittasanak ellentéte, azt nevezzük, aki nyugodt és mértékletes lélekkel tudja a jogtalanságot elviselni; aki sokat elnéz; aki a méltatlanságokat lenyeli; aki durva ridegség miatt nem félelmetes s nem mérlegel mindent az erőszak szerint. Versengéstől ment az, aki a vetélkedéseket és kötekedéseket kerüli. Mert amint Timótheushoz (II. 2: 24) írja: Nem illik, hogy az Isten szolgálai torzsalkodók legyenek.

4. *Aki a maga házat jól igazgatja.* Ebből kiténik, hogy Pál nem olyan püspököt kíván, aki az emberi életet nem ismeri, hanem aki jó és derék családapa. Mert habár közönségesen na-

gyobb bámulattal jár a nötlenség és a filozófus élet, amelyik teljesen félrevonult a közéletől; mindazáltal a tapasztalat az okos és előrelátó emberek előtt azt igazolja, hogy az egyház kormányzására sokkal képeesebbek és alkalmasabb azok, akik a mindennapi életet nemcsak ismerik, hanem az emberekkel való érintkezésben is járatosak. Eppen ezért meg kell jegyezni azt az elvet, ami kevéssel ezután következik, hogy t. i. legkevéssébbé sem lesz alkalmas az Isten egyháza számára az, aki családját nem tudja kormányozni. Pedig ilyenek nagyon sokan vannak, sőt csaknem mindenki, akiket a kényelmes és magános életből — mint valami rejtekhelyről — kell előhúzni, akik bizonyos mértékben parlagiak és semmi emberiességgel nem bírnak. Mindazáltal az apostol itt nem a leleményes eszű és a családi ügyekhez tapasztalás útján értő embert ajánlja, hanem aki családját tisztességes fegyelmezővel tudja kormányozni.

A gyermekekről különösen is szól, akiknek lélekben apjukhoz kell hasonlítaniok. Ezért nagy szégyen lesz egy püspökre nézve, ha fiai szégyenletes és becstelen életűek.

Később szól a feleségekről. Most (amint mondtam) a családnak legfontosabb részét érinti. A Titushoz írt levél I. részében előadja, hogy a „tisztelet“ szóval mit fejez ki itt. Ugyanis miután megmondta, hogy a püspök fiainak nem szabad makacsoknak és erkölcsteleneknek lenniök, hozzateszi, hogy gyalázatos féktelenségben és mértéktelenségben szenvedőknek sem. Egy szóval azt akarja, hogy legyenek minden tisztaságnak, szerénységnek és komolyságnak megfelelő egyéniségek. A bizonyítás, mely a kisebbtől a nagyobb felé halad, magától világos; hogy t. i. semmiesetre sem lesz megfelelő a gyülekezet kormányzására az, aki családja igazgatására sem alkalmas. Mert azonkívül, hogy a szükséges erényekkel nem rendelkezik: miféle tekintélye lehet az olyan embernek a gyülekezet előtt, akit a saját háza is megvetendővé tesz?

6. *Ne legyen új ember.* Mivel abban az időben sok kitűnő tehetségű és tanult ember tért a keresztyén hitre, Pál gátolja, hogy az ilyeneket mindjárt a püspöki hivatalhoz engedjék, mihelyt a Krisztusra felesküdték. Azután kimutatja, hogy mekkora veszély van ebben, mivel csaknem bizonyos, hogy szeles természetűek és telve vannak dicsékedéssel. Aztán az önhittség és a nagyravágyás meggondolatlanokká teszi őket. — Amit Pál mond, tapasztalhatjuk mi is. Ugyanis az újdonsült emberek nemcsak szenvedélyesen merészek, hanem balga önbizalomtól is duzzadtak, mintha a felhőkön túl akarnának repülni. Ezért nem ok nélkül tartatnak távol a püspöki méltóságtól mindaddig, amíg magasba röpködő lelküket meg nem fékezi az idő folyása.

Az ördög ítélete. Az ördög ítéletét három féle módon lehet értelmezni. Némelyek ugyanis az ördög alatt a sátánt értik, mások a rágalmozókat. Az előbbi értelmezést inkább elfogadom, mivel az ítélet ritkán fejez ki rágalmozást. De a sátán ítélete

ismét úgy cselekvő, mint szenvedő értelemben fogható fel. Az utóbbi értelmezést követi Chrysostomus is, akivel készséggel egyetértek. Ugyanis nagyon finom az ellentét, ami a méltatlankodást fokozza: Ha az, akít az Isten egyházának élére állítanak, a saját elbizakodottsága miatt ugyanabba a bűnbe rohan, mint az ördög. Ámbár nem vetem el a cselekvő értelmet sem, miszerint az ördögnek okot ad arra, hogy az őt vádolja.

7. *Jó bizonyága is legyen a kívülvalóktól.* Igen nehéznek látszik, hogy az istenfelő ember feddhetetlenségének tanúi legyenek a hitetlenek, akik velük szemben szenvedélyes hazugsággal örjöngenek. De azt érti ez alatt az apostol, hogy amennyire az idegen szokás mellett lehetséges, a hitetlenek is legyenek kénytelenek őt derék embernek elismerni. Mert jól lehet az Istennek minden fiát ok nélkül gyalázzák, mégsem tarthatják hitvány embernek azt, aki tisztességben és önzetlenül munkálkodott közöttük. A derékségnek ezt az elismerését fejezi ki itt Pál.

Erre következik ez a gondolat: „Nehogy az ördög kárhözátába essék.“ Ezt én úgy értelmezem, hogy gyalázzattal terhelve szemérmertlenné kezd lenni s annál nagyobb féltelenséggel siet bele minden aljasságba, ami annyi mint az ördög hálójába esni. Mert lehet-e valami remény ott, ahol a vétkezéssel szemben semmi tartózkodás nincs?

8. Hasonlóképpen a diakonusok tisztességek legyenek, nem kényelvűek, nem sok borivásba merültek, nem rút nyereségre vágyók;

9. Kiknél megvan a hit titka tiszta lelkiismerettel.

10. És ezek is először megpróbáltassanak, azután szolgáljanak, ha feddhetetlenek.

11. Feleségeik hasonlóképpen tisztességesek, nem patvarkodók, józanok, mindenben hívek legyenek.

12. A diakonusok egy feleségű férfiak legyenek, a kik gyermekeiket és tulajdon házaikat jól igazgatják.

13. Mert akik jól szolgálnak, szép tisztességet szereznek magoknak, és sok bizodalmat a Jézus Krisztusban való hitben.

8. *Hasonlóképpen a diakonusok is.* Nincs miért gondot okozzanak a különféle magyarázatok. Bizonyos, hogy az apostol azokról beszél, akik az egyházban közhivatalt viselnek. Ez megcáfolja azoknak véleményét, akik úgy vélik, hogy ez az elnevezés háziszolgákra vonatkozik. Ha pedig mások a püspöknél kisebb rangú presbíterekre vonatkoztatják, annak semmi alapja nincs. Ugyanis más helyekből kitűnik, hogy a presbíter név általában ismert volt, amit mindenki kénytelen elismerni s különösen a Titushoz intézett levél I. része igazolja azt az elnevezést. Nem marad egyéb, minthogy a diakonusok alatt azokat

értsük, akiről Lukács (Csel. 6:3) említést tesz; akik a szegényeket gondolták. — Egyébiránt, aki ezeknek tisztéről többet akar tudni, forduljon az *Institutióhoz*. — A négy első erény, amelyekkel az apostol azt akarja, hogy a diakonusok felruházva legyenek, eléggé ismeretes. Legfennebb azt kell figyelmesen megjegyezni, amikor arra inti őket, hogy ne legyenek *hamis nyelvűek*, mivel olyan bűn az, amit abban a munkakörben nehezen lehet elkerülni, mindazonáltal — ha valami mástól — úgy attól leginkább tartózkodniok kellene.

9. *Akiknél megvan a hit titka.* Mintha azt mondta volna az apostol, hogy a hitelveket tartsák tisztaságban, még pedig lélekbeli, komoly istenfélelemmel és ne legyen semmi ismeretlen előtűk, amit keresztyén embernek megismerni szükséges. Mindazonáltal az isteni tudomány lényegét tiszteletteljesen titoknak nevezi, amennyiben az Isten a halandó embereknek az evangélium által nyilvánítja ki bölcsességét, melyre az égben az angyalok csodálattal tekintenek. Ezért nem csoda, ha az emberi értelmet felülmulja. Tanuljunk meg azért, hogy *arra* a legnagyobb tisztelettel tekintsünk s mivel a saját erőnkől olyan magasságra sohasem juthatnánk fel, kérve-kérjük az Istent, hogy *azt* a megnyilatkozás Lelke által számunkra nyítsa fel. Viszont ha látjuk a hitetleneket, akik vagy nevetnek, vagy semmit sem éreznek abból, tulajdonítsuk az isteni kegyelemnek, hogy ami mások előtt rejtve van, az nekünk a szívünkben van és tekintetünk előtt, amint Mózes mondja (II. 30:11). Azt akarja tehát az apostol, hogy a diakonusok a hit *titkában* legyenek járatosak, mivel tanítással nem foglalkoznak, de felette lehetetlen volna az egyházban közhivatalt betöltőnek, — különösen, mikor gyakran szükségessé válik, hogy intsenek és vigasztaljanak — ha nem akarják kötelességeiket elhanyagolni. Hozzáteszi ehhez a „*tiszta lelkiismeret*“-et, ami az egész életre kiterjed, hogy értsék meg, hogy ők Istennek szolgálnak.

10. *És megpróbáltassanak.* Azt akarja az apostol, hogy ne ismeretleneket válasszanak diakonusokká, hanem akiknek becsületessége közismert, mint a püspöknél. Ezért világos, hogy *feddhetlennelről* beszél, akik semmiféle megbélyegző bűnben nem szenvednek. De ez a megpróbálás nem egy órai, hanem hosszas tapasztalaton alapszik. Egyszóval, mikor a diakonusok választásáról van szó, nem szabad akarkiket elhamarkodva és válogatás nélkül a gyülekezetre tukmálni, hanem ki kell választani azokat, akiket előző életük úgy ajánl, hogy alkalmas voltuk már bizonyos — mintha vizsgálatnak vetették volna őket alá.

11. *Feleségeik hasonlóképpen.* A feleségek alatt úgy a diakonusokét, mint a püspökökét érti. Legyenek uroknak a hivatalban segítő társai, ami másképp nem lehetséges, csak úgy, ha mások előtt felette jó erkölcsűek. Miután a feleségekről megemlékezett, ugyanazt rendeli a diakonusokra, mint előbb a püspökökre vonatkozólag, t. i., hogy mindegyikük megelégedve egy feleséggel,

a tiszta és feddhetetlen erkölcsű családapának példaképe legyen s gyermekeiket és egész házukat tiszteletreméltó fejelem alatt tartsák. Ez is megcáfolja azoknak véleményét, akik ezt a helyet háziszolgákra magyarázzák.

13. *Akik jól szolgáltak.* Mivel egy vagy két századdal az apostolok halála után az a szokás terjedt el, hogy a diakonusok közül választottak presbitereket, ezt a helyet általában a magasabb méltóságra való átmenetre magyarázták, mintha az apostol presbitéri méltóságra azokat hívná el, akik hűséges diakonusok voltak. Én bár nem tagadom, hogy a diakonusok rendje némelykor veteményeskert — seminarium — lehet, ahonnan presbiterek választhatók, mégis világosabbnak tartom a Pál szavait, miszerint nem csekély tiszteletet érdemelnek azok, akik ebben a munkakörben becsületesen szolgáltak, mivel nem valami lealázó foglalkozás az, hanem különösen tiszteletreméltó megbiztatás. Továbbá ezzel a résszel azt is jelzi, hogy milyen érdeke az egyháznak, hogy ezt a tisztséget kiválasztott férfiak töltsék be; mivel a tiszta ügykezelés tekintélyt és tiszteletet szerez. A pápisták több, mint nevetségeseek, mikor az ő diakonusaiknál épp az ellenkezőjét csinálják annak, amit Pál rendel. Mert először is mire választják a diakonusokat, mint arra, hogy a körmenetben a kelyhet vigyék és nem tudom minő látványossággal kápráztassák el a tudatlanok szemét? De még ezt sem tartják meg, mert ötszáz év alatt egyetlenegy diakonust sem választottak arra, hogy ebből a rangfokozatból majd a presbitériumba lépjen. Milyen szemérmertlenség azzal kérkedni, hogy magasabb állásra emelik azokat, akik becsületesen szolgáltak, amikor csak áldozópapi hivatalra méltatják azokat, akik korábban semmiféle tisztsegnek még a színét sem látták.

És sok bizodalmat a Jézus Krisztusban való hitben. Méltán teszi hozzá ezt. Mert semmi sincs, ami olyan bizodalmat szülne, mint a jó lelkiismeret, s a büntől és gyalázattól ment élet. Viszont ezzel szemben okvetlenül félénkek azok, akiknek rossz a lelkiismeretük. Ha némelykor a bizodalom féktelenkedik, s nem változatlan és maradandó, annak nincs semmi jelentősége. Ezért hangsúlyozza a bizodalom fogalmát. „*A hitben — azt mondja, — mely a Krisztusban van*“ — hogy annál nagyobb bizodalommal szolgáljanak a Krisztusnak. — Mintha be volna fogva a szájok, megkötve a kezök, — a helyes cselekvésre nem képesek azok, akik gyalázatosan működtek hivatalukban, mivel nincs bizalom irántuk és semmi tiszteletben nincs részük.

14. Ezeket írom néked, remélvén, hogy nem sokára hozzád megyek;

15. De ha késném, hogy tudd meg, mimódon kell forgolódní az Isten házában, mely az élő Istennek egyháza, az igazságnak oszlopa és erőssége.

16. És minden versengés nélkül nagy a kegyességnek eme titka: Isten megjelent testben, megigazított lélekben, megláttatott az angyaloktól, hirdettetett a pogányok közt, hittek benne a világon, felvitetett dicsőségbe.

14. *Ezeket írom néked.* Timótheusnak reményt nyújt arra, hogy ismét visszatér; részint, hogy bátorítsa, részint, hogy elfojtsa azoknak féktelenségét, akik távolléte miatt jobban garázdálkodtak. Mégsem ígér semmit burkoltan Timótheusnak és nem ijesztget másokat titkolózás útján. Mert mindenképpen remélte, hogy visszatér s valószínű, hogy vissza is tért, ha ezt a levelet akkor írta, amikor Phrygiát bejárta, amint mondja Lukács a Csel. 18:38-ban. Szolgáljon ez bizonyosággul számunkra arra nézve, hogy mekkora aggodalommal gondozta a gyülekezeteket ő, aki a meglevő bajnak orvoslását rövid időre sem tudta halasztani. Ambár később hozzátette, hogy a levelet Timótheus buzdítása végett írta arra az esetre, ha talán megtörténnék, hogy hosszasan kell elmaradnia, mint gondolja.

15. *Mi módon kell forgolódní az Isten házában.* Ezekkel a szavakkal a hivatal súlyát és méltóságát fejezi ki, mivel a pásztorok olyanok, mint valami gazdák, akikre az Isten az ő házában a gondozását bízta. Ha valaki egy nagy számú család gondját vállalja, éjjel nappal aggodó buzgósággal arra törekszik, hogy a saját hanyagsága, vagy tudatlansága, avagy haszontalansága miatt a családot semmi baj ne érje. Ha ennyit adunk az emberekre, mennyivel többet kell adnunk magára az Istenre! De az Isten is nem hiába méltatja egyházát erre a névre, mint aki minket örökbefogadás által kegyelmesen nemcsak fiaivá tett, hanem közöttünk is lakik.

Most egy nem közönséges magasztalás következik abból, hogy az egyházat az „*igazság oszlopának és erősségének*“ nevezi. Mert mit lehetett volna nagyobb szerűnek mondani? Van-e fenségebb és szentségebb valami annál az örök igazságnál, mely úgy az Isten dicsőségét, mint az emberek üdvösségét magában foglalja? Ha egy rakásba gyűjtenék a világi bölcseségnek minden dicséretét, amikkel azt követői magasztalják, mi lenne ez annak a mennyei bölcseségnek méltóságához képest, amely egyedül érdemes arra, hogy világosságnak, igazságnak, az élet tudományának, útnak és az Isten országának hirdettessék? Már pedig az tisztán csak az egyház szolgálata révén tartatik meg ezen a földön. Mekkora teher háramlik tehát a pásztorokra, akik ennek a megbecsülhetetlen kincsnek őrei?!

Szemérmertlenül kicsinyeskednek a pápisták, mikor a Pál szavait úgy értelmezik, hogy a saját esztelenségeiket az Isten jövőléseiként kell venni. Mivel ők az igazság oszlopa, éppen azért nem vétkezhetnek. Először is meg kell figyelni, hogy miből jelöli meg Pál az egyházat ezzel a fényes címmel? Kétségkívül azt akarta, hogy a hivatal nagyságának feltárásával

intse a pásztorokat, hogy mekkora hűséggel, buzgósággal és tisztelettel kell azt betölteniök, mert milyen rettenetes lesz a bosszúállás, ha az ő hibájukból elpusztul az az igazság; vagyis az Isten dicsőségének képmása, a világ világossága s az emberek üdvössége? Ez a gondolat valóban állandó rettegésben kell, hogy tartsa a pásztorokat, nem azért, hogy őket megölje, hanem, hogy még nagyobb éberségre tüzelje. Ebből könnyű megérteni, hogy milyen gondolattal beszél itt Pál. Ugyanis az egyház azért az igazság oszlopa, mert szolgálatával az igazságot védi és terjeszti. Az Isten nem száll le az égből hozzánk s nem küldi le onnan az angyalokat az igazság terjesztésére, hanem a pásztorok munkáját veszi igénybe, akiket erre a célra rendelt. Hogy tömörebben fejezzem ki: nem anyja-e az egyház minden kegyes embernek, aki őket az Isten ígéje által újjászüli, aki nevel és táplál egész életünkben, aki megerősít, aki állandóan vezet az igazi tökéletesség felé? Azért is hirdeti Pál, hogy az egyház az igazság oszlopa, mivel a tanítás végzésének munkája, amivel az Isten megbízta, egyedüli eszköz az igazság megtartására, hogy az az emberek lelkéből ki ne vesszen. Ez a magasztalás tehát az Ige szolgálatára vonatkozik, mert ha ez megszűnik, elbukik az Isten igazsága is. A pápisták azt fecsegik, hogy magában nem elég erős, ha az emberek vállára nem támaszkodik. De átkozott gyalázkodás azt mondani, hogy az Isten ígéje bizonytalan, amíg az emberek neki bizonyosságot nem kölcsönöznek. Világosan megmondja ezt Pál más szavakkal a Róm. lev. 10 : 17-ben: Mert a hit hallásból van, prédikálás nélkül nincs hit. Ennélfogva az emberekre való tekintetből tartja hatalmában az egyház az igazságot s terjeszti a saját ígehirdetése útján és őrzi tisztaságban és sértetlenségében és származtatja át az utódokra. Ha nem visszhangzik az evangélium tanítása szüntelenül, ha nincsenek istenfélő szolgák, hogy prédikálásukkal az igazságot a sötétséggel és feledéssel szemben megoltalmazzák: a hazugság, a tévelygések, a csalások, a babonák és romlásnak minden faja azonnal magukhoz ragadják. Végül a hallgatás az egyházban annyira, mint az igazság száműzése és elnyomása. Vajjon általában erőszakolt-e ez a magyarázat?

Most miután megismertük a Pál gondolkodását, térjünk vissza a pápistákra. Először is, amikor ezt a magasztalást magukra vonatkoztatják, rosszhiszeműleg járnak el s idegen tollakkal dicsekednek. Mert tagadom, hogy valamiképpen tőlük függene, hogy az egyház a harmadik égbe emeltetik. Én az előtűnk fekvő tételt ellenük fordítom. Ugyanis, ha az egyház az igazság oszlopa, ebből következik, hogy nincs egyház ott, ahol az igazság nemcsak el van temetve, hanem borzasztó módon összetörve lábba tiportatik. Talán rejtély ez, vagy szörzsálsogatos? — Pál nem akar más egyházat elismerni, csak azt, amelyikben magasan és mindenki előtt szemlélhetően áll az igazság: a pápaságban pedig semmi ilyent nem látunk, hanem

csak pusztulást és romlást, tehát ott az egyháznak sajátos ismertető jele nincs is meg. Ezért képzelődnek, mivel nem gondolkodják meg azt, ami a legelső, t. i. hogy az Isten igazsága az evangélium tiszta prédikálása által tartatik meg s nem az emberi értelemre és érzésre akar támaszkodni, hanem inkább a magasságtól függ, azaz attól, hogyha az Istennek tiszta ígétől nem távozzunk el.

16. *Nagy a kegyességnek eme titka.* Ismét egy másik magasztalás. Hogy az emberek hálátlansága az Isten igazságát ne értékelje kevesebbre, mint ami megilleti, kiemeli az apostol annak értékét azzal, hogy isteni titoknak nevezi: mivel abban nem közömbös dolgokról, hanem Isten Fiának kinyilatkoztatásáról van szó „amelyben van a bölcseségnek és ismeretnek minden kincse elrejtve“ (Kolossé. 2 : 3).

Az ilyen felséges dolgok nagyságából kell megítélni hivatásukat a pásztoroknak, hogy annál nagyobb lelkismerettel töltsék be azt.

Isten megjelent. A közönséges magyarázat az Isten nevét mellőzve, ami következik, azt egészen a „titok“-ra vonatkoztatja „mely megnyilvánul“ — teljesen értelmetlenül és fonákul, amint magából a tárgyalásból is világosan ki fog tűnni. Ambár Erasmusra támaszkodik, — aki azonban saját maga gyengíti meg hitét, — úgyhogy az én cáfolásomra nincs is szükség. A görögök bizonyára mindnyájan egyetértenek a szövegnek olyan olvasásában, hogy „Az Isten megjelent testben“. Megengedjük, hogy Pál az Isten nevét nem fejezte ki, mindazáltal okos mérlegelés után mindenki be fogja látni, hogy a Krisztus nevét oda kell érteni. Én minden nehézség nélkül a görögöktől elfogadott olvasást követem. Azonban, hogy a Krisztus megjelenését, amelyet később leír, „nagy titok“-nak nevezi, könnyen megérthető. Ez a magassága, mélysége és szélessége annak a bölcseségnek, amiről az Ef. 3 : 18 levélben szól, ami mellett összes gondolatainknak el kell kábulni. — Most fejtsünk ki rendre mindent. Nem beszélhetett Pál jellegzetesebben a Krisztus személyéről, mint ezekkel a szavakkal: „Isten megjelent testben.“ Mert először is fényes bizonyítékát látjuk itt a Krisztus kettős természetének, amennyiben őt Pál itt egyszerre valóságos Istennek és valóságos embernek nevezi. Másodszor különbséget tesz a két természet között, mivel itt Istenről beszél, amott testben való megjelenésről. Harmadszor a Krisztus személyének egységét tanítja, amikor őt *egy és ugyanannak* mondja, aki jóllehet Isten volt, mégis megjelent testben. E szerint az igazi ést iszta hitet Ariusszal^(*), Marcionnal^(*), Nestorianusszal^(*) és Eutichesszel^(*) szemben csak ezzel az egy bizonyítékkal is kitűnően megvédi. Egyébiránt ez az ellentét: „Isten“ és „testben“ fokozott lendületet fejez ki. Mert mekkora különbség van az Isten és ember között! Mégis

* Lásd az 55. oldal jegyzetét.

azt látjuk, hogy az Istennek megmérhetetlen dicsősége a Krisztusban oly kapcsolatba került a mi rothadó testünkkel, hogy a kettő egyenlő értékűvé válik.

Megigazított lélekben. Az Isten Fia azzal, hogy testet öltött, egyfelől magát „üresítette“ meg, — másfelől benne a lélek ereje nyilvánul meg bizonyosságul az ő isteni mivoltának.

A következő részt különféleképp magyarázzák. De én megelégszem azzal, amint az apostolnak saját felfogását az enyém szerint kifejtettem s ahhoz többet nem teszek. A „megigazított“ itt az ő isteni hatalmának elismerését fejezi ki, mint a Zsolt. 19:10: „Az Urnak ítéletei igazságosak“, azaz felette tökéletesek; továbbá a Zsolt. 51:5: „Az Isten megigazít“, azaz az igazságnak dicséretét láthatóvá teszi, továbbá Máté 11:19, ahol azt mondja a Krisztus, hogy „A bölcsesség az ő fiaitól igazoltaték“ ami alatt az iránta tanúsított tiszteletet kell érteni, végül Lukács 7:35, mikor azt mondja, hogy Isten a publikánusokat megigazította, ez alatt azt érti, hogy az Isten kegyelmét, amelyet Krisztusban szemlélték, köteles tisztelettel és hálával ismerték el. Akkora jelentősége van tehát annak, amit itt olvasunk, mintha azt mondta volna Pál, hogy aki emberi testet öltve megjelent, egyúttal mint Istennek Fia jelent meg, de úgy hogy dicsőségéből a testi gyarlóság semmit el nem vett.

A *Lélek* neve alatt összefoglalja Pál mindazt, ami Krisztusban isteni és emberfetté volt és pedig két okból. Ugyanis, mivel testben megalázott volt, a dicsőség megvilágításául a „*Lelket*“ állította azzal szembe. De az a dicsőség, mely az Istennek egyszülött Fiához méltó s amelyről János (1:14) azt mondja, hogy a Krisztusban volt látható, nem külső díszben, nem földi fényben állott, hanem teljesen lelki természetű volt. Hasonlóképpen mondja Pál a Róm. levélben is (1:3–4): Aki test szerint a Dávid magvából lett és Isten Fiának bizonyított meg a Lélek szerint; csak hozzáteszi ezt a megszorítást: „a feltámadás által.“

Láttatott az angyaloktól, hirdettetett a pogányok között. Milyen csodálatos és bámulatos, hogy az Isten a pogányokat, akik addig lelki vakágban éltek, méltóknak tartotta Fiának kijelentésére, amiről az égi angyalok sem tudtak. Mert amiről azt mondja az apostol, hogy az angyaloknak feltűnt, az alatt olyan látványt ért, mely úgy újdonságával, mint nagyszerűségével magára vonta az angyalok figyelmét. Hogy mennyire új és szokatlan volt a pogányok elhívása, arról beszéltünk az Ef. levél 2. részénél. S nem is csoda, ha az angyalok előtt új volt ez a látvány. Mert ha az emberiség megváltásáról valamit tudtak is, ennek mikéntjét kezdettől fogva nem értették. Azért volt szükséges, hogy előttük titokban maradjon, hogy az Istennek ekkora jósága annál nagyobb csodálkozással járjon.

Hítek benne a világon. Már az a körülmény is különösen csodálatos volt, hogy az Isten abban a kinyilatkoztatásban egy-

formán részesítette úgy a hitetlen pogányokat, mint az angyalokat, az ő országának állandó örököseit. De az evangélium hirdetésének ez a hasonlíthatatlan nagy eredménye nem közönséges csoda volt, mikor Krisztus annyi akadály legyőzése után a hitben való engedelmességre kényszerítette azokat, akik teljesen meghódíthatatlanoknak látszottak. Valóban semmi sem látszott kevésbé hihetőnek, annyira el volt zárva feljükk minden közeledés. A hit mégis diadalmaskodott rajtuk, még pedig hihetetlen győzelemmel.

Végül azt mondja az apostol, hogy „*felvitetett dicsőségbe*“, mégpedig ebből a halandó és nyomorúságos életből. E szerint, miként a világon a hitben való engedelmesség, úgy a Krisztus személyében az a változás volt csodálatos, hogy gyarló, szolgai állapotból az Atya jobbjára vitetett fel, hogy előtte minden térd meghajoljon.

*) *Jegyzet*: *Arius* a 4. században élő alexandriai presbyter. A Krisztus istensége körül folyó hitvita egyik pártjának vezére. Tanítása szerint: A Fiú véges lény, teremtett, lényegére nézve különbözik az Atyától, nem öröktől fogva való. A 325. niceai zsinat tanításaiért kiátkozta.

*) *Marcon*: a 2. sz.-ban élő tanító. Istenről dualisztikus módon tanított, különbséget tett a keresztyén Isten (jó, láthatatlan) és a zsidó Isten — Demiurgos között. Jézus a D. uralmának megsemmisítője, nem ember, nem született, nem szenvedett, meg sem halhatott, mert csak eszményi kiállítás volt látszólagos testben.

*) *Nestorianus*: az 5. sz.-ban élő konstantinápolyi patriarcha; részvesz a Kr. istensége körül folyó vitában. A Kr.-ban levő két természet elkülönüléséről tanított. Az efézusi zsinat (431) kiátkozta.

*) *Eütyches*: konstantinápolyi apát (az V. sz.-ban). Tanítása szerint a történeti Krisztusban a két természet egyesülése után csak egy természet, a testet öltött isteni természet volt és teste nem volt egyenlő lényegű más emberek testével. A konst.-i zsinat (448) őt is kiátkozta.

IV. RÉSZ.

1. A Lélek pedig nyilván mondja, hogy az utolsó időben némelyek elszakadnak a hittől, hízó lelkekre és gonosz lelkek tanításaira figyelmeztetvén.

2. Hazug beszédűeknek képmutatása által, kik megvannak bélyegezve a saját lelkiismeretükben.

3. A kik tiltják a házasságot, sürgetik az eledelektől való tartózkodást, melyeket Isten teremtetett hálaadással való élvezésre a hívőknek és azoknak, a kik megismerték az igazságot.

4. Mert Istennek minden teremtetett állata jó, és semmi sem megvetendő, ha hálaadással élnek azzal.

5. Mert megszenteltetik Istennek ígéje és könyörgés által.

1. *A Lélek pedig.* Az apostol buzgón figyelmeztette Tímótheust sok dologra. Itt a kényszerűsége mutat rá, mivel szembe kellett szállani a veszéllyel, mely a Szentlélek szavai szerint azzal fenyegetett, hogy eljönnek a hamis tudósok, akik a hit tanítása helyett haszontalanságokat tukmálnak a keresztyénekre, akik az egész kegyességet külsőségekbe helyezve az Istennek Lélekben való tiszteletét — ami egyesegyedül a helyes — homályba burkolják. Valóban az Isten szolgáinak minden időben harcolniuk kell olyan emberekkel, akiket itt Pál leír. Mivel az emberek természetüknél fogva vonzódnak a hazugság felé, a sátán könnyen elhiteti velük, hogy az Istennek helyes tisztelete ceremóniákban és külsőségekben áll. Sőt anélkül, hogy valaki tanítaná, csaknem mindenkinek lelkében ez a meggyőződés él. Később hozzájárult ehhez a sátán ravaszsága, a tévelygés megerősítése végett. Innen van, hogy minden korban voltak hazudozók, akik mesterséges istentiszteleti módozatokat ajánlottak, amelyekkel a valódi kegyességet elnyomták. Pedig ez a ragályos betegség egy másikat hoz létre, mivel a szabad dolgok a kényszerűség hatalma alá kerülnek. Ugyanis a világ könnyen belenyugszik abba, hogy távortartsák attól, ami az Isten rendelése folytán szabad volt, azért, hogy az Isten törvényét büntetlenül át lehessen hágni. Tehát itt az apostol a Tímótheus személyében nemcsak az efézusiakat, hanem a világon bárhol

levő gyülekezeteket eleve óvja a hamis tanítóktól, akik azzal, hogy mesterséges istentiszteleti módozatokat létesítenek s a lelkiismereteket új rendeletekkel kötik meg, az Istennek igaz tiszteletét megfertőzik s a hitnek tiszta tudományát megromítják. Ez a tulajdonképpeni céljuk, amit különösen meg kell jegyezni. Aztán, hogy mindenki annál nagyobb figyelemre méltassa, amit mondani akar, kijelenti az apostol, hogy a Szentlélek jövődölése bizonyos és legkevésbé sem homályos. Nem kétséges, hogy egyebet is ugyanabból a Lélekből merített Pál, de — noha mindig hallgatni kell rá, mint a Krisztus eszközére — mégis ebben a nagy fontosságú dologban különösképpen hangsúlyozni akarta, hogy ő mindent csak a jövődölés Lélekéből mond. Ennélfogva azt a jövődölést nekünk ünnepélyes magasztalással ajánlja, de ezzel sem elégszik meg és hozzáteszi, hogy az világos és semmi tekintetben sem homályos.

Az utolsó időben. Az evangéliumnak ilyen nagy fényessége mellett senki sem tartotta volna lehetségesnek a hanyatlást. Ez az, amit Péter (II. 3:3) mond: A hamis tanítók, miként egykor Izráél népének terhére voltak, úgy a krisztusi egyházak is mindig ellenségei lesznek. Ugy hangzik ez, mintha ezt mondaná az apostol: Most virágzik az evangélium tudománya, de nem sokáig nyugszik a sátán, hogy a tiszta vetést burjannal megölni ne igyekezzék. Tehát már a Pál korában elhangzott a figyelmeztetés, hogy a tiszta tudományt buzgón ápolják úgy a pásztorok, mint mások és ne engedjék magukat behálózni. Manapság nekünk sem kevésbé használna az, amikor azt látjuk, hogy semmi egyéb nem történt, csak amit a Lélek világosan előre megmondott. Ezenkívül azt is meg lehet itt jegyezni, hogy mekkora gondot visel Isten az egyházra, mikor a kellő időben megőrzi a veszélyektől. A sátán sokféle eszközzel rendelkezik, hogy azokkal minket tévedésbe ejtsen, s csodálatos cselofogásokkal támad ránk, de azokkal szemben kellően megvéd minket az Úr, csak önként ne csalassuk meg magunkat. Ezért nincs miért panaszkodnunk, hogy a sötétség hatalmasabb a világosságnál, vagy hogy az igazságot legyőzi a hazugság; inkább a saját gondatlanságunk és tétlenségünk miatt bűnhődünk, mikor az üdvösségnek egyenes útjától eltérítettünk. De akik a saját tévedéseikben maguknak tetszelegnek, azt vetik ez ellen, hogy alig lehet megkülönböztetni, hogy kiket, vagy milyeneket ért azok alatt Pál? Mintha a Lélek ezt a jövődölést ok nélkül adta volna és jóval előbb hirdette volna! Mert ha nincsenek biztos ismertető jelek, fölösleges volna és nevetséges is teljesen a mostani intézés. De legyen távol tőlünk, hogy azt higgyük, hogy az Isten lelke nekünk ok nélküli nyugtalanságot okoz s hogy ha veszélyt jósol, egyúttal ne mutatna módot is az óvakodásra. Az ilyen rágalmat eléggé megcáfolják magukban is a Pál szavai, mert ő mintegy újjal mutat rá a bajra, amit az ő figyelmeztetése után nekünk kerülnünk kell. Mert nem is általánosságban

szól a hamis prófétákról, hanem a hamis tanítás képét fejtí ki világosan, amely az által, hogy a kegyességet külsőségekhez köti, az Istennek lélekben való tiszteletét, amint már említettem, felforgatja és megrontja.

Némelyek elszakadnak a hittől. Nem bizonyos, vajjon a tanítókról beszél-e, vagy a hallgatókról. Mégis inkább akarom az utóbbiakra vonatkoztatni, mivel alább a tanítókat *lélekkufároknak* nevezi. Ez világosabban azt jelenti, hogy nemcsak olyanok lesznek, akik istentelen dogmákat terjesztenek és a hitnek tisztaságát megfertőztetik, hanem tanítványaik sem fognak hiányozni, akiket a saját elveiknek megnyernek. Abból aztán, ha a hazugság így kezd terjedni, nagyobb zavar keletkezik. Mert a *hittől* való elszakadás, amit megbélyegez, nem csekély véték, hanem a legrettentőbb bűn, de első látszatra nem tűnik ki, hogy az itt érintett tanításban akkora rossz volna. S aztán? Talán az ételnek és a házasságnak korlátozása miatt alapjában megrendült a hit? — De megfontolandó egy másik felfogás is: t. i., hogy az emberek kényük kedvük szerint fonák istentiszteletet gondolnak ki, hogy a lelkiismeretek felett hatalmat gyakorolnak, hogy a javaknak Istentől megengedett élvezetét megtiltani merészelik. Ha egyszer az Isten tisztelete megfertőztetett, többé nincs semmi feddhetetlenség, sem egészség, sőt a hit egészen megsemmisül! Am nevethetnek minket a pápisták — megtehetik — mikor a külsőségeket illetőleg, az ő zsarnoki szabályaitak támadjuk, mindazáltal tudjuk, hogy nagyon komoly és súlyos ügyet védünk, mivel a hit tudománya semmisül meg, míhelyt az istentiszteletet az ilyen ámitások megfertőztetik. Mert nem a húsról, vagy a halakról folyik a vita, s a fekete — vagy hamuszínről, vagy a péntek, vagy szerdanáról, hanem az embereknek esztelen babonáiról, akik az Istent olyan haszontalanságokkal akarják megengesztelni s azzal, hogy részére hússal való tiszteletet találnak ki, az Isten helyébe maguknak bálványképet alkotnak. Ki mondaná, hogy ez nem a hittől való elszakadás?

A *lelkek* alatt az apostol a prófétákat, vagy tanítókat érti s azért nevezi így őket, mert a Lelket mindig a szájukon hordják s ezen a címen dicsekednek a nép előtt. Örök igazság ugyan, hogy az emberek — akármilyenek is legyenek, — a lélek ösztönzése folytán beszélnek, csak hogy nem ugyanaz a lélek ösztönöz mindenkit. Mert némelykor a sátán mint *hazuglélek* van az álpróféták ajakán (Kír. I. 22 : 22), hogy a hitetleneket megcsalja, akik mást nem is érdemelnek. De aki a Krisztusnak megadja az őt megillető tiszteletet, az a Pál bizonyossága szerint az Isten Lelkéből szól (I. Kor. 12 : 3). Az a kifejezés-mód, amelyről most szólunk, eredetileg onnan indult ki, hogy az Isten szolgálói a valóságnak megfelelőleg kijelentették, hogy azzal, amit közölnek, a Lélek megnyilatkozása folytán rendelkeznek. Ezért ruházták fel őket a „lelkek“ elnevezéssel, mint

akinek eszközei voltak. A sátán szolgálói pedig hamis vetélkedéssel, mint valami majmok ugyanazzal kezdtek később dicsekedni s alattomos módon az elnevezésre is szert tettek.

Ezért mondja János (I. Lev. 4 : 1): *Próbáljátok meg a Lelkeket, vajjon Istentől vannak-e?* És Pál saját magát magyarázza, mikor hozzáteszi, hogy „a gonosz lelkek tanítására“, ami annyi, mintha azt mondta volna, hogy „figyelve az álprófétákra s azoknak gonosz tanításaira“. Ismételten jegyezzük meg, mennyire nem csekély hiba és nem is eltitkolható, mikor a lelkiismeret emberi kigondolásokkal kapcsolatik össze, s ezzel az Isten tisztelete meghamisittatik.

2. *Hazug beszédűeknek képmutatása által.* Ez a kifejezés, ha a gonoszlelkekre vonatkoztatjuk, az embereket jelenti, akik az ördög ösztönzésére csálnak. De érteni lehet a beszédes embereket is. Aztán áttér az apostol a részletezésre és azt mondja, hogy „*képmutatással hazudnak és saját lelkiismeretükben meg vannak bélyegezve*“. Megjegyzendő, hogy ez a két körülmény egymással olyan kapcsolatban van, hogy az előbbi az utóbbiból jön létre. Ugyanis a rossz és a bűnöktől megbélyegzett lelkiismeret mindig a képmutatáshoz menekül, mint kész menedékhelyhez: vagyis színeket gondolnak ki, hogy azokkal az Isten szemét megcsalják. Mert mit tesznek egyebet, akik őt kínos ceremóniák mázával igyekeznek megengesztelni? A képmutatást tehát ennek a helynek figyelembevétele alapján kell meghatározni. Mert először is a tanításra kell vonatkoztatni, s a tanításnak azt a fajtát jelenti, mely az istentisztelet eredeti tisztaságát az által, hogy az Istennek lélekben való tiszteletét külső szertartásokkal cseréli fel, megfertőzi. Ide tartoznak az összes kitalált intézkedések, melyekkel az ember az Istent ki akarja engesztelni vagy előtte valami érdemet akar szerezni. Szóval azt mondja az apostol, hogy az ördög hajtja azokat, akik hamis ájtatosságot hoznak be, mivel külsőségekkel sohasem lehet az Istent helyesen tisztelni. Az igazi tisztelők ugyanis lélekben és igazságban könyörögnek hozzá (János 4 : 24). Másodszor haszontalan gyógyszer az, a mivel a képmutatók fájdalmaikat enyhíteni szeretnék, vagy helyesebben csak tapaszt, mellyel sebeiket a rossz lelkiismeretek minden eredmény nélkül csak vesztükre igyekezzenek eltakarni.

3. *Akik tiltják a házasságot.* A közölt szemléletes leírást az apostol most két példával világítja meg: a házasságra és az ételre való tilalommal. Ugyanis ezek annak a képmutatásnak következményei, mely mellőzve a tiszta ájtatosságot az alakoskodást idegen színekkel festi be. Mert azok, akik a nagyragyástól, gyűlölségtől, kapzsiságtól, kegyetlenségtől és más hasonlóktól nem tartózkodnak, azzal igyekeznek magukat igazolni, hogy tartózkodnak olyan dolgoktól, amelyeknek használatában az Isten szabadságot engedett. Mert miért terhelhetnek meg a lelkiismeretek azokkal a rendeletekkel, hacsak nem azért, hogy az Isten törvényén kívül keresik a tökéletességet? De ez csak

a képmutatóknál történik meg, akik büntetlenül mellőzni akarván a szívnek jogát — amit a törvény megkíván — ezért a saját belső hitványságukat azokkal a kicsinyes külsőségekkel próbálják leplezni, mint valami vázontakarókkal. Világos volt a veszéllyel szemben ez a figyelmeztetés, úgyhogy nem lett volna nehéz azt követni, ha a fülek hallgattak volna a Szentlélekre, aki ilyen tisztán intette az embereket. De azt látjuk, hogy a sátáni sötétség igen sok esetben erősebb volt, úgyhogy annak a figyelemreméltó jövendölésnek fenséges fénye semmit sem használt nekik. Ugyanis nemsokkal az apostol halála után előállottak tanításaikkal az Enkratiták*), akik az önmegtartóztatásról kapták nevüket, a Tacianusok*), a Katharusok*), s Montanus*) a szektájával és végül a Manichaeusok*), akik a húsevéstől és a házasságtól irtóztak, s mint világi dolgokat kárhóztatták. Ámbár elbizakodottságuk miatt — mivel tanaikkal másokat bűnösökké akartak tenni — az egyházból kirekesztettek: mégis tudvalevőleg azok, akik velük szembeszálltak, a kelletténél jobban hajoltak az ő tévelygésök felé. Nem akartak ugyan, akikről szölok, törvényt kényszeríteni a keresztyénekre, de a babonás szabályoknak, ha valaki a házasságot kerülte, vagy húst nem evett, a kelletténél nagyobb jelentőséget tulajdonítottak. Ilyen a világ felfogása, mindig arról álmodozik, hogy neki az Istent test szerint kell tisztelni, mintha az Isten is húsból való volna. Miután a körülmények lassanként rosszabbra fordultak, zsarnok törvények keletkeztek, melyek a papoknak, vagy szerzeteseknek megtiltották, hogy házasságra lépjenek s hogy valaki bizonyos napokon húst merjen enni. Ezért teljes joggal vetjük ma a pápisták szemére azt a kijelentést, mivel ők a nötlenséget és az ételktől való tartózkodást szigorúbban hangsúlyozzák, mint az Istennek bármely parancsát. Azt hiszik ők, hogy szellemes szórászhasogatásuk révén megmenekülnek, mikor a Pál szavait a

*) *Enkratiták* szektája, már Kr. u. az I. században fellépő eszkéta-vegetáriánus mozgalom, majd Tacianus hívei, követeli a húsevésről és a házasságról való lemondást.

*) *Tacianusok*. Tacianusnak a Kr. u. II. sz.-ban élt apológétának követői. T. szigorú életrendet követel híveitől, a házasságot a Sátán tiszteletének tartotta, a hevítő italok élvezését eltiltotta, még az urvacsoránál is vizet használt.

*) *Katharusok* vagy *tiszták*, a hivatalos egyház visszaéléseinek és elfajulásának megszüntetésére alakuló ellenzéki mozgalom hívei (a XI. sz.-ban) túlzásaikban dúrva tévelygésbe estek. Húst és állattól származó ételt nem ettek, házasságot nem éltek. Urvacsoránál csak kenyeret vettek stb. Életrendjük kegyetlenül szigorú.

*) *Montanus* a II. sz.-ban Phrygiában élő pap és a nevére nevezett mozgalom vezetője. Szerinte a keresztyén élet folytonos lemondás, törekedni kell az érzékiség megsemmisítésére. A házasságot ágyasság, tiszta csak a nötlén lehet.

*) *Manichaeusok* egy *Mani* nevű III. sz.-ban élő perzsa keresztyén követői. Erkölcsi felfogásában szigorúságot követelt. Követői bortól, húsféléktől, gazdagságtól, munkától, házasságtól, tartózkodtak. Urvacsorát bor nélkül szolgálták ki.

Tacianusok vagy Manichaeusok és hasonlók ellen csavarják. Mintha nem ugyanaz a menekülés nyílt volna a Tacianusok számára azzal, hogy a Pál véleményét ők is a Cathaphrygekre*) és ezeknek atyjára, Montanusra hártják! Mintha nem lett volna könnyebb a Cathaphrygek helyett az Enkratitákat ültetni a vádlottak padjára!

Amde Pál nem személyekről beszél itt, hanem magáról a tényről. Ezért mégha száz különböző téves tant (szekta) hoznak is fel, ezek mégis ugyanabban a képmutatásban szenvednek az ételek tiltása tekintetében, s mindenik ugyanazon vádban fog részesülni. Ebből következik, hogy minden siker nélkül mentegedjenek a pápisták a régi szakadárokkal, mintha őket egyedül illethné a hibáztatás. Mindig azt kell nézni, hogy ugyanabban a vétségben szenvednek-e? Azt mondják, hogy ők az Enkratitáktól és a Manichaeusoktól különböznek, mert nem tiltják a házasságot és a hús élvezetét teljesen, hanem a hústól való tartózkodásra csak bizonyos napokon kényszerítenek s a nötlenségi fogadalomra csak a szerzeteseket, a papokat és remeteket kényszerítik. De ez a védekezés is feletle kirívó. Mert ezekben a dolgokban sem mutatnak semmiképpen sem Istennek tetsző magatartást, hanem hamis és fonák istentiszteletet létesítenek s végül a lelkiismereteket igázzák le, amelyeknek pedig szabadoknak kellene lenniök.

Eusebiusnál*) az V.-ik könyvben van egy töredék az Apollonius*) irataiból, ahol többek között Montanusnak szemére veti, hogy első volt, aki a házasságot felbontotta és a böjtölést szabályozta. Nem mondja azt, hogy egyenesen megtiltotta volna a házasságot, vagy az ételket. Elég, ha valaki a lelkiismeretekre béköt rak s azoknak a dolgoknak követésével kezdi tisztelni az Istent. Mert a megengedett dolgokban való gátlás, legyen az akár általános, akár részletes, mindig ördögi zsarnokság. Hogy az ételek tekintetében így van, a közelebbi részből még világosabban ki fog tűnni.

Melyeket Isten teremtett. Megjegyzendő az az indokolás, hogy nekünk az ételek használatában meg kell elégednünk az Istentől engedélyezett szabadsággal, mivel azokat arra a célra teremtette. Minden istenfelő ember számára megbecsülhetetlen öröm az a tudat, hogy minden táplálék, amivel élünk, az Úr kezéből jut a mi kezünkbe, úgyhogy azok használata tiszta és szabályszerű. Mekkora önhittsége az embereknek megtiltani azt, amit az Isten bőkezűen megad? Talán ők teremtették az ételket? Vagy amit az Isten teremtett, képesek megsemmisíteni?

*) *Cathaphrygek* t. k. montanisták, nevük azt jelenti: phrygiai gondolkozásuk (ὁὶ κατὰ Φρύγιαν).

*) *Eusebius*, caesareai püspök (314–340), egyháztörténelmi író, véd-és vitairó, írásmagyarázó.

*) *Apollonius*, a római császárság korában a római vallás és erkölcs megújítását célzó mozgalom fő képviselője.

Ezért mindig gondoljunk arra, hogy az ételek használatát szabadá is tette az, aki azokat teremtette, s hiába igyekeznek ezt az emberek megakadályozni. Teremtette, mondom, az Isten az ételeket, hogy elfogadjuk, azaz, hogy élvezzük azokat. Ezt a célt tehát sohasem semmisítheti meg semmiféle emberi hatalom.

Aztán hozzát teszi az apostol, hogy „hálaadással“, mivel az Istennek semmivel sem vagyunk képesek viszonzni az ő bőkezűségét, mint hálánknak bizonyításával. Annál nagyobb szemrehányással halmozza el az istentelen törvényhozókat, akik a hálaáldozatot, amit az Isten magának megkövetel, új és időszerűtlen rendeletekkel gátolják. A hálaadás nem lehetséges józanság és mértékletesség nélkül, mert az Isten jóságát igazán nem ismeri az, aki azzal fonák módon visszaél.

A hívőknek és azoknak, akik megismerték az igazságot. Hogy-hogy? Vajjon az Isten nem hozza-e fel a napot mindennap a jókra és a gonoszokra (Máté 5 : 45)? Vajjon nem az ő parancsából terem-e a föld a gonoszoknak is? S nem az ő jósága táplálja a legrosszabbakat is? Mert egyetemes az a jótétemény, amiről Dávid énekel (Zsolt. 104 : 14).

Azt felelem erre, hogy Pál itt a megengedett élvezetekről szól, amiről nekünk Isten előtt számolnunk kell. Ebben legkevésbé sem részesülnek az istentelenek tisztátalan lelkiismeretük miatt, ami mindent megfertőz, miként a Titushoz írt levél 1 : 15 mondja. Valóban, hogy úgy mondjuk, Isten az egész világot s mindent, ami a világon van, a saját fiának szánta. Ezért is neveztetnek ezek a világ örököseinek. Ugyanis azzal a feltétellel rendeltetett kezdetben Ádám mindennek urává, hogy az Istennek való engedelmességben megmarad. Azért az Isten ellen való engedetlensége utódaival együtt megfosztotta őt attól a jogtól, mellyel fel van ruházva. Minthogy pedig a Krisztusnak minden alá van vetve, az Ő jótéteménye folytán, a hit által, ismét visszanyerjük a régi jogot. Ezért a hitetlenek, mint idegen tulajdonok, mindent lopnak vagy zsákmányolnak, amit csak felhasználhatnak. A mondat utolsó részében azokat jelöli meg az apostol, akiket hívőknek nevez, t. i. akik az igaz tudománynak ismeretével bírnak. Mert nincsen hit, csak az Isten igéjéből; nehogy tévesen azt gondoljuk, hogy az homályos vélekedés, miként a pápisták képzelik.

4. *Mert Istennek minden teremtett állata.* Az ételek használatát részben azoknak tulajdonságából kell megítélni, részben annak a személye után, aki velük él. Az apostol mind a két szempontot figyelembe veszi. Az ételek — mondja — tiszták, mivel Isten adományai; használatukat pedig megszenteli a hit és a könyörgés. A teremtmények jóvolta, amiről megemlékezik, az emberekre vonatkozik, de nem a testre, avagy az egészségre, hanem a lelkiismeretekre. Nehogy valaki az előttünk levő helyről attól eltérőleg filozófáljon. Ugyanis Pál azzal az egy szóval

azt fejezi ki, hogy számunkra az Isten előtt semmi sem tisztátalan vagy megfertőzött, ami az Isten kezéből származik s a mi használatunkra van szánva, hogy azt jó lelkiismerettel ne élvezhetnők. Ha valaki ezzel szemben az állítja, hogy régen a törvény sok állatot tisztátalannak jelentett ki, s hogy a gyümölcs is, amelyet a jó és gonosz tudásának fája termelt, az emberre nézve kárhózas volt: erre azt felelem, hogy nemcsak azért neveztetnek a teremtmények tisztáknak, mivel az Isten művei, hanem mert az ő jósága adta azokat nekünk. Mert mindig az Isten rendelkezésére kell tekinteni s arra, hogy mit parancsol, vagy mit tilt.

5. *Mert megszenteltetik.* Az utolsó mondatnak alátámasztása ez: Ha hálaadással fogadjuk azokat. A bizonyítás az ellentéteken alapszik, mert a „szent“ és az „istentelen“ ellentétes fogalmak. Lássuk most, hogy miben áll a megszenteltetése azoknak a javaknak, melyek a mi jelenlegi életünk fenntartására tartoznak. Pál azt állítja, hogy ez az Isten igéjében és a könyörgésben áll. Meg kell azonban jegyezni, hogy az Isten igéjét hittel kell meghallgatni, hogy használjon. Mert jöhet az Isten tisztán csak a szája lehelletével is mindent megszentel, ezt a jótéteményt mégis csak a hit útján fogjuk fel. Ehhez járul a könyörgés, mivel Krisztus parancsa szerint a mindennapi kenyeret is Istentől kérjük (Máté 6 : 11), s az ő jóságát hálaadással kísérik. A Pál tanítása ebből az alapelvből indul ki, hogy bármiféle jónak a birtoklása csak akkor törvényes, ha lelkiismeretünk bizonyítja, hogy teljes joggal a miénk. Már pedig ki merne közzülünk magának tulajdonítani csak egy búzaszemet is, ha az Isten igéjéből meg nem tanulja, hogy ő a világ örököse? A közzelfogás is azt hirdeti, hogy a világ gazdagságát a természet a mi használatunkra rendelte, de mivel Ádám miatt a világ fölötti rendelkezéstől megfosztattunk, az Istennek minden adományát, amihez csak hozzányúlunk, megfertőzi a mi tisztátalanságunk s minden tisztátalan marad mindaddig, amíg az Isten kegyelme segítségünkre nem jő és Fiának ölébe helyezve ismét a világ uraivá nem tesz: úgyhogy, amit Ő nekünk nyújt, mindent megengedett módon élvezünk, mint a saját vagyonunkat. Ezért Pál méltán köti össze a jogos élvezést az Isten igéjével, mert csak így szerezzük vissza azt, amit Ádám miatt elvesztettünk. Az Istent Atyánknak kell megismernünk, hogy az ő örökösei legyünk, a Krisztust pedig Fejünknek, hogy minden a miénk legyen, ami az Ővé. Ebből következik, hogy az Isten minden adományának használata tisztátalan, ha nincs kapcsolatban az Isten nevének igaz ismeretével és segítségül hívásával s állatias dolog, ha az emberek minden könyörgés nélkül ülnek az asztalhoz s jóllakva és Istenről megfélemlézve rögtön máshová rohannak. Ha a közös táplálékoknál, amelyek a gyomorral együtt ki vannak téve a romlásnak, ilyen megszenteltetés kívánatos, hogy kell gondolkozni a lelki adományok, vagyis a szak-

rámentumok felől? Ha hiányzik az Isten ígéje és az Istennek hitből való segítségül hívása, mi marad egyéb, mint istentelenség? Meg kell itt jegyezni a különbséget a titkosság (mysticus) és a közönséges asztali megszentelés között. Ugyanis az ételket, amelyekkel a test táplálása végett élünk, abból a célból szenteljük meg, hogy elfogadásuk tiszta és törvényszerű legyen. Ellenben a kenyeret és a bort a titokzatos urvacsoránál magasabb módon szenteljük meg azért, hogy részünkre a Krisztus testének és vérének zálogai legyenek.

6. Ezeket ha eleikbe adod az atyafiaknak, Krisztus Jézusnak jó szolgája leszel, táplálkozván a hitnek és jó tudománynak beszédeivel, a melyet követél:

7. A szentségtelen és vénasszonyos meséket pedig eltávortasd. Hanem gyakorold magadat a kegyességre:

8. Mert a test gyakorlásának kevés haszna van; de a kegyesség mindenre hasznos, meglévén benne a jelenvaló és a jövő életnek ígérete.

9. Igaz ez a beszéd, és méltó, hogy mindenképpen elfogadjuk.

10. Mert azért fáradunk és szenvedünk szidalmakat, mivelhogy reménységünket vetettük az élő Istenben, a ki minden embernek megtartója, kiváltképen a hívőknek.

6. Ezeket eleikbe adva. Ezzel azoknak a dolgoknak gyakori ismétlésére buzdítja Timótheust, s ezt kissé alább harmadszor is megismétli. Mert olyan természetűek azok, hogy gyakrabban kell az emlékezetbe idézni. Megjegyzendő itt a rejtve levő ellentét. Ugyanis a tudományt, amelyet ajánl, nem a hamis és istentelen tanokkal állítja szembe az apostol, hanem a semmitévő ravaszságokkal, amelyek nem építenek. Azt akarja ugyanis, hogy ezek hosszas feledésbe temetessenek el, amikor Timótheusnak azt rendelí, hogy a mások figyelmeztetésére gondoljon.

Jó szolga léssz. Igen sokszor akármit szívesebben megragadnak az emberek, mint azt, hogy a Krisztus tetszését keressék. Innen van, hogy igen sokan szellemességüknek, szónoki tehetőségüknek és elvont tudományuknak dicsérendő emlegetése után vadásznak. Ugyanez az oka annak is, hogy az olyan dolgokkal, amelyek a nép bámulásának megnyerésére keveset érnek, kevésbé törődnek. De Pál Timótheusnak itt azt rendelí, hogy elégedjék meg azzal az eggyel, hogy a Krisztus hű szolgája akar lenni. És valóban ez a cím sokkal megtisztelőbb kell hogy legyen előttünk, mint ha ezerszer Seraphicusoknak*) és éles elméjüknek hívnának. Ne felejtjük tehát, hogy a kegyes pástornak legfőbb tisztelete abban áll, ha a Krisztus jó szolgájának tartják, s hogy egész szolgálatában semmi egyébre nem szabad töre-

*) Seraphicusok: A „Pater Seraphicus“-nak, Assisinek követői.

kednie. Mert aki másra törekszik, lehet hogy az emberektől sok tapsot kap, de az Isten előtt nem lesz kedves. Tehát, hogy akkora jótól meg ne fosztassunk, tanuljuk meg, hogy semmi egyébre ne vágyjunk és semmit értékesebbnek ne tartsunk, sőt ezzel az eggyel szemben csekélység legyen előttünk minden.

Táplálkozván. Mivel a participium (ἐπιτροφεύμενος) közép alakban van, lehetne cselekvő alakkal is fordítani, azzal hogy táplálván, de mivel a mondat szerkezeten változtatni nem lehet, erőszakoltnak látnám ezt. Azért inkább akarom azt szenvedő értelemben venni, hogy a következő buzdítást a Timótheus műveltségével erősítse, mintha ezt mondaná: Miként születésedtől fogva helyes oktatást nyertél a hitben és az igaz tudományt mintegy az anyatejjel együtt szívta magadba s abban eddigelé folytonosan előrehaladtál: igyekezzél hűséges szolgálatoddal bebizonyítani, hogy olyan is vagy. A szó összetétele is e mellett szól.

A „hit beszéde“ alatt itt a Krisztus tudományának teljes foglalatát értjük. Az amit az apostol mindjárt hozzátesz: „a jó tudománynak“, csak magyarázat. S azt fejezi itt ki, hogy az összes többi tudományokban nincsen semmi haszon, legyenek bármilyen tetszetősek is.

Az a rész: „amelyet követél“, a kitértést jelenti, mert akik a Krisztust gyermekkoruktól fogva tisztán megismerték, később időmultával igen sokan más útra térnek — akikhez Timótheus nem hasonlít.

7. Gyakorold magadat. Miután a tanításra nézve előadta, hogy milyenek kell annak lennie, most újból inti Timótheust, hogy milyen példát illik másoknak adnia. Intése az, hogy fáradoznia kell a kegyességben. Amikor ugyanis azt mondja, hogy „gyakorold magadat“, ezzel azt fejezi ki, hogy az az igazi buzgóság és gondos fáradozás, mintha ezt mondaná: Nem hiába fáradozol mások között; munkádnak nagy jutalma lesz, ha egész lelkeddel és egész tehetségeddel egyedül a kegyességre törekszel. Egyébiránt a „kegyesség“ alatt az Istennek lélekben való imádatát érti, aminek alapja a tiszta lelküismeret. Világosabban kitérünk ez az alábbiakból, mikor azzal a gyakorlással a test gyakorlását állítja szembe. Ugyanis a test gyakorlását nem a vadászatban látja, nem is a birkózásban, vagy a gépies munkában, hanem ezzel a szóval azokat a külső tevékenységeket jelöli meg, amiket a vallás végett végzünk, amilyen a virrasztás, hosszas koplalás, földön alvás és más effélék. Jóllehet itt nem hibáztatja ezeknek a dolgoknak babonás figyelembevételét — különben teljesen elítélné — miként a Kolossé 2:21 teszi. Most csak kisebbíti azokat, amikor azt mondja, hogy nem sokat használnak. Tehát bármennyire feddhetetlen legyen is a lélek és helyes a cél, mégsem talál Pál a külső tevékenységekben semmit, amit nagyra becsülhetne. Nagyon is szükséges ez a figyelmeztetés. Mert a világ mindig a haszontalan képzelődések felé fog hajolni s az Istent külső szolgálatokkal tisztelné, ami veszedel-

mes képmutatás. De hogy ezt a ferde felfogást, mintha valami érdemet szerezni, mellőzzem — a természet mindíg arra felé hívogat, hogy a rideg életformának a kellenél nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, mintha nem közönséges része lenne az a keresztyén erényeknek. Ennek világosabb bizonyítékául nem lehet egyebet tekinteni, mint azt, hogy csak nem rég tették közzé a rendeletet, mégis a testi sanyargatásoknak amaz üres fajtája maga iránt az egész világot felette nagy bámulatba ejtette. Így jött létre a szerzetesség és a régi világnak kitűnő fegyelmi rendje csaknem egészen, mely — legalább a köznép előtt — nagy becsben állott. Ha a régi szerzetesek az ő szigorú életrendjük mellett nem tudom milyen isteni, vagy anyagi tökéletességről nem álmodoztak volna: sohasem törekedtek volna arra akkora buzgósággal. És ha a lelki vezetők is nem becsülték volna kellenél többre a test sanyargatásának megszokott módszereit, azoknak gyakorlásában sohasem lettek volna olyan hajthatatlanok. Mit mond ezzel szemben Pál? — Hogy bármilyen sokáig és sokat is fárasztja magát azokban valaki, mégis csekély és silány lesz az eredmény. Mert nem egyebek azok, mint gyerekes fegyelmezési kísérletek.

8. *De a kegyesség mindenre hasznos.* Annak, akiben kegyesség van, semmi sem hiányzik, még ha híján van is azoknak a támasztékoknak. Mert a kegyesség egymagára is a teljes tökéletességre vezet. A krisztusi életnek ez a kezdete, közepe és vége, s ha ez épségben van, nincsen semmi hiány. Krisztusnak nem volt olyan szigorú életrendje, mint Keresztelő Jánosnak, de vajjon egy hajszállal is hátrább áll-e? Az a fölvel, hogy tisztán csak a kegyességre kell törekedni egész lélekkel; ha egyszer azt elértük, semmit sem kíván tőlünk az Isten. A test gyakorlásában pedig csak addig szabad menni, hogy azok a kegyességben való buzgóságot ne akadályozzák, vagy késleltessék.

Ígérete van. Igen nagy vigasztalás az, hogy az Isten sohasem akar az istenfélő emberektől távol lenni. Ugyanis miként kötelességünket a kegyességben állapította volt meg az apostol, úgy most az igazi boldogság eszközévé teszi azt. Mivel pedig a boldogság ebben az életben kezdődik el, azért erre is kiterjeszti az isteni kegyelem ígéreteit: mert egyedül csak ezek tehetnek minket boldogokká és ezek nélkül a legszerencsétlenebbek volnánk. Az Isten megmutatja, hogy ebben az életben is Atyánk lesz nekünk. De gondoljunk arra, hogy a jelen és a jövő élet javai között különbséget tesz. Ugyanis az Isten velünk olyan mértékben tesz jót ezen a világon, hogy jószágát éppen csak megköstoltatja; s ezzel minket a javaknak mennyei vágyához édesget, hogy azokban megnyugodjunk. Innen van, hogy a jelenvaló élet javai nemcsak sok nyomorúsággal vegyültek, hanem azoktól mintegy el vannak nyomva. Nem előnyös nekünk itt a bőség, hogy kicsapongók legyünk. Hogy azonban ebből senki se hívatkozzék fáradásainak jutalmazásaira, ahhoz kell

magunkat tartani, amit már említettünk, hogy a kegyesség nemcsak az emberek iránti lelkiismeretben és az Isten előtt való félelemben áll, hanem magában foglalja a hitet és az imádságot is.

9. *Igaz ez a beszéd.* Most a mondat záradékává teszi, amit megelőzőleg két ízben hangoztatott s ezt, úgy látszik, szándékosan teszi; mivel mindjárt hozzákapcsolja az ellenvetést is. Egyéb-iránt nem ok nélkül használja ezt az erős bizonyosságot. Mert nagyon lehetetlennek látszik a testi érzéssel való küzdelem, ha Isten ebben a világban megadja mindazt, ami a boldog és elégedett élethez szükséges; mégis igen sokszor kárunkra vannak a javak s úgy látszik, mintha az Isten nem törődne azokkal. Tehát az apostol nem elégedve meg az egyszerű tanítással, ezzel, mint pajzzsal biztonságot nyújt a kételkedésnek minden támadásával szemben. És így a hívőket inti, hogy nyissák meg az ajtót az isteni kegyelem számára, melyet a mi hitetlenségünk elzár. Mert bizonyos, hogy az Isten, ha jótéteményei iránt fogékonyak volnánk, kegyelmesebben cselekednék velünk.

10. *Mert azért fáradunk.* Ez az egész mondat azzal a kérdéssel akar szembeszállani, hogy a hívők, azért mert mindenféle nyomorúság gyötri őket, az emberek között a legszerencsétlenebbek volnának. Az apostol megmutatja, hogy az ő helyzetüket nem szabad a külső látszathoz megítélni s külön választja őket másoktól, először az ok, azután ez eredmény tekintetében. Ebből következik, hogy a hívőknél semmi sem hiányzik azokból az ígéretek közül, amelyekről szólt az apostol, amikor őket csapások sújtolták. Szóval a hívők nem szerencsétlenek a csapások között, mivel a jólelkiismeret megtartja őket és szerencsés és örvendetes jövőre vár rájuk. Minthogy pedig a jelenvaló élet boldogsága két tényezőből áll: a tiszteletből és a kényelemből, két ellentétet állít fel: a szenvedéseket és a szidalmazást; az előbbi szóval jelölve mindenféle kellemetlenségeket és nehézségeket, amilyen a szegénység, a hideg, a ruhátlanság, az éhség, a számkivetettség, a kifosztások, a börtön, a verések és más üldöztetések. Az a vigasztalás, hogy: „erős reménységünk van az élő Istenben”, az okra vonatkozik. Mert mikor az igazság miatt szenvedünk, nem annyira szerencsétlenek vagyunk, hanem ez a körülmény inkább méltó oka a mi örvendezésünknek, hogy szenvedéseink az élő Istenbe vetett reménységgel vannak kapcsolatban s hogy ez a reménység a mi erős támaszunk. Már pedig a reménység sohasem szégyenít meg (Róm. 5:5), amiből következik, hogy az istenfélőknek mindent nyereségnek kell tekinteniök.

Aki megtartó. Ez a második vigasztalás, ami azonban az elsőtől függ. Ugyanis a megtartás, amiről az apostol beszél, mintegy gyümölcse a reménységnek. Hogy ez világosabb legyen, tudni kell, hogy itt az érvelés a szűkebbkörű fogalomtól a tágasabbkörű felé halad. Ugyanis a megtartás elnevezés (σωτηρία) itt általános jelentőségű, a helyett, hogy oltalmazó, vagy őriző.

Értelme az, hogy az Isten jótéteménye minden emberhez eljut. Ha pedig senki sincs a halandók között, aki ne érezné maga iránt az Isten jóságát, mennyivel inkább tapasztalják ezt az istenfélők, akik Istenben remélnek? Avagy nem viseli-e különös gondjukat nekik? És nem sokkal gazdagabban árasztja-e ki áldását rájuk? Végül vajjon nem fogja-e véghezvinni azt, hogy minden tekintetben megtartassanak?

11. Ezeket hirdessed és tanítsad.

12. Senki a te ifjúságodat meg ne vesse; hanem légy példa a hívőknek a beszédben, a magaviselemben, a szeretetben, a lélemben, a hitben, a tisztaságban.

13. A míg oda megyek, legyen gondod a felolvasásra, az intésre és a tanításra.

14. Meg ne vedd a kegyelemnek benned való ajándékát, a mely adatott néked prófétálás által, a presbiterium kezeinek reád tevésével.

15. Ezekről gondoskodjál, ezeken légy, hogy előhaladásod nyilvánvaló legyen mindenk előtt.

16. Gondot viselj magadról és a tudományról; maradj meg azokban; mert ezt cselekedvén, mind magadat megtartod, mind a te hallgatóidat.

11. Ezeket hirdessed. Azt érti ez alatt az apostol, hogy olyan legyen a tanítás, hogy azt meg ne lehessen únni, mégha mindennap halljuk is. Mert egyéb dolgokat is kell tanítani, de különös nyomatékkal bír az „ez” mutató névmás: amivel azt jelöli meg, hogy nem csekély jelentőségű dolgokról van szó, amiket elegendő egyszer — mintegy futólag érinteni — sőt ellenkezőleg megérdemlik a mindennapi ismétlést, mivel sohasem lehet eléggé jól bevésni az emlékezetbe. Ennélfogva az okos pásztornak illő a legszükségesebb körülményeket mérlegelni, hogy azokra fektesse a súlyt. S nincs miért tartani attól, hogy a hívők megunják, mert aki az Istené, az örömmel fogja ismételtlen is hallgatni, amit mindannyiszor üdvös elmondani.

12. Senki a te ifjúságodat. Ezt úgy másokra, mint magára Timótheusra való tekintetből mondja az apostol, mivel nem akarja, hogy a Timótheus ifjúsága mások előtt akadály legyen annak, hogy olyan tiszteletben részesüljön, amilyent érdemel; csak viselje magát mindenben úgy, amint Krisztus szolgáljához illik. Együttal figyelmezteti Timótheust, hogy azt, ami életkorától hiányzik, pótolja jellemének méltóságával, mintha így szólta volna hozzá: Légy azon, hogy jellemednek méltóságával, magadnak akkora tiszteletet szerezz, hogy fiatalosod — ami más-különbén okot szokott szolgáltatni a lekicsinylésre — tekintélyed rovására ne legyen! Megtudjuk ebből egyrészt, hogy Timótheus még fiatal volt ugyan, de a sok pásztor közt is megszire kitűnt; másrészt, hogy helytelenül cselekszenek azok, akik az évek száma után mérlegelik, hogy mennyivel tartoznak valakinek. Majd felsorolja, hogy az igazi erkölcsi szépség mikben

áll? Nem a külsőségekben, mint a görbe bot, a főveg, a gyűrű, köppeney s más jelentéktelen dolgok, vagy gyerekeknek való csörgők, hanem a tanítás tisztaságában és a feddhetetlen életben.

Mikor azt mondja, hogy „beszédben és magaviselemben” ennek az a jelentősége, mintha azt mondta volna: „beszédben és tetteiben és az egész élettel”. Amik ezután következnek, azok az istenfélő magaviseletnek részei: a szeretet, a lélek, a hit és a tisztaság. A lélek alatt az istenfélelemben való hevületet kell érteni. — De ha valaki inkább akarja ezt általánosabb értelemben felfogni, nem ellenzem. — A tisztaság szó nemcsak az érzéki vágyak ellentétét, hanem az egész élet tisztaságát fejezi ki. Ezért mondjuk, hogy ügyetlenek és nevetségesek, akik panaszkodnak, hogy irántuk semmiféle tiszteletet nem tanúsítanak mások, mivel nincs is semmi dicséretreméltó bennük, sőt inkább megvetésnek teszik ki magukat tudatlanságuk, tisztátalan életmódjuk, könnyelműségük, vagy más gyarlóságuk következtében. Mert a tisztelet megszerzésének az az egyetlen módja, ha magunkat a megvetéssel szemben kiváló erényekkel védjük meg.

13. A míg odamegyek. Ismerte az apostol a Timótheus buzgóságát, mégis ajánlja neki a Szentírás állandó olvasását. Mert ugyan mire fognak tanítani másokat a pásztorok, ha ők maguk nem törődnek a tanulással? Ha még egy olyan embert is figyelmeztet az apostol arra, hogy napról-napra igyekezzék előbbrehaladni, mennyivel inkább szól ez a figyelmeztetés nekünk? Jaj azok tunyaságának, akik a Lélek kijelentéseit nem olvassák éjjel-nappal, hogy azokból kötelességeik teljesítésére ösztönzést nyerjenek.

Ennek a figyelmeztetésnek a különleges körülmények is nyomatékokat adnak. Ugyanis Pál, jóllehet remélte, hogy rövid idő alatt visszatér, mégsem akarta, hogy az alatt Timótheus bármilyen kevés ideig is tétlen maradjon. Ennélfogva mennyivel buzgóbban kell gondolni az egész életre? De nehogy valaki azt higgye, hogy a kényelmes olvasás valamit ér. Ezért, amikor azt rendelí, hogy a tanuláshoz és buzgósághoz szentelje életét, arra mutat rá, hogy azt haszonnal kell végeznie. Mintha azt rendelné, hogy előbb saját maga tanulja meg, amit másokkal közölni akar. Megjegyzendő itt a sorrend, hogy az olvasást előbe-teszi a tanításnak és buzgóságnak, mert bizonyára minden bölcseségnek forrása a Szentírás; innen kell meríteni a pásztoroknak mindent, amit a nyáj elé visznek.

14. Az ajándékot, amely adatott néked. Az apostol buzdítja Timótheust, hogy a kegyelmi ajándékot, amellyel bír, használja az egyház építésére. Mert az Ur nem akarja, hogy a talentumok, amelyeket némelyeknél hasznosítás végett helyezett el, elveszzenek, vagy haszontalanul a földbe ássanak (Máté 25:14.)

„Megvetni az ajándékot” annyi, mint lustaságból elrejtve tartani, úgyhogy az megrozsdásodik és semmi hasznát nem lehet

venni. Tehát közülünk mindenki fontolja meg, hogy mi tehetősége van, hogy azt minden erővel haszonra váltsa. Azt mondja az apostol, hogy „a prófétálás által adatott neki a kegyelem”. Hogyan? Mivel (amint említettük) a Szentlélek Timótheust arra jelölte ki, hogy a pásztorok rendjébe felvétessék. Mert nemcsak az emberek ítéletével választott el, hanem — amint történni szokott — ezt megelőzte az elválasztás a Lélek részéről. Azt mondja tovább, hogy „megadatott a kezek rátétele által”, a mivel azt fejezi ki, hogy a szolgálattal együtt a szükséges ajándékokkal is felékesítettett. Ünnepeles szokás volt az apostol szolgálait kézzátétellel beiktatni hivatalukba. Erről a szertartásról s ennek eredetéről és jelentőségéről fennebb valamit említettem (Csel. 6:6 és 13:3-nál), egyebeket az Institutio-ból lehet megtudni.

Presbyterium. Akik azt hiszik, hogy ez itt gyűjtőnév, a helyett, hogy „a presbyterek testülete”, véleményem szerint helyesen vélekednek. Ambár megvallom, hogy alapos mérlegelés után az ellenkező felfogás sem éppen helytelen, t. i. hogy ez a hivatalt jelenti. A beiktatás ténye helyett a szertartást említette meg az apostol. Ennélfogva az az értelme ennek, hogy Timótheust, miután a próféták kijelentése arra a szolgálatra elhívta s aztán ünnepeles szertartással beiktatták, egyúttal a Szentlélek kegyelme is előkészítette arra, hogy hivatalát betölthesse. Ebből láthatjuk, hogy nem üres szertartás volt az, mivel a megáldást, amit az emberek a kézzátétellel fejeztek ki, az Isten tette teljessé az Ő Lelke által.

15. *Ezekről gondoskodjál.* Minél több nehézség van az egyháznak hűséges kormányzásában, annál inkább kell a pásztoroknak arra törekednie s minden idegszálát arra irányítani és pedig nemcsak rövid időre, hanem szakadatlanul. Tehát az a Pál intése, hogy itt nincs helye a lustaságnak, vagy meglankadásnak, hanem a legnagyobb szorgalom és kitartás kívánatik meg. Mikor hozzáteszi, hogy „előhaladásod nyilvánvaló legyen”, ezzel azt fejezi ki, hogy abban kell fáradoznia, hogy az ő keze által mind jobban és jobban haladjon az egyház építése és fáradságának meg legyen a méltó jutalma. Mert nem egy nap munkája az, mintha mindennapi eredményekre kellene törekedni. Mások a Timótheus személyére vonatkoztatják, hogy t. i. több előmenetele legyen. Én inkább akarom ezt a szolgálat eredményére érteni.

Mindenek előtt. Ez lehet himnemben és semlegesnemben is. Így kettős értelme van, vagy az hogy *mindenki* lássa azokat az eredményeket, amelyek az ő munkájából származnak, vagy hogy *minden tekintetben*, azaz mindenképpen mutatkozzanak meg azok. Az utóbbi megfelelőbb.

16. *Gondot viselj magadról.* A jó pásztornak két dologról kell gondoskodnia: hogy a tanítás mellett ébren legyen és hogy

magamagát tisztaságban megőrizze. Mert nem elég, ha életét minden tisztességhöz alkalmazzza, hanem vigyázniá kell arra, hogy rossz példát ad, ha a tanítás munkáját is állandóan nem kapcsolja össze a feddhetetlen étellel. Keveset ér a tudomány, ha annak tisztességes és feddhetetlen élet meg nem felel. Pál tehát nem ok nélkül sarkalja Timótheust, hogy vigyázzon magára úgy a saját személyét illetőleg, mint abban a tekintetben, hogy tanítása az egyháznak közös javára szolgáljon. És újból ajánlja neki a kitartást, hogy soha el ne fáradjon. Mert sok dolog fordul elő, ami a helyes útról képes minket eltéríteni, ha erős lábval bátran nem állunk helyt.

Ha ezt tesszed. Nem csekély ösztönzés ez a pásztorok gondosságának felkeltésére, amikor hallják, hogy a saját üdvösségük és a gyülekezetét attól függ, hogy kötelességüket derekasan és állhatatosan végzik-e?

Mivel pedig az a tudomány, mely szilárdan akar építeni, a legtöbbször nem nagyképűsködik, arra tanít Pál, hogy mit kell a hasznosság szempontjából tekintetbe venni, mintha azt mondaná: A dicsőségre vágyó embereket hadd laktassa jól a saját nagyravágásuk és hadd tapsoljanak szellemességükben önmaguknak; neked legyen elég a magad és néped üdvösségére vigyázni. Ez a figyelmeztetés a gyülekezet minden tagjának is szól, hogy az az egyszerűség, mely a lelkeket megeleveníti s épségben megtartja, unalmassá ne váljék. Nem kell képzeltségnek tartani, hogy Timótheusnak feladatául a gyülekezet megtartását jelöli meg. Mert bizonyára épségben marad minden, amit az Isten számára szerzünk meg; az evangélium hirdetésével pedig a Krisztushoz kapcsolódunk.

És miként a pásztor hitetlensége, vagy hanyagsága a gyülekezetre nézve veszélyes; úgy a pásztor hitét és gondosságát teljes joggal mondhatjuk a megtartás okának. Isten az egyedüli, aki megtart s az ő dicsőségéből a legcsekélyebb részt sem szabad az emberekre ruházni. De semmit sem veszít dicsőségéből, ha a megtartás munkálására igénybe veszi az emberek segítségét. E szerint a mi megtartásunk egyedül az Istennek jótéteménye, mivel egyrészt tisztán csak tőle származik, másrészt csak az ő ereje által valósul meg, s annak megnyerése, mint egyedüli forrásnak, neki tulajdonítandó. De azért nincs kizárva az emberek szolgálata, sőt általában semmi sem gátolja azt, hogy üdvös legyen az a kormányzás, amiben az egyház épsége áll, amint Pál más helyen (Ef. 4:11-ben) tanítja. Ez a kormányzás minden bizonytalansággal az Isten műve: mivel Ő az, aki a jó pásztorokat kiképezi s Lelke által hajtja és munkájukat megáldja, hogy az sikertelen ne legyen. Ezért, ha a jó pásztor hallgatónak megtartására szolgál, tudják meg a rosszak és lusták, hogy saját maguknak kell tulajdonítaniok, ha elvesznek azok, kiknek élén állanak. Mert miként a nyájnak megtartása a pász-

tor érdeme, úgy minden veszteséért a hanyag pásztorokat fogják felelősségre vonni.

A pásztorról pedig azt mondják, hogy maga-magát tartja meg, amikor a rábizott hivatalnak hűséges betöltése által elhivatásának szolgál, nemcsak azért, mert elkerüli azt a rettenetes bosszúállást (mellyel az Úr Ezékielnél: 33:8. versben fenyeget, azt mondván: A vért a te kezedből kívánom meg), hanem mivel rendes dolog, hogy a hívők a saját boldogságukat teremtik meg, amikor szívvel-lélekkel a megtartás útján haladnak, amiről a Fil. 2:12-nél szoltunk.

V. RÉSZ.

1. Az idősb embert ne dorgáld meg, hanem intsed mint atyádat; az ifjabbakat mint atyádfiait;

2. Az idősb asszonyokat mint anyákat; az ifjabbakat mint nőtestvéreidet, teljes tisztasággal.

3. Az özvegyasszonyokat, a kik valóban özvegyek, tiszteld.

4. Ha pedig valamely özvegyasszonynak gyermekei vagy unokái vannak, tanulják meg, hogy első sorban a maguk háza iránt legyenek istenfélők, és adják meg szüleiknek a viszont tartozást; mert ez szép és kedves dolog Isten előtt.

1. Az idősb embert ne dorgáld meg. Most szelídséget és mérsékletet ajánl Timótheusnak a hibák javításában. A javítás orvosság, amiben mindig van valami keserű s azért kevésbé is tetszik. Aztán, mivel Timótheus ifjú volt, kevésbé lett volna tűrhető az ő szigorúsága, ha azt felette nem mérsékeli. Azt rendel tehát neki az apostol, hogy az idősebbeket úgy feddje meg, mintha szülői volnának, sőt enyhébb szót is használ: hogy „*óva intse*.” Lehetetlen, hogy ne nyilvánuljon meg irántuk a tisztelet, ha az atya, vagy anya képét idézzük szemünk elé, aminek következtében a szigorú heveség helyére azonnal a szerénység lép. Mégis megjegyzendő, hogy nem úgy akarja az apostol az idősebbeket kimélni, vagy nekik kedvezni, hogy büntetlenül és rendreigazítás nélkül hibázhatnak: csak azt akarja, hogy koruk iránt valamelyes tiszteletet mutasson Timótheus, hogy nyugodtabb lélekkel tűriék a nekik szóló intést. Sőt a fiatalabb korban is mérsékletet akar tanusíttatni, — noha nem is egyenlő módon, — mert az ecetet mindig olajjal kell enyhíteni — hanem azzal a különbséggel, hogy az idősebbek iránt tiszteletet kell mutatni, a kortársakat pedig testvéri szelídséggel kezelni. Ezért figyelmeztetést kapnak a pásztorok arra, hogy nemcsak hivatalukkal kell törődniök, hanem egyen-egyen kiváltképpen arra is vigyázniök, hogy mi illik a saját életkorukhoz? Mert nem mindenkinek illik ugyanaz! Jusson tehát eszükbe, hogy ha a színészek a színpadon megtartják az illendőséget, a pásztoroknak sem szabad ezt olyan előkelő állásban elhanyagolniök.

2. Az a kifejezés, hogy „*teljes tisztasággal*”, a fiatal lá-

nyokra vonatkozik, mert abban a korban mindig tartani kell minden gyanakodástól. Am mégsem tiltja Pál, hogy Timótheus ne vonzódjék feléjük, vagy ne mulasson a fiatal lányokkal (erre a korlátozásra nem volt szükség); csak óvatosságra inti azért, hogy a rossz nyelveknek ne szolgáltatson okot a megszólásra. Ebből a célból kívánatos a tiszta komolyság, hogy az minden érintkezésében és társalgásában ragyogjon fel, hogy annál szabadabban érintkezzék velük minden rossz hír nélkül.

3. *Tiszteld az özvegyasszonyokat.* A *tisztelet* szó itt nem valami tisztességtételt jelent, hanem azt a különös gondosságot fejezi ki, amelyet a püspökök a régi egyházban magukra vállaltak. Ugyanis az özvegyasszonyokat az egyház kebelébe fogadták, hogy közköltésen eltartsák. Tehát az az értelme ennek a mondatnak, mintha azt mondta volna az apostol, hogy: Az özvegyasszonyok kiválasztásánál azokra kell tekintettel lenned, akik a te és a diakónusok gondozása alatt vannak; akik valóban özvegyek.

Hogy milyen volt azoknak helyzete, később részletesen fogjuk tárgyalni. Itt csak azt az indokot kell megjegyezni, hogy miért veszi fel Pál csak a valóban özvegyasszonyokat, akik gyermektelenek és teljesen elhagyatottak? Mert azzal a feltétellel szentelték magukat az egyháznak, hogy lemondanak minden privát családi gondról s útjokból minden akadályt elhárítanak. Ezért nem ok nélkül gátolja a családanyák felvételét, mint akiket már másféle foglalkozás kötött le. Az „*igazi özvegyek*“ elnevezéssel a görög szóra utal az apostol (χρη) mely a χηροῦσθαι-ból származik, ami annyi, mint „elhagyatni, megfosztani“.

4. *Ha valamelyik özvegyasszonynak.* Ezt a helyet különféleképp magyarázzák. A kétség onnan származik, hogy a mondat utolsó része úgy az özvegyekre, mint ezeknek gyermekeire is vonatkoztatható. Az nem baj, hogy az állítmány („tanulják meg“) többesben van, holott Pál özvegyről szólt egyesszámban. Ugyanis a szám változása elég gyakori a határozatlan beszédben, azaz ahol egész nemről s nem egyedről van szó. Akik az özvegyekre gondolnak, azok szerint az az értelme ennek, hogy „tanulják meg a családnak istenfélő gondozása által tartozásukat a nevelés jótéteményéért, amit ők szülőiktől kaptak, a kisebbeknek megfizetni“. Így értelmezi ezt Chrysostomus és mások is. Ezzel szemben mások előtt világosabbnak látszik a „tanulják meg“ kifejezést a gyermekekre és unokákra érteni. Ennélfogva ezeknek véleménye szerint azt tanítja Pál, hogy az anya, vagy a nagyanya mintegy tárgynak tekintendő, hogy bennök a gyermekek a kegyességet gyakorolják. Mert semmi sem természetesebb, mint a vízonszeretet (ἀντιπελαγία), amiért legkevésbé sem illik, hogy azt az egyház gátolja. Tehát tanulják meg kötelességeiket az egyház iránt, még mielőtt az egyházat terhelnék.

Eddig a mások véleményét közöltem. Mégis szeretném, ha

az olvasók mérlegelnék, hogy vajon nem találóbb-e a következő értelmezés, t. i. tanulják meg családjukban az istenfélő magaviseletet; mintha azt mondaná az apostol, hogy hasznos próba lesz ez arra, hogy az Isten tiszteletéhez hozzászokjanak, ha otthonukban az övéikkel szemben kegyesen végzik teendőiket. Ugyanis a természet rendeli, hogy Isten után szülőinket tiszteljük, hogy minket ez a másodrendű kegyesség az elsőhöz vezessen. Mivel pedig Pál azt látta, hogy a vallás leple alatt a természetadta jogok megsértetnek, hogy ezt a bűnt megjavítsa, azért rendelkezett az özvegyeknek, hogy a családi próbaszolgálat által gyakorolják magukat az Istennek tiszteletére.

A „*tisztelni*“ szót — εὐσεβῆν — csaknem mindenki cselekvőalagnak veszi, mivel utána tárgyeset következik, τὸν ἰδίου οἴκου. De az is erre kényszerít, hogy a görögben megszokott dolog odaérteni az előljáró szöcskát. Ez a magyarázat találoan összevág a szöveggel, t. i., hogy az emberi kegyesség gyakorlása által gyakorolják magukat az Isten tiszteletében, nehogy a balga és könnyelmű ájtatosság őket az emberiség érzéséből kivetkösse. Továbbá az özvegyek azzal tanulják meg ősiknek a kölcsön visszafizetését, ha ezeknek ivadékaikat nevelik.

Mert ez kedves az Istennek. Mindenki szörnyűségnek tartja, ha valaki övéivel szemben hálátlannak mutatkozik. Mert a háladatosságot parancsolja a természetes érzés is. Nemcsak mindenkivel veleszületett ez az érzés, hogy a kegyességnek másodíék lépcsője a szülők iránt való kegyesség, de még a gólyák is hálára tanítanak minket példaadásuk által. Innen van az ἀντιπελαγία szó is. De Pál nem elégedve meg ezzel, kijelenti, hogy az Isten parancsolta azt, mintha ezt mondaná: Nincs miért azt gondolni, hogy ez az emberi gondolkozásnak eredménye; mert az Isten rendelkezett így.

5. A valóban özvegy és magára hagyatott asszony pedig reménységét az Istenben veti, és foglalatos a könyörgésekben és imádságokban éjjel és nappal.

6. A bujálkodó pedig élvén megholt.

7. És ezeket hirdesd, hogy feddhetetlenek legyenek.

8. Ha pedig valaki az övéről és főképen az ő házanépéről gondot nem visel, a hitet megtagadta, és rosszabb a hitlennél.

5. *Aki valóban özvegy és magarahagyatott,* Világosabban beszél az apostol, mint elébb; mivel azt tanítja, hogy a teljesen özvegyek azok, akik magánosak, akiknek családjuk nincs. Azt mondja tehát, hogy az ilyenek Istenben remélnek, nem mert mindenki ezt teszi, hanem mert elhagyatottak. Ugyanis igen sok gyermektelen és minden rokonságtól elhagyatott özvegyet lehet látni, akik ennek dacára büszkék és szemérmetlenek s úgy lelkileg, mint életmódjukban gonoszak. De akik gyermekekben

bővülködnek, azok sem akadályoztatnak meg abban, hogy Istenbe vetett reményökkel felhagyjanak, miként Jób, Jákób és Dávid. Különben átok lenne a gyermekáldás (*τεκνογονία*), amit pedig a Szentírás mindenütt az Istennek különös áldásai közé sorol. Pál ezen a helyen valóban azt mondja, hogy az özvegyek Istenben remélnék, miként az I. Kor. 7:32-ben írja, hogy csak a házasság nélkül valók törekednek arra, hogy Istennek tetszedjenek, mivel ők nincsenek tőle elválasztva, mint a házasságban élők. Az értelem tehát az, hogy azokat semmiféle szórakozás nem vonja el attól, hogy egyedül az Istenre tekintsenek, mivel ezen a világon semmit sem találnak egyebet, amire támaszkodjanak. Erre való tekintettel ajánlja őket az apostol. Mert ahol hiányzik az emberi erő és minden segítség, ott az egyház kötelessége kezét segítségül nyújtani s azért esedezik a pásztor segítségéért az özvegyi elhagyatottság és magánosság.

Foglalatos a könyörgésekben. Másik oka az özvegyek ajánlásának az, hogy folytonosan könyörgésekkel foglalatoskodnak. Ebből következik, hogy őket az egyház költségén segíteni és támogatni kell. Tehát ezzel a két körülménnyel tesz különbséget az apostol az arra méltó és nem méltó özvegyek között. Mert olyan jelentősége van e szavaknak, mintha azt ajánlaná, hogy csak azok vehetők fel segítség végett, akik semmi segítséget nem várnak az emberektől, hanem csak az Istentől függenek; s akik szorgalmatosak a könyörgésekben, miután minden gondjaikkal és dolgaikkal felhagytak: mások a legkevesbbé sem illetékesek és nem is méltók a segítségre. A folytonos könyörgés megköveteli, hogy az ember más gondoktól ment legyen. Az olyan özvegyeknek, akik családjuk gondozásával foglalkoznak, kevésbé van arra idejük és érkezésük.

Mindnyájunknak szól a parancs, hogy imádkozzunk, de vigyázni kell, hogy ki-ki milyen helyzetben van, mivel az imádsághoz magánosság kívántatik meg és minden más foglalkozástól mentesség. Amit az özvegyeknél dicsér az apostol, azt hirdeti Lukács 2:36 Annáról, a Fanuel leányáról. De hiszen nem talál mindenkinek ugyanaz, mivel az életmódok is különbözők. Lesznek könnyelmű asszonykák — inkább az Anna majmolói, mint utánczó — akik az oltárok körül futkosnak s déldeig suttogással és mormogással töltik az időt. Ennek leple alatt minden családi bajból kivonják magukat. Mikor aztán otthonukba visszatérnek s nem találnak mindent kívánságuknak megfelelően rendben, esztelen kiabálásukkal izgatják egész családjukat, sőt némelykor verekedésre is vetemednek. Jegyezzük meg tehát, hogy nem ok nélkül hangsúlyozza az apostol, a gyermektelen és teljesen elhagyatott özvegyeknél azt az előnyt, hogy éjjelnappal ráérnek az imádkozásra; mivel mentesek azoktól az akadályoktól, melyek nem engednék meg ezt, ha családot gondoznának. Amde azért ez a felfogás nem szól a szerzetesek mellett, akik mormogásaikat vagyis orditozásaikat úgy értékesítik, hogy

abból kényelmesen megélnék. Ilyenek voltak régen az Euchiták (imádkozók), vagy Psallianusok (zsoltárosok). Mert egy cseppet sem különböznek az Euchitáktól a szerzetesek és pópák áldozó, papok: legfennebb, hogy az előbbieket a folytonos imádkozás révén azt hiszik, hogy tisztán csak ők istenfélők és szentek; ezek pedig azt képzelik, hogy kisebb állhatatosság által másokat is szentekké tesznek. Semmi ilyenre nem gondol Pál; csak azt akarta mondani, hogy mennyivel jobban ráérhetnek az imádkozásra azok, akiknek más elfoglaltatásuk nincs.

6. *A bujálkodó pedig.* Miután az apostol az igazi özvegyeknek főbb ismertető jegeit közölte, most másokat állít azokkal szembe. A participium (*παράλογος*) amit használ, az olyan özvegyet jelent, aki magának tetszeleg és elpuhultan és finnyásan él. Azért (az én nézetem szerint) keményen feddi azokat Pál, akik özvegységüket arra használják, hogy miután a házassági ígától megszabadultak, kényelemben kellemes életet éljenek. Látjuk ugyanis, hogy sokan kizárólag csak szabadságukkal és kényelmükkel törődnek s felette jókedvűen viselkednek. Az ilyenekről azt mondja Pál, hogy „*élve meghaltak*“. Némelyek ugyan a hitetlenségre magyarázzák ezt, de ezzel a véleménnyel nem értek egyet. Én azt hiszem, hogy találójában mondható megholtanak az, aki haszontalan és semmirekellő. Mert miért élünk, ha nem azért, hogy hasznot hajtsunk? És mi lenne, ha a hangsúly az „*élve*“ participiumon volna? Mert, akik munkátlan életre törekednek, hogy minél kényelmesebben éljenek, azoknak ez a mondása: „*Nem élni, hanem jól élni!*“ Így az volna az értelme ennek a helynek, hogy: Ha saját maguk előtt boldogoknak is látszanak, amíg lelki kívánságaik szerint élnek és azt hiszik, hogy ez az élet mulatozásból áll: én halottaknak mondom őket. Minthogy azonban ez az értelmezés felette ravasz volna, csak mellékesen akartam érinteni, a nélkül, hogy elfogadnám. Bizonyos, hogy itt Pál a tétlenséget itéli el, amennyiben *halottaknak* nevezi azokat, akik semmit sem használnak.

7. *És ezeket hirdesd.* Azt fejezi ki ezzel, hogy nemcsak ajánlja Timótheusnak, hogy mit kell követnie, hanem, hogy buzgón figyelmeztetnie kell az asszonyokat, hogy az említett bűnökben ne szenvedjenek. Mert az igazi pásztornak kötelessége nemcsak szembehelyezkedni azoknak aljas törekvéseivel és nagyravágyásaival, akik ész nélkül tolakodnak, hanem tanítás és folytonos intések által a veszélyeket mind megelőzni, amennyire tőle kitelik. Komolyságot és állhatatosságot követelt az arra érdemes özvegyeknek kiválasztása. De e mellett indokolni kellett a visszautasítást is: sőt megelőzőleg figyelmeztetni a gyülekezetet, hogy az arra nem méltókat ne hozzák javaslatba s azt se engedjék meg, hogy az ilyenek feltolják magukat. Egyébiránt Pál a tanításnak ezt a részét ismét a hasznosság szempontjából ajánlja; mintha azt mondta volna, hogy azért, mert közönséges, korántsem megvetendő, mivel a helyes és tökéletes életre irá-

nyúl. Mert az Isten iskolájában semmit sem kell alaposabban megtanulni, mint az elmékedést a szent és feddhetetlen életéről. Végül az erkölcsi tanítást a szellemes kitalálásokkal hasonlítja össze, amiknek az életben semmi haszna nincs, tekintettel arra, hogy: A teljes Irás hasznos arra, hogy tökéletes legyen az Isten embere stb. (II. Tim. 3:16–17.)

8. *Ha pedig valaki . . .* Erasmus a nőkre értette ezt, én inkább általános értelemben fogom fel. Ugyanis Pál, még a mikor részleges bizonyítást végez, akkor is általános alapelvekből szokott bizonyítékokat felhozni s viszont részleges ítéletekből egyetemes tételt kihámozni. És valóban nagyobb súlya lesz ennek a résznek, ha úgy a férfiakra, mint az asszonyokra értelmezzük. Azt mondja tehát, hogy a hitüket tagadják meg azok, akik hozzártartozóikat — legelső sorban pedig a saját házukat — nem gondolják. És teljes joggal, mert nincs az Isten iránt semmi kegyesség ott, ahol valaki az emberiség érzéséből képes kivetközni. Avagy a hit, amely minket Isten fiaivá tesz (II. Tim. 3:36), rosszabbakká tenne az oktalan állatoknál? Az ilyen embertelenség annyira, mint az Istennek nyilvánvaló megvetése és a hitnek megtagadása. És Pál ezzel sem elégedve meg, a bűnt még fokozza, mikor azt mondja, hogy aki az övéiről megfedekezik „rosszabb a hitlennél”. Ez két okból igaz: mert minél többre haladt valaki az Isten megismerésében, annál kevésbé nyer mentséget. Tehát a hitlennél is rosszabbak azok, akik az Istennek fénylő világossága mellett vakoskodnak. De maga a természet is kötelezőnké teszi ezt, mert ebben áll a természetes vonalom: *συνεχὴ φρονεῖν*. Ha a hitlenség a természet vezetése mellett önként fészek övéiket szeretni: mit kell gondolni azokról a keresztyénekről, akiket semmiféle ilyen érzélem át nem hat? Vajon vadságban nem mulják-e felül az istentelenekeket is? Ha valaki ezzel szemben azt állítja, hogy a hitlenség között is sok kegyetlen és állatias természetű szülő van: könnyű ennek megfajtása, amennyiben Pál csak azokról a szülőkről beszél, akik a természet vezetése és tanítása mellett ivadékaikra gondot viselnek. Ha pedig valaki ettől az önzetlenségtől eltér, azt szörnyetegnek kell tekinteni.

Az a kérdés is felmerül, hogy miért helyezi az apostol a „háznépét” a fiúk elé? Azért — felelem erre — mert mikor az „övéit” és főképpen a „háznépét” nevezi meg, mind a két helyen fiakról és unokákról beszél. Ugyanis, ha a gyermekek az apai hatalom alól kikerülnek, vagy házasság révén más családba mennek át, vagy bármi módon kilépnek a szülői házból, mégsem számít meg soha a természetes kötelezettség, hogy az idősebbek ne tartoznának gyermekeiket, mint akiket az Isten reájuk bízott, vezetni, vagy őket legalábbis, amennyire lehet, tanáccsal állítani. A „háznépével” szemben pedig még szigorúbb ez a kötelezettség. Ugyanis ezeket két címen kell a szülőknél gondozni: mert a saját véreik, másfelől mert részei annak a családnak, melynek ők a fejeik.

9. *Özvegyasszonyúl hatvan éven alúl levő meg ne választassék; egy férj felesége lett légyen.*

10. *A kinek jó cselekedetekről bizonyosága van; ha gyermeket nevelt, ha vendéglátó volt, ha a szentek lábait mosta, ha a nyomorútlakon segített, ha minden jó cselekedetben foglaltos vala.*

11. *A fiatalabb özvegyasszonyokat pedig mellőzd; mert ha gerjedeznek Krisztus ellenére, férjhez akarnak menni:*

12. *Ezeknek ítélete megvan, mivelhogy az első hitet megvetették.*

13. *Egyszermind pedig dologkerülők lévén, megtanulják a házról-házra való járogatást; sőt nemcsak dologkerülők, hanem fecsegők is és más dolgába avatkozók, olyanokat szólván, a miket nem kellene.*

9. *Özvegyül választassék.* Ismét azt adja elő az apostol, hogy az egyház gondjába milyen özvegyeket kell felvenni; csak valamivel részletesebben, mint megelőzően. Először is a hatvan éves kort jelöli meg. Ugyanis, mivel közöltségen tartották őket, kívánatos volt, hogy az öregség miatt már megengült állapotban legyenek. Azután egy másik, sokkal erősebb indok is volt, amennyiben az özvegyek magukat az egyház szolgálatára szentelték, amit korántsem lehetett volna betölteniök, ha a házasságra még alkalmasak lettek volna. Azért vették fel, hogy szükségükben segítségükre legyen az egyház és hogy munkájukat ezalatt fordítsák a szegényekre, amennyire az egészségi állapotuk megengedte. Így közöttük és az egyház között kölcsönös kötelezettség volt. Nem lett volna helyes, hogy az erősebbek és akik korukhoz képest még jó erőben voltak, másoknak terhére legyenek. Ezenkívül tartani kellett attól is, hogy elhatározásuk megváltozik s újból házasságra gondolnak. Ebből a két okból akarja tehát Pál, hogy csak a hatvan évesek vésessenek fel. Ami a házassági vágyat illeti, ezt a veszélyt eléggé elhárítja az a körülmény, ha az asszony már elmúlt hatvan éves: különösen ha eddigi életében egyetlen férjet ismert. Mert az állhatatosságnak és tisztességnek bizonyos fokú biztosítéka az, ha az asszony egy férjvel megelégedve jut el ahhoz az életkorhoz. Nem mintha a második házasságot kárhoznatná az apostol, vagy a rosszalás bélyegével illetné azokat, akik kétszer mentek férjhez, sőt inkább biztatja az ifjabb özvegyeket a házasságra — hanem mivel gondosan őrizkedni akart attól, hogy azokat, akik férjhez akartak menni, ne kényszerítse a házasság nélküli állapotra. Erről későbbben többet!

10. *A kinek jó cselekedetekről . . .* Az itt felsorolt jótulajdonságok részint a tisztas állásra, részint az özvegyek feladatára vonatkoznak. Az özvegyek testületei kétségkívül tiszteletreméltóak és méltósággal teljesek voltak. Ezért nem akar Pál másokat oda felvenni, csak akiknek egész előző élete kitünő bizonyosság arra. Ugyanis már nem a henye és tétlen kényelemre vol-

tak kiválasztva, hanem hogy a szegényeknek és betegeknek szolgáljanak, amíg erejük meg nem lankad és szolgálatuk után megpihenhetnek. Ennélfogva, hogy hivatásuknak betöltésére alkalmasabbak legyenek, azt akarja az apostol, hogy minden munkában, ami hivatásukhoz tartozik, hosszas tapasztalat folytán gyakorlottak legyenek, mint a fáradságos gyermeknevelésben, a vendégszeretetben, a szolgálatban a szegények iránt és más egyéb jótékonyági munkákban. Ha valaki itt azt kérdezi: Tehát a meddők azért, mert gyermekeik sohasem voltak, mind visszatartatnak? Erre azt kell felelni, hogy itt nem a meddőséget ítéli el Pál, hanem az anyák érzékiségét, akik mikor vonakodnak a gyermekneveléssel járó fáradságtól, megmutatják, hogy az idegenekkel szemben még kevésbé lesznek szolgálatkészek. De egyúttal az istenfélő tisztas anyáknak, akik magukat nem kímélték, azt a megtisztelő jutalmat helyezi kilátásba, hogy öreg korukban gondozás végett az egyházközség kebelére vétetnek.

A „*lábmosás*“ alatt — rész az egész helyett — azon szolgálatokat érti, amelyeket a szenteknek szoktak nyújtani, ami akkor szokásban volt. Ez a szolgálat látszólag szennyesnek és csaknem szolgáltnak tűnhetett fel: ennélfogva, mint ismertető jeggyel, ezzel jelöli meg Pál a tevékeny és korántsem finnyás, vagy elpuhult asszonyokat. Ami ezután következik, az a jószívűségre vonatkozik. Végül ugyanazt fejezi ki általánosabban, mikor azt mondja, hogy „ha minden jócselekedetben foglalatos vala“. Mert itt a jótékonyaságról beszél.

11. *A fiatalabb özvegyasszonyokat pedig mellőzd.* Nem rendel, hogy az egyházból ezek kirekesztessenek, vagy valami gyalázattal megbélyegeztessenek, hanem csak azt mondja, hogy az említett megtiszteltetésnél nem szabad őket figyelembe venni.

Ha az Isten Lelke a Pál szájával azt hirdeti, hogy hatvan évnél fiatalabb asszony egy sem méltó arra a tisztségre, mivel abban a korban veszélyes a házasságnélküli állapot: milyen vakmerőség volt később örökös nőtlenségi törvényt alkotni a legjobb életerőben viruló hajadonok részére? Nem engedi meg Pál — mondok — a házasságnélküli állapotot, csak a már előrehaladott életkorban, mely az állhatatlanságnak minden veszélyén túl van már. A leányoknak zárdába adásánál előbb a negyven, később pedig a harminc éves korig mentek el: végül pedig a korra való tekintet nélkül kezdték őket a zárdába adni. Azzal indokolják ezt, hogy a leányoknak, akik még férfiút nem ismeretek, könnyebb az önmegtartóztatás, mint az özvegyasszonyoknak. De nem érik el a célt, hogy ne kelljen állandóan félni a veszélytől, amitől itt Pál óv és aminek kerülését parancsolja. Ennélfogva meggondolatlanul és kegyetlenül guzsbakötözik a fiatal leányokat, akik később nagyon alkalmasok lennének a házasságra.

Mert ha gerjedeznek. Azokról mondja az apostol, hogy a Krisztus ellen gerjedeznek, akik arról az állásáról, amelyre el-

hívtak, megfélemedezve féktelenebbül vigadoznak, mint illik. Mert a szerénység jármában meg kellett volna magukat húzni, mint ahogy komoly, előkelő asszonyokhoz illik. Ezért a kényelmes és pajzán élet mintegy gerjedezés (féktelenkedés) a Krisztus ellen, akinek hűséget fogadtak. — Mivel néhány ilyen példát látott Pál, egyetemes orvossággal szolgál azokkal szemben, hogy egy özvegyet se vegyenek fel gondozásba, akit életkora a házasság iránti vágyakozásra igazgathat.

Mily rettenetes bűnöket szül a pápaságban az a kényszerített házasságnélküli állapot!? Milyen zárat nem tör fel a szenvedély!? Még ha kezdetben tetszetős is volt, mindazáltal annyi és oly súlyos tapasztalatokon okulva, valahára engedelmeskedniök kellett volna a Pál tanácsának! Pedig annyira nem teszik ezt, hogy makacsságukkal napról-napra kihívják maguk ellen az Isten haragját! — S nemcsak az apácákról szölok: örökös nőtlenségre kényszerítik a papokat és szerzeteseket is. Ezalatt pedig feltörnek az aljas szenvedélyek, úgyhogy alig minden tizedik marad közülük tiszta. A kolostorokban pedig a legkisebb bűn a paráznság. Ha lelkükre vennék, hogy az Istenre hallgassanak, aki a Pál száján keresztül szól, mindjárt ahhoz a gyógyszerhez menekülnének, amit ő rendel. De annyira elbizakodottak, hogy kiméretlenül üldözik azokat, akik őket erre figyelmeztetik.

Némelyek ezt a részt, hogy „a Krisztus ellen“, értelmileg a „*férjhezmenni*“ ígéhez kapcsolják. Ambár ez nem nagyon fontos, mégis az előbbi értelmezés elfogadhatóbb.

12. *Ezeknek ítélete megvan.* Azt, hogy „*ítélete megvan*“ némelyek úgy magyarázzák, hogy „*feddést érdemelnek*“. Én azonban szigorúbb értelmet tulajdonítok ennek, mivel Pálnak az volt a célja, hogy őket az örök halál ítéletével félelmitse meg: mintha hibáztatná, hogy az a kitünő rend, amelynek Krisztushoz minél szorosabban kellene kapcsolódnia, náluk az ítélet oka. Aztán hozzáteszi az indokolást, hogy a keresztség hitétől és a keresztyénségtől egészen elpartolnak. Tudom, hogy mások más-ként értelmezik ezt, t. i., hogy az egyháznak fogadott hűséget a férjhezmenetellel megszegik: mivel előbb megfogadták, hogy halálukig házasság nélkül fognak élni. Ez azonban felette merev felfogás. Akkor miért említené Pál „*az előbbi hit*“-et? Ennélfogva keményebben lép fel s a hiba súlyosságát nagyobbak látja, mivel az özvegyek azzal, hogy vállalt állásukból kilépnek, nemcsak Krisztust és az egyházat illetik gyalázattal, hanem istentelen elpartolásukkal előbbi hitüket is megszegik. Ennek ugyanaz az lesz a következménye, hogy aki egyszer a tisztesség határát átlépte, minden arcátlanságra lealacsonyodik.

Rosszul esett az olyan özvegyeknek, hogy könnyelmű természetük az istenfélők szemében gyalázatnak tűnt fel s házasság utáni vágyódásuk elnyomásra, vagy legalább is gáncsolásra ad okot. S ez alkalmat adott nekik arra, hogy még féktelenebbül

viselkedjenek s végül a keresztyénséget megvetették. -- Nagyon találó az a nagyítás! Mert mi lehet nagyobb képtelenség, mint azalatt, amíg egyesekről gondoskodni akarunk, ajtót nyitni a Krisztus megtagadására?

Izetlenség, hogy az örökös nőtlenségi fogadalmat a pápisták ebből akarják megállapítani. Megengedjük ugyan, hogy az ilyen egyezséget ékes szavakkal szokták megkötni, de az nem tartozik rájuk. Mindenek előtt meg kell gondolni a célt. Nem azért ígérték meg régen az özvegyek, hogy nem mennek férjhez, hogy szentebb életet élnek, mint a házasságban, hanem azért, mivel nem szentelheték magukat férjüknek s egyúttal az egyháznak is. A pápaság alatt pedig önmegtartóztatást fogadnak, mintha ez az Isten előtt magában is kedves erény lenne. Aztán abban a korban mondtak le a férhezmenési szabadságról, amikor már nem voltak férjhezmehek. Mert legalább is hatvan éveseknek kellett lenniök, akik egy házassággal megelégedve már példáját adták tisztaságuknak. — Azonban most a pápistáknál arra tesznek fogadalmat, hogy a házasságról úgy megelőzőleg, mint javakorukban lemondanak. Leginkább két okból kárhoztatjuk a zsarnoki nőtlenségi törvényt, t. i., hogy Isten előtt érdemszerző cselekedetnek képzélik azt, és hogy a meggondolatlan fogadalom által a lelkeket pusztulásba taszítják. A régi intézményben egyik sem volt meg. Nem tettek határozott fogadalmat az önmegtartóztatásra, mintha az Istennek kevésbé tetszenék a házaselet, hanem csak különleges szolgálatuk idejére mentesítették magukat a házasság kötelékétől. És nem mondtak le a férjhezmenés szabadságáról, csak amikor férjhezmenni még a legszabadabb gondolkozásuaknak is képtelenség volt és nem időszerű. Végül azok az özvegyek annyiban különböztek az apácáktól, mint Anna prófétaasszony Claudiától, a Veszta-szüztől.

13. *Egyszersmind pedig dologkerülők lévén.* Semmi sincs, ami az asszonyokhoz jobban illenék, mint a ház őrzése. Ezért a régieknél a ház a tisztességes és becsületes családayának képmása volt. De sokan az ellenkező betegségben szenvednek. Mert semmi sincs, ami nagyobb örömet okozna nekik, mint ide-oda kószálni: kiváltképpen, ha családi gond nem terheli őket s otthonukban semmi teendőjük sincs. Vegyük ehhez, hogy az ilyen özvegyeknek a hivatal leple alatt, amelyet, mint nyilvános méltóságot viseltek, könnyebb volt bejutniok akárhová. Ezzel az előnyös helyzettel élve az egyház jótéteményét henyézésre használták ki. Azután (amint történni szokott) a tétlenségből kíváncsiság keletkezett, ami ismét az üres fecsegés anyja. Nagyon igaz van Horatiusnak, hogy a kérdezősködőt kerüld — mert a fecsegő ugyancsak az. Ugyanis (amint Plutarchus mondja) természetes dolog, hogy a kíváncsiskodóknak semmi szavahíhetőségük nincs, akik mihelyt valami hírhez hozzájutnak, nem nyugszanak addig, amíg azt tovább nem adják. Különösen a nőknél

van ez így, akik már természetüknél fogva is hajlandók a fecsegésre és semmi titkot sem tartanak meg. Nem ok nélkül kapcsolta össze tehát Pál ezt a hármát: a tétlenséget, a kíváncsiságot és a fecsegést.

14. Akarom tehát, hogy a fiatalabbak férjhez menjenek, gyermekeket szüljenek, háztartást vigyenek és semminemű alkalmat se adjanak az ellenségnek a szidalmazásra.

15. Mert némelyek már elhajlottak a sátnához.

16. Ha valamely hívő férfinak vagy nőnek vannak özvegyei, segítse azokat, és ne terheltesék meg a gyülekezet; hogy azokat segíthesse, akik valóban özvegyek.

14. *Akarom tehát, hogy a fiatalabbak férjhez menjenek.* A finnyás emberek nevetik az apostolnak ezt a parancsát. Mintha bizony (mondják) sarkantyút kellene adni a fiatal özvegyek sokszor említett vágyának! — Mert ki nem tudja, hogy csaknem minden özvegynek amúgy is férjhezmehekje van? — A babonáshít emberek pedig azt mondhatnák, hogy ez a férjhezmenési tanács nem nagyon illik a Krisztus apostolához. — Ám mindennek kellő mérlegelése után a józan gondolkozású emberek be fogják látni, hogy itt Pál semmi egyebet nem mond, mint ami szükséges és nagyon üdvös. Mert az özvegyi állapot sok özvegynek alkalmat ad a szabadabb életre; másfelől azonnal előállanak a képmutató lelkek, akik a nőtlenségben szentséget látnak, mintha angyali tökéletesség volna, akik a házasságot vagy teljesen kárhoztatják, vagy kevésre becsülik, mintha a testet beszennyeznék. Kevesen vannak úgy a férfiak, mint a nők között, akik hivatásnak tekintenek a házasságot. Ugyan hányadik férfi az, aki örömmel vállalja a feleség eltartásának terhét, ami számtalan kellemetlenséggel jár? Milyen nehezen veszi fel a házassági jármat a nő? — E szerint Pál, amikor azt rendeli, hogy az ifjabbak menjenek férjhez, nem a menyegzői vigassághoz hívja őket és nem arra buzdítja, hogy szenvedélyüknek hódoljanak, amikor azt mondja, hogy gyermeket szüljenek, hanem amikor a nemükkel járó gyengeségükre és sikamlós ifjúságukra gondol, őket a tiszta házasságra s egyúttal a szent házasság terhének vállalására buzdítja. És ezt különösen azért teszi, hogy meggyalázonak ne tűnjék fel az özvegyek rendjétől való visszautasítás. Ugyanis azt mondja, hogy nem kevésbé fogja az Isten helyeselni azoknak életét, ha a háztartással foglalkoznak, mintha özvegyességben maradnának. Isten az emberek babonás véleményén nem ütközik meg, de azt az engedelmeséget mindennél többre becsüli, ha inkább az ő hívásának engedelmeskedünk, mintsem engedjük, hogy lelkünk kíváncsága magával ragadjon. Akik azt a vigasztalást hallják, semmi okuk sincs arra, hogy panaszkodjanak, hogy velük méltatlanság tör-

tént, vagy nehéz szívvel viseljük azt, hogy egy megtiszteltetésből kirekesztetnek. Ugyanis megtudják, hogy a házasesetben nem kevésbbé tetszenek Istennek, mivel az Ő elhívásának engedelmeskednek.

Mikor a *gyermekszülésről* van szó, az összes nehézségeket egy szóban foglalja össze, amiket el kell viselni a gyermekek felnevelésével. Eppen úgy „*a háztartás vitele*“ alatt mindenféle gazdasági teendőt ért.

Semminemű alkalmat ne adjanak. Miként a férj mintegy takarója a feleségének, úgy az özvegyi állapot sok kellemetlen gyanakvásnak van kitéve. Hogy lehet ok nélkül az evangélium ellenségeinek kezébe fegyvert adni a rágalmazásra? — Bizony nagyon nehéz egy özvegyasszonynak, aki viruló korban van, olyan gondosan vigyázni magára, hogy a rosszindulatú emberek ne találjanak rajta valami megszólalni valót. Ezért a fiatal özvegyek, ha szívükön fekszik az építés, kevésbbé gyanutkeltő életmódot válasszanak, hogy befogják a rossznyelvű emberek száját. Itt inkább az evangélium közös ellenségeire gondolok, mint valamelyik özvegynek magán ellenfeleire, mivel Pál általánosságban beszélt.

15. *Mert némelyek.* Bizonyos, hogy nincs olyan üdvös intézmény, amiből az emberek gonoszása miatt valami rossz ne származnék. De amelyek feltétlenül szükségesek, azoknak szilárdan meg kell maradniok, akármi történjék, még ha az ég leszakadna is! De amikor a két lehetőség közül választani lehet, a szerint amint a tapasztalat mutatja, hogy ez vagy az a hasznos: az okosság kötelessége a szükséghez képest az előzőleg jónak látott intézkedéseket is visszavonni — mint a jelen esetben is. Kevésbbé élemedett korú asszonyokat az özvegyek rendjébe felvenni semmi esetre sem volt szükség. A tapasztalat megmutatta, hogy ez a dolog veszélyes és ártalmas. Ennélfogva Pál nem ok nélkül akar jövőre óvakodni, hogy semmi ilyen ne történjék. Ha egyeseknek hibája elég erős indok volt neki arra, hogy egyetemes orvosságot keressen: milyen sok oka volna a pápistáknak arra, hogy azt a náluk szokásban levő, tisztátalan nőtlenséget eltöröljék, ha az építésre valamelyes tekintettel volnának! De inkább akarják istentelen és ördögi végzések kegyetlen kötelekeivel megfojtani a lelkek megszámlálhatatlan milliárdjait, mint hogy egyetlen bogot megtágitánának. Ebből kitűnik, hogy a Pál szent buzgóságától milyen messze áll az ő zsarnoki kegyetlenségük!

A sátánhoz. Meg kell jegyezni ezt a szót, mivel senki sem fordulhat el, csak egy hajszálnyira sem a Krisztustól, hogy ne kövesse a sátánt. Mert a sátán mindenki felett uralkodik, akik nem a Krisztuséi. — Figyelmeztetés ez nekünk arra, hogy milyen végzetes az egyenes útról való eltérés, ami minket, az Isten fiait, a sátán szolgáivá tesz: s a Krisztus uralmától elszakítva, urunkká a sátánt teszi.

16. *Ha valamelyik hívő férfinak.* Mivel meg szokott történni, hogy egyesek a saját terheiket szívesen hártják az egész egyházra, azért nyomatékosan rendeli az apostol, hogy ettől óvakodni kell. A híveknek kötelessége az özvegyeket eltartani, mert akik világi rokonságukról lemondottak, méltányos volt, hogy azokat a gyülekezet tartsa el. Ha vétkeznek azok, akik magukat kimélve elnézik, hogy az egyház költségekkel terheltessek: ebből következtethetünk arra az istentelenségre, melybe azok keverednek, akik álnoksággal, vagy rablással megfertőztetik azt, ami egyszer az egyház szolgálatára volt szentelve.

17. A jól forgolódo presbíterek kettős tisztességre méltattassanak, főképen a kik a beszédben és tanításban fáradoznak.

18. Mert azt mondja az Irás: A nyomtató ökörnek ne kösd be a száját; és: Méltó a munkás a maga jutalmára.

19. Presbíter ellen vádat ne fogadj el, hanem csak két vagy három tanúbizonyságra.

20. A vétkeket mindenek előtt fedd meg, hogy a többiek is megfélemljenek.

21. Kérve kérek az Isten és Krisztus Jézusra, és a kiválasztott angyalokra, hogy ezeket tartsd meg előítélet nélkül, semmit sem cselekedvén részre hajlásból.

17. *Presbíterek.* Az egyház rendjének megtartása szempontjából az is különösen szükséges, hogy a hívek a presbítereket ne hanyagolják el, hanem különös tekintettel legyenek irántuk. Mert lehet-e embertelenebb dolog, mint nem gondolni azokkal, akik az egész gyülekezet gondját hordozzák? A *presbíter* szó itt nem az *életkorra* vonatkozik, hanem a *hivatalra*. Hogy Chrysostomus „*a kettős tisztesség*“ alatt az életmódot és tiszteletet érti, nem kifogásolom, — kövesse ezt a felfogást, aki akarja.

Mégis elfogadhatóbbnak látszik előttem, hogy itt összehasonlítás van az özvegyasszonyok és a presbíterek között. Előbb azt rendelte Pál, hogy tisztesség adassék az özvegyeknek: már pedig a presbíterek méltóbbak a tiszteletre, mint az özvegyek, amiért az özvegyekhez viszonyítva a presbítereket kell kettős tisztességben részesíteni. De hogy megmutassa, hogy nem ajánl bábokat, hozzáteszi, hogy „*akik jól forgolódnak*“: azaz akik kötelességüket híven és kitartással végzik, mert százszor is foglaljon el valaki állást s legyen büszke a címére, hogyha egyúttal kötelességét nem teljesíti, semmiféle jögon nem kívánhatja, hogy a gyülekezet költségén tartsák el. Végül azt fejezi ki, hogy nem a címet illeti meg a tisztesség, hanem a munkát, amit végeznek azok, akik hivatalba állítottak. Mindazáltal előbbreteszi azokat, akik a „*beszédben és tanításban fáradoznak*“: azaz, akik előszóbeli tanításra törekednek. Mert az a két szó *egy* fejez ki, vagyis az *Ige hirdetését*. Hogy a „*beszéd*“ szó alatt senki se

értsen tétlen és szemlélődő foglalkozást, azért teszi hozzá a „tanítás“ szót. Ebből arra lehet következtetni, hogy akkor két-féle presbíter volt, mivel nem minden presbíter bízott meg a tanítással. Mert világosan hangzik a beszéd, hogy némelyek jók és tisztességgel forgolódtak; de mégsem bízták rájuk a tanítás-munkáját. Aztán a gyülekezet köréből választottak komoly és derék embereket, hogy azok a lelkipásztorokkal együtt közös megállapodás és a gyülekezet akarata szerint vigyázzanak a rendre és fegyelemre s az erkölcsökre felügyeljenek. — Ambrosius panaszkodik, hogy ez a szokás a tanítók hanyagsága, vagy még inkább önhittsége miatt elavult, mivel egyedül csak *ők* akartak kitűnni.

Most, hogy a tárgyra visszatérjek, azt rendelí Pál, hogy a pásztorok megélhetését, akik a tanítással foglalkoznak, különösen gondtalanná kell tenni. Mert olyan a világ hálátlansága, hogy nem sokat törődik az Ige szolgáinak támogatásával. Pedig a sátán ezen az úton akarja megfosztani az egyházat a tanítástól, mivel a nélkülözéstől és éhezéstől való félelemmel igen sokat elriaszt attól, hogy ezt a terhet vállalják.

18. *Ne kösd be a száját.* Polgári parancs ez, amely nekünk általánosságban a méltányosságot ajánlja, miként a I. Kor. levélnél említettük. Mert ha visszatart attól, hogy az oklatan állatokkal szemben embertelenek legyünk, mennyivel több emberiességet követel az emberekkel szemben? Az az értelme tehát ennek a közmondásnak, mintha azt mondaná, hogy nem szabad visszaélni a mások munkájával. — A gabonanyomtatásnak ez a módja ma Gallia' sok részében, ahol csépekkal verik ki a gabonát, ismeretlen s csak a tartományok tudják, hogy mi a „nyomtatás“ — de ez nem tartozik a magyarázathoz, mivel ugyanazt lehet mondani a szántásról is. Amit az apostol mindjárt utána tesz, hogy „*méltó a munkás a maga jutalmára*“, azt nem mint a Szentírás bizonyosságát idézi, hanem mint közmondást, — amit mindenkinek a közös emberi érzés diktál. Miként Krisztus is, amikor az apostoloknak ugyanazt mondta, semmi egyebet nem mondott, mint egy mindenkitől helyeselt elvet hangsúlyozott. Kegyetlenek azért és minden méltányosságról megfeledkeznek azok, akik eltűrik, hogy igás állataik, sőt még emberek is éhezzenek, akiknek izzadságát a saját hasznukra kiaknázzák. Mennyivel kevésbé kell tűrni azoknak hálátlanságát, akik pásztoraiktól tagadják meg a megélhetési eszközöket, pedig ezeknek szolgálatait méltóképpen sohasem fizethetik meg!

19. *A presbíter ellen.* A parancs után, hogy a pásztoroknak meg kell adni az illő fizetést, Timótheust ismételten inti az apostol, hogy ne engedje, hogy a presbítereket ármánykodásokkal rossz hírbe keverjék, vagy váddal terheljék, kivéve ha ez törvényes bizonyítékokra támaszkodik. De képtelenségnek tűnhetik fel, hogy a presbíterek számára külön törvényt ad, holott a törvény mindenkire nézve egyformán érvényes. Azt a jogot

minden ügyben az Isten szabja-e meg, hogy a tényállások két vagy három tanú nyilatkozatából állapíttassanak meg (V. Móz. 17: 16)? Tehát az apostol miért védi ezzel, mint kivételes kiváltsággal csak a presbítereket, hogy az ő ártatlanságuk a hamis feljelentésekkel szemben védve legyen? — Feleletem erre az, hogy ez a gyógyszer szükséges az emberek rosszaságával szemben. Mert az ármánykodásoknak és irigykedő ócsárlásoknak senki sincs úgy kitéve, mint az istenfélő tanítók, hiszen azonkívül, hogy hivataluk olyan terhes, hogy néha meglankadnak, meginognak, vagy megbotlanak, vagy gondatlanul cselekednek, amikben a gonoszok sok ürügyet találnak arra, hogy őket csipkedjék: ehhez járul, hogy ha munkakörüket oly tökéletesen töltik is be, hogy még a legcsekélyebb hibát sem nézik el: az ezer meg ezer féle gáncsolást mégsem kerülik el soha. Már pedig a sátán el akarja az emberek lelkét idegeníteni az Isten szolgáitól, hogy a tanítás lassanként megvetés számba menjen. Így az ártatlanokkal nemcsak igazságtalanság történik, — mivel tekintélyük méltatlanul sérelmet szenved, ami az ilyen tiszteletreméltó testületnél mégis több, mint méltatlanság, — hanem az Isten szentséges tudományának tekintélye is megcsorbul. Pedig a sátán — amint említettem — éppen erre törekszik. Ugyanis itt nemcsak a Plato mondása érvényesül, hogy „a köznép rosszindulatú s a kiválóbbakra irigykedik“, hanem minél becsületesebben igyekszik minden pásztor a Krisztus országát előmozdítani, annál nagyobb gyűlöletben van részük s annál vakmerőbb támadások érik őket. Pedig, mihelyt az Ige szolgáiról valami rágalom elterjed, biztos hitre talál az, mintha bűnösségek bebizonyosodott volna. Nemcsak azért történik ez, mivel nagyobb feddhetetlenséget követelnek tőlük, hanem mivel a sátán csaknem mindenkit felette nagy hiszékenységre ösztökél; úgyhogy minden vizsgálat nélkül szenvedélyesen elítélik a pásztorokat, akiknek hírnevét inkább védeniök kellett volna. Ennélfogva nem hiába száll szembe az apostol ezzel a nagy igazságtalansággal és akadályozza meg, hogy a presbíterek a gonosz emberek rágalmainak ki legyenek téve, amíg a törvényes bizonyítékok alapján vétkeseknek nem bizonyulnak. De nem is csoda, ha sok ellensége van azoknak, akiknek hivatása mindenkinek a hibáját feddeni; mindenkinek a vágyaival szembeszállani s szigorúságukkal féken tartani, akikről látják, hogy vétkesnek. Mi lesz tehát, ha válogatás nélkül meghallgatásra talál minden rágalom, amiket róluk terjesztenek?

20. *A vétkeseket mindenek előtt fedd meg.* Valahányszor a jókról gondoskodás történik, ezt a rosszak a saját mentségükre értelmézik. Ennélfogva azt, amit az igazságtalan vádaknak elhárításáról mondott Pál, ezzel a nyilatkozattal úgy mérséklí, hogy mégsem szabad senkinek annak leple alatt büntetlenül vétkezni. Kétségkívül látjuk, hogy milyen nagy és milyen sokféle kiváltsággal bátyázta körül a pápaság az ő papirendjét (clerus); úgyhogy a papok noha haszontalanul élnek, mégis minden gán-

csolástól mentesek. Ha megtartják azokat az óvatossági szabályokat, amelyeket Gratianus*) összefoglalt (II. X. 7), bizonyára nem kell félniök majd attól, hogy valamikor számot kell adniök életükről. Mert hol található 72 tanú, akiket egy püspök elítélésénél megkíván a Szilveszter neve alatt kiadott dóhos rendelet? Aztán, ha a világiak rendjét a vádtól teljesen elzárják s a papirendben az alsóbb rangokat megakadályozzák abban, hogy magasabb rangoknak kellemetlenséget okozzanak: mi akadály lesz annak, hogy csak gondtalanul ne vessenek minden ítéleten? Azért lelkiismeretesen meg kell tartani azt a mérsékelt, hogy a meggondolatlan nyelvek fékeztesse, hogy koholt vádakkal a presbitereket rossz hírbe ne keverjék; ha pedig mégis valaki ezek közül magát rosszul viseli, komoly figyelmeztetésben részesüljön. Mert a presbiterekre nézve úgy értelmezem ezt a mondást, hogy azokat, akik könnyelmű életet élnek, nyilvánosan meg kell feddeni. Miért? — Hogy a többiek, amikor látják, hogy még azok sem nyernek kíméletet, akik rangban és méltóságban felettük állanak, az ilyen példán okulva jobban féljenek. Mert miként a presbitereknek kötelessége tisztességes életpéldájukkal mások előtt járni: úgy, ha vétkeznek, illő velük szemben olyan szigorú fegyelmet gyakorolni, hogy az mindenkinek például szolgáljon. De miért is engednénk kedvezésből több szabadságot azoknak, akiknek vétkei sokkal többet ártnak, mint másokéi? Értsük meg tehát, hogy Pál a büntetésekről és a szégyenletes vétkekről szól, amelyek nyilvános botránkoztatást vonnak maguk után. Ugyanis, ha valamelyik presbiter rossz szándék nélkül vétkezik, bizonyos, hogy az olyant inkább négy-szemközt kell figyelmeztetni, mint nyilvánosan megdorgálni.

21. *Kérve kérlek az Istenre.* Ezt a kérést Pál nemcsak azért hangoztatja, mivel nagyon komoly ügyről van szó, hanem ennek felette nagy nehézsége miatt is. Mert semmi sem nehezebb, mint olyan igazságossággal bíraskodni, hogy se részrehajlás ne térítsen el, se gyanúsításokra alkalmat ne adjunk, se a feljelentések meg ne indítsanak, se tulságosan szigorúak ne legyünk és hogy minden ügynél csak magát az ügyet nézzük. Mert azon alapszik az igazságosság alkalmazása, ha a személyek tekintetében csukva vannak a szemek. — Jegyezzük meg, hogy itt a Timótheus személye alatt az összes pásztorok figyelmeztetést kapnak, másfelől Timótheust, mint valami pajzzsal övezi fel az apostol minden alávaló izgatással szemben, amelyek nem ritkán igen sok bajt szoktak okozni még a legkiválóbb embereknek is.

Timótheusnak tehát az Istent tartja szeme elé, hogy tudja

*) Gratianus bolognai szerzetes, a XII. sz.-ban egy egyházi jogi munkát írt: *Concordantia discordantium canonicum* c. alatt. E mű alapja a kath. egyházjognak. Műve 3 részből áll. Kálvin a II. részre hivatkozik, mely az egyházi hatalmat és a bírói eljárást tárgyalja.

meg, hogy neki nem kisebb lelkiismeretességgel kell betölteni hivatalát, mintha az Isten és az angyalok színe előtt dolgoznék. Miután az Istent megemlítette, hozzáteszi a Krisztust is. Mert Ő az, akit az Atya teljes ítélő hatalommal ruházott fel s akinek ítélő széke előtt egyszer mindnyájan megállunk. Az angyalok Krisztus mellett, mint bírák nem jönnek számításba, csak mint későbbi tanúk a hanyagságra, vakmerőségre, nagyravágyásra, vagy álnokságra vonatkozólag. Mert az egyháznak rájuk bízott gondozása miatt, mint szemlélők, mindig jelen vannak. Valóban felette ostobának és köszívűnek kell lennie annak, akiből nem veri ki a tunyaságot és restséget az az egyetlen gondolat, hogy az egyházkormányzást az Isten és az ő angyalai állandóan szemmel tartják. Ha ehhez még az az ünnepélyes kérés is hozzájárul, akkor a félelem és az aggodalom okvetlenül kétszeres kell, hogy legyen.

Az angyalokat kiválasztottaknak nevezi, nemcsak azért, hogy megkülönböztesse a megvetettektől, hanem a méltóság kedvéért is, hogy bizonyoságtételük több tiszteletet keltsen.

Előítélet nélkül. Görögül *προπροημα*, latinul *praeiudicium*. Azonban inkább a tulságos sietséget fejezi ki a szó, mikor a dolog alapos ismerete nélkül elhamarkodva nyilatkozunk, vagy a tulszott részrehajlást jelenti, mikor egyes személyek iránt a kelletténél több figyelmet tanusítunk, vagy némelyeket, mint kiválóságokat másoknak elébetszünk, ami az ítéletmondásnál mindig igazságtalansággal jár. Tehát itt vagy a könnyelműséget, vagy a részrehajlást kárhoztatja Pál. Körülbelül erre vonatkozik a következő rész, hogy nem szabad ide-oda hajolni. Mert alig lehet elmondani, hogy olyan különféle benyomások között milyen nehezen állanak helyt azok, akiknek hivatása a bíraskodás. — Egyes codexekben *προσκλησις* van (törvény elé idézés, bevádolás), de helyesebb az előbbi szöveg.

22. A kézrátévést el ne hirtelenkedd, se ne légy részes a más bűneiben; tenmagadat tisztán tartsd.

23. Ne légy tovább vízivó, hanem élj egy kevés borral, gyomrodra és gyakori gyengélkedésre való tekintettel.

24. Némely embereknek a bűnei nyilvánvalók, előttök mennek az ítéletre; némelyeket pedig hátul követnek is.

25. Hasonlóképen a jó cselekedetek is nyilvánvalók; és a melyek másképen vannak, azok sem titkolhatók el.

22. *A kézrátévést el ne hirtelenkedd.* Kétségtelen, hogy Timótheusról a gyűlöletet akarja elhárítani az apostol, s szembe szállani a sok panasszal, amelyek a Krisztus hív szolgálival szemben támadnak, ha vonakodnak attól, hogy mindenkinek önző kérését teljesítsék. Mert némelyek mogorvasággal vádolják őket,

mások gyűlölséggel, némelyek meg azt kiabálják, hogy kegyetlenek is, mivel nem veszik rögtön figyelembe azokat, akik mindenféle ajánlatra hivatkoznak — amit manapság kelletlenül többször tapasztalunk. E szerint Pál Timótheust buzdítja, hogy a szigoruságtól ne térjen el és ne engedje, hogy a visszas törekvések legyőzzék; nem annyira, mert szüksége volna Timótheusnak ilyen intésre, mint azért, hogy az apostolnak tekintélyével fekezze azokat, akik más tekintetben is Timótheusnak sok kellemtelenséget okozhattak.

A „kézrátétel“ a beiktatást fejezi ki, mint a ténykedésnek külső jele. Tiltakozik az ellen az apostol, hogy valakit, aki még nincs kipróbálva, Timótheus felette nagy könnyelműséggel felvegyen a presbíterek közé. Mert vannak, akik ujdonság iránti vágyból azt kívánják, hogy mindenkit léptessenek elő, még a legismeretlenebbeket is, míhelyt jelességüknek egy vagy más feltűnő jelét adják. Az ilyen tolakodó törekvéssel illő szembezállnia a komoly és bölcs püspöknek, amint ezt Pál Timótheusnak itt rendeli.

S ne légy részes . . . Azt fejezi ki az apostol, hogy ugyanabba a bűnbe esik az is, aki a szabálytalan előléptetéssel egyetért, tehát elsősorban maguk a kezdeményezők. Ámbár némelyek ezt a helyet a következőképp értelmezik: Ha Timótheus méltatlanokat vesz fel, ezek később akármit hibáznak, a hibát, vagy annak egy részét neki fogják tulajdonítani. Előttem azonban világosabbnak látszik ez a következőképpen: Ha ebbe a megfontolatlanságba mások belemennek, ne csatlakozzál hozzájuk, hogy velük együtt te is hibás légy! Mert gyakran megtörténik, hogy — ha más tekintetben helyesen gondolkozunk is — elragad a mások tudatlansága, vagy könnyelműsége. Erre vonatkoztatom azt is, ami mindjárt ezután következik:

Magadat tisztán tartsd. Mintha ezt mondta volna Pál: Ha mások részéről valami helytelenül történik, vigyázz, nehogy annak elnézéséből vagy helyesléséből valami szenny háruljon reád! Ha nem tudod megakadályozni, hogy magukat bemocskolják, illő, hogy a te gondolkodásod az övéktől távol legyen, hogy magadat tisztán tartsd. Ha valakinek úgy tetszik, hogy itt általános vélemény van kifejezve, éljen a saját felfogásával; de az én véleményem szerint helyénvalóbb az értelmet az előttünk levő helyre szorítani.

23. *Ne légy tovább vízió.* Mivel ez a mondat zavarja az összefüggést, némelyek azt gyanítják, hogy nem Páltól származik. Amde mi tudjuk, hogy Pál nem volt annyira túlbuzgó a beszéd rendjének felépítésében és nem szokatlan nála, hogy a különböző gondolatokat minden rend nélkül összevegyíti. Az is lehetséges, hogy az, ami a versek sorrendjén kívül függelékül a már készen levő levélhez csatoltatott, később a másolók tévedéséből ide csúszott be. Mégsem kell abban a tekintetben így aggodalmaskodni, ha Pálnak azt a szokását megfontoljuk, amelyet

említettem, t. i. hogy a különböző dolgokat néha össze szokta zavarni. A lényeg az, hogy Timótheus egészségének fenntartása végett „egy kevés“ boriváshoz szokják hozzá. Mert nem abban korlátozza az apostol, hogy vizet teljességgel ne igyék, hanem hogy ne éljen mindig ezzel a közönséges itallal. Mert a *ιδροποτειν* szó ezt jelenti. De miért nem tanácsolja egyszerűen, hogy bort igyék? — Ugylátszik azért, mert, amikor hozzáteszi az „egy kevés“ megszorítást, azzal útját akarja vágni a mértéktelenségnek, amitől különben nem kellett Timótheusnál tartani. Az én nézetem az, hogy inkább azért hangsúlyozta ezt, hogy a gonoszak ármánykodásait kikerülje, akiknek kapóra jött volna az ő jószándékát kigunyolni ilyen vagy hasonló címen: „Miféle bölcsészet az, amely borivásra serkent? — Ez az az út, melyen az égbe lehet jutni!“ — Az apostol, hogy az efféle gúnyolódásokat megelőzze, azt állítja, hogy csak az elkerülhetetlen szükségességre gondol s egyúttal ajánlja a mértéktartást. Kiténik ebből, hogy életmódjában Timótheus nemcsak rendszerető, hanem szigorú is volt: úgyhogy még egészségét sem kímélte. Bizonyos, hogy nem hiuságból, nem is babonás hitből tette azt, amiből megtudjuk, hogy nemcsak a fényűzéstől és érzéki élvezetektől állott nagyon messze, hanem még rendes táplálékaiból is elvont valamit, csakhogy minél több ideje legyen az Ur munkájára. Ezzel szemben milyen kevesen vannak, akikről a vizivást kellene eltüntetni, s milyen sokan, akiket a mérsékelt borivásra kell szoktatni! — Továbbá kiténik ebből az is, hogy milyen szükséges nekünk is, amikor helyesen akarunk cselekedni, az okosság Lelkét kérni az Úrtól, hogy minket mértékletességre tanítson. Timótheus ugyan a helyes cél felé nézett, de mivel az Isten Lelke hibáztatja, abból azt tudjuk meg, hogy a szigorú életmódban való túlzás nála vétek számba ment. Egyúttal egyetemes szabályt is ad az apostol, hogy t. i. az ételben és italban olyan mértéket kell tartanunk, hogy mindannyian vigyázzunk az egészségünkre, nem az élet nyújtása végett, hanem hogy, amíg élünk, az Istennek és hozzátartozóinknak segítségére és hasznára legyünk.

Ha a túlságos önmegtartóztatás helytelen dolog, mivel betegségeket idéz elő és azokat növeli, ha nem is babona az, mégsem lehet megérteni a Karthauziak állhatatosságát, akik inkább meghalnak, mintsem hogy végső szükség esetén is egy falat húst megköstöljanak. Ha a takarékosoknak és józanéletűeknek azt rendelik, hogy a túlságos kímélettel egészségüket ne kockáztassák, akkor nem csekély büntetés várja a mértéktelenekeket, akik azzal, hogy gyomrukat teletömik, csak életerejüket fogyaszthatják! Nemcsak inteni kell az ilyeneket, hanem mint az oktalan állatokat korlátozni is az ételekben.

24. *Némely embereknek a bűnei.* Miután semmi sincs, ami jobban gyötörné az egyház hú szolgáit, mint amikor a rosszak megjavítására semmi lehetőséget nem látnak; amikor kénytele-

nek tűrni a képmutatókat, akiknek hitványságát jól ismerik, amikor sok ártalmas ragályt nem képesek távoltartani az egyháztól, sőt meggátolni sem, hogy mérgüket titokzatos módon szét ne fecskendezzék: Pál azzal a vigasztalással biztatja Timótheust, hogy eljön az ideje annak, hogy valamikor, amikor az Istennek úgy tetszik, ezek is napfényre kerülnek. Türelemre biztatja tehát, mivel nyugodt lélekkel be kell várni az alkalmat, melyet Isten az ő bölcsesége által előre megállapított.

Csodálatosan győtri a becsületes és feddhetetlen pásztorokat egy másik méltatlankodás is, hogy mikor a legnagyobb becsületességgel végzik hivatásukat, sok igazságtalan szóbeszéddel gyaláztatnak; többszörös gyűlölettel terhelhetnek s látják, hogy amiért dicséretet érdemelnek, mind az ellenkezőre fordul. Ebben a tekintetben is segítségül jön Pál, amikor Timótheust inti, hogy némely jó munkák részére a világosság későbbre marad el. Ennélfogva, ha az őket megillető dicséretet az emberek hálátlansága el is ássa a földbe, nyugodt lélekkel kell elviselnie azt is, amíg a nyilvánosságra jövetel ideje elérkezik. De nemcsak ezeken a bajokon segít, hanem, mivel megtörténik, hogy sokszor a szolgák megválasztásában is csalódunk, amennyiben az arra nem méltók magukat ravaszul behízelgik, a jók pedig ismeretlenek előttünk; azután ha a megítélésnél nem is tévedünk, de ítéletünket nem vagyunk képesek másokkal mindig kellően bizonyítani s így, akik a legjobbak, akarataink ellenére visszautasítatnak, a rosszak pedig vagy becsúsznak, vagy befurakodnak: lehetetlen, hogy ne nagyon aggasszon a mi helyzetünk és az egyház sorsa. Ennélfogva Pál az elégedetlenségnek elviselésére, vagy legalább is enyhítésére törekszik. Ennek pedig az a lényege, hogy el kell viselni, amit azonnal jóra változtatni nem tudunk; nyögni kell, ha az orvoslásra még nem alkalmas az idő; a betegségeket meg nem kell erőszakolni, amíg vagy ki nem fejlődnek, vagy nyilvánvalókká nem lesznek: viszont valahányszor az erény nem részesül az őt megillető tiszteletben, várni kell a megnyilvánulásra a kellő időt és tűrni kell a világ balgaságát és bele kell nyugodni a sötétségbe, amíg megvirrad.

Most rátérek a beszédre, miután a tényállást röviden kifejtettem. Mikor azt mondja az apostol, hogy „némely embereknek a bűnei nyilvánvalók“ azt érti ezalatt, hogy igen hamar nyilvánvalókká lesznek és mintegy idő előtt ismertekké az emberek előtt. Ezzel a hasonlattal azt fejezi ki, mintha némelyek futva sietnének megítéltetésük felé. Ugyanis látjuk, hogy sokan önként a bukásba rohannak s maguk ellen hívják az ítéletet; még ha az egész világ is azt akarja, hogy sértetlenek maradjanak. Valahányszor ez történik, jusson eszünkbe, hogy az Isten gondviselésének titokzatos tevékenysége ingerli az elvetemülteket, hogy szórják tajtékukat.

Némelyeket pedig hátul követnek. Az Erasmus fordítását, hogy „némelyeket követnek“ nem fogadom el. Ambár úgy lát-

szik, hogy a görög szerkezetnek inkább megfelel az, mégis az értelem azt kívánja, hogy odaértsük az év előjáró szócskát.*) Ugyanis az eset változása nem semmisíti meg az ellentétet. Mert miként azt mondta volt, hogy némelyeknek bűnei hamarosan saját ítéletük felé sietnek: úgy most azt az ellentétet teszi hozzá, hogy mások bűnei lassabban lesznek ismeretesekké. De Pál a genitívus helyett datívust tett, tehát azt fejezi ki, hogy némelyeknek bűnei bár tovább maradnak titokban, mintsem kívánnók és későbben kerülnek napfényre, azért mégsem maradnak örökre titokban. Ezeknek is meglesz a maguk ideje. De ha jobban tesszük az Erasmus fordítása, akkor is szükséges, hogy az értelem ugyanaz maradjon, t. i. ha nem is siet az Isten büntetése, de lassan követi őket.

25. Hasonlóképpen a jöcselekedetek is. Ez a mondat azt fejezi ki, hogy némelykor a kegyesség és más erények jókor és a kellő időben dicséretre találnak az embereknel, úgyhogy a jók becsülésben részesülnek. De ha másképp történik, akkor sem fogja tűrni az Úr, hogy az ártatlanság és feddhetetlenség elnyomassék. Mert gyakran homályba borítják a rágalmak, mint valami felhők; de végül beteljesedik Dániel 12:3 és Máté 13:43 szerint, hogy az Isten kegyelméből, mint a hajnal felragyog; csak a kirtartás szempontjából nyugodt lélekre van szükség. Mert emberek vagyunk: ennélfogva mindig arra kell gondolni, hogy a mi tudásunknak mi a határa; hogy túlonatúra ne törjünk, mert ez annyi, mint az Isten dolgaiba beleavatkozni.

*) Eredeti szöveg: τῶν ἀνθρώπων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοι εἰσιν . . . τοὺν δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. Kálvin: Quorundam hominum peccata ante manifesta sunt . . . in quibusdam subsequuntur.

VI. RÉSZ.

1. A kik iga alatt vannak, mint szolgák, az ő uraikat mindenben tisztességre méltóknak tekintsék, hogy Isten neve és a tudomány ne káromoltassék.

2. A kiknek pedig hívő uraik vannak, azokat meg ne vessék, mivelhogy atya-fiak; hanem annál inkább szolgáljanak, mivelhogy hívők és szeretettek, kik a jötevésben buzgózkodnak.

Tudvalevő, hogy az evangélium megjelenésekor a rabszolgák, mintha felszabadításukra jelt adtak volna, felbátorodtak. Mert Pál mindenütt sokat fáradozik annak a vágynak fékezésében. Valóban olyan szigorú volt a rabszolgák helyzete, hogy nem csoda, ha azt szerfölött gyűlölték. Megszokott dolog, hogy testünk érdekében mindent megragadunk, aminek a legcsekélyebb jelentősége is van. Így amikor a rabszolgák azt hallották, hogy mindnyájan testvérek vagyunk, azonnal emlegetni kezdtek, hogy méltatlan dolog, hogy a testvéreknek rabszolgái legyünk. De ha semmi ilyen nem is jutott volna eszükbe, akkor is mindig szükséges a vigasztalás a szerencsétlen emberek részére, hogy ez keserves nyomoruságaikon könnyítsen. Aztán nem minden nehézség nélkül lehetett őket rábírní arra, hogy örömet és készséggel hajtsák nyakukat abba a kemény igába. Erre céloz tehát az előttünk álló figyelmeztetés.

1. *Akik iga alatt vannak.* Mivel balvélekedés folytán magának mindenki kiválóságot követel, senki sincs, aki nyugodt lélekkel túrné, hogy neki mások parancsoljanak. Akik nem tudják elkerülni a kényszerűséget, azok akaratauk ellenére engedelmeskednek ugyan a hatalmasabbaknak, de bensőjükben zúgnak és méltatlankodnak, mivel azt hiszik, hogy velük jogtalanság történik. Minden ilyen beszédet kettévág az apostol egyetlen szóval, mikor önkéntes meghódolást követel mindenkitől, akik iga alatt vannak. Azt mondja ugyanis, hogy nem azt kell vizsgálni, hogy erre, vagy jobb sorsra méltók-e, elég ha *olyan helyzetben vannak lekötte.* És amikor azt tanítja, hogy „*uraikat*“, akiknek szolgáljanak „*tisztességre méltóknak tekintsék*“, nemcsak hűséget és buzgóságot kíván a köteleességek teljesítésében, hanem azt is, hogy becsüljék és lélekből tiszteljék őket, mint magasabb rangban levőket. Mert senki sem adja meg sem fejedelmének,

sem urának azt, amivel tartozik, csak az, aki a magasabb állásra tekintve, ahová őket Isten emelte, tisztelettel viseltetik irántuk, mivel alájuk van rendelve. Mert, ha sokszor nem is érdemesek erre, mindazáltal a magasabb állás, amire az Isten őket méltatja, mindig tiszteletet érdemel. Vegyük ehhez, hogy senki sem szenteli munkáját vagy szolgálatát önként az Úrnak, csak aki megvan győződve arról, hogy az neki kötelessége. Ebből következik, hogy az alárendeltség azzal a tisztelettel kezdődik, amelyre Pál szerint a felebbvalókat méltóknak kell tartani.

Az Isten nevét ne . . . A saját javunkra mindig leleményesebbek vagyunk, mint ahogy kellene. Így a szolgáknál is, ha uraik hitetlenek, mindjárt kész az ellenvetés, hogy igazságtalanság, hogy az Isten fiainak azok parancsoljanak, akik a sáttánnak szolgálnak. Pál az ellenkezőre fordítja ezt az érvet, miszerint a hitetlen urak iránt azért szükséges az engedelmesség, hogy az Isten neve és az evangélium rossz hírbe ne kerüljön, mintha az Isten, akit tisztelünk, minket lázadásra ingerelne s az evangélium makacsokká és hajthatatlanokká tenné azokat, akik másoknak alárendeltjei kell, hogy legyenek.

2. *Akiknek pedig hívő uraik vannak.* Ugyálszík, mintha a testvér elnevezés egyenlőséget teremtené és így a felettes hatalmat megszüntetné. Ezzel szemben Pál úgy okoskodik, hogy a rabszolgáknak annál szívesebben alá kell vetni magukat hívő uraiknak, mivel ezekben az Isten fiait ismerik meg s atyafiságos szeretet köti hozzájuk és ugyanabban a kegyelemben részesülnek mint ők. Mert nem közönséges kegyelem az, hogy az Isten őket abban a legfőbb dologban földi uraikkal egyenlővé tette, mivel velük együtt őket is gyermekeivé fogadta. Ennélfogva ez nem csekély ösztönzésül kell hogy szolgáljon nekik arra, hogy a szolgaságot nyugodt lélekkel viseljék. Ehhez járul az is, hogy a szolgaság tűrhetőbb a szelídlelkű urak alatt, akik minket szeretnek s akiket mi is szeretünk. De maga a hit köteleke is kitűnően egymáshoz kapcsolja azokat, akiknek helyzete ellentétes.

2. b. Ezekre taníts és ints.

3. Ha valaki másképpen tanít és nem követi a mi Urunk Jézus Krisztus egészséges beszédeit és a kegyesség szerint való tudományt,

4. Az ifjuvalkodott, a ki semmit sem ért, hanem vitatkozásban és szóharcokban szenved, a melyekből származik irigység, viszálykodás, káromlások, rosszakarató gyanúsítások,

5. Megbomlott elméjű és az igazságtól megfosztott embereknek hiábavaló torzsalkodásai a kik az istenfélelmet nyerekedésnek tekintik. Azoktól, a kik ilyenek, eltávozzál.

Ezekre taníts. Ugy érti Pál ezt, hogy ezek azok, amiknek tanítására törekedni kell s azt akarja, hogy a tanítást intésekkel és búzdításokkal kapcsolja össze. Tehát mintha ezt mondta volna:

Az ilyenfajta tanítást mindennap véteni kell a lelkekbe! S nemcsak tanítani kell az embereket, hanem folytonos buzdítással is ösztönözni és zaklatni.

3. *Ha valaki másképpen tanít.* Mivel az ige összetett szó (*ετεροδιδασκαλει*), nem éppen rosszul úgy is fordítható, hogy „mást” tanít, ámbar a felfogásban nincs semmi kétértelműség. Ugyanis az apostol elítéli azokat, akik ezzel a tanításmóddal nem értenek egyet: noha az egészséges tanítást határozottan nem támadják. Ugyanis megtörténhetik, hogy, aki máskülönbén semmi istentelen, vagy nyilvánvaló tévedést nem vall, mégis azzal, hogy haszontalan fecsegéssel kérkedik, az istenfélelem tanítását megrontja. Mihelyt ugyanis magában a tanításban semmi haszon és semmi építés nincs: ez már a Krisztus parancsától való eltávozás. Jóllehet Pál nem az istentelen dogmákat valló szerzőkről beszél, hanem a *hamis és istentelen tanítókról*, akik hiúságukban, vagy kapzsiságból az istenfélelemnek egyszerű és igaz tudományát megcsufolják: mégis látjuk, hogy milyen keményen és szigorúan ellenük támad. Ami nem is csoda, mert alig lehet elmondani, hogy mennyit árt a hamis és tisztán a dicsekvésre és üres csillogásra készült prédikálás. Hogy kikre gondol az apostol, jobban kitűnik az összefüggésből. — Ugyanis az, ami mindjárt következik, hogy „nem követi az egészséges beszédet” annak a magyarázata. Mert úgy szokott történni, hogy az ilyen emberek felette visszás túlbuzgóságuktól elragadtatva mindent lenéznek, ami hasznos és maradandó. Ennélfogva csintalan lovak módjára féktelenkednek. Már pedig mi lehet egyéb ez, mint a *Krisztus egészséges beszédeinek meggyalázása?* „Egészséges”-nek mondjuk az eredmény alapján, miután nekünk egészséget adnak, vagy alkalmasok annak fenntartására. Ugyanazt jelenti a „*hegyesség szerint való tudomány*” is. Mert nem lesz az a kegyességgel összhangzásban, ha minket nem oktat az istenfélelemre és tiszteletre, ha hitünket nem építi, ha türelemre, alázatosságra s a szeretetnek minden teendőjére nem nevel. Tehát, aki nem igyekszik hasznosan tanítani, azaz másként tanít, mint kellene, pedig nem istenies, nem is egészséges az a tanítás — bármilyen fényben is ragyogjon — amelyik nem nézi a hallgatók hasznát. Az ilyeneket először is önhittséggel vádolja Pál, mégpedig üres és értéktelen önhittséggel; azután, mivel a nagyravágók feddésére alkalmasabb büntetés nem gondolható ki, mint amikor teljesen tudatlanságnak tartunk mindent, amivel maguknak tetszelegnek, — miként Pál is, aki azt mondja, hogy semmit sem tudnak azok, noha nagy szellemességtől duzzadnak is. Mert nincs náluk semmi maradandó, minden csak pusztá levégő. S egyúttal az istenfélőket is figyelmezteti, hogy ne engedjék, hogy az a hiú pöffeszkedés arra ragadja őket, hogy az evangélium tisztasága mellett szilárdan meg ne maradjanak.

4. *Hanem vitatkozásokban és szóharcokban . . .* Valamilyen ellentét van a Krisztus tanításának egészséges volta és amaz

elernyedés között. Mert ha sokat és sokáig fáradoznak is amaz elmés vizsgálódók, végül is fáradságukból mi hasznot szereznek, mint azt, hogy betegségük még növekedik? Így nemcsak hiába gyötrik magukat, hanem visszás túlbuzgóságuk miatt elernyednek. Ebből tehát következik, hogy a Krisztus tanítványainak korántsem használnak úgy, amint kellene.

A vitatkozásokat és szóharcokat nem ok nélkül kapcsolja össze Pál, mert az előbbi szóval nem az olyan vitatkozásokat fejezi ki, amelyek a józan és okos tanulásvágyból származnak, vagy a hasznos dolgok megvilágítására szolgálnak, hanem amilyeneket ma a *Sorbonne* iskolákban gyakorolnak a szellemesség csillogtatására. Ott vitatkozás vitatkozást szül, nincs határa annak, ha valaki többet akarván tudni, mint amennyi lehetséges, csak a saját hiúságának tömjénez. Ebből aztán végnélküli civakodások támadnak. Ugyanis miként melegben a sűrű felhők dörgés nélkül széjjel nem oszlanak: szükségképpen úgy szokellnek vetélkedésekbe azok a bonyolult kérdések is. Különbén „*szóharcok*”-nak (*λογομαχία*) az olyan vitatkozásokat nevezi Pál, melyek inkább a szavak, mint a tények körül forognak, vagy — amint mondani szokták — tartalom és tárgy nélküliek. Ugyanis, ha valaki alaposan mérlegeli azokat a vetélkedéseket, amelyek a szofisták között lobognak, azt fogja találni, hogy nem a tényekből jönnek létre, hanem a semmiből kovácsoltatnak ki. Egyszóval Pál minden vitatkozást el akar ítélni, amelyek minket haszontalan vetélkedésekre tüzelnek.

Amelyekből irigység származik. Az eredményekből igazolja be, hogy mennyire kell kerülni a hiú tudásvágyat. Az irigység anyja ugyanis a nagyravágás. Ahol pedig az irigység uralkodik, ott azzal együtt lobognak a veszekedések, civódások és más kellemetlenségek, amiket Pál itt felsorol. Hozzáteszi ehhez „*a bomlott elméjű és az igazságtól megfosztott embereket*”. Bizonyos, hogy itt a *szofistákra* céloz, akik nem törődve az építéssel, az Isten igéjét finom beszédmódra és haszontalan elme-futtatásokra használják. Ha csak azt mutatná meg az apostol, hogy ilyen módon a megtartás tudománya haszontalanná válik: már ez az istentelenség sem volna tűrhető a legkevésbé sem, de sokkal súlyosabb és erősebb az a gáncsolási mód, amellyel az ebből származó végzetes bajokat és ártalmas betegségeket felsorolja. Tanuljuk meg azért innen a szofisták módszerét elátkozni, mint olyant, ami az Isten egyházára veszedelmesebb, mintsem azt hinni lehetne.

5. *Az istenfélelmet nyerekedésnek tekintik.* Ugy értelmezzük ezt, hogy az istenfélelem nyerekedés, vagy nyereszkedési mód, mivel az egész keresztyénséget a nyereség szempontjából ítéli meg. Mert mintha a Szentlélek kijelentései nem más célból hangzottak volna el, mint hogy az ő kapzsiságuknak szolgáljanak: úgy üzérkednek vele, mint valami árucikkkel. Pál megtiltja, hogy a Krisztus szolgálójának az ilyenekkel valami köze, vagy érintke-

zése legyen. Ugyanis Tímótheusnak nemcsak azt rendeli, hogy hozzájuk hasonló ne legyen, hanem hogy kerülje őket, mint ártalmas ragályokat. Mert noha nyíltan nem ellenkeznek az evangéliummal, sőt inkább annak hamis vallásával kérkednek, mégis fertőző az ő társaságuk. Ha pedig azt látják, hogy velük érintkezünk, az a veszély fenyeget, hogy a mi barátságunk leple alatt behízelgik magukat a gyülekezet körébe. Ezért nagyon kell munkálkodnunk azon, hogy mindenki értse meg, hogy mi igen messze vagyunk tőlük s nekik sincs semmi közük hozzánk.

6. De valóban nagy nyereség az Istenfélelem, meglelégedéssel;

7. Mert semmit sem hoztunk a világra, világos, hogy ki sem vihetünk semmit;

8. De ha van élelmünk és ruházatunk, elégedjünk meg vele.

9. Akik pedig meg akarnak gazdagodni, kísértetbe, meg törbe és sok esztelen káros kívánságba esnek, melyek az embereket veszedelembe és romlásba merítik.

10. Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme: mely után sóvárogván némelyek eltávolodtak a hittől és magokat általszegezték sok fájdalommal.

6. *De valóban nagy nyereség.* Az apostol finoman, nem minden gúny nélkül az ellenkezőre fordítja azokat a szavakat, mintha ezt mondta volna: Helytelenül és haszontalanul viselik magukat azok, akik a Krisztus tudományát árucikknek tartják; mintha az istenfélelem nyereszkesedés tárgya lenne. — Ambár ha valaki helyesen akar vélekedni, valóban nagy és igen gazdag nyereség. Azért mondja ezt Pál, mivel nekünk teljes és tökéletes boldogságot szerez. Tehát szentségtörök azok, akik pénz utáni vágyból az istenfélelmet nyereszkesedésre használják fel. Pedig nekünk az istenfélelem magában is nagy nyereség, mert általa nemcsak azt érzük el, hogy a világnak örökösői leszünk, hanem azt is, hogy a Krisztust és az ő minden javait élvezzük.

Meglelégedéssel. Ez a kifejezés úgy a lelki állapotra, mint magára a dologra is vonatkozatható. Ha az előbbire vonatkoztatjuk, az lesz az értelme, hogy az istenfélők, ha semmit sem kívánnak, hanem meglelégednek az ő egyszerűségükkel, elég nagy nyereséghez jutnak; ha pedig a körülményekkel való meglelégedésre magyarázzuk (ami nekem kevésbé tetszik), ígérlet lesz, mint a Zsoltár (34:11) mondja, hogy: „Az oroszlanok szűkölködnek és éheznek: de akik az Urat keresik, semmi jót sem nélkülöznek.“ Mert az Ur mindig az övéivel van és a szűkölének megfelelőleg a saját gazdagságából mindenkinek megadja a napi élelmet. Így az igazi boldogságnak alapja az istenfélelem, a meglelégedés pedig mintegy pótlása annak.

7. *Mert semmit sem hoztunk a világra.* Ezt a meglelégedés mértékének meghatározása végett teszi hozzá az apostol. Ör-

vény a mi kielégíthetetlen vágyunk, ha nem korlátozzuk: a legjobb fék pedig az, ha semmivel sem kívánunk többet, mint amennyit ennek az életnek szükséglete követel. Azért lépünk túl a határokon, mivel aggodalmaskodásunk ezer meg ezer élet felé irányul, amelyeket hamis képzelődésünk élénk varázsol.

Nincs egyszerűbb és nagyobb vallomás, mint Pálnak ez a véleménye. De ha nem is ismeri be mindenki — ami minden nap szemünk elé tárul, — minden ember végtelen nagy birtokokra vágyódik, nem különben, mintha a gyomra a félvilágot képes volna befogadni. Ez az, amit a 49:14. Zsolt. tartalmaz. Jóllehet az atyák balgasága nyilvánult meg abban, hogy azt remélték, hogy örökre élni fognak: az utódok azért nem kevésbé helyeslik az ő életüket, Tehát ha meg vagyunk elégedve, tanuljuk meg, hogy úgy legyen berendezve a mi lelkünk, hogy ne kívánjunk többet, mint amennyi a türhető életre szükséges. Mikor az „*élelmet és ruházatot*“ említi, kizárja a fényűzést és a nagy bőséget. Mert a természet kevéssel meglelégszik. Főlősleges az, ami a természetes szükségletet meghaladja. Nem mintha a gazdagabb életmódot magában kárhoznatni kellene, hanem mivel a kívánság mindig vétkes dolog.

9. *Akik pedig meg akarnak gazdagodni.* Miután a meglelégedésre s a gazdagság megvetésére buzdított, most arra int az apostol, hogy milyen veszélyes a bírásvágy, különösen az egyház szolgáinál, akikről itt különösen szó van. A bajoknak, amikről itt megemlékszük, nem a gazdagság az oka, hanem a vágyakozás, — még ha máskülönbben szegény is valaki. És Pál nemcsak arra tanít, hogy mi szokott többnyire történni, hanem hogy okvetlenül minek kell állandóan történnie. Ugyanis, akinek az a szándéka, hogy meggazdagodjék, magát a sátán szolgájává teszi. Nagyon igaz a költőnek az az erkölcsi mondása, hogy „Aki gazdag akar lenni, gyorsan is akar azzá lenni“, amiből következik, hogy akiket a gazdagság vágya elragad, mind bukásba rohanak. Innen vannak azok a balga, sőt esztelen vágyak, amelyek őket végül is pusztulásba sodorják. Ez egyetemes baj ugyan, de az egyház szolgáinál inkább feltűnik, mint másoknál. Mert őket úgy elvakítja a kapzsóság, hogy semmiféle lehetetlenségtől nem riadnak vissza, ha egyszer az arany és ezüst fénye elkápráztatta szemüket!

10. *Mert minden rossznak gyökere . . .* Nincs miért felette aprólékosan foglalkozzunk a más bűnökkel való összehasonlítással. Bizonyos, hogy a nagyravágyás és felfuvalkodás gyakran nagyon rossz gyümölcsöket terem: nagyravágyás pedig nem a kapzsiságból jön létre. A nemi vágyról ugyanezt lehet mondani: de Pálnak nem volt szándéka, hogy azokat a bűnöket, amelyek a bűnök válfajainak nevezhetők, mind a kapzsóság fogalma alá foglalja. Mit akart tehát? Egyszerűen azt fejezte ki, hogy végtelen sok rossz származik abból, — mint közönségesen mondjuk, — hogy nincs olyan rossz, amit vagy az egyenetlenkedés, vagy a

torkosság, vagy az iszákosság, vagy más hasonló bűn ne okozna. És valóban a bűnös bírvágyról igazán azt lehet mondani, hogy nincs olyan fajta bűn, ami mindennap nem abból bugyogna fel: mint a számtalan álnokság, csalás, esküszegés, behálózás, rablás, kegyetlenség, vesztegetések a törvényszékeken, perlekedések, gyűlölet, gyilkosság s végül minden ártó szándék. Hasonló vélemények a pogány íróknál is szórványosan előfordulnak. Ezért gonoszul cselekednek némelyek, akik azt képzelik, hogy itt Pál túlzott, amikor így szól; de Horatiusnak, vagy Ovidiusnak tapsolnának, ha ők beszéltek volna így. Bárcsak a mindennapi tapasztalat ne igazolná, hogy Pál, a tiszta valóságot fejezte ki, úgy amint van! Jegyezzük meg, hogy azok a gazságok, amelyek a kapzsiság következményei, származhatnak a nagyravágyásból, az irigységből vagy más aljas szenvedélyekből is, mint ahogyan valóban származnak is.

Melyek után némelyek sóvárognak. A görög kifejezés nem éppen találó, midőn a kapzsiság utáni törekvéstről beszél. De ez az értelmet nem homályosítja el, mert azt jelenti, hogy a hittől való elpártolás, ez a mindennél veszedelmesebb bűn, a kapzsiságból származik. Akik ebben a betegségben szenvednek, lassankint lealjasodnak, míg végre teljesen eldobják hitüket. Innen azok a „fájdalmak“, amiket az apostol felemlít, ami alatt azokat a kegyetlen lelkiismeretfurdalásokat érti, amelyek a kétségbeesett embereknél szoktak előfordulni, — ámbár Isten a kapzsiakat más előzetes próbákkal is gyötri, mivel ezek saját maguknak a hóhérai.

11. De te, óh Istennek embere, ezeket kerülj; hanem kövessed az igazságot, az istenfélelmet, a hitet, a szeretetet, a békességes tűrést, a szelidséget.

12. Harcolj meg a hitnek szép harcát, nyerd el az örök életet, a melyre hívattattál, és szép vallástétellel vallást tettél sok bizonyosság előtt.

13. Meghagyom néked Isten előtt, a ki megelvenit mindenedet, és Krisztus Jézus előtt, a ki bizonyosságot tett Pontiusz Pílátus alatt ama szép vallástétellel,

14. Hogy tartsd meg a parancsolatot mocskotalanul, feddhetetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus megjelenéséig,

15. A mit a maga idejében megmutat ama boldog és egyedül hatalmas, a királyoknak királya és az uraknak Ura,

16. Kié egyedül a halhatatlanság, a ki hozzáférhetetlen világosságban lakozik; a kit az emberek közül senki nem látott, sem nem láthat: a kinek tisztesség és örökké való hatalom. Amen.

11. De te, óh Istennek embere, ezeket kerülj! Az apostol azal, hogy Timótheust az „Isten emberé“-nek nevezi, nyomaté-

ket ad buzdításának. De ha a következő mondathoz kapcsoljuk ezt, amennyiben Timótheusnak az igazság az istenfélelem, a hit és a békességes tűrés követését rendeli: a kapzsiság gyógyítására ad orvosságot, arra intve, hogy milyen gazdagságra kell törekednie, azaz lelki gazdagságra. Azonban ez a tanítás más dolgokra is vonatkoztatható, t. i. hogy Timótheus minden hiúságtól tartózkodva kerülje el azt a felesleges munkát (*περιεργία*), melyet az apostol nem rég elítélt. Mert aki a szükséges munkába belefelel, könnyen tartózkodni fog a feleslegestől. Aztán példaképpen felemlít egyes erényeket, amelyek alatt más erényeket is lehet érteni. Tehát, akit az igazsággal való foglalkozás tart hatalmában, aki az istenfélelemre, a hitre és a szeretetre vágyik s aki a béketűrésre és szelidségre törekszik, lehetetlen, hogy a kapzsiságtól s annak gyümölcseitől el ne borzadjon.

12. Harcolj meg a hitnek szép harcát! Miként a következő levélben mondja (II. Tim. 2: 4): Aki katonának esküdött fel, nem elegendik bele a saját foglalkozásától elütő dolgokba. Ennél fogva, hogy Timótheust a tulságos világi gondoktól visszatartsa, arra inti, hogy harcolnia kell. Onnan van a közömböség és langymelegség, mivel a legtöbben kényelemben, mintegy időöltésből akarják Krisztust szolgálni, holott Krisztus minden szolgáját komoly harcra hívja. Hogy aztán annál inkább bátorítsa Timótheust arra, hogy ezt a harcot bátran vegye fel, szépségek nevezik azt, azaz szerencsésnek, amiért korántsem kell kerülni. Mert ha a világi katonák nem vonakodnak harcolni a kétes sikerért, még halálos veszedelemmel is; mennyivel bátrabb lélekkel kell küzdeni a Krisztus vezérlete és zászlója alatt, miután a győzelem felől biztosak vagyunk!? Különösen, mikor jutalom vár reánk, nem olyan, amilyent más vezérek szoktak katonáiknak adni; hanem a dicsőséges halhatatlanság és menyeyei boldogság. Valóban méltatlan lenne, ha mi ilyen kilátás mellett elfáradnánk, vagy meglankadnánk! Ezt jelenti az, ami mindjárt következik, hogy: *Nyerd el az örök életet.* Mintha mondaná az apostol: Isten az örökéletre hív tégedet, tehát megvetvén a világot, oda törekedjél! Amikor pedig azt mondja, hogy „nyerd el azt“, tiltja, hogy az út közepén megállj, vagy meglankadj. Mintha ezt mondaná: Semmit sem végeztünk, amíg a jövő életet el nem érjük, amire minket az Isten hív. A Filipp. levél 3: 12-ben is azt hirdeti, hogy: Tovább halad ő, mivel még nem érte el a célt. De mivel az emberek céltalanul és hiába futnának, ha útjokat az Isten nem irányítaná, jókedvűnknek fokozása végett hozzáteszi az „elhívást“. Mert semmi sincs, ami nagyobb bátorságot adhat nekünk, mint amikor azt halljuk, hogy minket az Isten az örökéletre elhívott. Ugyanis ebből megértjük, hogy nem lesz hiábavaló a mi munkánk, amelynek vezetője az Isten s amiben nekünk segítséget nyújt. De súlyos gyalázat is lenne az Isten hívását visszautasítani. Ezért a legerősebb ösztönzésnek ennek kell lennie: Isten téged az örökéletre hív;

óvakodjál attól, hogy másfelé tarts, vagy ellankadj, mielőtt a célt elérted volna.

És szép vallástétellel vallást tettél. Timótheust ez az előbbi életére való visszaemlékeztetés még inkább sarkalja a további tevékenységre. Mert rútább dolog meglankadni, ha jól elindult az ember, mint ha soha el nem indult volna. Tehát ezzel az indokolással tüzezi Timótheust — mivel addigélé tevékenyen és dicséretesen viselkedett, — hogy a kezdésnek feleljen meg az eredmény. A „vallástétel“ alatt nem azt értem, ami szavakba foglalható, hanem inkább azt, ami a tényekből nyilvánul meg és pedig nemcsak egyszer, hanem az egész szolgálat alatt. Ennek tehát a következő értelme van: A te kitűnő vallástételeddre sok tanúbizonyságod van úgy Efézusban, mint más helyeken: akik látták, hogy híven és komolyan forgolódtál az evangéliummal való vallástételben. Ezért ilyen biznyságtétel után már nem szabad másnak mutatkoznod — csak nagy szégyennel és gyalázzal — mint a Krisztus kitűnő katonájának. Ebből megtanuljuk azt az elvet, hogy aki közülünk jobban kitűnik, kevésbé mentheti magát, ha meglankad és hogy Isten az ilyen a helyes tevékenységre még jobban elkötelezte.

13. *Meghagyom néked.* Az a lelkes biznyságtétel, amelyet Pál használ, biznyságul szolgál arra, hogy milyen nehéz és ritka erény kitartani az evangélium szolgálatában, amint illik, mindvégig. Mert jóllehet másokat is buzdít Pál a Timótheus személyében, mégis kiváltképpen hozzá intézi szavait. Amiket a Krisztusról és Istenről hirdet, azok mind a különös alkalomból következnek. Ugyanis, midőn Istennek azt tulajdonítja, hogy „mindeneket meglevenit“, szembe akar szállani a kereszten való megbotrányozással, mely csak a halál képét látja maga előtt. Tehát azt fejezi ki, hogy e szemeket be kell hűnyni, mikor az istentelenek a halálra hivatkoznak és azzal fenyegetőznek, vagy inkább egyedül az Istenre függeszteni, mivel egyedül Ő az, aki a halottakat életre kelti. Egyszóval azt akarja, hogy tanuljunk meg a világgal nem törődve egyedül az Istenre tekinteni. Amit mindjárt a *Krisztusról* hozzászól, kitűnő biznyságot tartalmaz. Mert arra figyelmeztet minket, hogy nem holmi Plato szerint bölcselkedünk, aki árnyékos helyen kényelemben beszélgetett, hanem hogy azt a tudományt, melyet az apostol vall, az Isten Fia halálával szentelte meg. Mert Krisztus nem hosszú beszéddel tett biznyságot Pilátus előtt, hanem cselekedettel (azzal, hogy önként vállalta a halált). Ugyanis, jóllehet Pilátus előtt inkább akart hallgatni, mint védelme érdekében szót emelni — mivel úgy jutott oda, mint akit már biztos elítélésre szántak —, ebben a hallgatásban mégis tanításának olyan fenséges védelme nyilvánul meg, mintha azt nagy hangerővel védelmezte volna. Mert saját vérével és halálra áldoztatásával jobban megszentelte azt, mintha szóval tette volna. Ezt nevezi apostol „szép“ vallástételnek.

Sokrates is meghalt; de az ő halála nem lehetett szabály-

szerű biznyságtétel tanítása mellett, amelyet végzett. Ellenben, amikor halljuk, hogy az Isten Fiának vére kiontatott, szent pecsét az, amely minket minden kétségtől megszabadít. Tehát valahányszor a lelkek tévóváznak, gondoljanak arra, hogy a Krisztus halálától kell a megerősítést kérniök. Milyen gyávaság is lenne ilyen vezért cserbehagyni, aki előttünk jár?

14. *Hogy tartsd meg a parancsolatot.* A „parancsolat“ szóval azokat az utasításokat fejezi ki, melyeket eddigélé a Timótheus kötelességére vonatkozólag adott, s amelyeknek az volt a lényege, hogy Timótheus a Krisztus és az egyház iránt hűséges szolgának mutatkozzék. Mert miért kellene a „parancsolat“ kifejezést az egész isteni törvényre vonatkoztatni? Legfeljebb, ha valaki arra a kötelességre gondolna, amellyel Timótheust a saját hivatala terhelte. Ugyanis nem állítatunk az egyház szolgálivá a nélkül, hogy az Isten meg ne parancsolná, hogy akarata szerint mit cselekedjünk? E szerint „megtartani a parancsolatot“ nem egyéb, mint a ráruházott tisztségeket becsülettel betölteni. En ezt teljesen a Timótheus szolgálatára vonatkoztatom. A következő jelzők ugyan az eset és a végződés tekintetében a görögben*), úgy a parancsra, mint a Timótheus személyére találóak; mégis megfelelőbb az az értelmezés, melyet adtam. Pál tehát arra inti Timótheust, hogy szent életre és tiszta erkölcsre kell törekednie, ha hivatalát illendően akarja betölteni.

A *mi Urunk Jézus Krisztus megjelenéséig.* Nem lehet kibeszélni, hogy milyen szükséges volt abban az időben minden istenfélő számára, hogy minden gondolatukkal teljesen a Krisztus napján csüngjenek, mikor a világon mindenféle számtalan botrányal találkozottak. Mindenütt támadták őket; mindenki előtt gyűlöletesek és átkozottak voltak; mindenki szeszélyének ki voltak téve; mindennap újabb nyomoruságok zaklatták s aközben annyi szenvedésüknek és nyomoruságuknak semmi eredményt nem látták. Mi maradt tehát az ő számukra, mint hogy gondolatban a mi Megváltónknak ahhoz a boldog napjához szárnyaljanak?

Ambár nálunk ma is ugyanaz a felfogás érvényesül, helyesebben csaknem minden korban közös volt ez. Mert állandóan milyen sok mindent állít a sátán szeméink elé, amik különben a helyes szándéktól százszor is eltértenének? Nem említem a tüzet, a kardot, a számkivetéseket s az ellenségnek mindenféle dühös támadásait; nem említem a rágalmakat és más gyötrelmeket s hogy milyen sok van a lelkünkben ezeknél sokkal rosszabb is. Ránk támadnak a nagyravágyó emkerek; gúnyolnak az Epicureusok és Lucianusok; sértegetnek a léhák; zúgnak a képmutatók, akik a test szerint gondolkoznak s alattomosan belénk harapnak; különféle módon háborgattatunk:

*) *τήρησαί σε τήν ἐντολήν ἁπλοῦν, ἀπειλήμηνον* — a jelzők az *ἐντολή*-ra s egyúttal a *σε*-re is vonatkoznak.

úgyhogy igazán csoda, ha valaki a nehéz és veszélyes tisztségben rendíthetetlenül kitart. Ezzel a sok nehézséggel szemben egyetlen gyógyszer az, ha a tekintetünket a Krisztus megjelenésére fordítjuk és mindig tőle függünk. Mivel pedig a mi kívánságainkkal túlzásba szoktunk menni és éppen az hiányzik, hogy az Isten számára a napot és órát nem határozzuk meg, hogy el ne mulassza teljesíteni, ha valamit ígért: ezért a túlságos sietséget a „kellő időre“ szorítja Pál a Krisztus eljövételének várása tekintetében is. Mert ezt jelentik a következő szavak is:

15. *Amit a maga idejében megmutat ama boldog sítb.* Ugyanis nyugodtabb lélekkel várják az emberek, amiről tudják, hogy az alkalmas idő arra még nem érkezett el.

Honnan van, hogy a természet rendjének törésében oly állhatatosak vagyunk mind, s úgy gondolkozunk, hogy oktalanul cselekednénk, ha vágyainkkal az ellen küzdenénk? Jegyezzük meg tehát, hogy a Krisztus eljövételének ideje meg van határozva s ezt türelmesen be kell várunk.

A *boldog és egyedül hatalmas.* Azért dicsőíti ezekkel a magasztalásokkal az Isten uralmát, hogy azon korszak uralkodóinak fénye el ne kápráztassa szemünket. Különösen abban az időben volt szükség az ilyen intésre, mert amekkora volt minden ország nagysága és hatalma, annyira elhomályosodott az Isten fensége és dicsősége. S a meghódított országok nemcsak a legádázabb ellenségei voltak Isten országának, hanem gögösen packáztak az Istennel s lábbal tiporták az ő nevét. És minél nagyobb göggel nézték le az igaz vallást, annál boldogabbaknak tartották magukat. Az ilyen tünetekből ki ne állapította volna meg azt, hogy „az Isten szánalmasan legyőzetett és megsemmisített?“

Látjuk, hogy milyen gögösen pöfeszkedik Cicero a zsidókkal szemben szerencsétlen sorsuk miatt a Flaccus érdekében mondott beszédében? A jók pedig amíg azt látják, hogy az istentelenek szerencsés helyzetük miatt olyan elbizakodottak, sokszor életüket veszítik: ezért Pál, hogy az istenfélők szemét attól a múltó fénytől elfordítsa, a boldogságot, a hatalmat és az uralkodást egyedül az Istennek tulajdonítja. Mikor egyedüli hatalmasságnak nevezi, azzal nem forgatja fel a politikai világrendet, mintha a világon semmiféle hatalmaknak vagy királyoknak nem volna szabad létezni, hanem azt fejezi ki, hogy Ő az egyedüli, aki maga magától és a saját ereje által uralkodik.

Kitűnik ez a következő szavakból is, amiket bizonyításul hozzátessz, hogy: „A királyoknak királya és az uraknak Ura.“ Szóval az összes világi hatalmak az ő uralma alatt vannak, tőle függenek, s végül az ő akaratából állanak vagy buknak. Ez a hatalmasság pedig összehasonlíthatatlan, mivel az ő dicsőségéhez képest minden egyéb semmi; mert minden múlandó és rövid ideig tartó, ellenben az ő dicsősége örökkévaló.

16. *Kié egyedül a halhatatlanság.* Azt hangsúlyozza Pál,

hogy az Istenen kívül nincs más boldogság, sem méltóság, sem jelesség, sem élet. Ezért mondja itt, hogy egyedül az Isten halhatatlan, hogy tudjuk meg, hogy mi az ő összes teremtményeivel együtt tulajdonképpen nem is élünk, hanem életünket tőle csak kölcsön kapjuk. Ebből következik, hogy — amíg Istenhez, a halhatatlan élet forrásához törekszünk, itteni életünket semminek kell tekintenünk. — De ezzel szemben ellenetik, hogy az emberi léleknek s az angyaloknak is van halhatatlansága s ezért nem helyes azt egyedül az Istenről hirdetni. — Erre azt felelem, hogy itt nincs tagadás abban a tekintetben, hogy az Isten ne lehellne azokba a teremtményekbe, amelyekbe akar, halhatatlanságot, a mivel — azt mondjuk — egyedül csak Ő rendelkezik. Hanem azt jelenti, mintha azt mondta volna Pál, hogy az Isten maga-magától és természeténél fogva nemcsak halhatatlan, hanem a halhatatlansággal rendelkezik is, amihez a teremtmények csak úgy jutnak, ha őket megeleveníti az által, hogy a saját tulajdonságát rájuk lehelli. Mert ha az Isten erejét, amely az emberi lélekbe leheltetett, elveszítjük, azonnal elenyészik ez is. Ugyanez áll az angyalokra is. Tehát — hogy úgy mondjuk — a lelkek vagy az angyalok eredetileg nem halhatatlanok, mert halhatatlanságuk máshonnan származik, vagyis az Istennek titokzatos leheltetéséből — mivel: „Benne élünk, mozgunk és vagyunk“ (Csel. 17: 28). Ha valaki erről többet és pontosabbat óhajt, olvassa el Augustinusnak az „Isten országáról“ (De civitate Dei) szóló műve 12. könyvét.

Világosságban lakozik. Ez két dolgot fejez ki: Isten bennünk el van rejtve, de a láthatatlanság oka nem benne van, mintha sötétségben rejtőzködnék, hanem bennünk, akiknek eszünk gyarló élessége, vagy inkább tompasága miatt nem lehet az ő fényéhez közelednünk. Egyébiránt az Isten hozzáférhetetlen világosságát arra kell érteni, ha valaki saját erejéből feléje törekszik. Mert ha Isten nem nyitna kegyelmével számunkra magához utat, nem mondaná a próféta, hogy: „Aki hozzá közelednek, felvidulnak“ (Zsolt. 34: 6). Ambár úgy áll a dolog, hogy amíg ebbe a halandó testbe vagyunk öltözve, mindaddig sohasem jutunk be az Isten szentélyének belsejébe, hogy ott mindent megismerjünk. Ugyanis az I. Kor. 13: 9—12 szerint csak „rész szerint van bennük az ismeret s tükör által homályosan látunk“. Tehát *hit* által jutunk az Isten fényességéhez; de csak rész szerint. Mert való az, hogy az ember számára az a világosság hozzáférhetetlen.

A *hit* az emberek közül senki sem látott. Bővebb magyarázat végett teszi hozzá ezt az apostol, hogy tanulják meg az emberek, hogy hittel tekintsenek reá, akiknek alakját szemmel nem látják, sőt az értelem erejével sem. Mert ezt nemcsak a testi szemekre vonatkoztatom, hanem magára az értelem tehetségére is. — Mindig azt kell nézni, hogy mi a célja az apostolnak? Nehéz volna mindent háttérbe szorítani és mindent el-

hanyagolni, amiknek látását most élvezzük, azért hogy az Istenhez törekedjünk, aki seholsem látható. Mert innen támad az a gondolat, hogy: „Honnan tudod, vajjon Isten-e, mivel csak hallod, hogy *Ó*; de nem látod?” Ezzel a veszedelemmel szemben megerősít minket az apostol, mikor azt mondja, hogy ezt a körülményt nem a mi érzéki felfogásunkból kifolyólag kell megítélni, mivel a mi képességünket felülmúlja, s Istent azért nem látjuk, mivel nincsen szem, amely oly nagy magasságba felhatoljon. Hosszú értekezés van erről Augustinusnál, mivel — úgy látszik — szembe száll azzal, ami a János első levelében foglaltatik (I. János 3:2): Meg fogjuk akkor látni őt, amint van, mert hasonlók leszünk hozzá.

Ami az előttünk levő hely értelmére vonatkozik, egyszerű a felelet: t. i. hogy mi az Istent mostani természetünk mellett nem láthatjuk, miként az I. Kor. 15:50 mondja, hogy: „A test és vér nem örökölheti Isten országát.” Meg kell tehát újulnunk, hogy az Istenhez hasonlók legyünk, mielőtt megengedtetnék, hogy őt meglássuk. De hogy mérték felett aggodalmaskodók ne legyünk, mindig jusson eszünkbe, hogy többet ér ebben a győtrődésben élni, mint arról beszélni. Együttal igyekezzünk attól is óvakodni, amitől — miként Augustinus bölcsen figyelmeztet — óvakodnunk kell, nehogy amíg vitatkozva kutatjuk, hogy mimódon látható meg az Isten, azalatt a békességet és a megszentelődést veszítsük el; mert e nélkül senki sem fogja meglátni az Istent.

17. Azoknak, a kik gazdagok e világon, mondd meg, hogy ne fuvalkodjanak fel, se ne reménykedjenek a bizonytalan gazdagságban, hanem az élő Istenben, a ki bőségesen megad nekünk mindent a mi tápláltatásunkra;

18. Hogy jót tegyenek, legyenek gazdagok a jó cselekedetekben, legyenek szíves adakozók, közlők,

19. Kincset gyűjtven maguknak jó alapul a jövőre, hogy elnyerjék az örök életet.

20. Oh Timótheus, őrizd meg, ami rád van bízva, elfordulván a szentségtelen üres beszédektől és a hamis nevű ismeretnek ellenvetéseitől.

21. A melylyel némelyek kevélykedvén, a hit mellől eltévelyedtek. Kegyelem veled! Amen.

17. Azoknak, a kik gazdagok. Valószínű, hogy a keresztyéneket, mivel közöttük sok a szegény és megvetett, a gazdagok (amint történni szokott) lenézték. És Elézusban, abban a gazdag városban, különösen szokás lehetett ez, mert olyan helyen rendszeren inkább uralkodik a gögösség. Ebből megértjük, hogy milyen veszedelmes dolog a javakban való bővölkedés. Nem ok nélkül emlegeti Pál olyan szigorú figyelmeztetéssel különösképpen a gazdagokat; de gyógyítani kívánja a bűnöket, amelyek csaknem állandóan a gazdagság nyomában járnak, mint testnek

az árnyék — mégpedig a mi alantas gondolkozásunk következtében, akiknek az Isten ajándékai mindig anyagot szolgáltatnak a bűnre. Különösen két dolgot szegez le Pál, amelyekből a gazdagoknak óvakodni kellene: a gögöt és a csalfa reményt, melyek közül az előbbi az utóbbiból származik, s úgy látszik, azért említette később, hogy: „ne reménykedjenek stb.”, hogy ezzel a dolyfösség forrását megjelölje. — Ugyanis honnan van az, hogy a gazdagok felfuvalkodottak lesznek s másokat lenézve maguknak felette tetszelegnek, mint onnan, hogy magukat boldogoknak képzelik? Tehát előljár az üres bizakodás s annak nyomában a felfuvalkodás.

Amíg Pál ezeket a bűnöket javítani akarja, megvetőleg beszél a gazdagokról. Mert a rész, hogy „ezen a világon”, a a megszorításra irányul. Ugyanis ami a világtól való, annak mind világize van, t. i. az mind bizonytalan és hirtelen elenyésző. A reménységnek, ami a gazdagsággal együtt jár, csalfaságát és hiábavalóságát pedig abból mutatja ki, hogy a gazdagság birtoklása annyira bizonytalan, mintha nem is léteznék. Mert amikor azt hisszük, hogy a kezünkben van, azonnal odavan. Nemde milyen balgaság tehát reménységet helyezni a gazdagságba?

Hanem az élő Istenben. Aki ezt megtartja, reménységét könnyen elvonja a gazdagságtól. Mert ha egyedül az Isten az, aki nekünk az élet szükségleteire mindent megad: az ő munkáját gazdagságra fordítjuk, ha reménységünket ebbe helyezzük. Jegyezd meg itt az alig észrevehető ellentétet, mikor azt hirdeti az apostol, hogy az Isten mindenkinek bőségesen ad. Ennek az az értelme, hogy — mégha mindennek teljes bőségében volnánk is, mégsem volna semmink — csak az Istennek jóságából: mint-hogy egyedül *Ő* az, aki megadja, amire szükségünk van. Ebből következik, hogy nagyon csalódnak azok, akik a gazdagságra ráfeküsznek és nem csüngenek teljesen az Isten jóságán, amiben számunkra megélhetés és elegendő gazdagság van. Ebből megértjük azt is, hogy a gazdagságban való reménységtől nemcsak azért tart vissza az apostol, mert a gazdagság csak a halandó élet szükségletére tartozik, hanem azért is, mivel csak hamú vagyunk. Mert nemcsak kenyérrel tápláltatunk, hanem az Isten jóságával. Amikor azt mondja, hogy „bőségesen”, azt fejezi ki, hogy milyen bőkezű az Isten irántunk, sőt az összes halandók, valamint az okatlan állatok iránt is. Mert az ő jósága a szükségnél jóval messzebbre árad ki.

18. Hogy jót tegyenek. A fennebbi gyógyszerekhez egy másikat is hozzákapcsol az apostol a gazdagok aljas szenvedélyeinek javítása céljából, amikor megállapítja, hogy minden áll a javaknak szabályszerű felhasználása. Mert minél több vagyonnal bír valaki, annál nagyobb anyag áll rendelkezésére, hogy jót tegyen. És mivel mindig késedelmezőbbek vagyunk az adásra, mint kellene, hosszasan ajánlja ezt az erényt. Ezenkívül a jutalom megígérése által ösztönzéssel is szolgál. Bőkezű adako-

zással — így szól — és megosztással jobb kincset szerezhetnek maguknak az égben, mint amennyivel bírhatnak a földön. Az „alap” szóval az állandó és erős tartósságot fejezi ki. Ugyanis a lelki gazdagság, amelyet számunkra az égben raktároznak el, nincs kitéve sem a molynak, sem a tolvajoknak, sem a tűznek; hanem állandóan megmarad minden veszély nélkül. Ezzel szemben semmi sincs a földön igazán megalapozva, hanem úgyszólván minden ingadozik. Igazán neveléses, ha ebből a papisták arra következtetnek, hogy e szerint a jó cselekedetek révén örök életet érdemelnek. Az Isten bizonyára szívesen veszi, amit a szegények részére adnak; de mivel a legtökéletesebbek is alig századrészben tesznek eleget kötelességüknek: a mi jótékonyaságunk nem érdemes arra, hogy maga-magában az Isten előtt számításba jöjjön. Sőt ha az Isten minket számadásra hívna fel, senki sem lesz, aki zavarba ne jöne: olyan távol vagyunk kötelességünk teljesítésétől. De miután Isten minket kegyelmeiségéből kapcsolt magához, szolgálatainkat — bármilyenek is legyenek — annyira kedveli, hogy meg nem érdemelt jutalomra méltatja. Ezért a jutalmazás nem az érdem tekintetbevételétől függ, hanem az Istennek kegyes elismerésétől s nem ellenkező a hitből való megigazulással, sőt annak bizonyos tekintetben pótléka.

20. Óh Timótheus! A „rábizás” szót különféleképpen értelmezik, én azonban úgy fogom fel, hogy azzal egyszerűen a kegyelmet jelöli meg az apostol, melyben Timótheus az ő tisztégének betöltése végett részesült. Olyan értelemben veendő a „rábizás”, mintha talentumról volna szó. Mert az Isten azzal a feltétellel bizza ránk minden ajándékát, melyekben részesít, hogy azokról valamikor számot kell adnunk, ha a haszon, amit abból húzni kellett volna, lustaságunk miatt elvesz. Tehát arra inti az apostol Timótheust, hogy buzgón őrizze meg, ami rábízott; helyesebben, hogy ne engedje, hogy megromoljon vagy gyalázatot szenvedjen és hogy a saját bűne által meg ne fossa magát attól. Mert a mi halátlanságunk, vagy az Isten adományaival való visszaélésünk, sokszor oka annak, hogy azoktól elesünk. Ezért inti Timótheust, hogy azt, ami rábízott, jólékiismerettel és becsületes haszonnal igyekezzék megőrizni.

Elfordulván a szentségtelen üres beszédektől. Az a célja ennek a figyelmeztetésnek, hogy Timótheus vigyázzon az igaz tudományra, ami csak úgy lehetséges, ha a dicsékedéstől visszariad. Mert ahol a tetszészvágy uralkodik, ott nincs többé semmiféle építő-munka. Ezért Pál miután említést tett a „rábízott”-nak megőrzéséről, nem ok nélkül tette ezt a figyelmeztetést az istentelen fecsegés kerülésére vonatkozólag. Hogy a *κενοφωνία*-t „üres szavak”-kal fordítják, eléggé tetszetős, csak hogy később a kétértelműség elkerülte az illetők figyelmét s így helytelenül magyarázzák. Ugyanis a „szavak” alatt névszókat értenek, mint „véletlen”, „sors” stb. Én azonban úgy gondolom, hogy az apos-

tol ezzel azoknak nagyhangú beszédét és dagályos kifejezésektől hemzseggel feesegetésével bélyegzi meg, akik nem elégedve meg az evangélium egyszerűségével, ezt világi bölcselkedésre használják fel. Tehát a *κενοφωνία* nem egyes „szavakban” áll, hanem abban a megszokás nélküli fecsegésben, amit magukból a nagyzó emberek pezsgtetnek ki, akik inkább törekednek a tapsra, mint az egyház javára. Igen találóan fejezte ki Pál magát a tényről. Mert jóllehet nem tudom milyen hatalmasan hangoskodnak is, még sincs semmi abban: tehát üres csengés az egész, amit istentelennek is nevez, mivel a Lélek ereje menten kialszik, mihelyt a tudósok kürtjeiket ékesszólásuk fitogtatása végett annyira harsogtatják.

A Szentléleknek oly világos és tagadhatlan tilalmával szemben is utat tört magának ez a ragályos betegség és mindjárt kezdetben gyökeret kezdett verni; végül pedig a pápaság terjedésével olyan hatalmat nyert, hogy a theológiának hamis álarcát, amely ottan uralkodik, élő tűzhelye annak az istentelen és hiú fecsegésnek, amiről Pál említést tesz. Nem említem, hogy számtalan tévedéstől, eszelősségtől és gyalázkodástól hemzsegnének azoknak könyvei és hangosak vitatkozásaik. De ha máskülönben semmi istentelenséget nem tanítanak is, mégis mivel egész tudományuk semmi egyebet nem tartalmaz, mint hatrófős szavaktól dagályos beszédeket, s a Szentírás méltóságától és a Lélek erejétől s a prófétai komolyságtól és az apostoli őszinteségtől teljességgel távol áll: következésképpen a tiszta theológiának merő kigúnyolása az egész. Mert — az Istenért — mit tárgyalnak a hitről, a bűnbánatról, az Istenhez való könyörgésről; mit az emberek gyarlóságáról, a Szentlélek segítségéről, a bűnöknek ingyen való megbocsátásáról, mit a Krisztus munkájáról, ami az istenfélelemnek biztos építésére szolgálna?! De ezekről még lesz mondanivalónk a II-ik levélnél.

Bizonyára közepes műveltség és okosság mellett is be fogja látni akárki, hogy a pápas theológiának nagyhangú beszédei s azok a mesteri meghatározások, melyek az ő iskoláikban mennydörögnek, mind nem egyebek, mint istentelen, üres fecsegések s ennél találóbban más címmel nem nevezhetők. Az emberi elbizakodottságnak bizonyára az a legigazságosabb büntetése, hogy akik az Irás tisztaságától eltérnek, üres fecsegéssé teszik azt. Ezért az egyház tanítói nem lehetnek elég figyelmesek arra, hogy az ilyen megrontásoktól óvakodjanak és az ifjúságot ezektől távol tartják. A régi magyarázó a *κενοφωνία*-t kettőshangzóval *καιοφωνία*-nak olvasva „újítások”-kal fordította. Amint a régi magyarázatokból kiténik, ezt az olvasást sokan elfogadták s egyes görög kéziratok most is őrzik. De az előbbi olvasás, amelyet én is követtem, sokkal találób.

És a hamis nevű ismeretnek ellenvetéseitől. Ez is felette jellemző és találó kifejezés. Mert olyan dagályosak az elmésségek, amelyekkel a dicsőségre vágyó emberek henecegnak, hogy az

evangéliumnak igazi s oly egyszerű és szerény tanítását háttérbe szorítják. Tehát azt a csillogást nevezi az apostol „ellenvetések”-nek, ami náluk feltűnik s amit a világ tapssal fogad.

A nagyravágyás mindig tülekedéssel jár s a vetélkedések anyja: Innen van, hogy akik henecegni akarnak, bármilyen tárgyról készek hevesen vitatkozni. Mégis különösen arra tekintett Pál, hogy a szofisták üres tudománya az üres elmélkedésekbe és szellemeskedésbe mélyebben belemerülve, csillogásával nemcsak elhomályosítja az igaz tudomány világosságát, hanem elnyomja és megvetendővé teszi, mivel a világot a külső csillogás vezeti. Nem akarja azért Pál, hogy Timótheust a vetélkedés arra sarkalja, hogy valami hasonlót kíséreljen meg. Mivel pedig az emberi kíváncsiságnak inkább tetszik, ami az elmesség látszatát mutatja, vagyis fitogtatásra szolgál: Pál ezzel szemben kijelenti, hogy *hamis nevű az az ismeret, mely az istenfélelemnek egyszerű és alázatos tudományával szemben pöffeszkedik.*

Figyelmesen meg kell jegyezni ezt, hogy tanuljuk meg gondolkodás nélkül kinevetni és megvetni azt a hamis bölcseséget egészen, amit a világ csodálattal bámul; amiben semmi építés nincsen. Mert a Pál bizonyossága szerint csupán csak azt a tudományt lehet valóban és méltán tudománynak nevezni, amely minket az Isten iránti bizalomra és félelemre (azaz istenfélelemre) oktat.

21. *A mellyel némelyek kevélykedvén . . . Befejezésül beigazolja az apostol, hogy az az eljárás milyen ártalmas és hogy mennyire kerülendő. Ugyanis Isten megbosszulja azoknak dőlyfösségét, akik hírnévszerzés vágyából megrontják és beszennyezik az istenfélelem tudományát; mivel elnézi, hogy józan eszűket elveszítsék s hogy sok lehetetlen tévedésbe bonyolodjanak. Ez történt — amint tudjuk — a pápaságban is. Ugyanis, miután világiasan kezdtek a vallás titkai felől bölcselkedni, a hamis véleményeknek megszámlálhatatlan szörnyűségei következtek be.*

Hit. A „hit” értelme, miként fennebb néhány helyen, itt is annyi mint a vallás foglalata és az igaz tudomány. Ezeken a példákön okulva, ha a „hittől való elpártolástól” elborzadunk: maradjunk meg az Istennek tiszta ígéje mellett; a vitatkozás tudományát pedig (sophistica) és az összes elmességeket, mint az istenfélelemnek kárhuzatos megrontóit, kerüljük el.

II. LEVÉL.

Tartalom.

Az Ap. Csel.-ből alig lehet biztosan megállapítani, hogy mikor írta Pál az előbbi levelét. De előttem nem kétséges, hogy azóta Timótheussal személyesen beszélt s az is lehetséges (ha a hagyománynak hinni lehet), hogy az ő barátságát és segítségét sok helyen élvezte. Azonban következtetni lehet arra, hogy Timótheus még Efézusban volt, amikor ezt a levelet bozzá intézte, mivel Pál a levél végén Priscillát, Aquillát, és Onesiphorust köszönti, akik közül az utóbbi efézusi volt (I. Tím. 16 : 18), az előbbieket pedig a Lukács bizonyossága szerint Efézusban maradtak volt vissza, amikor Pál Judea felé hajózott (Csel. 18 : 19). A levél célja különösen az, hogy Timótheust úgy az evangéliumi hitben, mint annak állhatatos és tiszta hirdetésében megerősítse. De azok a sajátos körülmények, melyek között megíratott, a buzdításnak különös nyomatékot adnak. Pál a halált látta maga előtt, melyet az evangélium megbizonyításáért kész volt elszenvedni. Amit tehát ebben a levélben a Krisztus országáról, az örök élet reménységéről, a keresztyén ember harcáról, a boldog vallástételről és a tanítás bizonyosságáról olvasunk: azt úgy kell venni, mintha nem tintával, hanem a saját vérével írta volna meg. Mert amiről itt szól, azt halálával pecsételte meg. Azért ez a levél mintegy ünnepélyes megerősítése a Pál tanításának: még pedig az ő akkori helyzetéből kifolyólag. Mindenesetre megérdemli a fáradságot, emlékezetben tartani azt, a mire az első levélben rámutattunk, hogy az apostol nemcsak egy ember kedvéért írta ezt, hanem egy ember neve alatt általános érvényű tanítást adott, hogy azt Timótheus későbbben másokkal közölje.

Mindenekelőtt megdicséri a Timótheus hitét, amelyben gyermekkorra óta neveltetett, aztán figyelmezteti, hogy abban a tudományban, amelyet megtanult és a rábizott hivatalban hűségesen tartson ki. Együttal a saját apostoli küldetésével és a reavárájuttalommal dicsekedik, hogy bebörtönöztetése és egyeseknek elpártolása miatt Timótheus meg ne inogjon. És dicséri Onesiphorust is, hogy példájával másokat bátorítson. S minthogy tudvalevőleg nehéz azoknak sorsa, akik Krisztusnak akarnak szol-

gálni, a földművelőkhöz és a katonákhoz hasonlítja ezeket; akik közül az előbbieket nem haboznak a föld művelésére sok fáradságot fordítani, még mielőtt valami termés mutatkoznék, az utóbbiak pedig lemondanak minden gondról és foglalkozásról, csak hogy magukat teljesen a fegyvernek és vezérüknek szenteljék.

Azután (2:7 kk.) a saját evangéliumát lényegében röviden összefoglalva parancsolja Timótheusnak, hogy azt másokkal is közölje és gondoskodjék arról, hogy az utódokhoz is eljuttassák. Ezután ismételtén említést téve bebörtönöztetéséről, szent dicsekedésben tör ki, hogy lelki nagyságával az istenfélőket bátorítsa. És mindenkét felhív, hogy vele együtt arra a jutalomra tekintsenek, amely ránk az égben vár. Ezenkívül rendelí, hogy a szóharcoktól és a haszontalan kérdésektől tartózkodjék, azokkal szemben az építésre való buzgóságot ajánlva. És hogy annál jobban beigazolja, hogy milyen végzetes bűn az, megemlíti, hogy egyesek annyira elvetelmültek voltak, mint Hymenaeus és Philetus — akiket névszerint is megnevez, — hogy csodálatos örvengésükben a feltámadásba vetett hitet is elvetették s e hiúságuk miatt iszonyatosan megbűnhődtek. De mivel az ilyen esetek súlyos megbotránkozást szoktak okozni — különösen, ha tekintélyes és a közbecsülésben álló embereknek fordulnak elő — azt tanítja, hogy azért nem kell az istenfélőknek nyugtalanokdniok, mivel nem mindnyájan a Krisztuséi, akik a Krisztus nevét vallják s az egyház okvetlenül ki van téve annak a megpróbáltatásnak, amennyiben ezen a világon a gonoszak és istentelenek között él. Mindazáltal ez felette meg ne félemlítse a gyenge lelkeket — fűzi bölcsen hozzá — mivel az Úr az övéit, akiket kiválaszt, mindvégig megtartja.

Ezután visszatér a Timótheus buzdítására, hogy igyekezzék szolgálatát híven teljesíteni. És hogy minél nagyobb gondosságra ösztönözze, megjósolja, hogy milyen ellenséges idők fenyegetik a jókat és istenfélőket, s hogy milyen veszedelmes emberek fognak nemsokára előállani (3:1 kk). De mindennel szemben megerősíti őt a szerencsés és örvendetes kimenetelbe vetett reménysége. Különösen szívére köti Timótheusnak, hogy az egészséges tanításban folytonosan gyakorolja magát; aztán rámutat a Szentírás igazi hasznára, hogy tudja meg, hogy minden tekintetben fel van készülve arra, hogy az egyházat alaposan építse. Azután (4:6) említést tesz a saját halála közeledéséről; de úgy, hogy győztesen siet a fenséges diadal felé, ami csodálatos bizakodásának gazdag bizonyága.

Végül kéri Timótheust, hogy minél hamarább menjen hozzá s akkori helyzete folytán rámutat ennek szükségességére. Főképpen ez a levél záradéka.

Magyarázó jegyzetek a második levélhez.

I. RÉSZ.

1. Pál, Jézus Krisztusnak apostola, Isten akaratából, a Krisztus Jézusban való életnek ígérete szerint,

2. Timótheusnak, az én szeretett fiamnak: kegyelem, irgalmasság, békesség az Atya Istentől és Krisztus Jézustól, a mi Urunktól.

1. *Pál.* Már a bevezetésből megértjük, hogy Pál nem egyedül Timótheusra gondolt: különben apostoli hivatalát nem magasztalná annyira. Mert ugyan mi szüksége lett volna csillogó szavakra Timótheusnál, aki erről a tényről eléggé meg volt győződve? Tehát mindenki előtt ismeretes tekintélyét használja fel itt a maga érdekében: annál is inkább, mert halálához közel bizonyosságot akart tenni szolgálatának egész idejéről s tanítását, amelynek közlésével annyit fáradozott, meg akarja pecsételni, hogy az az utódok előtt is szent legyen, s annak igazi képét Timótheusban akarja hátrahagyni.

Először is magát — szokása szerint — a *Krisztus apostolának* mondja, amiből következik, hogy nem mint magánember beszél, s nem lekicsinylőleg kell őt hallgatni, mint közönséges embert, hanem mint olyant, aki a Krisztus képét viseli. Mivel pedig e hivatal méltósága nagyobb, mint amekkora egy embert megillet, — hacsak nem az Isten jótéteményéből és elhatározásából van, — egyúttal vallomást tesz elhívásáról, midőn hozzáfűzi, hogy az *Isten akaratából* rendeltetett arra. Ezért apostoli hivatala kétségbevonhatatlan, mivel annak szerzője maga az Isten.

Az ígéret szerint. Hogy annál biztosabb alapra helyezze elhívását, az örökélet ígéreteivel köti össze, mintha ezt mondaná: Miként az Isten kezdetben örökéletet ígért a Krisztusban, úgy most annak az ígéretnek hirdetésére engemet állított oda szolgálja. Ezzel apostoli hivatásának célját is megmutatja, ami abban áll, hogy az embereket a Krisztushoz vezesse, hogy benne az életet megtalálják. Felette sajátságosan beszél erről, amikor megemlíti, hogy az élet ígérete régen már az atyáknak megadatott: Mégis azt állítja, hogy ez az élet a *Krisztusban* van:

hogyan tudjuk meg, hogy a törvény alatt az élők hite mégis a Krisztusra kellett hogy tekintsen és hogy az az élet, melyet az ígéretek foglaltak magukban, bizonyos módon függőben maradt, míg a Krisztusban megvalósulhatott.

2. *Az én szeretett fiamnak.* Ezzel a kifejezéssel az apostol nemcsak a Timótheus iránt való szeretetét bizonyítja, hanem neki tekintélyt is ad, mivel azt akarja, hogy — mintha test szerinti ivadéka volna — benne ismerjék meg őt. A megnevezést pedig azzal indokolja, hogy Timótheust a Krisztusban ő nemzette. Mert jóllehet csak az Istent illeti meg ez a tisztesség, mindazáltal szolgálát is részesíti abban, akiknek munkáját a mi újjászületésünkhöz igénybeveszi.

Kegyelem, irgalmasság. Az irgalmasság szót, melyet itt használ, a szokásos köszöntéseinél mellőzni szokta. Itt — azt hiszem — azért alkalmazta, mivel a szokottnál nagyobb hévvel öntötte ki érzelmét. Egyébként visszásnak látszik a sorrend. Ugyanis, mivel az irgalmasság a kegyelem oka, következésképpen a sorrendben elől kellett volna ennek állni. Amde így is elég jó, hogy a kegyelem után áll, hogy annál jobban kifejezze, hogy milyen az a kegyelem és honnan származik; mintha azt jelentette volna ki, hogy az Isten azért szeret minket, mert irgalmas. Amár ezt a kifejezést lehet magyarázni az Istennek mindennapi jótéteményeire is, amelyek az ő irgalmasságának szintén bizonyosságai. Mert valahányszor rajtunk segít, valahányszor a gonosztól megszabadít s bűneinket megbocsátja és gyarlóságunkat elnézi: azért teszi, mivel irántunk könyörületes.

3. Hálát adok az Istennek, a kinek szolgák őseitől fogva tiszta lelkiismerettel, hogy szüntelen gondolok reád könyörgéseimben éjjel és nappal,

4. Kívánván téged látni, megemlékezvén a te könnyhullatásaidról, hogy örömmel teljesedjem be;

5. Eszembe jutván a benned levő, képmtatás nélkül való hit, a mely lakozott először a te nagyanyádban Loísbán és anyádban Eunikában; meg vagyok azonban győződve, hogy benned is.

3. *Hálát adok . . .* Rendszeresen úgy magyarázzák ezt, hogy Pál hálát ad az Istennek, aztán következik az indokolás, vagyis a hálaadás indoka, mivel szüntelen Timótheusra gondol. De az olvasók mérlegeljék csak, hogy nem éppen olyan jó-e, sőt még találabb-e a következő értelmezés: Valahányszor reád gondolok az én könyörgéseimben — pedig azt állandóan teszem — egyúttal hálát adok miattad is. Ugyanis a *ὡς* kötőszót igen sokszor így értelmezik. Más fordításból igazán csak homályos értelem hozható ki. Ezen magyarázat szerint a könyörgés külső jele lesz a gondoskodásnak, a hálaadás pedig az örömnél: mivel Timótheusra sohasem gondolt a nélkül, hogy eszébe ne jutottak volna

azok a kiváló erények, amelyekkel ő fel volt ékesítve. Innen veszi hálaadásának tárgyát. Mert az istenfélőknek jól esik és kellemes dolog megemlékezni az Isten ajándékairól. Mind a két magyarázat az igazi jótétemény bizonyítéka. A megemlékezést „szüntelennek“ mondja, mivel könyörgésében sohasem mellőzi őt.

A kinek szolgálok őseitől fogva. Ezt a bizonyágtételt állította szembe azokkal az ismeretes rágalmakkal, melyekkel neki a zsidók mindenütt kellemetlenkedtek, mintha hazájának vallását elhagyta volna és a Mózes törvényétől elpartolt volna. Állítja, hogy tiszteli az Istent, akit őseitől kapott, t. i. az Ábrahám Istenét, aki magát kinyilatkoztatta a zsidóknak s aki a Mózes keze által közölte törvényét — s nem valami új Istent, akit a maga számára alkotott volna. De kérdezhetné valaki, vajjon elég bizonyíték-e az, ha Pál csak dicselkedik, hogy az őseitől ráhagyott vallást követi? — Mert ebből következik, hogy minden tévhittel szemben igen szépen mentegetőzhetik így akárki; másfelől, hogy bűn lenne, ha valaki őseinek szokásaitól — bármilyenek is legyenek azok — a legcsekélyebb mértékben is eltávolozott törvény állítatják fel, hogy aki az őseitől átvett vallást követi, (mindenkiről úgy kellene gondolkozni) az az Istent mind helyes módon tiszteli: ellenben az, aki az ősök szokásaitól eltér, bűnt követ el. Mindig tekintetbe kell venni azt a körülményt, hogy Pál nem bálványimádóktól származott, hanem Ábrahám fiaitól, akik az igaz Istent imádták. Ismerjük Krisztus szavait, hogy csak a zsidók tudnak igazán imádkozni (János 4:22), — amikor a pogányoknak mindenféle mesterséges istentiszteletét kárhoztatja. Pál itt nem az ősokról tesz említést, hanem azt a hamis véleményt szünteti meg, amellyel őt — amint tudta — igazságtalanul hibáztatták, hogy t. i. az Izrael Istenét elhagyta s más istenekhez partolt.

Tiszta lelkiismerettel. Bizonyos, hogy a Pál lelkiismerete nem mindig volt tiszta; amennyiben maga vallja, hogy képmtatás miatt csalódott, mivel kívánságának szabad folyást engedett (Róm. 7:8). Az, hogy a Pál farizeizmusát Chrysostomus azzal menti, hogy nem rosszaságból, hanem tudatlanságból támadta az evangéliumot, — nem kielégítő. Ugyanis az egyszerű kijelentés még nem „tiszta lelkiismeret“, mely a tiszta és komoly istenfélelemtől elválaszthatatlan. Ennélfogva ezt a kifejezést a jelenre vonatkoztatom oly módon, hogy Pál ugyanazt az Istent tiszteli, mint ősei, csak hogy amióta őt az evangélium megvilágította, azóta szívének tiszta indulatával. Erre vonatkozik az a sok bizonyítás, amelyekkel az Ap. Csel.-ben él: „Ugy szolgálok az én atyám Istenének, mint a ki hiszek mindazokban, a mik a törvényben és a prófétákban meg vannak írva“ (Csel. 24:14). Továbbá: „Most is az Istentől a mi atyáinknak tett ígértet reményességéért állok itt ítélet alatt, amelyre a mi tizenkét nemzetségünk

reményli, hogy eljut" (Csel. 26:6-7), valamint: „Az Izraelnek reménységéért vétettem körül e lánccal" (Csel. 28:20).

Könyörgéseimben éjjel és nappal. Kiténik ebből, hogy az apostolnak mekkora volt az állhatatossága a könyörgésben. Azonban ezzel semmi mást nem mond magáról, mint a mit Krisztus minden övéinek ajánl. Ezért illő, hogy minket is az ilyen példák indítsanak és tüzeljenek utánzásra, hogy mi is többször gyakoroljuk az imádkozást, ami annyira szükséges. Ha valaki úgy érti ezt, hogy itt olyan nappali és éjjeli könyörgésről van szó, amelyet Pál meghatározott órákban szokott végezni, az sem képtelenség; ámbár egyszerűbben úgy magyarázom ezt, hogy neki egyetlen perce sem volt könyörgés nélkül.

4. *Megemlékezvén.* Nem annyira a Timótheus dicsérete, mint buzdítása végett magasztalja az apostol most az ő, majd a nagyanyja és édesanyja hitét. Mert ha valaki jól és biztosan indult el, annak haladása bátorítást kell, hogy adjon s a családjából való példák még jobban ösztönzik. Azért idézi szeméi elé nagyanyját, Loist és anyját Eudikét, akiktől gyermekkorában óta oly nevelést kapott, hogy az istenfélelmet már az anyatejjel magába szívhatta. Tehát ezen istenfélelmi nevelés révén szól a figyelmeztetés Timótheushoz, hogy ne legyen hűtlen magához és az övéihez. De kétséges, vajjon ezek az asszonyok megtértek-e a Krisztushoz s hogy ez volt-e a kezdete annak a hitnek, amelyet Pál dicsér, vagy a keresztyénségen kívül tulajdonít nekik hitet az apostol? Előtte az utóbbi valószínűbb. Mert ha a babonás hit sok tekintetben meg is rontott mindent, mégis az Urnak mindig meg voltak az övéi, akiknél nem engedte, hogy a sokasággal együtt megromoljanak, hanem a maga számára különlegesen megszentelte, hogy a zsidók között mindig legyen valami biztosíték azon kegyelem tekintetében, melyet az Ábrahám magjának megígért volt. Tehát nem lehetetlen, hogy ezek az asszonyok a Közbenjáróba vetett hitben éltek és haltak meg, jóllehet nekik a Krisztus még nem jelent volt meg. De nem állítok semmit — nem is tehetném, — legfennebb csak meggondolatlanul.

5. *Meg vagyok azonban győződve.* Ez a rész nálam megerősíti az előbbi feltevést. Ugyanis az én véleményem szerint itt az apostol Timótheusnak nem a jelenlegi hitéről beszél. Mert kisebbitené azt a szilárd hitet, amelyről fennebb szólt, ha csak azt mondaná, hogy az ő véleménye szerint a Timótheus hite a nagyanyjához és anyjához volna hasonló, hanem úgy értem ezt a helyet, hogy Timótheus gyermekkorától fogva, amikor az evangéliumról még semmit sem tudott, olyan istenfélelemmel telt meg, hogy élő gabonaszem volt, mely később kihajtott.

6. *Minekokaért emlékeztetlek téged,* hogy gerjeszd fel az Isten kegyelmi ajándékát, amely benned van az én kezeimnek rád tétele által.

7. Mert nem félelemnek lelkét adott nekünk az Isten; hanem erőnek és szeretetnek és józanságnak lelkét.

8. Ne szégyeneld hát a mi Urunk bizonyosságtételét, se engem az ő foglyát, hanem együtt szenvedj az evangéliomért Istennek hatalma szerint,

9. A ki megtartott minket és hívott szent hívással, nem a mi cselekedeteink szerint, hanem az ő saját végezése és kegyelme szerint, mely adatott nekünk Krisztus Jézusban örök időknél előtte,

10. Megjelentetett pedig most a mi Megtartónknak Jézus Krisztusnak megjelenése által, a ki eltörölte a halált, világosságra hozta pedig az életet és halhatatlanságot az evangéliom által,

11. A melyre nézve tettem én hirdetővé és apostollá és pogányok tanítójává.

12. A miért szenvedem ezeket is: de nem szégyenlem; mert tudom, kinek hittem és bizonyos vagyok benne, hogy ő az én nála letett kincsemet meg tudja őrizni ama napra.

6. *Minekokaért.* Azt fejezi ki az apostol, hogy Timótheusnak annál inkább kell törekednie a mindennapi előmenetelre, minél nagyobb kegyelmével halmozta el őt az Isten. Megjegyzendő itt a „*minekokaért*“ szó. Ez a figyelmeztetés több a szükségességnél. Mert elő szokott fordulni és bizonyos tekintetben természetes is, hogy a kiváló adományok gondatlanságot okoznak, aminek kísérője aztán a tétlenség. A sátán pedig állandóan arra törekszik, hogy elfojtsa, ami bennünk isteni. Ezért ezzel szemben szorgalmasan törekednünk kell, hogy a mi jó bennünk elkezdődött, azt műveljük ki, s a mi szunnyadozik, azt gyujtsuk lángra. A hasonlat, amelyet Pál használ, a gyenge tűzről van véve, vagy arról, amelyik lassankint kialszik, ha fűvás és új fának rátétele által erőt és lángot nem kap. Ezért emlékezzünk arra, hogy az Isten adományait hasznosítanunk kell, nehogy a tétlenség és felhasználás hiánya miatt megrozsdásodjanak. S emlékezzünk arra is, hogy azokban buzgón előre kell mennünk, nehogy lustaságunk miatt megsemmisüljenek.

A mely benned van az én kezeimnek rád tétele által. Kétségtelen, hogy Timótheust a gyülekezet együttes akarata hívta el s nem egyedül a Pál akaratából választott meg. De nem képtelenség, ha a választást, melynek ő volt a legfőbb munkása, kizárólag magának tulajdonítja. Ámbár itt inkább a beiktatásról szól, mint a választásról: vagyis a beiktatás ünnepélyes szertartásáról. Egyebiránt egészen nem bizonyos, vajjon amikor egy szolgát fel kellett szentelni, minden presbiter rá szokta-e tenni kezét annak a fejére, avagy az összes nevében csak egy? A vélemény inkább a felé hajlik, hogy csak egy. Amí a szertartást illeti, azt az apostolok népüknek régi szokásából vették át, helyesebben, mivel gyakorlatban volt, megtartották. Ugyanis ez az az ékesség, amit Pál más helyen (I. Kor. 14:40) ajánl. Ámbár kétséges, vajjon a kezeknek rátétele a beiktatásra vonatkozik-e?

Mivel a Lélek kegyelmi ajándéka, amiről az apostol a Róm. 12. és az I. Kor. 13. részben szól, a kézrátétel útján más emberekkel is sok esetben közöltetett, akiket nem mint pásztorokat iktattak be hivatalukba. De én az első levélből könnyen arra következtetek, hogy Pál itt a lelkipásztor hivataláról beszél. Ugyanis ez a hely jól egybehangzik ezzel: Meg ne vesd a kegyelemnek benned való ajándékát, mely adatott neked a presbitérium kezeinek rád tevésével (I. Tim. 4:14).

Ennek megállapítása után az a kérdés, vajjon a külső jel útján közöltetett-e a kegyelmi ajándék? Erre a kérdésre az a feleletem, hogy valahányszor szolgálakat iktattak be, azokat az egész gyülekezet ajánlotta könyörgéseivel az Istennek. Ilyen módon nyerték meg részükre Istentől a kegyelmi adományt s nem a külső jel ereje által közöltetett az velök. Ambar a külső jel nem hiába s nem is céltalanul alkalmazták: a kegyelmi adománynak őszinte jelképe volt az, melyet az Istennek saját kezéből fogadtak el. Mert az ünnepélyes szertartás nem valami közönséges felavatás volt, amelyet pusztán csak azért találtak ki, hogy az emberek szemében a tény jelentőségét emeljék, hanem szabályszerű felszentelés az Isten színe előtt, amit csak a Szentlélek ereje által lehet végezni. Ezenkívül a külső jel az egész cselekvés gyanánt tekintí Pál. Ugyanis azt fejezi ki ezzel, hogy Timótheus el volt látva a kegyelmi adománnyal, mikor az Istennek szolgálatába állított. Így ez a beszéd képletes értelmű.

De felvetődik egy másik kérdés is. Ugyanis, ha Timótheus a beiktatással nyerte meg a hivatala végzéséhez szükséges kegyelmet: hogy lehetett olyan embert megválasztani, aki a hivatalra még nem volt alkalmas és képzett, s aki még nem birt az Isten adományával? — Feleletem erre az, hogy nem úgy adatott meg neki ez akkor, mintha korábban nem bírta volna. Ugyanis bizonyos, hogy tudománya és más jeles tulajdonságai által kitűnt, még mielőtt Pál kijelölte volna a szolgálatra. De legkevésbé sem képtelenség, hogy az Isten, amikor az ő munkáját igénybe akarta venni s erre őt elhívta, alkalmasabbá tette és újabb adományokkal halmozta el: vagyis az előbbieket, amelyeket neki adott volt, megszorította. Tehát nem úgy áll a dolog, hogy előbb Timótheusban nem lett volna semmi adomány; csak jobban kitűnt ez akkor, amikor a tanítás terhe ráruházott.

7. *Mert nem adatott nekünk.* Megerősítése az utóbbi gondolatnak, mellyel az apostol Timótheust igyekszik ösztökélni a kapott adományok erejének kifejtésére s azzal a bizonyítékkal él, hogy az Isten az ő szolgálait a hatalom lelkével kormányozza, ami a félelem ellentéte. Ebből következik, hogy nem szabad tétlenül heverni, hanem a nagy bizodalomtól és jókedvtől indítatva nyilvános tevékenységgel kell a Lélek erejét megmutatni és igazolni. Első tekintetre a Róm. 8:14. hasonlít ehhez; de

annak, amint a körülményekből kiténik, mégis más értelme van. Ugyanis az apostol ott az örökbefogadás gyermeki bizalmáról beszél, ami a hívőket mind áthatja: most azonban különlegesen a szolgálakról szól s a Timótheus személyében inti őket, hogy buzgón tüzeljék magukat a bátorságra; mivel az Úr nem akarja hogy hivatalukat közönyösen végezzék, sőt teljes erővel töltsék be, bizván a Lélek erejében. - Figyelmeztetés ez számunkra, hogy közülünk senki sem rendelkezik a Léleknek olyan magasságával és törhetetlen állhatatosságával, mely szolgálatunknak betöltéséhez megkívántatik, míg a mennyből új erőt nem nyerünk. Valóban az akadályok nagyobbak és számosabbak, mint hogy bármilyen emberi bátorság is képes volna azoknak legyőzésére. Tehát az Isten az, aki minket a hatalom lelkével felruház. Mert akik máskülönben nagy erőt mutogatnak, egy pillanat alatt elbuknak, míhelyt az isteni lélek ereje nem támogatja.

Másodszor megértjük ebből, hogy azokat, akik szolgálai módon annyira félnékek és gyávák, hogy amikor kell, az igazság védelméért nem szállnak síkra: legkevésbé sem vezetí az a Lélek, mely a Krisztus igazi szolgálait lelkesíti. Ebből következik, hogy a szolgál címét viselők között, manapság igen kevesen vannak, akiket igazán helyeselni lehetne. Mert ugyan hány található közöttük, aki a Lélek erejében bizva állhatatosan megvet minden magasságot, amelyik a Krisztussal szembefordul? Nemde csaknem mindenki csak magáról és kényelméről gondoskodik? Nem hallgat-e mindenki térdre hullva, míhelyt valami megzörren? Innen van, hogy az ilyeneknek szolgálatában az Istennek fenségéből semmi meg nem nyilvánul. A Lélek elnevezést itt, mint sok helyen, névmásításként használja az apostol. De később miért teszi hozzá a szeretetet és a józanságot? Véleményem szerint azért, hogy a Léleknek ama hatalmát megkülönböztesse az eszelős emberek szertelenségétől, akik heves rohammal törnek előre s az Isten Lelkével vakmerően dicsekednek. Tehát nyomatékosan kifejezte az apostol, hogy azt a hatalmas erőt józanság és szeretet, azaz a csendes építésre való törekvés mérsékli.

Egyébiránt Pál nem tagadja, hogy nem ugyanazzal a lélekkel lettek volna megajándékozva a próféták és tanítók az evangélium közlése előtt; de állítja, hogy ennek a kegyelemnek most a Krisztus uralma alatt erősebbnek és láthatóbbnak kell lennie.

8. *Ne szégyeld hát.* Azért mondta ezt az apostol, mert az evangélium megvallása szégyenletes volt. Tehát meg akarja gátolni, hogy Timótheust a nagyravágyás, vagy a gyalázattól való félelem visszatartsa vagy hátráltassa az evangélium prédikálásának szabadságában s erre az előzőkből következtet. Ugyanis aki felfegyverkezik az Isten erejével, az nem reszket, ha útjába áll a világ; sőt dicsőségének tarja, ha az istentelenek gyalázattal illetik. És méltán nevezi az evangéliumot az „*Úr bizonyágtéte-*

lé"-nek: mivel, jöllehet az Úr a legkevésbé sem szorul a mi segítségünkre, mégis nekünk azt a szerepet adja, hogy bizonyosságot tegyünk előtte az ő dicsőségének hirdetésére. Nagy és különös tisztesség ez számunkra, amelyre minket méltat és pedig mindenkit, — mert nem keresztyén az, aki meg nem gondolja, hogy neki a Krisztus bizonyágtevőjének kell lennie, de különösen a pásztoroknak és tanítóknak, miként Krisztus mondta az apostoloknak: „Ti lesztok nekem tanuim!” (Csel. 1:8). Ezért minél gyűlöletesebb a világon az evangélium tanítása, annál bátrabban kell nekik fellépniök, hogy arról nyíltan vallást tegyenek. Aztán folytatja az apostol: „Se engem”, amivel Timótheust figyelmezteti, hogy a közös küzdelemben ne vonakodjék neki társa lenni. Mert amikor magunkat kezdjük elvonni azoknak a társaságától, akik a Krisztus nevéért üldözést szenvednek, mit keresünk mást, mint olyan evangéliumot, amely minden üldözéstől mentes? — Amde, mivel nem hiányoztak az istentagadók, akik Timótheust azzal gúnyolták, hogy: „Nem látod, mi történt a te mesterreddel? Avagy nem tudod-e, hogy read is ugyanaz a jutalom vár? Minek kényszerítéd ránk azt a tanítást, melyről látod, hogy az egész világ kifütyöli?” azért szükséges volt őt ezzel a buzdítással bátorítani: Nincs miért szégyenkezned miattam, akiben semmi szégyelni való nincsen. Mert a „Krisztus foglya vagyok”, akit nem valami gonosztett, vagy bűn miatt, hanem az Ő neve miatt tartanak fogságban.

Hanem együtt szenvedj . . . Az apostol megszabja a módot, hogy miként teljesítetik az ő parancsa. Úgy, ha Timótheus felkészül a szenvedések elviselésére, amelyek az evangéliummal kapcsolatosak. Mert aki a kereszt elől visszariad és megfutamodik, az mindig szégyelni fogja az evangéliumot. Ezért Pál, amíg határozott vallástételre buzdítja Timótheust, hogy ezt hiába ne tegye, egyúttal méltán hangoztatja a kereszt viselését is. És hozzáteszi, hogy „az Istennek hatalma szerint”: mivel máskülönben azonnal összeroskadnánk, ha minket ő fel nem emelne. Ez a kifejezés úgy intést, mint vigasztalást tartalmaz. Az intés abban áll, hogy Timótheus a jelenlegi gyengeségtől eltekintve s az Isten segítségére támaszkodva merjen és törekedjék erején felül. A vigasztalás pedig, hogy ha az evangéliumért valamit szenvedünk, az Isten szabadítónk lesz, hogy az ő erejével győztesek legyünk.

9. *Aki megtartott minket.* A jótétemény nagyságából kimutatja, hogy mennyivel tartozunk az Istennek. Mert az üdvösség, amelyre minket méltatott, könnyen legyőz minden szenvedést, amit ezen a világon hordoznunk kell. A „megtartani” vagy „üdvösíteni” ige, jöllehet általános értelmű, mégis itt — miként az egész hely mutatja, — az örökéletre vonatkozik. Ennélfogva az apostol felette háládatlanoknak mondja azokat, akik Krisztus által nem esendő és mulandó, hanem örökkévaló üdvösséget nyerve inkább kimélték a saját mulandó életüket, vagy földi

tisztességüket, mintsem hogy Megváltójukat megismerjék. Az üdvösség megpecsételését az „elhívás”-sal fejezi ki. Ugyanis, miként a Krisztus halálában beteljesedett az emberek üdvössége: úgy az Isten az evangélium által minket annak részeseivé tesz. És az elhívást „szent”-nek nevezi, a fokozás kedvéért. Figyelmesen meg kell jegyezni ezt, mert miként az üdvösséget nem kell másutt keresni, csak a Krisztusban: úgy viszont reánk nézve áldás nélkül halt volna meg és támadt volna fel, ha minket az ő kegyelmének közösségébe nem hívna. Miután tehát nekünk az üdvösséget megszerezte, második teendője az, hogy minket a saját testébe beplántálva javainak élvezésében részesítet.

Nem a mi cselekedeteink szerint . . . Ezzel az apostol úgy elhívásunknak, mint egész üdvösségünknek eredetét fejezi ki. Ugyanis nem voltak nekünk cselekedeteink, melyekkel az Istent megelőzhattük volna, hanem minden az öngyeny kegyelmivégzésétől és kiválasztásától függ. Mert ebben a két szóban, hogy „végzés” és „kegyelem”, szócsera van (hypallage) s az utóbbit az előbbi jelzőjének kell venni, mintha „ingyenes”-t mondott volna az apostol. Mert jöllehet Pál végzésnek szokta venni az Istennek titkos szándékát, aminek oka Istennél van, mindazáltal bővebb magyarázat végett hozzá akarta tenni a kegyelmet, hogy annál biztosabban kizárjon mindent az emberi cselekedetek tekintetében. De maga az ellentét is nyíltan kiáltja, hogy nincs helye a cselekedeteknek ott, ahol az Istennek kegyelme uralkodik: kiváltképpen amikor az Isten kiválasztása hívott el, a mivel az Isten azokat is megelőzi, akik még meg sem születtek. Erről bővebben szóltam az Ef. I. résznél, azért most csak röviden érintem.

Mely adatott. Az időbeli sorrendből bizonyítja Pál, hogy az üdvösség nekünk ingyen adatott, amikor még a legkevésbé sem voltunk arra érdemesek. Mert, ha az Isten a világ teremtése előtt elválasztott minket, akkor nem vehette tekintetbe cselekedeteinket, amelyek nem léteztek, mikor még magunk sem éltünk. Mert a szofistáknak az az álokoskodása, hogy Istent az általa előrelátott cselekedetek befolyásolták, hosszas cáfolatra nem szorul. Milyenek lettek volna a mi cselekedeteink a jövőben, ha az Isten minket elfelejtett volna, miután minden jónak a forrása és kezdete maga az elválasztás? Ez a kegyelmi ajándék, amiről az apostol megemlékezik, nem más mint az eleve-elrendelés (praedestinatio), mellyel az Isten fiaivá fogadtattunk. Ezért akarom az olvasókat figyelmeztetni, mivel sokszor azt mondják, hogy az Isten csak akkor adja nekünk az ő kegyelmét, amikor annak hatását élvezzük. De itt Pál arról beszél, hogy az Isten mit határozott el magában kezdetől fogva. Megadta tehát, amit nekünk még születésünk előtt szánt, tekintet nélkül a mi érdemeinkre; de kincses házában félretette, amíg valósággal megmutathatja, hogy ő semmit sem határoz el hiába.

„Örök idők”-nek mondja — miként a Titushoz intézett levelé I. részében — az évek állandó sorát a világ alapításától

fogva. Ugyanis az a szellemes értekezés, mellyel Augustinus több helyen előhozakodik, elüt a Pál gondolkozásától. Az értelem tehát ez: Elválasztattunk, még mielőtt az idő ezen a földön megkezdte volna futását. Megjegyzendő továbbá, hogy Isten az üdvösség alapját a Krisztusban állapította meg s kivüle az emberek számára nincs sem örökbefogadás, sem üdvösség, miként ezt az Ef. levél I. részében kifejtettük.

10. *Megjelentetett pedig most.* Figyelemre méltó, hogy milyen találoan kapcsolja össze az evangéliumból származó hitet, az Istennek titokzatos kiválasztásával és hogy jelöli meg mind a kettőnek a maga helyét. Isten az evangélium által elhívott minket; nem azért, mintha a mi üdvösségünket váratlanul határozta volna el, hanem, mivel örök időtől fogva elhatározta azt. Üdvösségünk végett aztán megjelent a Krisztus; de nem mintha csak most ruháztatott volna fel azzal az erővel, hogy minket megtarthasson; hanem mivel ez a kegyelem érettünk a világ teremtése előtt benne volt elhelyezve. E dolgok megismerése számunkra a hit által lesz nyilvánvalóvá.

Ilyen bölcsen kapcsolja össze az apostol az evangéliumot az Istennek legrégebbi ígéreteivel, hogy az újdonság révén ne tűnjék fel értéktelennek. De felmerül az a kérdés, vajjon az evangélium az atyák elől a törvény által el volt-e rejtve? Mert ha először a Krisztus eljövetele által lett nyilvánvalóvá: ebből az következik, hogy azelőtt rejtve volt. — Erre az a feleletem, hogy Pál magának a dolognak megvalósulásáról beszél, amitől az atyák hite is függött: így nem volt rejtve előttük semmi. Mert Abel, Noé, Ábrahám, Mózes, Dávid és a többi istenfélők, mind azért részesültek velünk együtt ugyanabban az üdvösségben, mivel bizalmukat ők is ebbe az isteni kijelentésbe helyezték. Ennélfogva mikor azt mondja az apostol, hogy a kegyelem részünkre a Krisztus megjelenése által nyilvánított meg, nem zárja el az atyákat a vele való közösségtől, akiket velünk együtt ugyanaz a hit tett részesévé ennek a megjelenésnek. Mert Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz (Zsid. 13:8), aki azonban az Atya határozata szerint először halálában és feltámadásában jelent meg nekünk, s mint az üdvösségnek egyedüli biztosítékára és teljesülésére, reá tekint úgy a mi hitünk, mint az atyáké.

Aki eltörölte a halált. Mikor az evangéliumnak tulajdonítja az életnek napfényre hozását, nem úgy érti azt, hogy az Ige a Krisztus halálának és feltámadásának mellőzésével lenne az élet végső forrása, (mert az Igének éppen ezek a kegyelmi tények képezik a tárgyát), hanem csak azt fejezi ki, hogy ennek a kegyelemnek áldása másképp nem jut az emberekhez, mint az evangélium útján; miként a II. Kor. 5:19 mondja: „Az Isten volt az, aki a Krisztusban megbékéltette magával a világot... és reánk bízta a békéltetésnek ígéjét.“ És az evangéliumnak különösen felséges és figyelemreméltó magasztalása, ha arról azt

mondjuk, hogy az életet napfényre hozza. Aztán az élethez hozzáfűzi az apostol a „halhatatlanságot“, mintha igazi és halhatatlan életről beszélné. Ha ugyan az élet alatt nem akarunk inkább „ujjászületést“ érteni, melyet a boldog halhatatlanság követ s amely most még a reménység tárgya. Valóban nem az a mi életünk, mely az oktan állatokéval közös, hanem mely az Isten képében való részesedésben áll. Minthogy azonban ezen a világon nem lesz nyilvánvaló, hogy mi és hogy mit ér az ilyen élet, az apostol magyarázat képpen a *halhatatlanságot* tette utána, mint annak az életnek megnyilvánulását, melyet még titok fed.

11. *Ameyre nézve tettem én hirdetővé...* Nem ok nélkül dicséri apostoli hivatásával együtt ennyire az evangéliumot. Mert semmivel sem törődik a sátán annyira, mint hogy az igaz tanításba vetett hitet lelkünkben bármi módon kioltsa: azonban mivel ez neki, ha nyílt harcba kerül velünk szembe, nem mindig könnyű, titkos és alattomos eszközökkel támad ellenünk. Ugyanis, hogy a tanításba vetett hitet megrendítse, az istenfélő tanítók elhívása iránt kétséget támaszt. Pál tehát, amikor maga előtt látja halálát, ismervén a sátánnak régi és megszokott csalárdságát, bizonyoságot akart tenni úgy az evangélium tanításáról, mint a saját elhívásáról, mivel mind a kettő szükséges volt. Ugyanis bármilyen hosszú beszédek szólnak is az evangélium méltóságáról, nem használnak azok nekünk, ha nem tudjuk, hogy milyen az evangélium. Sokan ugyanis egyetértenek az evangélium biztos tekintélyéről szóló egyetemes alapelv tekintetében, akik azonban később teljesen bizonytalanok a felől, hogy mit kövessenek. Ez az oka annak, hogy miért akarja Pál olyan nyomtatékosan, hogy őt azon életadó tudomány hű és törvényes szolgájának ismerjék el, amelyről megemlékezett. Ezért ékesíti fel magát különféle címekkel egyazon dolog kifejezésénél. *Hirdetőnek* nevezi magát, akinek az a feladata, hogy az uralkodók és hivatalok határozatait közhírré tegye. Sajátos címe az „apostol“. Továbbá, mivel a tanító és tanítványok között bizonyos kapcsolat van, harmadsorban a *tanító* címet is használja, hogy azok, akik tőle tanulnak, tudják meg, hogy az Istentől nekik rendelt tanítóval van dolguk. S mit mond, kiknek a számára rendeltett ő? A pogányok számára! Mert ezekért volt a legfőbb viaskodása, mivel a zsidók tagadták, hogy az élet ígéretei másokra is vonatkoznának, mint az Ábrahám vérszerinti fiaira. Tehát, hogy kétséges ne legyen a pogányok üdvössége, azért állítja, hogy az Isten őt elsősorban azokhoz küldötte.

12. *Amiért szenvedem ezeket is.* Eléggé ismeretes, hogy nem egyébrét lánkol fel a zsidók haragja Pál ellen, mint ezért, hogy az evangéliumot minden nép számára hozzáférhetővé tette. Ambár ez a kifejezés, hogy „a miért“, az egész összefüggésre vonatkozik: s azért nem szabad azt a „pogányokra“ vonatkozó részre szorítani. Ennélfogva, hogy a börtön, amelyben fogva

tartották, tekintélyét semmiben se csökkentse, két bizonyítékot hoz fel azzal szemben. Először is kijelenti, hogy az úgy rá nézve inkább dicsőséges, mint szégyenletes, mert nem valami gaztett miatt börtönöztetett be, hanem, mivel az Isten hívásának engedelmeskedett. — Hihetetlen vigasztalás az, mikor a jó lelkiismeretet az embereknek igazságtalan ítéleteivel szembeállíthatjuk. Másodszor a kedvező kimenetelbe vetett reménységével bizonyítja, hogy bebörtönöztetésében nincs semmi szégyenlivaló. Aki-nek ilyen védő-bástyája van, az a legnagyobb megpróbáltatásokat is képes legyőzni. S amikor azt mondja, hogy „nem szégyenlő” magát, saját példájával másokat is ugyanarra a kitarásra bátorít.

Mert tudom kinek hittem. Ez az egyetlen menedékhely, ahová az istenfélők visszavonulhatnak, valahányszor őket a világ kárhozottaknak és kétségbeesetteknek tekinti: t. i., hogy elég biztonság nekik az, hogy őket az Isten helyesli. Mert mi lenne a vége, ha az emberektől függenének? Ebből következtetnünk kell arra, hogy mennyire különbözik a hit a bizonytalan vélekedéstől, mert amikor azt mondja Pál, hogy „tudom, kinek hittem”, azt fejezi ki, hogy egyáltalában nem elég hinnünk, ha annak nem Isten a szerzője s ha nem vagyunk abban bizonyosak. Tehát a hit nem az emberek tekintélyén alapszik, nem is bizonytalanul támaszkodik az Istenre; hanem meggyőződéssel kell, hogy összekötte legyen. Különbözik nem lenne elég erős a sátán számtalan támadásával szemben. Akinél pedig, — mint Pálnál — ez a meggyőződés biztos, az be fogja látni, hogy hitünk nem hiába nevezetetik győzelemnek, mely a világot meggyőzi és hogy a Krisztus nem hiába mondta: A pokol kapui sem diadalmaskodhatnak felettünk (Máté 16:18). Mondom, minden alkalmatlan időben és vihar között nyugodt az, aki előtt megingathatatlan valóság, hogy az Isten, aki nem képes sem hazudni, sem csalni, kijelentette és kétségen kívül meg is tartja, amit ígért. Akibe pedig ez az igazság nincs bevésődve, az nádszál módjára ide-oda folytonosan ingadozik. — Különösen figyelemre méltó ez a hely azért is, mert igen jellegzetesen fejezi ki a hit erejét, amikor azt tanítja, hogy a legkétségbeesettebb körülmények között is Istennek kell tulajdonítanunk azt a dicsőséget; hogy nem kételkedünk az ő igazságosságában és hűségében; továbbá mikor azt tanítja, hogy az ígében éppen úgy meg kell nyugodnunk, mintha az Isten jelent volna meg a mennyből. Aki erről nincs meggyőződve, ez semmit sem tud. Emlékezzünk mindig arra, hogy Pál itt nem árnyékban filozofál, hanem mintegy harcban áll, s tapasztalata alapján állítja, hogy mit ér az örökéletbe vetett bizalom?

Bizonyos vagyok benne. Mivel a veszélyek ereje és nagysága minket sokszor megrendít, vagy legalább is hitetlenségre készíteti lelkünket, azért szükséges azzal a pajzsral védeni magunkat, hogy elég oltalmunk van nekünk az Isten erejében.

Krisztus is, amikor azt parancsolja, hogy a megtartás felől teljesen biztosak legyünk: ezt a bizonyítékot használja: „Az Atya, aki titeket nekem adott, mindennél nagyobb” (János 10:29). Azt akarja ezzel mondani, hogy minden veszélyen kívül vagyunk, mivel az Úr, aki minket oltalmába vett, minden földi ellenség-nél hatalmasabb.

A sátán nem meri egyenesen azt a gondolatot kelteni, hogy az Isten nem képes, vagy hogy akadályozva van ígérete teljesítésében (mivel az Istennel szemben ekkora gyalázzattól visszariad a mi gondolkozásunk), hanem bizonyos tekintetben szemünket és eszünket elhomályosítja s ezzel az isteni hatalom iránt minden érzéstől megfoszt. Ezért tisztának kell lennie a léleknek, mely a hitet nemcsak megizleli, hanem annak ízét bármilyen megpróbáltatások között is megtartja. Egyébiránt, valahányszor Pál az Isten hatalmáról beszél, azt — hogy úgy mondjam — vedd „munkálkodó” értelemben (*δύναμις ἀνεργουμένη*), ahogy ő maga is veszi (Kol. 1:29). Mert a hit az Isten erejét az Igével mindig összekapcsolja, s azt nem távolról képzeleli el, hanem lélekben fogja fel és tartja meg. Így halljuk Ábrahám-ról: „Nem kételkedett hitetlenséggel, hanem erős volt a hitben, dicsőséget adván az Istennek és teljesen elhítte, hogy amit ő ígért, meg is cselekedheti (Róm. 4:20—21). A „letett” kifejezést értsd „örökélet”-nek. Ebből megértjük, hogy a mi üdvösségünk akként van az Isten kezében, mint a kincstárnokéban mindaz, amit megőrzés végett az ő becsületére bízunk. Ha üdvösségünk a mi kezünkben volna, mennyi veszélynek volna állandóan kitéve? Most azonban jól van így, mert az olyan őrizőnél minden kétség kívül biztonságban van.

13. Az egészséges beszédeknek példáját megtartsd, a miket én tölem halottál, Krisztus Jézusban való hitben és szeretetben.

14. A rád bízott drága kincset őrizd meg a bennünk lakozó Szent Lélek által.

15. Azt tudod, hogy elfordultak tőlem az Ázsiabeliek mind, kik közül való Figellus és Hermogénés.

16. Az Úr legyen irgalmas az Onesiforus házanépének: mert gyakorta megvidámított engem, és az én bilincsemet nem szégyenlelte;

17. Sőt mikor Rómában volt, buzgón keresett engem, meg is talált.

18. Az Úr engedje meg néki, hogy találjon irgalmasságot az Úrnál ama napon. És hogy mily nagy szolgálatot tett Efészusban, te jobban tudod.

13. *Az egészséges beszédeknek példáját megtartsd.* Néme-lyeknek azt a magyarázatát, hogy „A te tanításod legyen példa, hogy mások magukat arra formálják” - nem fogadom el. Semmi-vel sem áll közelebb a Pál gondolkozásához a Chrysostomus magyarázata sem, hogy t. i. Timótheus tartsa szeme előtt a min-tát, mely a Pál tanításából az ő lelkébe vésődött. Véleményem

szerint az apostol inkább azt parancsolja Timótheusnak, hogy ahhoz a tudományhoz, amelyet tanult, nemcsak tartalomban, hanem a beszédmódban is szigorúan ragaszkodjék. Ugyanis a görög szó (*ἰσχυροῦς*), amelyet itt használ, a dolgoknak eleven ábrázolását jelenti, mintha azok a szemünk előtt volnának. Tudta Pál, hogy milyen könnyen megy az elcsuszás, vagy elhajlás a tiszta tanítástól. Ezért gondosan vigyáz arra, hogy Timótheus attól a tanítási módtól, amelyet kapott, ne térjen el s a saját tanítási módját szabja ahhoz az előíráshoz: nem mintha a szavakban volna az a nagy vallásos erő, hanem mivel a legkisebb eltérés is felette sokat árt a tanításnak.

Ebből kitűnik, hogy milyen a theológia a pápaságban, amely attól a példányképtől, amelyet Pál magasztal, annyira alásüllyedt, hogy jobban hasonlít a jósok találgatásaihoz, mint az Isten igéjéből vett tanításhoz. Mert — kérdem — a skolasztikusok összes könyveinek milyen Pál-féle íze van? A szabadosság, mely a tanítás megfertőzésére irányul, mutatja, hogy Pál mennyire nem ok nélkül hívja fel Timótheust a természetes módszer betartására. És ezzel az *egészséges beszédeket szembeállítja* nemcsak a nyilvánvalóan istentelen tanokkal, hanem a haszontalan okoskodásokkal is, melyek az egészség helyett bágyadságot okoznak.

A hitben és szeretetben. Tudom, hogy az *év* szócska használata, mint a héber nyelvben is sokszor, a latin *cum* szócskának felel meg; de itt — úgy látszik — más a jelentése, amennyiben Pál szerint a tiszta tanításnak az az ismertető jele, hogy annak tárgyát és lényegét ismerjük; s ezt szokása szerint a hitben és a szeretetben állapítja meg s mind a kettőt a Krisztusra alapítja, mivel a Krisztus megismerése elsősorban ebben a két dologban igazolódik be. Mert jóllehet a névelő, mely a „szereket“ szóhoz tartozik egyes számban van, mindazáltal vonatkoztatni kell azt a hitre is.*) Akik úgy fordítják, hogy „hittel és szeretettel“, azok szerint az volna az értelme ennek, hogy Timótheus a tiszta tanítást hittel és szeretettel kösse össze. Elismerem, hogy a tiszta tanítás mellett senki sem képes hiven kitarítani, csak aki maga is igaz hittel és őszinte szeretettel bír, mégis — véleményem szerint — az első magyarázat megfelelőbb, amennyiben Pál azt fejtí ki, hogy milyenek és mit tárgyalnak azok a beszédek. A lényegre nézve pedig kijelenti, hogy a hitben és szeretetben áll: s ezeknek forrása és alapja a Krisztus megismerése.

14. *A rád bízott drága kincset őrizd meg!* Ez az intés átfogóbb természetű. Ugyanis arra vonatkozik, hogy Timótheus gondolja meg, mit bízott rá az Isten s annál nagyobb buzgóságot és gondosságot fordítson arra, minél drágább a rábízott kincs. Mert nem közönséges dolgokról kell számot adnia. A „rábízott“ szó alatt úgy a hivatali tisztet, mint azokat a kiváló

*) Eredeti szöveg: *ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, e helyett, hogy *ταῖς ἐν . . .*

tulajdonságokat értem, amelyekkel Timótheus fel volt ruházva. Mások csak a hivatali szolgálatra gondolnak; de én úgy vélem, hogy inkább azok a dolgok jelöltetnek meg azzal, amelyek a hivatalnál is jelentősebbek voltak, vagyis a Lélek adományai, amelyekkel Timótheus jeleskedett. De a „rábízott“ szót más célból is használja Pál, t. i. hogy Timótheus emlékezzék arra, hogy valamikor számot kell adnia. Mert hiven kell elvégeznünk mindent, amit az Isten ránk bízott. A „drága“ (*τὴν καλὴν παραθήκην*) szó alatt „kitűnő“, vagy „nagyyszerű“ értendő. Énnélfogva nem helytelenül fordította ezt Erasmus „kitűnő“-nek (egregrius), a kiválóság kiemelése végett, amit én is követtem.

De miben áll az őrizés módja? — Abban, hogy a mi hanyagságunkból el ne vesszen az, amit az Isten ránk bízott, vagy hálátlanságunk, vagy visszaélésünk miatt meg ne fosztassunk attól. Mert sokan eldobják maguktól az Isten kegyelmét és sokan megfosztják magukat attól, ha már megnyerték. Mint-hogy azonban az őrizés nehézsége felülmulja a mi erőnket, azért hozzáteszi az apostol, hogy „a Szentlélek által“, mintha ezt mondaná: Nem kívánok tőled többet, mint amennyit megtehetsz; mert amit magadtól meg nem tehetsz, azt az Isten Lelke fogja pótolni. — Ebből következik, hogy az emberi erőt nem az Isten parancsából kell megítélni, mivel az Isten, miként szóval parancsot ad, úgy parancsát a szívekbe is bevési s az emberi erőt megsegítve eléri, hogy parancsa nem lesz hiábavaló. Ami ezután következik a Léleknek „bennünk lakozásáról“, azt fejezi ki, hogy annak segítsége a hívők részére mindig közel van, csak el ne taszítsák maguktól.

15. *Azt tudod . . . Azok az „elfordulások“, amelyekről említést tesz, sokaknak lelkét megrendíthették; s egyúttal mindenféle gyanúsításokat támaszthattak, amennyiben szokásunk csaknem mindent elfogadni, ami rossz. Az ilyen támadásokkal szemben a léleknek hősies bátorságával lép fel Pál: hogy a jó érzésű emberek mindannyian tanulják meg kárhóztatni azoknak hűtlenségét, akik a Krisztus szolgáját elhagyták, amikor a közös ügyet életének veszélyeztetésével is egyedül védelmezte, és ne inogjanak meg, amíg látják, hogy Pált az Isten segítsége semmiképpen sem hagyja cserben.*

Kettőt meg is nevez azok közül, akik a többiek előtt valószínűleg ismeretesek voltak, hogy hazugságaiknak útját vágja.

Mert a szökevényeknek és a Krisztus táborából elpártolóknak szokása az evangéliumnak hűséges és kipróbált szolgálát ellen minden lehető vádat koholni, hogy ezzel a saját hitványágukat mentse. Mivel Phygellus és Hermogenes tudták, hogy hitványságuk a hívőknél jogos gyűlöletet kelthet s hogy bűnös hűtlenségükért elítéltetnek, mégsem haboztak Pált hamis híresztelésekkel elhalmozni s az ő feddhetetlenségét arcátlanul sérteni. Énnélfogva Pál, hogy hazugságaiktól a hitelt elhárítsa, megbélyegzi őket érdemük szerint. — Így ma is, azért mert hiva-

talra nem alkalmaztatnak, vagy haszontalanságuk miatt tiszt-ségükről lemondásra kényszerítettnek, vagy tétlenségük miatt köztartásban nem részesülnek, vagy az elkövetett lopás, vagy kicsapongás miatt menekülésre kényszerítettnek: igen sokan Galliában és más országokban kószálnak s abból hogy reánk minden kitelhető rágalmat szórnak, ártatlanságukra nézve bizony-ságot igyekeznek szerezni. Egyes testvéreinknek pedig akkora a tudatlansága, hogy minket kegyetlenséggel gyanúsítanak meg, ha őket valamelyikünk illő színekkel festi le. Kívánatos volna, hogy mindeniküknek a homloka meg lenne bélyegezve, hogy arról mindjárt az első találkozás alkalmával meglehessen őket ismerni.

16. *Az Úr legyen irgalmas.* Ebből a könyörgésből megért-jük, hogy a szenteknek adott szolgálatok semmiképpen sem vesznek el, noha azokat személyesen sem képesek megköszönni. Mert az apostol könyörgése, hogy az Isten Onesiphorust jutal-mazza meg, az ígélet erejével bír. Egyúttal kinyilvánítja Pál háláját is, amikor a viszonzás tisztét az Istenre bizza, mivel ő nem képes arra. S ha képes lett volna? — Bizonyára tettel bi-zonyította volna meg, hogy nem hálátlan ember. Megjegyzendő továbbá, hogy amikor csak az Onesiphorus jóságát dicséri, miatta ennek egész családjára is áldást kér, amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az Isten áldása az igaznak nemcsak a fején, hanem egész házanépén megmarad. Akkora az Isten szeretete az övéi iránt, hogy magát mindenkire kiárasztja, akik az övéihez tartoznak. Hogy Onesiphorusról azt mondja, hogy „nem szé-gyenlette az én bilincseimet“, ez nemcsak az Onesiphorus nemes gondolkodásának, hanem buzgóságának is a jele: amennyiben örö-mest szembeszállott minden veszéllyel és az emberek gyűlöleté-vel, csak hogy Pálnak segítségére legyen.

18. *Az Úr engedje meg neki, hogy találjon irgalmasságot.* Né-melyek úgy magyarázzák ezt, hogy: Az Isten engedje meg neki, hogy Krisztusnál, az ítélőbirónál, találjon irgalmasságot. Ami va-lóban türethetőbb is, mint Mózesnek azt a helyét (I. Mózes 19:24), hogy „Esőt bocsát az Úr“ úgy magyarázni, hogy „Esőt bocsát az Atya a Fiú által“. De nem lehetetlen, hogy az indulat Pált felesleges ismétlésre ragadta, - amint történni szokott. - Ez a kö-nyörgés minket arra tanít, hogy mennyivel gazdagabb jutalom várja azokat, akik földi jutalom reménye nélkül adják szolgálata-tukat a szenteknek, mintha azt az emberek kezéből azonnal meg-kapnák. Mert miért könyörög az apostol? - Hogy irgalmasságot találjon Onesiphorus. Mert aki hozzátartozói iránt irgalmas, ilyen-ek fogja találni maga iránt az Istent is. Ha ez az ígélet erősen nem indít és ösztönöz minket a jóság gyakorlására, a tudatlanok-nál is tudatlanabbak vagyunk. Ebből az is következik, hogy az Isten a mi szolgálatainkat nem érdemünk szerint jutalmazza. Az a legszebb és legértékesebb jutalom, amit azokért ad, ha nekünk megbocsát és nem annyira szigorú bírónak, mint inkább szelíd és kegyelmes Atyának mutatkozik.

II. RÉSZ.

1. Te annakokáért, én fiam, erősödjél meg a Krisztus Jézusban való kegyelemben;

2. És a miket tölem hallottál sok bizonyág által, azokat bizzad hív emberekre, a kik mások-nak a tanítására is alkalmasak lesznek.

3. Te azért a munkának terhet hordozzad, mint a Jézus Krisztus jó vitéze.

4. Egy harcosos sem elegendik bele az élet dolgaiba; hogy tessék annak, a ki őt harcosává avatta.

5. Ha pedig küzd is valaki, nem koronázta-tik meg, ha nem szabályszerűen küzd.

6. A ki munkálkodik, a földművelőnek kell a gyümölcsökben először részesülnie.

7. Értsd meg a mit mondok; adjon azért az Úr néked belátást mindenedben.

1. *Te annakokáért erősödjél meg.* Miként fennebb rendelte, hogy a rábizott kincset őrizze meg a Lélek által: úgy most pa-rancsolja, hogy a kegyelem által erősödjék meg. Ezzel akar minden meglankadást és tétlenséget meggátolni. Mert olyan haszontalan a mi testünk, hogy útközben elbágyadnak azok is, akik kitűnő adományokkal vannak felruházva, ha ismételten nem sarkaltatnak. Valaki azt fogja mondani erre: Hogy lehet az embert arra buzdítani, hogy a kegyelemben legyen erős, ha a közös munka szempontjából a szabadakaratra semmi szerepe nincs? — Feleletem erre az, hogy amit az Isten ígéje által tö-lünk követel, azt a Lélek által is munkálja, úgyhogy mi a ke-gyelemben, melyet nekünk ad, megerősödünk. Mindazáltal nem feleslegesek az ilyen figyelmeztetések, mivel az Isten Lelke, amely minket belsőleg tanít, arra törekszik, hogy hiába és ha-szontalanul ne zúgjanak a fülünkbe azok. Tehát aki elismeri, hogy az előttünk levő figyelmeztetésnek nem lehetett máskép si-kere, csak a Léleknek titokzatos ereje által, sohasem fogja ab-ban a szabadakaratot megállapítani. Hozzáteszi aztán, hogy „amely van a Krisztusban“, és pedig két okból: hogy megtanit-son, hogy a kegyelem nem jön máshonnan, csak egyedül a Krisztustól és hogy egy keresztyénnél sem fog elmaradni. Mert ha mindenki egyedül csak a Krisztuson csüng, követke-zésképpen mindenki részesül az ő kegyelmében, a miről azért mondja az apostol, hogy a „Krisztusban van“, mert okvetlenül mindenkit megillet, akik a Krisztuséi. Az a nyájas megszólítás,

hogy „fiám“, melyet az apostol használ, sokat tesz a jóindulat megnyerésére, hogy a tanítás annál jobban behatoljon a lélekbe.

2. *És amiket tőlem halottál.* Ismételten szól az apostol arról, hogy milyen aggódva gondol arra, hogy az egészséges tanítás az utódokra is kiterjesztessék s nemcsak arra buzdítja Timótheust — mint előbb tette, — hogy annak formáját és alapelveit megőrizze, hanem hogy azt az istenfélő tanítóknak is adja a kezébe, hogy mindenfelé elterjedjen és sokaknak a lelkében gyökeret verjen. Láttá ugyanis, hogy könnyen megsemmisülhet, ha a kellő időben többeknek szolgálata útján el nem terjed.

És valóban látjuk, hogy kevéssel az apostolok halála után mit tett a sátán? Mintha néhány évszázad alatt eltemtetett volna az apostolok prédikálása, számtalan esztelenséget teremtett, amelyek csodálatos képtelenségük által minden népek babonás hitét felülmulják. Nem csoda tehát, ha Pál, hogy az ilyen nagy bajt megelőzze, a saját tanítását az összes istenfélő szolgálónál oly gondosan biztosítani kívánja, akik annak továbbadására alkalmasak. Mintha ezt mondaná: Vigyázz, hogy az én tanításomról való bizonyágtétel halálom után is biztos legyen, ami úgy lesz lehetséges, ha azt, amit tőlem tanultál, nemcsak magad is hűségesen tanítod, hanem mások által is igyekszel tovább terjeszteni. Tehát ezt a kincset bizd azoknak a hűségére, akiket arra alkalmasoknak látsz. „Hiveknek“ nem az olyan embereket nevezi, akiknek hite az összes keresztyénekével közös, hanem akik kipróbált hitükkel különösen kitűnnek. Fordíthatnók a görög kifejezést (πιστοῖς ἀνθρώποις) azzal is, hogy „megbízhatók“, mivel kevesen vannak olyanok, akik a rájuk bízott tudományt tisztán igyekeznek az emlékezet számára megőrizni. Mert némelyeket a nagyravágás üz mindenféle formában, másokat a kapzsiság, vagy rosszindulat, másokat meg a veszélyektől való félelem tart vissza attól. Itt tehát valami különleges hűség kívántatik meg.

Sok bizonyság által. A kifejezés nem úgy értendő, mintha tanításánál az apostol a Timótheus kedvéért ünnepélyesen tanúkat használt volna, hanem, mivel némelyek vita tárgyává teheték, hogy vajjon Páltól ered-e, amit Timótheus tanít, vagy ő maga találta azt ki: minden kétséget eloszlat azzal, hogy nem titokban, valami zúghelyen beszélt, hanem sokan éltek, akik bizonyíthaták, hogy Timótheus semmiről sem tesz említést, amit a Pál szájából azelőtt ők maguk is nem hallottak volna. Tehát a Timótheus tanítása minden kétségen felül állott, mivel igen sok tanulóháza volt, akik bizonyosságot tehetek mellette. Innen megtudjuk, hogy mennyire kell a Krisztus szolgájának fáradni a tanítás tisztaságának megőrzése és megvédése végett — és pedig nemcsak ameddig él, hanem amilyen hosszú időre buzgó gondoskodása csak kiterjedhet.

3. *Te azért a munkának terhét hordozzad.* Ezt a második buzdítást nem minden kényszerűség nélkül tette az előbbihez.

Mert akik szolgálatukat a Krisztusnak szentelik, azoknak készeknek kell lenniök a szenvedések elviselésére. A szenvedések türe nélkül sohasem lesz kitartásuk. Ezért teszi hozzá az apostol, hogy „miként a Krisztus jó vitézéhez“ illik, a mivel azt fejezi ki, hogy akik Krisztusnak szolgálnak, mindnyájan katonának s az ilyen katonáskodás nem szenvedések okozásában, hanem azok elviselésében áll. Ezen dolgokról elmélkednünk igen-igen szükséges. Ugyanis látjuk, hogy naponként milyen sokan vetnek lándzsát, akik nem tudom milyen nagy reményeket igyekeztek kelteni maguk felől! Honnan van ez? — Mivel nem képesek a kereszthez szokni. Először is akkora az elpuhultságuk, hogy a harctól visszariadnak, azután más harcmódot nem ismernek, mint hogy ellenfeleikkel féktelenül küzdenek. De hogy miként lehet a lelket fékentartani, azt nem képesek megtanulni.

4. *Egy harcos sem.* Megmarad a hasonlatnál, melyet a katonáskodástól vett. Ámbár, hogy úgy mondjuk, előbb képletesen beszélt a Krisztus katonájáról, most pedig a világi katonáskodást a lelki és keresztyén vitézkedéssel hasonlítja össze, azzal a gondolattal, hogy a katonás fegyelemnek az az alapelve, hogy mihelyt hadvezérére valaki felesküdt, elhagyva házat és minden dolgát, csak a háborura gondol. Így nekünk is, hogy belsőleg a Krisztushoz csatlakozzunk, a mai kornak mindennemű akadályaitól szabadulnunk kell.

„Az élet dolgai“ alatt mindféle családi dolgot és közönséges foglalkozást ért, miként a földmivelők elhagyják a földmivélést, a kereskedők üzemeiket és üzleteiket, amíg hadiszolgálatot teljesítenek. A hasonlatot alkalmazni kell most az előttünk lévő körülményre, mivel aki a Krisztus alatt akar harcolni, annak el kell hagyni minden világi kényelmet és mulatságot s buzgóságát egyedül a Krisztusnak kell szentelnie. Emlékezzünk a régi közmondásra: Olyan komolyan kell belemerülni a szent dolgok végzésébe, hogy a mi buzgóságunkat és célunkat semmi se gátolja. Az a közönséges olvasásmód, hogy: Senki, aki az Istennek harcosa stb. . . . megrontja a Pál felfogását teljesen. A Timótheus személyében az egyház pásztoraihoz szól itt az apostol. A gondolat egyetemes jellegű, de különösképpen az Ige szolgálóira vonatkozik. Vigyázzanak tehát első sorban ezek arra, hogy mik nem tartoznak az ő hivatásukhoz, s azoktól függetlenül kövessék a Krisztust. De vigyázzanak mások is — kiki a maga helyén, — hogy mi vonja el őket a Krisztustól. Mert a menyéi hadvezérnek nincs kevesebb joga velünk szemben, mint amit magának minden halandó ember követel a földi katonákkal szemben, akik az ő nevére felesküdték.

5. *Ha pedig küzd is valaki.* Most az állhatatosságról van szó: nehogy valaki azt gondolja, hogy kötelességét egy vagy két küzdelemmel teljesítette. A hasonlatot a versenyzőkről veszi az apostol, akik közül senki sem kap jutalmat, csak aki a ver-

seny végén győztes lesz. Így olvassuk az I. Kor. 9:24-ben: „A versenypályán mindnyájan futnak ugyan, de egy veszi el a jutalmat. Úgy fussatok, hogy elvegyétek!” Ha tehát valaki az első küzdelemben kifáradva, a versenytérről azonnal pihenni tér vissza, azt inkább a tétlenség bélyegével sújtják, mintsem megkoszorúzzák. Krisztus azt akarja, hogy egész életünk küzdelem legyen. Azért aki a győzelmi pálya közepén elesik, megfosztja magát a kitüntetésről, bármilyen buzgón is indult el.

Szabályszerűen küzdeni . . . annyi, mint a versenyben végigküzdeni, amennyire és amíg a szabály megkívánja. Senki sem állapíthat meg a maga számára idő előtt külön célt.

6. *A földművelőnek először munkálkodni kell.* Tudom, hogy ezt a helyet mások másképp fordítják s az a véleményem, hogy szöszterint veszik, amit Pál görögül megírt.*) De aki pontosan megfigyeli az összefüggést, nekem fog igazat adni. Ismeretes a görög szólásmódban a participium használata az infinitívus helyett. Tehát az az értelme ennek a helynek, hogy a földművelők nem kapnak addig termést, amíg a föld megművelésével és más egyebekkel nem fáradoznak. Ha pedig a földművelők nem kiemelik a fáradságot, hogy valamikor terméshez jussanak és türelemmel várják az aratás idejét: mennyivel lehetetlenebb nekünk vonakodni a fáradozástól, melyeket a Krisztus akkora jutalom reményében helyez kilátásba!

7. *Értsd meg, amit mondok!* Ezt nem a közölt hasonlatok homályossága miatt tette hozzá az apostol, hanem hogy Timótheus fontolja meg, mennyivel kitértőbb dolog Krisztus vezérlete alatt katonáskodni, s mennyivel gazdagabb a jutalom. Mert kitértő elmélkedésre van szükség, hogy ezt belássuk. Az ezután következő kérdés mintegy helyesbítésnek tekintendő. Minthogy ugyanis a mi értelmünk a jövő életnek ama hervadhatatlan koronájához nem képes felemelkedni, Pál az Istenhez folyamodik, hogy Timótheusnak adjon belátást. Ebből megértjük, hogy hiába való a mi tanulásunk, ha értelmünket az Ur meg nem nyitja; továbbá, hogy eredménytelen volna minden tanítás, ha az Isten annak sikeréhez nem adna erőt. Mert ki taníthatott volna jobban, mint Pál? Mégis, hogy tanítása eredményes legyen, azt kéri, hogy tanítványát maga az Isten formálja ki.

8. Emlékezzél meg, hogy Jézus Krisztus feltámadott a halálból, ki a Dávid magvából való az én evangéliumom szerint:

9. A melyért, mint egy gonosztevő, szenvedek mind a fogságig; de az Istennek beszéde nincs bílcscsbe verve.

10. Annakokáért mindent elszenvedek a vá-

*) Eredeti szöveg: τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν . . . Kálviti: Laborare prius agricolam oportet, quam fructus percipiat.

lasztottakért, hogy ők is elnyerjék a Krisztus Jézusban való idvességet örök dicsőséggel egyben.

11. Igaz beszéd ez. Mert ha vele együtt meghaltunk, vele együtt fogunk élni is.

12. Ha tűrünk, vele együtt fogunk uralkodni is: ha megtagadjuk, ő is megtagad minket;

13. Ha hitetlenkedünk, ő hű marad: ő magát meg nem tagadhatja.

8. *Emlékezzél meg.* Annak a tanításnak, amelyről azt akarta, hogy sértetlenül és változtatás nélkül jusson az utódokhoz, egy részét nyomatékosan kifejti és pedig elsősorban azt, amelyiket leginkább féltett. Ez kitértő mindjárt a következőkből is, amikor a Hymenaeus és Philetus tévedéseiről beszél. Ugyanis ők tagadták a feltámadást, amiről határozott bizonyosságunk van az előttünk lévő hitvallásban, amikor azt ámitásnak nevezték. Egyébiránt, hogy mennyire szükség volt Pálnak ezen intésére, a régi kereszténység története is mutatja. Mert ami fondorlat csak lehetett, a sátán azt mind ennek a hitnek megdöntésére használta fel. Ugyanis mivel annak két része van: t. i. hogy a Krisztus a Dávid magvából származott és hogy a halálból feltámadott, mindjárt az apostolok után előállott Marcion, aki a Krisztusban a valóságos emberi természetet igyekezett eltörölni. Azután jöttek a Manichaeusok. És ez a betegség ma is dúl. Amí a feltámadást illeti, milyen sokan és milyen különös fogásokkal próbálták az abba vetett reményt megingatni? E szerint az a jelentősége a Pál bizonyításának, mintha ezt mondta volna: Senki se gúnyolja és meg ne hamisítsa az én evangéliumomat; azt tanítottam és azt hirdettem, hogy Krisztus, aki a Dávid magvából született ember volt, halottaiból feltámadott! Az evangéliumot a magáénak nevezi, de nem azért, hogy annak szerzőjéül, hanem szolgálja, vallja magát. Egyébiránt a Krisztus feltámadásában biztos kezességünk van mindnyájunknak a mi feltámadásunk felől is. Aki azt vallja, hogy a Krisztus feltámadott, egyúttal azt állítja, hogy velünk is ugyanaz fog történni, mivel nem magáért támadt fel Krisztus, hanem érettünk. Mert a fej nem szakítható el a saját tagjaitól. A Krisztus feltámadása, valamint halála is odatarozik a mi megváltásunkhoz és üdvösségünkhöz; tehát Krisztus, aki meghalt, feltámadott. Miért és mi célból? — Erítettünk! Így érthető meg mind a két körülmény, azaz úgy a Krisztus feltámadásának, mint halálának a jelentősége és áldása. Mert mindig szem előtt kell tartani azt az alapelvet, hogy a Szentírás nem szokott csak történeti szempontból és közönségesen beszélni ezekről, hanem mindig a gyümölcsükre gondolva.

A Dávid magvából. Ezzel a kifejezéssel nemcsak a Krisztusban való emberi természet valóságát bizonyítja az apostol, hanem azt is, hogy őt a Messiás tisztelete és neve illeti meg.

A szakadárok tagadják Krisztusnak valóságos emberi voltát. Mások meg azt képzelik, hogy ő a mennyből szállott alá, ismét

mások, hogy benne csak a külső alak volt emberi. Ezekkel szemben Pál hangosan kiáltja, hogy a Dávid magvából való volt, a mivel kétségkívül azt hirdeti, hogy valósággal ember volt, mert embertől született, azaz Máriától. Minél inkább igyekeznek ezt az ennyire világos bizonyosságot a szakadárak kijátszani, annál jobban elárulják szemérmelenségüket. A zsidók és Krisztusnak más ellenségei tagadják, hogy Krisztus az volna, aki valamikor megígértetett; Pál azonban megerősíti, hogy a Dávid fia abból a családból veszi eredetét, amelyikből a Messiásnak kellett leszármaznia.

9. *A melyért szenvedek. Félreértések megelőzése.* Mivel a bebörtönzés a tudatlanok előtt lealacsonyította az apostolnak evangéliumi hitét, ezért megvallja, hogy külső látszatra, mint valami bűnös embert börtönözték be; de azonnal hozzáteszi, hogy a börtön nem akadálya annak, hogy az evangélium szabadon terjedjen, sőt a kiválasztottak előtt üdvös az ő szenvedése, mivel az ő megerősítésükre szolgál. Ebben van a Krisztus bizonyoságtévőnek legyőzhetetlen bátorsága, mikor őket az a tudat, hogy jó ügyet szolgálnak, a világ fölé emeli, úgyhogy nemcsak a testi fájdalmakat és gyötrelmeket, hanem mindentéle gyalázkodást képesek a magasból lenézni. Ez a gondolat minden istenfélőt fel kell, hogy emeljen, mikor azt látják, hogy az evangélium szolgálival az ellenség gyalázatosan bánik, s azért tanúsítsanak kevesebb tiszteletet az ő tanításuk iránt, hanem adjanak hálát az Istennek, amikor azt látják, hogy az a tanítás az Ő ereje által a világ minden akadályán keresztül. Valóban, ha nem volnánk annyira a testhez kötve, csupán csak ez is elég vigasztalás kellene, hogy legyen az üldözések között; mert ha az istentelenek kegyetlensége el is nyom, azért az evangélium nem kevésbé terjed és nem kevésbé árad szét. Akárhogy meszterkedjenek is mégsem nyomják el és oltják ki az evangélium világosságát; sőt annál fényesebben ragyog az. Tehát örömmel, vagy legalább is nyugodt lélekkel viseljük el úgy testünknek, mint tekintélyünknek bilincsekbe verését, csakhogy az Isten igazsága útát törjön magának s széltében-hosszában mindenfelé terjedjen.

10. *Annakokáért mindent elszenvedek.* Az eredmény bizonyítja, hogy nincs semmi szégyelnivaló az apostolnak bebörtönözésében, sőt a választottak részére felette hasznos az. Amikor azt mondja, hogy „a választottakért mindent elszenved”, arra mutat, hogy mennyivel többre becsüli az egyház építését, mint saját magát. Mert kész nemcsak meghalni, hanem arra is, hogy gonosztevőnek tekintésék, csakhogy az egyház jólétét előbbre vigye. — Különbén itt ugyanazt tanítja, mint a Kol. 1:24-ben, ahol azt mondja, hogy ő betölti, ami híja van a Krisztus szenvedésének — a Krisztus testéért, ami az egyház. — Ezzel kelőképpen megcáfolja a pápisták szemérmelenséget, akik azt mondják, hogy az apostol halála elégtétel volt a mi bűneinkért, mintha Pál más valamit tulajdonítana a saját halálának, mint:

azt, hogy az az istenfélők hitét erősíteni fogja. Mert mindjárt hozzáteszi a magyarázatot, mikor a hívők üdvösségét nem másba, hanem egyedül a Krisztusba helyezi. — Am keressen többet, aki akar, abból a fejezetből, amelyet idéztünk.

Örök dicsőséggel egyben. Ez az üdvösség határa, amit a Krisztusban érünk el. Mert a mi üdvösségünk abban áll, hogy az Istennek éljünk s ujjászületésünkkel veszi kezdetét, de csak teljes megszabadításunkkal fejeződik be, mikor az Isten a halandó élet nyomorúságaitól megszabadítva, az Ő országába gyűjt össze. Ehhez az üdvösséghez járul aztán a mennyei, vagyis az isteni dicsőségben való részesezés. Tehát az apostol, hogy a Krisztus kegyelmét fokozza, az üdvösséghez az örök dicsőséget tette hozzá.

11. *Igaz beszéd ez.* Bevezetését adja annak a véleménynek, amelyet mindjárt hangoztat, mivel semmitől sem irtózik úgy a mi érzéki gondolkozásunk, mint attól, hogy meg kell halnunk, hogy éljünk és hogy a halál közeledés az élethez. Ugyanis más helyekből arra lehet következtetni, hogy Pál csak nagyon komoly vagy nem könnyen elhíhető dolgoknál szokott ilyen bevezetést használni. A gondolat lényege az, hogy mi másként nem leszünk a Krisztus életének és dicsőségének részesei, csak úgy, ha előbb vele együtt meghalunk és eltemettünk, miként a Róm. 8:29-ben mondja: „Az Isten, akiket eleve ismert, eleve el is rendelte, hogy azok az Ő Fia ábrázatához hasonlatosak legyenek”. — S ezt a hívőknek úgy buzdítására, mint vigasztalására mondotta az Ur. Ugyan kit ne tüzelne ez a buzdítás arra, hogy nem kell nehéz szívvel viselni a csapásokat, melyeknek a kimenetele szerencsés lesz? Ugyanez a gondolat szelíden mérsékeli a keresztnak minden keserűségét, mivel sem a fáradalmak, sem a kivallatások, sem a meggyalázás, sem a halál nem lehetnek nekünk irtózatossak, melyekben Krisztussal részesezdünk s különösen, mivel mindezek a győzelem előjátékai. Pál tehát a saját példája által bátorítja az összes istenfélőket, hogy vidám lélekkel fogadják a Krisztus nevéért a szenvedéseket, melyekben a jövő dicsőséget ízlelik meg. — Ha a mi felfogásunkkal ez nem egyezik össze, s maga a keresztt annyira megrémít és összehúzza a szemünket, hogy a Krisztust nem látjuk meg: gondoljunk ilyenkor az apostol szavaira, hogy: „Igaz beszéd ez!” s használjuk pajzs gyanánt azokat! Mert ahol Krisztus jelen van, ott életet és a boldogságot kell látnunk! Tehát minden erővel ahhoz a közösséghez kell magunkat tartanunk, mivel nem külön magunkra halunk meg, hanem a Krisztussal, hogy később vele közös legyen az életünk is; vele együtt szenvedünk, hogy a dicsőségben legyünk társai. Egyébiránt a halál alatt az egész külső meghalást érti az apostol, amiről a II. Kor. 4:10-ben szól.

12. *Ha megtagadjuk.* Fenyegtetést is fűz az előbbiekhöz, a tétlenség kiverése végett. Kijelenti ugyanis, hogy a Krisztushoz semmi köze azoknak, akik az üldözéstől való félelem miatt az

ő nevének megvallását elvetik. — Milyen méltatlan dolog, ha előttünk többet ér e mulandó világi élet, mint az Isten Fiának szentséges neve? És hogyan számítaná Krisztus az övéi közé azokat, akik őt hűtlenül megvetik? — Nem ér itt semmit a gyarlósággal való védekezés. Mert ha az emberek üres álomképekkel önként nem ámitanák magukat, a bátorság Lelkével felfegyverkezve biztosan ellentállanak. Hogy a Krisztust gyalázatosan megtagadják, ez nem annyira a gyengeség — mint a hűtlenség jele, mivel a világ csábításaitól elvakítatva az Isten országában nem látnak életet.

De ez a tanítás inkább elmélkedést, mint magyarázatot igényel. Világosak a Krisztus szavai: „Aki engem megtagad, én is megtagadom azt“ (Máté 10: 33). Mindenki gondolja meg, hogy nem gyerekes ijesztgetés ez, hanem az ítélő bírónak komoly kijelentése, aminek igazsága a maga idejében beigazolódik.

Ami ezután következik, hogy „hű marad“, még ha hitelenek leszünk is, annak az az értelme, hogy a mi hűtlenségünk egyáltalában semmit sem árt sem az Isten Fiának, sem az ő dicsőségének, mivel Ő saját magával megelégedve a legkevésbé sem szorul a mi vallástételünkre; mintha ezt mondta volna Pál: Hagyják el a Krisztust, akik akarják: semmit sem vesznek el tőle! Ha el is vesznek azok, Ő sértetlen megmarad! — Ámbár többet mond az, hogy a Krisztus nem hasonló hozzánk, hogy a saját igazságától elpártoljon! Világos ebből, hogy akik a Krisztust megtagadják, megszakítják a vele való közösséget. Ezzel veri ki az istentelen hitehagyottakból az önámítást, amellyel maguknak hizelegnek, mivel köpenyegforgatók lévén, a Krisztust örömet képzelnék magukhoz hasonlóan sokalakúnak és változatosnak, — ami Pál szerint lehetetlenség. Végül ahhoz kell magukat tartani, amit fennebb érintettem, hogy a mi hitünk azért alapszik a Krisztusnak állandó és változatlan igazságán, hogy azt az emberek állhatatlansága, vagy elpártolása meg ne rendíthesse.

14. Ezekre emlékeztess, kérvén kérve őket az Úr színe előtt, hogy ne vitatkozzanak haszontalanul, a hallgatóknak romlására.

15. Igyekezéssel, hogy Isten előtt becsületesen megállj, mint oly munkás, a ki szégyent nem vall, a ki helyesen hasogatja az igazságnak beszédét.

16. A szentségtelen üres lármákat pedig kerülj, mert mind nagyobb istentelenségre növekednek.

17. És az ő beszédök mint a rákfekély terjed; közülök való Himenéus és Filétus,

18. A kik az igazság mellől eltávolodtak, azt mondván, hogy a feltámadás már megtörtént, és feldőljenek némelyeknek a hitét.

14. Ezekre emlékeztess. Súlyos van itt a mutatónévmásnak,

mert azt fejezi ki, hogy az evangéliumnak az a lényege, melyet az apostol leiszegzett s a hozzáfűzött intelmek olyan jelentőséggel bírnak, hogy azoknak emlegetésében sohasem szabad a jó szolgának elfáradni. Megérdemlik, hogy folytonosan foglalkozzanak velük s emlegetésük sohasem lehet túlzott. Azon kell fáradozni — mondja Pál — hogy ne csak egyszer add elő azokat, hanem sokszor védj a lelkekbe! Mert a jó tanítónak csak az építést kell szem előtt tartania s kizárólag arra törekednie! — Másfelől szívére köti Timótheusnak, hogy a haszontalan kérdésektől ne csak tartózkodjék, hanem másokat is tartson vissza azoknak feszegetésétől. A görög szó — *λογωμαχῆν* — annyi mint vetélkedő vitatkozásokra törekedni, melyek az elméskedésnek mintegy szülőttei.

Az Úr színe előtt való kérdés a megfélemlítést jelenti. Ebből a szigorúságból megértjük, hogy milyen káros az egyházra nézve a vitatkozás művészete, amely az istenfélelmet háttérbe szorítva, az ámitásnak szolgálatába áll, mint az okoskodó (ahogy nevezik) papás theologia egészen.

Haszontalanul. A haszontalan vitatkozást két címen ítéli el: hogy semmi eredménye nincs és hogy nagyon káros, mivel a gyengéket megtéveszti. — Ámbár a fordításnál Erasmust követtem — mivel ő a legkevésbé tért el a Pál gondolkozásától — mégis figyelmeztetni kívánom az olvasókat, hogy a Pál szavait úgy kell magyarázni, hogy „semmire nézve sem hasznos“. A görög kifejezés ugyanis ez: *εἰς οὐδὲν χοήσιμον*. Én a *χοήσιμον*-t nominatívusnak veszem, nem accusatívusnak. Mindenesetre jobban hangzik a beszéd is így; mintha ezt mondta volna Pál: Mit ér az, ha semmi haszon sincs, hanem csak sok baj származik belőle, mivel sok embernek megrontja a hitét. Jegyezzük meg először, hogy tisztán csak a miatt hibáztatja azt a tanítást, mert semmit sem használ. Mert nem kíváncsiságunkat akarja az Isten kielégíteni, hanem hasznosan tanítani. Félre tehát mindenféle okoskodással és sutba velük, amelyek semmiféle építéssel nem járnak! De ennél sokkal károsabb a második baj, mikor a hallgatók véleményének megváltoztatására kérdések vetteknek fel, amelyek már magukban is haszontalanok. Bár csak ide figyelnének azok, akik mindig készek a vitatkozásra, sőt minden kérdésből anyagot hajhásznak a viaskodásra s beszédükben szörszálhasogatásra törekednek! De másfelé ragadja őket a nagyra-vágyás és néha valami végzetes betegség is, amit némelyeknél tapasztaltam. Amit pedig a megrontásról mond az apostol, annak igazságát a tények mindennap igazolják. Mert egészen természetes, hogy a vitatkozás miatt elvész az igazság, a sátán pedig a meghasonlásokat ürügyül használja fel a gyengék megzavarására és hitüknek megrontására.

15. Igyekezéssel, hogy . . . Mivel a tanításban minden vitatkozás abból a forrásból származik, hogy szellemes emberek a világ előtt igyekeznek feltűnést kelteni, igen jó és hatásos gyógy-

szert ajánl az apostol, mikor Timótheusnak tanácsolja, hogy tekintetét irányítsa az Istenre, mintha azt mondaná: Mások hallgatóiknak a tetszését akarják megnyerni, te azonban igyekezzél szolgálatoddal együtt az Istennek tetszeni. És bizonyára semmi síncs, ami az üres feltűnési vágyat annyira gátolná, mint amikor meggondoljuk, hogy nekünk az Istennel van dolgunk.

Hogy az *ἀνεπαύχωντος* görög szót Erasmus úgy fordította, hogy *nem kell szégyenkezned*, nem ellenzem ugyan, mégis jobbnak láttam cselekvő alakkal fordítani, hogy *aki nem szégyenli magát*, mivel a görögben ez a jelölés gyakoribb; másfelől — úgy látszott — hogy az előttünk levő hely értelmének jobban is megfelel. Ezenkívül még van egy ellentét, t. i. hogy azok, akik vitatkozásaikkal az egyházat felzavarják, annyira heveskednek, mivel szégyenlik, ha a vitatkozásban alulmaradnak és magukra nézve csúfságnak tartják, ha valamit nem tudnak.

Pál ezekkel szemben minket az Isten ítéletére utal. S először is a lelkükre köti, hogy ne kényelmes vitatkozók legyünk, hanem *munkások*. Ezzel a kifejezéssel burkoltan azoknak a balgaságát gúnyolja, akik nagyon gyötrik magukat, a nélkül, hogy valamit csinálnának. Legyünk tehát munkások az egyház építésében és úgy szenteljük munkánkat az Istennek, hogy annak valami haszna legyen: akkor nem lesz okunk a szégyenkezésre, mert ha a vitatkozásban nem is érünk fel a fecsegő szájhősökkel: elég lesz, ha az építés munkájában, a szorgalomban, a bátorságban és a sikeres tanításban felülmuljuk őket. Egyszóval Timótheusnak azt rendeli Pál, hogy buzgón munkálkodjék azon, hogy az Isten színe előtt ne szégyenkezzék, míg a nagyra-vágyók csupán attól a szégyentől irtóznak, hogy szellemességüknek, vagy titokzatos tudományuknak dicsőségéből valamit el ne veszítenek.

A ki helyesen hasogatja. Ez a szép hasonlat találóan fejezi ki a tanításnak különös céljait. Ugyanis, ha nekünk meg kell elégednünk pusztán csak az Isten ígéjével, mire valók akkor a mindennapi gyülekezések, sőt a pásztorok munkája is? Nem közkincs-e a Szentírás? Pál a hasogatás szerepével ruházza fel a tanítókat, miként a családapa darabokra vágva osztja szét a kenyeret fiainak táplálására. És ajánlja Timótheusnak a helyes hasogatást, nehogy a külső héj felszeletelésével elfoglalva, (mint az ügyetlen emberek) magát a lényegét érintetlen hagyja. Ambar ez alatt általánosságban az Ige okos felosztását értem, amely helyesen tud alkalmazkodni a hallgatóság értelmi fokához. Mert az Isten ígéjét némelyek csonkítják, mások szétdarabolják, mások elcsavarják, mások (amint mondtam) annak külsejébe kapaszkodnak bele s magához a lényeghez nem jutnak el. Ezekkel a hibákkal állítja szembe az apostol a „helyes hasogatást“, vagyis az építésre irányuló fejtegetést. Bizonyos tekintetben szabály is ez, s e szerint kell végezni a Szentírásnak minden magyarázását.

16. *A szentségtelen üres lármákat.* Hogy mi a véleményem ezekről a szavakról, az első levél utolsó részénél elmondtam, tehát keressék az olvasók ott. Hogy annál jobban elrettentse az apostol Timótheust attól az istentelen és lármás fecsegéstől, figyelmezteti, hogy olyan az, mint valami útvesztő, sőt inkább mély örvény, ahonnan nincs kiszabadulás, hanem még jobban elmerülnek benne az emberek.

17. *És az ő beszédük, mint a rákfehély.* Textor Benedek orvos arra hívta fel a figyelmemet, hogy Erasmus ezt a helyet rosszul fordította, mivel két különböző betegségből egyet csinált, amennyiben a sorvadás helyett rákfehélyt mondott. Pedig Galenus úgy más helyeken, mint ahol meghatározásokat ad, a természetellenes daganatokról szóló művecskéjében, ezeket megkülönbözteti egymástól. Az aeginai Pál pedig a Galenus tekintélye alapján, a hatodik könyvben, a rákot úgy határozza meg, hogy duzzadt szélű, undorító kinézésű, halvány színű és fájdalom nélküli egyenlőtlen daganat. Aztán két fajta rákot különböztet meg, miként más orvosok is. E szerint van láthatatlan, kelevény nélküli rák és van kelevényes rák, ahol túlsúlyban van a fekete epe, amiből származik. A sorvadásról pedig Galenus úgy a már idézett munkájában, mint a Glaukonhoz szóló második könyvben, továbbá Aetius a tizennegyedik könyvben s ugyancsak az Aeginai a negyedik könyvben azt mondják, hogy a bőr alatti nagyfokú lobosodásból származik, ha az valamelyik testrészbe erősen behatol; úgyhogy ez, miután a melegség és az életerő elhagyja, sorvadásnak indul. Ezt a betegséget, ha a belső részekben pusztít, görögül *σπράκηνλος*-nak (fáklya), latinul *sideratio*-nak (hőség), közönségesen pedig Szent Antal tüzeinek nevezik. Cornelius Celsusnál ugyan azt a megkülönböztetést találok, hogy a rák *nemi*, a sorvadás pedig *faji* fogalom: de az ő tévedését szavahihető orvosoknak több helyen megnyilvánított véleménye világosan megcáfolja. Megtéveszthette őket a rák és a sorvadás szavak hasonlósága (cancer—gangraena). De a görög szóknál hasonló zavarról nem lehet szó. Ugyanis görögül *καρκίνος*-nak (rák) hívják úgy az élő állatot, mint a betegséget: míg a sorvadást jelentő szó (gangraena) a nyelvtudósok szerint a *γρῆναι* igéből származik, ami annyit jelent, hogy „enni, megemészteni“. Ezért itt a gangraena szót kell megtartani, amelyet Pál használt, ami a „tápláló“, vagy „leelő hely“-nek is egészen jól megfelel. A szavak származására (etymologia) megjegyzésünket megtettük. — Az orvosok mindannyian azt állítják, hogy a betegség olyan természetű, hogy ha a lehető leggyorsabban nem gyógyítják, a szomszédos részekre terjed, aztán behatol a szontokra s uralma nem ér véget addig, amíg az ember bele nem pusztul. Mivel tehát a sorvadást hamarosan követi a meghalás (*νεκρωσις*), vagy a „tüzes betegség“ (sideratio), amely terjedésével csakhamar megfertőzi a többi testrészeket is, míg a test teljesen elpusztul: Pál az áltanításokat finomul az ilyen végzetes betegséghez ha-

sonlítja. Ugyanis, ha egyszer azoknak útát nyitunk, az egyháznak teljes elpusztulásáig terjednek. Mivel tehát ilyen káros ez a veszély, idejében útját kell vágni és nem szabad addig várni, amíg terjedésével jobban megerősödik, mert akkor már nem lesz idő a segítségre.

Innen van a pápaságban az evangéliumnak rettenetes pusztulása, mivel ott a pásztorok tudatlansága, vagy tétlensége miatt már régóta szabadon garázdálkodik a romlás, mely a tanítás tisztaságát lassankint megsemmisíti.

Közülük való. Újjal mutat rá a betegségekre, hogy azoktól mindenki óvakodjék, mert ha hallgatással mellőzzük az olyan embereket, akik az egész egyház pusztulásán mesterkednek, bizonyos tekintetben alkalmat adunk nekik a további ártásra. Testvéreink hibáit takargatnunk kell ugyan, de csak azokat, akiknek vétke messzibbre nem terjed. Azonban, ahol sokakat fenyeget a veszély, ott rettenetes a mi elnézésünk, ha a lappangó bajt a maga idejében napfényre nem hozzuk. Hogyan? Talán azért kíméljek meg egyet, hogy hallgatásom következtében százan vagy ezren pusztuljanak el? Tehát nemcsak Timótheushoz intézi ezt a figyelmeztetést az apostol, hanem azt akarta, hogy minden népek és korok előtt bizonyítva legyen annak a két embernek istentelensége, s hogy aljas és végzetes tanításuknak útját vágja. Miután kijelentette, hogy az igazságtól elpártoltak, tévedésük módját nevezi meg, t. i. azt állították, hogy a *feltámadás már megtörtént*, a mivel nem tudom miféle allegorikus feltámadásra gondoltak, amit a mi korunkban is megpróbáltak némely tisztátlan kutyák. Ezzel a fogással a sátán a mi hitünknek legfőbb fejezetét, a test feltámadását rongja le. Mert régi és elavult az az örület, amely a Pál kíméletlen bírálata után, kevésbé zavarhat minket. De amikor azt halljuk, hogy az ilyen hamis tanítók egyeseknek a hitét már az evangélium kezdetekor megváltoztatták; szükséges, hogy az ilyen példa buzgóságunkat tüzelje, hogy azt a ragályos betegséget magunktól és másoktól is a maga idejében távoldartsuk. Ugyanis (mivel az embernek hajlandósága van a döreségekre) nincsen olyan szörnyű képtelenség, hogy arra némelyeknek a füle mindig nyitva ne lenne.

19. Mindazáltal megáll az Istennek erős fundamentoma, melynek pecsété ez: Ismeri az Úr az övéit; és: Álljon el a hamisságtól minden, a ki Krisztus nevét vallja.

20. Nagy házban pedig nemcsak arany- és ezüstedények vannak, hanem fából és cserépből valók is; és azok közül némelyek tisztességre, némelyek pedig gyalázatra valók.

21. Ha tehát valaki magát ezektől tisztán tartja, tisztességre való edény lesz, megszentelt, és hasznos a gazdának, minden jó cselekedetekre alkalmas.

19. *Mindazáltal megáll.* Kelléténel jobban tapasztaljuk, hogy mennyi bajt okoznak azoknak elpártolásai, akik valamikor velünk együtt ugyanazt a hitet vallották. Különösen, ha ismert embereknél fordul az elő, akiknek neve mások előtt ünnepeelt volt. Mert ha közönséges ember pártol el, kevésbé háborodunk fel azon. De akik a közvélemény szemében magasan állottak s megelőzően mintegy oszlopnak tűntek fel: nem tudnak úgy elbukni, hogy magukkal ugyanabba a romlásba másokat is ne rántsanak. Erről beszél itt Pál s kijelenti, hogy nincs miért megínogjanak az istenfélők, noha látják azoknak bukását, akiket a legerősebbeknek tartottak. Aztán azzal vigasztalja magát, hogy az emberek könnyelműsége, vagy hűtlensége nem akadályozhatja meg, hogy az Isten az ő egyházát mindvégig megtartsa.

Mindenekelőtt pedig az isteni kiválasztásra emlékeztet, amit képletesen *fundamentumnak* nevez, amely elnevezéssel annak erős és megdönthetetlen szilárdságát fejezi ki. Ambár ez egészen a mi üdvösségünk bizonyosságának igazolására vonatkozik, — ha ugyan az Istennek választottai közé tartozunk. Mintha azt mondná, hogy az Isten választottai nem függenek a változó körülményektől, hanem szilárd és rendületlen alapon állanak, mivel üdvösségük az Isten kezében nyugszik. Ugyanis, miként feltétlenül minden plánta gyökerestől kitépetik, melyet nem a mennyei Atya plántált (Máté 15:13): úgy semmiféle szél, vagy vihar nem árt annak a gyökérnek, melyet az ő keze erősített meg. Jegyezzük meg tehát, hogy a kiválasztottak testüknek akkora gyengesége ellenére is kívül vannak a veszélyen, mivel nem a saját erejükből állanak, hanem mert az Istenbe vannak bealapozva. Ha az emberi kézzel vetett alapok olyan erősek, mennyivel szilárdabbnak kell lenni annak, melyet maga az Isten vetett? Tudom, hogy némelyek azt a tanításra vonatkoztatják, amelynek változatlan igazsága minden emberi állhatatlansággal szemben szilárdan kell hogy álljon; de az összefüggésből könnyen megérthető, hogy Pál az Isten egyházáról, vagyis a kiválasztottakról beszél.

Melynek pecsété ez. Minthogy a *jegy* szó (signaculum) némelyeket, akik azt hitték, hogy megbélyegzésről van szó, megtevesztett, én *pecsét*-nek (sigillum) fordítottam, ami kevésbé okoz kétértelműséget. Es Pál is úgy fogja fel ezt, hogy a választottak üdvössége az Isten titokzatos őrizése alatt van, mint valami pecsétnyomógyűrű jele alatt, miként a Szentírás is azt bizonyítja, hogy az élet könyvében ezek fel vannak jegyezve (Zsolt. 69:29, Fil. 4:3). Egyébiránt úgy a pecsét elnevezés, mint az utána következő mondat is arra figyelmeztet, hogy nem lehet a mi felfogásunk szerint megítélni, hogy a választottak sokan vagy kevesen vannak-e? Mert amit az Isten lepecsételt, azt akarja, hogy az bizonyos tekintetben előttünk zárva legyen. Aztán ha az Isten dolga „*ismerni, hogy kik az övéi*“, nem lehet csodál-

kozni azon, ha a nagy szám előttünk sokszor titok marad és ha a kiválasztás tekintetében is csalódunk. Mégis meg kell mindig jegyeznünk, hogy miért és mi célból tesz említést a pecsétéről? Azért t. i., hogy amikor olyan eseteket látunk, mindjárt jusson eszünkbe, amit János tanít (I. 2:19): „Közülünk váltak ki, de nem voltak közülünk valók“. Ebből két haszon következik: hogy nem rendül meg a mi hitünk, mintha az emberektől függene és nem esünk kétségbe, miként a váratlan körülményknél történni szokott. Azután, hogy meggyőződven arról, hogy az egyház épsége azért nem kevésbé megmarad, nyugodt lélekkel fogjuk elviselni, hogy az istentelenek csak menjenek a nekik szánt sors felé, mert csorbitatlan megmarad az a szám, mellyel az Isten meg van elégedve. Tehát valahányszor az embereknél várákozásunk és rénységünk ellenére valami hirtelen változás következik be, azonnal jusson eszünkbe: „Tudja az Úr, hogy kik az övéi!“

Alljon el a hamisságtól. Miként az elébb szembeszállt a botrányal, hogy a hívekben felette nagy félelmet senkinek elpártolása ne okozzon: úgy most a képmutatók példájának feltárása által figyelmeztet, hogy a keresztyénségről való hamis vallástétel által nem szabad játékot űzni az Istennel. Mintha ezt mondaná: Ha a képmutatókat az Isten azzal bosszulja meg, hogy hitványságukat felfedi: tanuljuk meg tiszta lelkiismerettel félni Őt, hogy velünk hasonló ne történjék! — Aki tehát az Istenhez fohászkodik, azaz megvallja, hogy az Isten népéből való s azt akarja, hogy oda számíttassék, minden istentelenségtől tartsa távol magát. Mert a *Krisztus nevét vallani* azt jelenti, hogy *dicselkedni* az ő nevével és *kérkedni* azzal, hogy valaki az ő nyájából való; miként ha a férfi nevén hívják az asszonyt (Ézsaiás 3:28), ez is azt fejezi ki, hogy az asszony férjének törvényes hitvese, valamint, hogy a Jákób nevét viselik összes utódai (I. Mózes 48:16), ez is azt jelenti, hogy a családnév állandóan megmarad, mivel tőle származnak.

20. *Nagy házban.* Tovább megy Pál és hasonlattal bizonyítja, hogy nem kell nyugtalankodni, ha azt látjuk, hogy némelyek, akik eddig feltűnő kegyességet és igen nagy buzgóságot mutattak, gyalázatosan visszaesnek; sőt ebből az isteni bölcseségnek helyes és bölcs intézkedését kell megismernünk. Mert ki fog megszólalni egy nagy házat, ha az mindennel gazdagon be van rendezve s nemcsak fényűzés céljára, hanem közönséges és alacsony használatra szolgáló edények is vannak benne? Ez a megkülönböztetés a berendezésre vonatkozik, ha a díszasztalra kirakott arany- és ezüstedények mellett a konyha agyag- és cserépedényekkel van felszerelve.

Miért csodálkozunk tehát, ha az Istennek, annak a gazdag és bőkezű házigazdának, ezen a világon, mint egy nagy palotában a berendezési tárgyakhoz hasonlóan különféle emberei vannak? Egyébiránt a magyarázók nem egyeznek meg abban, hogy vaj-

jon a *nagy ház* csak az egyházat jelenti-e, vagy az egész világot? Az összefüggés inkább odavezet, hogy csak az egyházra gondoljunk, mert Pál nem azokról beszél itt, akik azon kívül vannak, hanem az Isten családjáról. De amit hirdet, egyetemes igazság, amennyiben ugyancsak más helyen az egész világra kiterjeszkedik, mint a Róm. 9:21-ben, ahol ebbe a kifejezésbe az istentagadókat is mind belefoglalja. Ezért nem kell nagyon ellemezni, ha valaki azt egyszerűen a világra vonatkoztatja. Ambár nem kétséges, hogy Pál arra akar rámutatni, hogy nem kell képtelenségnek tartani, hogy a jók a rosszakkal együtt vannak, ami kiváltképpen az egyházban fordul elő.

21. *Ha tehát valaki magát esektől tisztán tartja.* Ha az istentelenek gyalázatra való edények, akkor becstelének; de a házat nem csúfítják el és nem okoznak szégyent a házigazdának, aki a sokféle felszerelési tárgyak közül mindeniket olyan célra használja, amilyent érdemel. De mi azoknak példájából tanuljuk meg, hogy magunkat a tisztességes és jobb használatra tegyük alkalmasokká. Mert az istentelenekben, mint valami tükrökben meglátjuk, hogy mennyire kárhözatos az ember helyzete, ha az Isten dicsőségének nem szívből szolgál. Az ilyen példák igen jó anyagot szolgáltatnak nekünk a figyelmeztetésre, hogy szentségre és tisztaságra törekedjünk. Hogy aztán ezt a bizonyítékot sokan arra használják fel, hogy az, ami a Pál bizonyossága szerint (Róm. 9:16) „egyedül a könyörülő Istené“ — „azé, aki akarja s aki fut“ — tiszta sületlentég. Mert itt Pál nem az emberek kiválasztásáról beszél, hogy mi annak az oka, mint a Róm. 9. részben, hanem csak azt akarja, hogy ne legyünk hasonlóak az istentelenekhez, akikről látjuk, hogy a saját vesztükre születtek. Ezért esztelenség ezekből a szavakból arra következtetni, hogy az embernek hatalmában van magát az Isten fiai közé sorolni, s hogy gyermeki viszonyát ő maga teremti meg. Nem erről van itt szó.

Legyen elég ez a rövid figyelmeztetés azokkal szemben, akik Isten eleve-elrendelését magával az emberrel akarják kieszközölni. Így azt is előírhatná az embernek Pál, hogy mit kellett volna születésük, sőt a világ alapvetése előtt cselekedniök? Mások, akik azt magyarázzák ki ebből, hogy az ember számára a szabadakarat elegendő, hogy kellően elkészüljön arra, hogy alkalmas és képes legyen az Istennek való engedelmségre, első látszatra kevésbé ferde gondolkozásuak, mint az előbbie; de mégsem mondanak semmi biztosat. Az apostol rendelí, hogy az istentelenek szennyétől tisztítsák meg magukat, akik életüket az Úrnak akarják szentelni. Ugyanezt parancsolja az Úr mindenütt. Egyebet nem hallunk itt, mint amit ugyancsak Pálnál már több helyen hallottunk, különösen a Kor.-hoz írt II. levélben (6:17, 7:1) továbbá Ézsaiásnál (52:11): „Tisztítsátok meg magatokat, akik az Úr edényeit hordozzátok“ amiből kétségtelenül kiténik, hogy minket az Úr feddhetetlenségre hív fel. De más a keresztyé-

nek elhívására és kötelességére és ismét más az ő tehetségükre és erejükre vonatkozó kérdés. Hogy a hívektől megkivántatik, hogy tiszták legyenek, semmiesetre sem tagadjuk. De másutt azt mondja az Úr, hogy az ő dolga az, hogy megtisztuljunk, mikor Ezékiel által (36:25) megígéri, hogy tisztító vizet fog adni. Ezért inkább az Úrtól kell kérni, hogy tisztítson meg minket, mitssem hogy az ő segítsége nélkül sikertelenül próbálkozunk a mi erőnkkel.

A *tisztelességre való edény* az előkelő és fényűző célra szolgáló különleges edényt jelenti, mely a családfőnek is hasznos, mert kedves célokra szolgál. A hasonlatot később megmagyarázza, mikor hozzáteszi, hogy *minden jócselekedetre* kipróbáltaknak kell lennünk. Hallgassanak el tehát az esztelen emberek, akik ezt mondják: Az Úr dicsőségének akarok szolgálni, mint Pharaó! Mit számít egyéb, csak hogy az Istent dicsőítsük! Mert itt az Isten világosan megmutatja, hogy miként szolgáljunk neki, t. i. istenfélő és tiszta étellel.

22. Az ifjúkori kívánságokat pedig kerüld; hanem kövessed az igazságot, a hitet, a szeretetet, a békességet azokkal egyetembe, a kik segítségül hívják az Urat tiszta szívből.

23. A botor és gyermekes vitatkozásokat pedig kerüld, tudván, hogy azok háborúságokat szülnék.

24. Az Úr szolgájának pedig nem kell tozsalkodni, hanem legyen mindenkihez nyájas, tanításra alkalmas, türelmes.

25. A ki szelíden fenyíti az ellenszegülőket; ha talán adna nékik az Isten megtérést az igazság megismerésére,

26. És felocsudnának az ördög töréből, foglyokká tétetvén az Úr szolgája által az Isten akaratára.

22. *Az ifjúkori kívánságokat.* Az eddigieknek összefoglalása. Ugyanis miután az apostol említést tett a haszonnélküli vitatkozásokról s alkalmilag kitért a Hymenaeus és Philetus megbélyegzésére is, akiket a nagyravágyás és üres kíváncsiság az igaz hittől eltérített: újból figyelmezteti Timótheust, hogy az olyan káros betegségtől óvakodjék. Végül inti az ifjúkori kívánságok kerülésére. Ez alatt a kifejezés alatt nem érti a szerelmeskedést, vagy más rút kicsapongásokat, vagy féktelen vágyakat, melyekben az ifjak többnyire szenvednek, hanem mindazokat a szenvedélyeket, amelyek felé a hevülékeny ifjúkor a kellelénél inkább hajlik. Ha valahol küzdelem indul meg, sokkal hamarabb jönnek tűzbe az ifjak, mint az érett korú férfiak, könnyebben ingereltetnek, gyakrabban esnek el tapasztalatlanságuk miatt és nagyobb bizakodással és vakmerőséggel rohannak a harcba. Ezért nem alaptalanul inti Pál az ifjú Timótheust, hogy buzgón óva-

kodjék a fiatalságával járó hibáktól, különben azok haszonnélküli küzdelmekbe sodorhatnák.

Kövessed az igazságot. Az apostol az ellenkező indulatot ajánlja Timótheusnak, hogy gondolkozását féken tarthassa, nehogy valami, ifjaknál szokásos mértéktelenség elragadja. Mintha ezt mondaná: Ezeknek kell magadat teljesen átadnod s buzgóságot szentelned! S először is az igazságot nevezi meg, azaz a helyes életmódot, azután hozzáfűzi a *hitet és a szeretetet*, melyekben az igazság megnyilvánul. A békesség is nagy mértékben hozzátartozik az előttünk levő tárgyhoz. Mert okvetlenül civakodók és perlekedésre vágyók azok, akik az említett vitás kérdésekben gyönyörködnek. Az Istenhez való könyörgés itt általánosságban értendő az Isten tisztelete helyett, — hacsak nem akarjuk azt inkább a vallástételre vonatkoztatni. De mivel az Isten tiszteleténél a könyörgés a fő, azért ez sokszor az egész hitvallást, vagy az egész istentiszteletet jelenti. Egyébiránt kétséges, hogy amikor a *békességet* keresteti, *azokkal egyetemben, akik segítségül hívják az Urat*, vajjon az összes hívőket állítja-e eléje példa gyanánt, mintha mondaná, hogy ez legyen közös törekvése az Isten minden tisztelőjének, — vagy pedig azt parancsolja, hogy Timótheus *azokkal együtt* tisztelje a békességet. Ez az utóbbi felfogás találóbbnak látszik.

A botor és gyermekes vitatkozásokat. Azért nevezi botoroknak (döréknék), mert gyermekesek: azaz semmivel sem növelik az istentélelmet, bármilyen kellemesek legyenek is. Mert végül is az igazi bölcsesség abban áll, mikor úgy gondolkozunk, hogy tudjuk, mi a hasznos. Ezt pontosan meg kell jegyeznünk. Látjuk ugyan, hogy a világot mennyire vezet a felületes elmésségeknek fonák bámulata s hogy mennyire kívánja azokat a világ. Tehát, hogy a tetszenivágyás ilyen ámitás útján a rokonszenv megnyerésére ne ingereljen, mindig jusson eszünkbe Pálnak ez a mondása, hogy azok a kérdések, amelyek igen értékeseknek látszanak, együgyűek, ha semmi haszonnal nem járnak. — Végül rámutat az apostol arra a rosszra is, amit okozni szoktak és nem mond mást, mint amit mindennap tapasztalunk, t. i. hogy okot szolgáltatnak a veszekedésre és viaskodásra. — Mindazáltal még olyan sok bizonyíték dacára is nagyon kevesen értik meg ezt.

24. *Az Úr szolgájának pedig.* Pál bizonyítása a következő: Az Isten szolgájának távol kell magát tartania a civakodásoktól; az oktalan kérdések pedig civakodásra vezetnek: tehát, aki azt akarja, hogy az Isten szolgája legyen s annak is tartsák, ezektől tartózkodnia kell. Hogyha abból az egy okból is kerülni kell a felesleges kérdéseket, mivel a veszekedés nem illik az Isten szolgájához: milyen szemérmetlenül cselekednek azok, akik folytonos veszekedéseket támasztva munkájukkal még dicselkedni is mernek? Alljon elé csak az a pápas theológia! Mit fogunk benne találni a vitatkozó és harcias művészetek kívül?

Tehát minél jobban előhalad valaki abban, annál alkalmatlanabb a Krisztus szolgálatára! Amikor azt mondja az apostol, hogy a Krisztus szolgálja legyen *nyájas*, olyan tulajdonságot kíván, mely a vitatkozási betegségnek éppen az ellentéte. Ide tartozik, ami mindjárt következik: hogy legyen *oktató*. Mert a tanítás nem talál elfogadásra, ha mérséklettel és bizonyos fokú szelídséggel nem párosul. Már pedig milyen mértéket fog tartani a tanító, ha tűzbe jő? Minél alkalmasabb valaki a tanításra, annál jobban irtózik a veszekedésektől és perlekedésektől. De mivel néha vagy bosszúságot, vagy utálatot kelthet egyes embereknek a faragatlansága, azért a *türelmet* csatolja az előbbiekhöz, s egyúttal megjegyzi az okot is, hogy miért szükséges a türelem, t. i. azért, mert az isenfélő tanítónak meg kell próbálni azt is, hogy a makacsokat és dacosokat jó útra képes-e téríteni, ami nem lehetséges máskép, csak megfelelő szelídséggel.

25. *Ha talán adna nekik.* A föltétel, hogy „ha valamikor“ vagy „ha talán“, a dolog nehézségét jelöli, mert ez csaknem hihetetlen, vagy egészen kétségbeejtő. Tehát Pál úgy gondolja, hogy azokkal szemben is *szelídséget* kell tanúsítani, akik azt a legkevesébbé sem érdemlik meg; és ha kezdetben semmi remény nincs is a sikerre, mégis meg kell azt próbálni. Éppen így említi azt is, hogy *az Isten adni fog*. Ugyanis, mivel az ember megtérése az Isten kezében van, ki tudja, vajjon azok, akik ma hozzáférhetetleneknek látszanak, az Isten ereje következtében nem változnak-e azonnal más emberré? Aki tehát a megbánás felől úgy gondolkozik, hogy az az Isten ajándéka és munkája, sokkal többet fog remélni és ezen felbátorodva még több fáradságot és buzgóságot fog az ellenszegülők megtérítésére fordítani. Az legyen a mi kötelességünk, hogy vessünk és öntözünk. S a amíg azt tesszük, Istentől kell várunk az áldást. A mi összes fáradozásaink és munkáink maguktól semmit sem érnek, de az Isten segítségével nem lesznek hiábavalók. Ebből egyúttal azt is megérthetjük, hogy miben áll az igazi megbánása azoknak, akik eddig az Istennek ellentállottak? Ennek kezdetét Pál az *igazság felismerésébe* helyezi, a mivel azt fejezi ki, hogy az ember értelme elvakult, amíg az Istennel és az Isten tanításával szemben büszkén hívalkodik. A megvilágosodást a sátán szolgátságából való szabadulás követi. Mert a hitetleneket úgy megrészegíti a sátán, hogy — mintha önkívületben volnának, szerencsétlenségüket nem érzik. Ezzel szemben az Úr, mihelyt az ő igazságának fényével ránk ragyog, felébreszt abból a végzetes álomból s eltávolítja a bűncselekedeteket, melyek lekötve tartottak s az útból minden akadályt félretéve, minket a neki való engedelmségre képesít.

26. *Foglyokká tétetvén.* Valóban borzasztó helyzet, amikor a sátánnak ennyi szabadsága van velünk szemben, hogy kénye-kedve szerint üzhet ide-oda, mint valami fogoly rabszolgákat.

Pedig ilyen helyzetben vannak azok mind, akiket a saját szívük dacossága az Istentől elszakított. A sátánnak ezt a zsarnokságát világosan látjuk az istentagadóknál. Mert nem rohannának vad irammal és olyan szenvedélyesen minden gyalázatos és szégyenletes bűnbe, ha a sátánnak titkos ereje nem üzné. Ez az, amit az Ef. 2:2-ben mond az apostol, hogy: A sátán a hitetlenek között gyakorolja hihetetlen hatalmát.

Az ilyen példák arra intenek minket, hogy gondosan maradjunk meg a Krisztus igájában s bizzuk magunkat az ő lelkének vezetésére. A sátánnak ilyen uralma nem lehet mentség az istentelenek számára, mintha nem vétkeznének, mert hiszen a sátán ösztönzésére vétkeznek. Mert ha a sátán hatalmából történik is az, hogy minden ellenállás nélkül sodortatnak a bűn felé, semmit sem cselekednek kényszerűségből, hanem egész lélekkel arra hajolnak, amerre őket a sátán ragadja. Így az ő fogságuk önkéntes fogság.

III. RÉSZ.

1. Azt pedig tudd meg, hogy az utolsó napokban nehéz idők állanak be.

2. Mert lesznek az emberek magukatszeretők, pénzsóvárgók, kérkedők, kevélyek, káromkodók, szüleik iránt engedetlenek, háládatlanok, tisztátalanok,

3. Szeretet nélkül valók, kérlelhetetlenek, rágalmozók, mértékletlenek, kegyetlenek, a jónak nem kedvelői,

4. Arulók, vakmerők, felfuvalkodottak, inkább a gyönyörnek, mint Istennek szeretői,

5. Kiknél megvan a kegyességnek látszata, de megtagadják annak erejét. És ezeket kerülj.

6. Mert ezek közül valók azok, akik betolakodnak a házakba és foglyúl ejtik a bűnökkel megterhelt és sokféle kívánságoktól üzőt asszonykákat,

7. Kik mindenkor tanulnak, de az igazság megismerésére soha el nem juthatnak.

1. Azt pedig tudd meg. Ezzel e kijelentéssel Timótheust minél nagyobb gondosságra akarta tüzelni Pál. Mert ha óhajtásunk szerint megy végbe minden, nagyobb biztonságban vagyunk; de a kényszer keményebben sarkal. Azért Pál arra figyelmeztet, hogy az egyház súlyos betegségeknek lesz kitéve, amelyek a pásztoroktól ritka hűséget, tevékenységet, éberséget, okosságot, és lankadatlan kitartást követelnek. Mintha Timótheusnak azt rendelné, hogy készüljön fel a küzdelemre, amelyek reá várnak, amelyek nehezek és sok aggodalmat okoznak. — Tanuljuk meg ebből, hogy nem kell azoknak a nehézségeknek engedni, vagy azoktól megijedni, sőt inkább bátorságot kell gyűjteni az ellenállásra.

Az „utolsó napok“ alatt a keresztyén egyház egyetemes helyzetét foglalja össze az apostol, s nem a saját korszakát hasonlítja össze a mi korunkkal, hanem inkább arra mutat rá, hogy milyen lesz a Krisztus országának állapota. Mert sokan, nem tudom milyen boldog és minden rossztól ment békéről álmadoznak. Ezzel szemben megjegyzi Pál, hogy nem lesz olyan fényes helyzet az evangélium alatt sem, hogy minden bűn megszűnne s mindenféle erény virágoznék. Ezért a keresztyén egyház pásztorainak nem kevesebb vesződése lesz az istentelen és gonosz emberekkel, mint régen volt a prófétáknak és kegyes papoknak. Ebből következik, hogy egy korszak sem lesz nyugodalmas.

2. *Lesznek az emberek . . .* Megjegyzendő, hogy miben látja az apostol a korszak durvaságát és nyersségét. Nem a háboruban, nem az éhségben, nem a betegségekben, sem más szerencsétlenségekben, vagy testi gyötrelmekben: hanem az embereknek gonosz és romlott erkölcsében. — S valóban a kegyes és igazán istenfelő emberek előtt semmi sem keservesebb, mint látni az olyan erkölcsi romlásokat. Mert a gonoszak semmibe sem veszik az Isten dicsőségét s így természetes, hogy az istenfelőknél nagyon fáj az Isten gyalázása és megvetése. — Másadszor meg kell jegyezni, hogy kikről beszél az apostol. Nem külső ellenségekről, akik a Krisztus nevét nyíltan ostromolják, hanem a belső ellenségekről, akik azt akarják, hogy az egyház tagjai közé számíttassanak. Mert Isten szüntelen edzeni akarja egyházát, hogy az ilyen fekélyeket kebelén elhordozza, még ha irtózik is azokat melengetni. Tehát, ha manapság sokan vannak közöttünk, akiket méltán átkozunk, tudjunk e teher alatt türelmesen nyögni, amikor halljuk, hogy a keresztyén egyháznak ilyen a sorsa. Csodálatos továbbá, hogy azok, akiknek annyi és oly nagy gyalázatát említi meg Pál, a kegyesség látszatát — ugyancsak az ő bizonyága szerint — képesek megőrizni. De a mindennapi tapasztalat mutatja, hogy mégsem kell ezen anynyira csodálkoznunk. Mert hihetetlen a képmutatók arcátlansága és gonoszsága, akik még a legkirívóbb bűneik mentegetésében is oly szemtelenek, — miután megtanulták az Isten nevét képmutatásra használni fel.

Mennyi gyalázatban bővölködött valamikor a farizeusok élete! És mégis, mintha minden szennytől tiszták lettek volna, különös feddhetetlenség hírében állottak! Ma is, ámbár olyan nagy a tisztátalanság a pápás papságban, hogy szagával az egész világot megfertőzteti, mégsem szűnnek meg semmirekellőségük mellett maguknak kirívóan címeiket és mindenféle, szenteket megillető jogokat követelni. Amit tehát Pál a képmutatókról mond, hogy amikor a legaljasabb bűnökben szenvednek, a kegyesség álarca alatt nem kevésbé ámitanak: — nem kell szokatlannak venni, mert példák vannak előttünk. De a világ megérdemli, hogy vele azok a hitvány semmirevalók gúnyolódjanak, hiszen az igazi erkölcsi tisztaságot vagy megveti, vagy elviselni nem képes.

Azután olyan bűnöket sorol fel Pál, amelyek nem tűnnek fel azonnal, de szükségképpen kísérei a hamis feddhetetlenségnek. Mert ugyan melyik képmutató nem felfuvalkodott? Melyik nem önmagátkedvelő? Melyik nem másoknak a megvetője? Melyik nem indulatos és kegyetlen természetű? Melyik nem álnok? Csakhogy mindezeket az emberek nem veszik észre! — Egyébiránt az egyes szavak kifejezésére törekedni felesleges volna, de különben sem szorulnak arra. Csak az „önszeretet“-et jegyezzék meg az olvasók, melyet az apostol legelső helyen említ, s amelyből, mint forrásból származnak a többiek. Mert aki

magát szereti, az mindent magának követel, az mindenkit megvet, az durva lelkű, az sokat megenged magának a kapzsiságban, az álnokságban, a haragban, a macacsságban szüleivel szemben, a jónak megvetésében és hasonló dolgokban. Mint-hogy pedig Pálnak az volt a szándéka, hogy olyan bélyegeket süssön az álprófétákra, hogy mindenki felismerhesse őket, nekünk az a feladatunk, hogy nyissuk ki szemünket, hogy lássuk azokat, akikre újjal mutat rá.

5. *De megtagadják.* Ez az intés eléggé mutatja, hogy Pál nem a késői utódokról beszél s nem is azt jövendöli meg, hogy sok évszázad múlva mi fog történni, hanem az előtte lévő bajokra mutat rá s azt, amit „az utolsó napokról“ mondott, a saját korára érti. Mert hogy fordulhatott volna el Timótheus azoktól, akiknek sok évszázaddal később kellett megszületniök? Tehát az egyház mindjárt az evangélium felléptekor kezdett szenvedni az ilyen romlásokban.

6. *Mert ezek közül valók azok.* Azt mondhatná valaki, hogy Pál itt a szerzetesség hű képét festi le. De hogy a szerzetesek nevét mellőzzük, azok az ismertető jegyek, amelyekkel Pál a hamis és áltanítókat megbélyegzi, eléggé világosak. Ilyenek: a betolakodás a családokba, csábítások asszonykák megejtésére, szolgálai hizelgés, ámitás különféle babonákkal. Ezekre az ismertető jegyekre gondosan figyelni kell, ha a haszontalan heréket és a Krisztus igaz szolgálait egymástól meg akarjuk különböztetni. Az ilyenek olyan fekete szénnel bélyegeztetnek meg itt, hogy azzal szemben nem sokat ér a mentegetőzés. *Betolakodni a családokba*, annyi mint behatolni, vagy cselfogásokkal belopózni oda. A nőkről többször beszél Pál, mint a férfiakról, mivel ők ilyen ámitásokkal inkább megközelíthetők. Azt mondja róluk, hogy *foglyul ejtetnek*, mivel az ilyen álpróféták különféle fogásokkal, részint fecsegéssel, részint hizelgéssel meg tudják őket nyerni. Ezt jelenti az, amit hozzátessz, hogy a nők *bűnökkel megterheltek*. Mert ha a rossz lelkiismeret nem tartaná őket fogva, nem tőrnek úgy, hogy mások akarata bármerre vezethesse. A *kívánságok* alatt általánosságban az oktan és könnyelmű vágyak értendők, amelyek hajtják a nőket, akik az Isten nem szívből keresik, mégis azt akarják, hogy vallásosoknak és tisztáknak tartassanak. Nincs határa ennek, amennyiben a lelkiismerettel nem törődve a kegyességnek újabb meg újabb álarcába öltöznek.

Chrysostomus inkább akarja ezt az alantas és utálatos érzéki vágyakra vonatkoztatni, de nekem, ha az összefüggést figyelem, inkább tetszik az említett értelmezés. Ugyanis mindjárt a következők, hogy *mindenkor tanulnak*, de az igazság megismerésére schol el nem juthatnak. Tehát a legkülönbözőbb vágyak között folytonosan ingadoznak, mivel nincs bennök semmi határozottság. Tanulnak, — amint mondám — mivel kíváncsiak, nyugtalan lélekkel, de úgy, hogy semmi bizonyossághoz, sem igazsághoz nem jutnak. Pedig fonák buzgóság az, ami nem jár

tudással. Ámbár az ilyenek maguk előtt nagyon okosoknak látszanak, mégsem tudnak semmit, amíg el nem jutnak az igazsághoz, ami minden tudásnak az alapja.

8. Miképpen pedig Jánnes és Jámbrés ellene állottak Mózesnek, akképpen ezek is ellene állanak az igazságnak; megromlott elméjű, a hitre nézve nem becsületes emberek.

9. De többre nem mennek; mert eszteleneségök nyilvánvaló lesz mindenek előtt, a miképpen amazoké is az lett.

10. Te pedig követted az én tanításomat, életmódomat, szándékomat, hitemet, hosszútűrésemet, szeretetemet, türelmemet,

11. Üldöztetéseimet, szenvedéseimet, a melyek rajtam estek Antiókiában, Ikóniában, Listában, minémű üldöztetéseket szenvedtem! de mindezekből megszabadított engem az Úr.

12. De mindazok is, a kik kegyesen a karnak élni Krisztus Jézusban, üldöztetni fognak.

8. *Miképpen pedig Jánnes.* Ez az összehasonlítás megerősíti, amit fennebb az „utolsó napokról“ mondtam. Azt jelenti ugyanis, hogy az evangélium alatt ugyanaz történik velünk, amit az egyház mindjárt a születésénél tapasztalt, vagy legalább is, amióta a törvény kihirdettetett; ahogy az egyháznak állandó küzdelmeiről szól a zsoltár: Sokat szorongattak engem ifjúságom óta! mondja most Izrael . . . Szántottak hátamon az istentelenek, s hosszúra nyujtották barázdáikat (129:1-3). Ezért nem csoda, ha Pál arra figyelmeztet, ha a Krisztus ellen ellenségek támadnak, hogy az evangéliumnak ellene álljanak, mikor hasonló képpen Mózesnek is voltak ellenfelei. Ezek a régi korból vett példák nem csekély vigasztalásul szolgálnak. Ismeretes, hogy az a két ember, akiket az apostol megnevez, varázslók voltak a Pharao rendeletéből. De nem lehet tudni, honnan vette Pál ezeknek a nevét? Hacsak nem valószínű, hogy az ilyen történetekről nemzedékről nemzedékre szállott a hagyomány, aminek megsemmisülését nem engedte az Isten. Az is lehetséges, hogy a Pál idejében megvoltak a próféták emlékiratai, amelyek többet beszéltek arról, amit csak röviden érint Mózes. Akárhogy is áll a dolog, nem ok nélkül nevezi őket nevükön Pál. Valószínűleg azért voltak ketten, mivel — amikor az Úr az ő népének a Mózes és Áron személyében két vezetőt támasztott — ezekkel szemben a Pharao is ugyanannyi varázslót akart állítani.

9. *De többre nem mennek.* A győzelem bizonyossága Timótheust a küzdelemre lelkesíti. Mert, ámbár nehézséget okoznak neki a hamis tanítók, Pál megígéri, hogy azok rövid idő alatt gyalázatos módon megsemmisülnek. Ámbár ennek az ígéretnek korántsem felel meg az eredmény. Úgy látszik, az apostol is kevéssel azután egészen más kijelentést tesz, mikor azt mondja, hogy az igazaknak rosszabbra fordul a dolga. És nem

állhat meg a Chrysostomus magyarázata, hogy napról-napra rosszabbak lesznek, de másoknak semmit sem fognak ártani. Ambar nyomatékosan hozzát teszi, hogy tévelygők és megtévesztők. Valóban igazolja ezt a tapasztalat is. Tehát elfogadhatóbb az, hogy Pál előtt különböző szempontok voltak. Mert az apostolnak az a véleménye, hogy az áltanítók semmire sem fognak menni, nem általános értelmű, hanem csak azt fejezi ki, hogy az Ur sokak előtt nyilvánvalóvá teszi azoknak esztelenségét, akiket ámitásaikkal korábban megcsaltak volt. Ennélfogva, mikor azt mondja, hogy „*esztelenségök nyilvánvalóvá lesz mindenek előtt*”, az csak rész az egész helyett (synecdoche). S valóban úgy is van, hogy akik leginkább tudnak ámitani, kezdetben nagy hangon dobálóznak, sok tapsot aratnak, s végül — úgy látszik — semmit sem érnek el, hanem ámitásaik hamarosan füstbe mennek. Ugyanis az Isten felnyitja sokaknak a szemét, s ezek kezdik észrevenni, ami előttük rövid ideig titok volt. Mindazáltal sohasem lehet úgy leleplezni a hamis próféták tudatlanságát, hogy az mindenki előtt ismeretes legyen. Aztán egy tévedés sem semisül meg soha úgy, hogy utána újak ne támadnának. E szerint mind a két figyelmeztetés szükséges, hogy az istenfélő pástorok sohasse veszítsék el bátorságukat, mintha a tévelygésekkel szemben hiába küzdenének, s legyenek bizonyosak a kedvező eredmény felől, amit az Isten az ő tanításukra adni fog. Másfelől azonban ne gondolják, hogy egy vagy két ütközettel célt érnek, sőt gondoljanak arra, hogy a harcra mindig újabb meg újabb okuk lesz. De ez utóbbiról később lesz szó. Jelenleg elégedjünk meg azzal, hogy Timótheust az apostol határozott reménységgel biztatja a szerencsés eredmény felől, hogy a küzdelemre annál bátrabb legyen. És ezt azzal a példával erősíti meg, amelyet idézett. Ugyanis miként az Isten igazsága győzött a varázslók ámitásaival szemben, akként megígéri, hogy az evangélium tanítása is győztes lesz bármilyen új hazugságokkal szemben is.

10. *Te pedig kövessed.* Azt a bizonyítékot használja fel az apostol a Timótheus sarkalására, hogy nem mint tanulatlan és tapasztalatlan újonc lép a küzdőterre, hiszen Pál a maga elvei szerint már sokáig formálta őt. S nemcsak a tanításról van szó, hanem, amiket ezzel kapcsolatban felemlít, azok sem csekély fontossággal járulnak ahhoz. Ezért a jó tanítónak élethű képét rajzolja szemünk elé, aki beszédével nemcsak formálja és oktatja tanítványait, hanem bizonyos tekintetben a szívét is megnyitja azok előtt, úgyhogy megértik, hogy teljes lélekből tanítja, amit tanít. Ezt jelenti a *szándék* szó. De hozzát teszi ehhez komoly és legkevésbé sem színészkedő érzésének más bizonyosságait is, azaz *hitét, szeretetét, hosszútűrését és türelmét*. Ilyen oktatásban részesült Timótheus a Pál iskolájában. Ambar nemcsak arra emlékezteti Timótheust, amit tőle tanult, hanem bizonyosság kedvéért hivatkozik az ő eddigi életére is, hogy ezzel

kitartásra tüzelje. Egyúttal dicséri, mint a saját erényeinek utánzóját, mintha mondaná: Már régóta hozzászoktál az én szándékaimhoz, csak menj, amerre indultál! — Mindazáltal azt akarja, hogy hite, szeretete és türelme álljon mindig példaképpen a Timótheus szeme előtt s leginkább ezért említi fel azokat az üldözéseket, amelyek különben Timótheus előtt eléggé ismeretesek voltak.

11. *De mindezekből.* Mikor keserves szenvedéseire gondol, abban nyer vigasztalódást, hogy azok mindig szerencsés véget értek. Ha erre valaki azt az ellenvetést teszi, hogy nem mindig látjuk azt az eredményt, amellyel Pál dicsekszik: megvallom, ez igaz, legalább a testet illetőleg. Mert Pál végtére is nem szabadult meg. De ha az Isten minket egyszer-egyszer megszabadít, ezzel azt bizonyítja, hogy velünk van s tovább is velünk marad. Mert a jelen segítség érzéséből, vagy tapasztalásából bizalmunk kell, hogy legyen a jövő iránt. A Pál szavait tehát úgy kell venni, mintha ezt mondta volna: Láttad, hogy az Isten sohasem hagyott el engem s így nincs miért kételkedned, hogy az én példámot kövesd.

12. *De mindazok is.* Miután üldöztetéseiről megemlékezett, most is hozzát teszi, hogy semmi sem történt vele, ami ne várna az összes istenfélőkre. S ezt egyrészt azért mondja, hogy a hívők készüljenek ennek a sorsnak vállalására; másfelől, hogy az istentagadóktól szenvedett üldözései miatt a jó emberek ne legyenek iránta bizalmatlanok, mivel gyakran megtörténik, hogy a szerencsétlen sorsot méltatlan megítélés kíséri. Mert, akinek kevésbé jóindulatú emberei vannak, azt mindenki hamarosan kegyvesztettnek tartja az Isten előtt. Ezért Pál ebben az általános értelemben az Isten fiai közé sorozza magát s egyúttal az Isten fiait bátorítja, hogy készüljenek fel az üldözések elhordozására. Ha mindenkinek szól ez a törvény, akik *kegyesen akarnak élni a Krisztusban*, akkor a Krisztussal szakítaniok kell azoknak, akik az üldöztetésektől menekülni akarnak. Mert hiába igyekezzünk Krisztust elválasztani az ő keresztyétől, — mivel szinte természetes dolog, hogy a világ Krisztust az ő tagjaiban is gyűlöli. A gyűlöletnek pedig kegyetlenség a kísérője s innen az üldözések. Végül tudjuk meg, hogy nekünk keresztyéneknek az a sorsunk, hogy sok nyomorúságnak és sokféle küzdelmeknek vagyunk kitéve. De az a kérdés, hogy mindannyiunknak martíroknak kell-e lennünk? Hiszen tudvalevő, hogy sokan voltak istenfélők, akik sem számkivetést, sem börtönt, sem menekülést, sem más fajta üldöztetést nem szenvedtek soha. — Erre azt felelem, hogy a sátnan nem ugyanazon módon üldözi a Krisztus szolgáit, de általában szükséges, hogy valamiképpen mindnyájan érezzék, hogy a világ nekik ellenségük, hogy hitüket ez a tudat erősítse s állhatatosságukat kipróbálja. Mert a sátnan, aki a Krisztusnak mindig ellensége, senkinél sem tűri, hogy egész élethosszat nyugodt legyen és mindig lesznek isten-

telenek, hogy minket, mint tövisek szurkáljanak. Sőt mihelyt valamelyik hívőben az Isten iránti buzgóság megnyilvánul, az összes istentelenek dühét lángra lobbantja és ha nem is húznak kardot ellene, de vagy zajongással, vagy rágalmazással, vagy tombolással, vagy más módon feléje szórják mérgüket. Ezért, ha nem is vagyunk képesek mindnyájan ugyanazokat a támadásokat elviselni s nem is keveredünk mind ugyanazokba a harcokba, de mindannyian ugyanabban a hadjáratban vagyunk és semmi tekintetben nem lesz közülünk senkinek nyugalma s nem szabadulunk meg az üldözésektől.

13. A gonosz emberek pedig és az ámitók nevednek a rosszaságban, eltévelyítvén és eltévelyedvén.

14. De te maradj meg azokban, a miket tanultál és a mik reád bízottak, tudván kitől tanultad,

15. És hogy gyermekégedtől fogva tudod a szent írásokat, melyek téged bölcsésé tehetnek az idvességre a Krisztus Jézusban való hit által.

16. A teljes írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre,

17. Hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített.

13. A gonosz emberek pedig. A legkeservesebb üldözés, mikor látjuk, hogy az istentelenek szentségtörő vakmerőségükkel, képmutatásukkal és tévelygéseikkel együtt erősödnek. Így említi fel Pál, hogy Izsákot valamikor Izsáel nem karddal, hanem csúfolódással üldözte (Gal. 4:29). Ebből azt is lehet látni, hogy a fennebbieken az üldözéseknek nem egy fajtát jelölte meg az apostol, hanem általánosságban beszélt azokról a nehézségekről, melyeket az Isten fiait kénytelenek elszenvedni, mialatt Atyjuk dicsőségéért harcolnak. Kevéssel elébb említettem, hogy milyen az az eredmény. Azt mondja ugyanis az apostol, hogy az ellenfelek nemcsak elszántak lesznek az ellenállásra, hanem ártalmas cselekedetükkel és másoknak elcsábításával eredményt érnek el. Mert mindig többet képes rombolni egyetlenegy semmiházi, mint építeni tíz hűséges tanító, bármilyen odaadással dolgozzanak is ezek. És nem hiányzanak soha a sátán gyomjai, melyek a tiszta vetést megrontják. Sőt amikor úgy látszik, hogy a hamis próféták megsemmisültek, itt is ott is mások állanak elő. Egyébiránt, hogy annyit árthatnak, nem azért van, mintha természet szerint a hazugság erősebb lenne az igazságnál, vagy hogy a sátán mesterkedései az Isten Lelkének tevékenységét felülmúlnak, hanem mert az emberek, akik már természetüknél fogva vonzódnak a hiábavalóságok és tévedések felé, sokkal könnyebben felkapják azt, ami felfogásukkal egyezik; továbbá azért, mivel az Istennek igazságos büntetése következtében, mint

fogoly rabszolgák vakon sodortatnak arra, amerre őket a sátán kénye-kedve akarja. Ez a legfőbb oka annak, hogy miért olyan eredményes az istentelen tanítások ragályos betegsége; ezt érdemli az emberek háládatlansága. Érdemes a fáradságra, ha az istenfélő tanítók figyelmeztetést kapnak arra, hogy készüljenek fel a folytonos harcra s meg ne törje őket annak tartóssága és meg ne hódoljanak az ellenség vakmerő arcátlansága előtt.

14. De te maradj meg. Mivel az istentelenség uralkodik és mind jobban terjed, Timótheusnak azt rendeli az apostol, hogy nem kevésbé álljon helyt. És valóban a hitnek az az igazi próbája, ha az ördögnek minden alattomos mesterkedésével lankadatlan buzgósággal szembeállunk, s bármilyen szélfúvásra sem fordulunk vissza, hanem az Isten igazsága mellett, mint valami szent horgony mellett szilárdan megmaradunk. Ezt a részt, hogy tudván kitől tanultad, a tanítás bizonyosságának közlése végett teszi hozzá az apostol. Mert nem haladhat abban senki, akit nem helyesen tanítottak. Ugyanis mindent el kell felejtünk, amit Krisztuson kívül tanultunk, ha az ő tanítványai akarunk lenni; miként nálunk is a hitben való tiszta tanításnak az volt a kezdete, hogy teljesen elfelejtsük és elvessük a pápaság tanítását. Ezért az apostol nem közönyösen köti a Timótheus szívére, hogy a rábizott tanítást tartsa meg, de csak azt, melyeknek igazsága előtte bizonyos, a mivel azt fejezi ki, hogy válogatást kell alkalmaznia. Továbbá nem követeli magának, mint magán embernek, hogy amit tanított, jóvendülésnek vegyék, de bizalommal hirdeti tekintélyét Timótheus előtt, akiről tudta, hogy ismeri az ő hitét és kipróbált elhivatását. Ezért, ha Timótheus biztosan meg volt győződve arról, hogy a Krisztus apostolatól tanult, akkor bizonyos volt előtte az is, hogy az a tanítás nem emberé, hanem a Krisztusé. Ez a hely arra figyelmeztet, hogy a kevésbé ismeretes dolgokban, melyekhez az összes emberi tanítások tartoznak, gondosan kerülni kell minden makacsságot, viszont az Isten igazságát hajthatatlan kitartással kell megőrizni. Ezenkívül megtanuljuk innen, hogy a hittel mindig bölcséségek kell párosulni, ami az isteni és emberi beszéd között különbséget tesz, hogy ne fogadjunk el meggondolatlanul mindent, amit élénkbe tesznek. Mert semmi sem áll távolabb a hittől, mint a könnyű hiszékenység, amely különbség nélkül kész mindent elfogadni akárkitől. A hitnek legfőbb alapja: tudni, hogy annak Isten a szerzője. Ha az apostol még hozzáteszi, hogy a tanítás éppen Timótheusra bízott, annak fokozás az értelme. Mert többet jelent: valamit letétképpen valakire rábizni, mint egyszerűen átadni. Timótheus nem úgy részesült oktatásban, mint akárki a sok közül, hanem abból a célból, hogy amit tanult, azt hiven közölje másokkal.

15. És hogy gyermekégedtől fogva tudod. Az sem volt közönséges támasza Timótheusnak, hogy gyermekégedtől fogva hozzászokott a Szentírás olvasásához. Mert az ilyen hosszas

gyakorlás sokkal képzetebbé teheti az embert minden családsággal szemben. Ezért régen gondosan vigyáztak arra, hogy azok, akiket az ige szolgálatára kijelöltek, gyermekkoruktól fogva neveltessenek az istenfélelemnek biztos tudományában és hogy a Szentírást úgy a lelkükbe szívják, hogy ne mint gyakorlatlan újoncok lépjenek majd hivatalba. Az Isten különös jó-téteményének kell tekinteni, ha valakit ifjúkorától fogva így avatnak be az írás ismeretébe.

Melyek téged bölcsesé tehetnek. Nagyszerű magasztalása a Szentírásnak, hogy nem máshonnan kell keresni a bölcseséget, mely az üdvösségre elegendő, amint ezt a következő mondat bővebben kifejti. De egyúttal arra is figyelmeztet, hogy magában a Szentírásban mit kell keresni. Mert az álpróféták is azzal érvelnek. Tehát helyesen kell vele élnünk, hogy hasznos legyen az üdvösségre. Mit szólunk ahhoz, ha valaki csak szórszálhasogató kérdések iránt érdeklődik? Ha csak a törvény betűin rágódik s nem keresi a Krisztust? Vagy ha valaki annak eredeti értelmét idegen magyarázatokkal megrontja? Nem ok nélkül emlékeztet azért az apostol a Krisztusban való hitre, azaz a Szentírásnak céljára és lényegére (summa). Mert kizárólag attól függ minden, ami mindjárt következik.

16. *A teljes írás, vagy az egész írás, mert az értelem szempontjából egészen mindegy.* Folytatódik az a magasztalás, amit az apostol röviden érintett. Először is a Szentírást tekintélye alapján ajánlja; azután a haszon szempontjából, mely abból származik. A Szentírás tekintélyének bizonyítása végett azt tanítja, hogy „Istentől ihletett”: Mert ha így van, többé semmi kétség nem lehet az iránt, hogy az emberek mély tisztelettel ne fogadják. Abban áll a legfőbb különbség a mi vallásunk és minden másoké között, hogy mi tudjuk, hogy az Isten beszélt hozzánk és biztos a meggyőződésünk arról, hogy a proféták nem az ő eszüktől beszéltek, hanem mint a Szentlélek eszközei csak hirdették azt, ami a mennyből rájuk bízott. Aki tehát a Szentírásból hasznot akar, mindenek előtt jegyezze meg, hogy a törvény és a proféták nem emberi vélemény közlései, hanem a Szentlélektől diktált tudomány. Ha valaki azt veti ez ellen, hogy honnan lehet azt tudni? — azt felelem, hogy az Isten ugyanazon lélek megnyilvánulása folytán annak szerzőjeként tűnik fel, úgy a tanítványok, mint a tanítók előtt. Mert sem Mózes, sem a Proféták nem írták meg könnyelműen azt, amit az ő kezükből kaptunk, hanem — mivel isteni ihletettségből szóltak — hiven és félelem nélkül állították, ami természetes is volt, hogy az Isten szája beszélt általuk. Tehát ugyanaz a Lélek, amely Mózes és a profétákat bizonyosokká tette elhivatásuk felől, most is arról tanuskodik a mi szívünkben, hogy tanításunk végett az ő szolgálatukat vette igénybe. Ennélfogva nem lehet csodálkozni azon, ha a Szentírás szerzője felől igen sokan kételkednek. Mert jóllehet az Isten fensége nyilvánul meg ab-

ban, mégsem látják meg ezt, csak azok, akiket a Szentlélek megvilágított, hogy lássák, amit mindenkinek látni kellene, de erre csak a kiválasztottak képesek. Az a fő, hogy a Szentírás iránt olyan tisztelettel kell viseltetnünk, mint Isten iránt. Mert egyedül csak Istentől származott s nincsen benne semmi emberi keverék.

Hasznos... Most az ajánlásnak második fele következik, mely szabályt foglal magában a jó és boldog életre vonatkozólag. Azt fejezi ki ezzel az apostol, hogy, ha nem keressük ezt a hasznot, a helytelen felhasználás megrontja a Szentírást. Ezzel oldalba vágja azokat a semmiháziakat, akik üres okoskodásaikkal, mint valami szellel, táplálták a keresztyén népet. Így ma is kárhozzatjuk azokat mind, akik a helyett, hogy az építésben buzgólkodnának, csak szellemes és haszontalan kérdésekkel foglalkoznak. Valahányszor tehát ilyen haszontalan szellemességek kerülnek elé, azzal a pajzzsal kell ezeket elhárítani, hogy a Szentírás hasznos nekünk: amiből következik, hogy nem szabad haszontalanul tárgyalni azt. Ugyanis az Úr, mikor a Szentírást nekünk megadta, nem a mi kívánságunknak akart kedvezni, sem hiúságunknak hízelegni, vagy a mesélésre, vagy a fecsegésre anyagot adni, hanem használni akart. Ezért a Szentírás helyes használatának mindig arra kell irányulni, hogy belőle valamit tanuljunk.

A tanításra. Itt egyenként felsorolja az apostol, hogy milyen különböző és sokféle lehet ez a haszon. S legelső helyre a tanítást teszi, amennyiben ez sorrendben is minden egyebet megelőz. Mert hiábavaló minden buzdítás, vagy utasítás, ha a tanítás meg nem előzi. De mivel a tanítás magában sokszor rideg, hozzáteszi az apostol a *feddést és megjobbítást*. De hogy mit tanulunk a Szentírásból, nagyon hosszas volna fejtegetni; különben is fennebb, a *hit* neve alatt röviden megjegyezte az apostol. Tehát a legfőbb tudomány: a Krisztusban való hit. Erre következik az útmutatás az élet berendezésére s ösztönzésül a buzdítások és feddések. Így annak, aki a Szentírást helyesen tudja használni, semmi sem hiányzik, sem az üdvösség, sem a boldog élet tekintetében. A feddés és megjobbítás szavak keveset különböznek egymástól, legfennebb hogy az utóbbi az előbbiből jö létre. Mert a megjobbulás kezdete a saját gyarlóságaink felismerésében és az isteni ítélet megérzésében áll.

Az *igazságban való nevelés* az istenfélő és szent életre való útmutatást fejezi ki.

17. *Hogy tökéletes legyen.* Tökéletes az, amiben nincs semmi hiányosság. Itt egyszerűen azt állítja az apostol, hogy a Szentírás elegendő a tökéletességhez. Tehát, aki a Szentírással nincs megelégedve, okosabb akar lenni, mint kellene, vagy amint illik. De felmerül az a kérdés, hogy amikor Pál a Szentírásról beszél, a mi alatt az Ótestamentumot értjük, hogy

lehet azt mondani, hogy az az embert minden tekintetben tökéletessé teszi? Mert ha így van, feleslegesnek látszik minden, ami később az apostolok útján hozzákerült. — Azt felelem erre, hogy ami a lényegét illeti, voltaképpen semmísem került ahhoz. Mert az apostolok írásai semmit sem tartalmaznak egyebet, mint a Törvénynek és a Prófétáknak tiszta és őszinte magyarázását a dolgok megvilágításával együtt. Ezért nem helytelenül illette Pál a Szentírást ezzel a magasztalással és ha ma, az evangéliummal való gyarapodása folytán, annak tanítása teljesebb és gazdagabb, lehet-e mást mondani, mint azt, hogy biztosan remélnünk kell, hogy az a haszon, amelyet Pál hirdet, nagyobb mértékben lesz nyilvánvalóvá, ha azt megismerni és megragadni akarjuk.

IV. RÉSZ.

1. Kérlek azért az Isten és Krisztus Jézus színe előtt, a ki itélni fog élőket és holtakat az ő eljövetelekor és az ő országában,

2. Hirdesd az igét, állj elő vele alkalmas, alkalmatlan időben, ints, feddj, buzdíts teljes békétürréssel és tanítással.

3. Mert lesz idő, mikor az egészséges tudományt el nem szenvedik, hanem a saját kívánságaik szerint gyűjtenek magoknak tanítókat, mert viszket a fülök;

4. És az igazságtól elfordítják az ő fülöket, de a mesékhez oda fordulnak.

1. *Kérlek azért.* Figyelmesen meg kell jegyezni a záró következtetést, mivel az a Szentírást alkalmas módon összeköti az ige hirdetéssel. Ezzel az apostol visszautasítja egyes rajongóknak elbizakodottságát is, akik azzal kérkednek, hogy többé nem szorulnak a tanítók munkájára, mivel a Szentírás olvasása bőven elegendő nekik. Azonban miután a Szentírás hasznáról beszélt, nemcsak azt mondja, hogy mindenkinek olvasni kell, hanem azt is, hogy tanítóknak kell azt magyarázniok, mert ez az ő különös kötelességük. Tehát, mivel a mi egész bölcseségünk a Szentírásban rejlik s máshonnan nem nyerhetünk bölcseséget, de a tanítók sem vehetik máshonnan előadásuk tárgyát: úgy aki az élő szó segítségét mellőzve megelégszik a néma írással, tapasztalni fogja, hogy mekkora baj a tanításnak az *Istentől* és a *Krisztustól* előírt módját nem követni. Jegyezzük meg jól — mondom — hogy a Szentírás olvasása, amit az apostol mindenkinek ajánl, a pásztorok szolgálatát a legkevésbé sem szorítja háttérbe. Ezért úgy annak olvasásával, mint az ige hallgatásával igyekezzenek a hívek gyarapodni, mivel egyiket sem hiába rendelte az Isten. S mint nagyon komoly dologban, ünnepélyes esküt is használ Pál, amennyiben kilátásba helyezi Timótheusnak az Isten bosszúállását s a Krisztus ítéletét, ha a tanítás munkáját elhanyagolja. És bizonyára, miként megbecsülhetetlen bizonyossággal megmutatta az Isten, amikor egyszülött fiát sem kímélte, hogy mekkora gondja van az ő egyházának jólétére: úgy nem fogja büntetlenül hagyni, hogy a pásztorok hanyagsága miatt a lelkek elveszenek, vagy prédára vettessenek, akiket olyan drága áron váltott meg. Így különös komolysággal emlékeztet itt az

apostol a Krisztus ítéletére: mert, amennyiben az Ő képét viseljük, azért szigorúbban számadásra von a rossz igazgatás miatt.

Itélni fog a Krisztus... azaz, akiket eljövetele alkalmával még életben talál s akik azelőtt meghaltak. Tehát senki sem kerül el az ő ítéletét.

A Krisztus „*elfövelete*“ és „*országá*“ ugyanazt jelenti. Ugyanis, jöllehet most uralkodik a mennyben és a földön, mindazáltal mégsem látható világosan az ő országa; sőt inkább sötétségben rejtőzik a kereszt alatt és ellenségei erősen ostomolják. Ennélfogva valóban csak akkor fog megszilárdulni az, amikor ellenségeit letiporja s minden vele szembeálló hatalmat útjából eltávolít, vagy teljesen megsemmisít s ezzel végre a saját méltóságát napfényre hozza.

2. *Alkalmos vagy alkalmatlan időben.* E szavakkal az apostol nemcsak az állhatatosságot köti szívére Timótheusnak, hanem a küzdelmet is, hogy azzal a nehézségeknek minden akadályát legyőzhesse. Ugyanis, mivel természetünknel fogva lagymatagok vagyunk, sokszor a legkisebb akadályok előtt is meghátrálunk; sőt némelykor készek vagyunk restségünket mentesíteni is. Gondoljuk meg tehát, hogy a sátán mennyi eszközzel rendelkezik, hogy a mi útunkat megakadályozza; továbbá, hogy akiket arra felhívunk, sokszor milyen lustán s milyen immelámmal követnek. Ezért nem fogja sokáig megtartani helyét az evangélium, ha hirdetői alkalmatlan időben helyt nem állanak. S ez az „*alkalmatlan idő*“ értendő úgy a pásztorokra, mint a gyülekezetekre. A pásztorra, hogy tanítói hivatalát ne csak akkor végezze, amikor arra ideje és kedve van, hanem semmi fáradságot és megerőltetést nem kímélve sarkantyúzza magát. A gyülekezet tekintetében kényelmetlen a kitartás, amennyiben itt arról van szó, hogy a közönyösöket serkentsük, a téves útra lépőket visszatartsuk s a világi hiú foglalkozásokat helyesbítsük. Ebben a tekintetben pedig fáradozni kell *intéssel, feddással és buzdítással.* Ezekkel a szavakkal azt fejezi ki, hogy sokféle eszközre van szükség a mi nógatásunk végett, hogy az egyenes úton haladjunk. Mert ha bennünk olyan találatkonyság volna, amilyen kellene, a Krisztus szolgája pusztán csak egy intéssel is vezethetne minket. Most azonban a mérsékelt intések — hogy ne mondjam, gyógyító tanácsok, — nem elegendők a mi restségünk megszüntetésére, ha azokhoz erősebb feddések és korholások nem járulnak.

Teljes béketárással. Nagyon szükséges ez a korlátozás. Mert a figyelmeztetések, mint valami céltalan támadások, maguktól omlanak össze, vagy mennek füstbe, ha a tanításra nem támaszkodnak, mivel úgy a buzdítások mint a feddések csak segítő eszközei a tanításnak: ezért e nélkül nagyon keveset érnek. Például szolgálnak erre azok, akik minden buzgó és szellemes beszédük mellett sem képesek a biztos tanításra. Derekasán fásztják magukat; nagy hangú kiabálásokkal és nyugtalansá-

gokkal, de eredménytelenül, mivel szilárd alap nélkül akarnak építeni. Azokról beszélek, akik egyébként jó emberek, de kevésbé képzetek és nagyon indulatosak. — Mert akik minden hevességüket a tiszta tanítás megostromlására fordítják, sokkal ártalmasabbak és nem érdemlik meg, hogy róluk itt megemlékezzünk. — Szóval azt akarja Pál, hogy a feddéseknak a tanítás legyen az alapja, nehogy mint haszontalanságok, méltó megvetésre találjanak. Továbbá azt akarja, hogy a hevességet szelidség mérsékelje. Mert semmi sem nehezebb, mint hevességünknek mértéket szabni, ha egyszer tűzbe jöttünk. Már pedig, ha a türelmetlenség elragad, minden buzgóságunk hiábavaló. Ugyanis azonkívül, hogy durvaságunk neveltséges lesz, még ellenünk is ingerli a hallgatóság hangulatát. De gondoljuk meg azt is, hogy a heves természetű és nyakas emberek a legtöbbször nem képesek elviselni, ha olyan kemény egyéniségekre találunk azokban, akikkel dolguk van s nehezen fanyarodnak arra, hogy lenyeljék azt a sok kellemetlenséget és méltatlanságot, amiket csak nekünk kell elfogyasztanunk, ha használni akarunk. Ezért a szigorúság mellett enyhítésül szelidséget kell alkalmazni, hogy mindenki lássa, hogy a szigorúság nyugodt lélekből származik.

3. *Mert lesz idő.* Az emberek gonoszságából rámutat arra, hogy mennyire kell vigyázni a pásztoroknak. Mert rövid idő alatt megsemmisül az evangélium és eltűnik az emberek emlékezetéből, ha az istenfélő tanítók nem igyekeznek azt a legnagyobb buzgósággal megvédeni. S ezalatt fel kell használni — mondja az apostol — az alkalmat, amíg van a Krisztus iránt valami tisztelet; mintha azt mondaná valaki, hogy amikor vihar fenyeget, nem lehet lustán dolgozni, hanem keményen igyekezni, mert majd nem lesz többé meg az az alkalom. Mikor azt mondja az apostol, hogy *az egészséges tudományt el nem szenvedik,* azt fejezi ki, hogy az egészséges tudomány iránt nemcsak közönyösök lesznek, hanem meg is gyűlölik azt. S „*egészségesnek*“ mondja — mint rendesen — a tudományt az eredmény alapján, ha minket valóban az istenfélelemre tanít. Ugyanígyennek nevezi alább az *igasságot,* értve az alatt az Isten igéjének biztos és hamisítatlan közlését. S szembeállítja ezt a *mesékkel,* azaz a haszontalan kitalálásokkal, melyek az evangélium tisztaságát megrontják. Ebből tanuljuk meg a következőket: Először, hogy általában minél nagyobb az emberek arcatlansága a Krisztus tanításának megvetése tekintetében: az istenfélő szolgáknak annál inkább igyekezniök kell annak bizonyítására s annál nagyobb buzgósággal arra törekedni, hogy a tanítás épségben fennmaradjon. S nemcsak erre, hanem a saját serénységükkel meg is előzni a sátán kísérleteit. Ha valamikor régen is így kellett ennek történnie: úgy ma az embereknek olyan nagy hálátlansága mellett még inkább úgy kell annak lennie. Mert akik az evangéliumot kezdetben mohón falják s

iránta nem tudom, milyen nem közönséges buzgóságot mutatnak, azokat nemsokára unalom fogja el, amiből végül csömör következik be. Mások mindjárt kezdetben vagy dühösen visszautasítják, vagy megvetőleg hallgatják s játékosan üznek vele; mások meg nem szenvedhetvén, hogy rájuk jármat tegyenek, rugdalóznak és a szent tanítás iránt érzett gyűlölet következtében a Krisztustól teljesen elfordulnak, sőt barátokból hivatásos elenségekké lesznek. Ezzel a nagy hálátlansággal szemben nem kevésbé kell küzdeni, sőt még megfeszítettebb erővel munkálkodni, mint ha mindenki önként elfogadná a neki kínált Krisztust; de semmiesetre sem szabad megtöretve meghátrálni. Ha az Isten ígéjének ilyen megvetésére, sőt visszautasítására figyelmeztet az apostol, nem szabad attól megijednünk, mintha valami új látványosság volna, amikor valójában az teljeseedik be, aminek bekövetkezését a Szentlélek itt megjövendöli. Valóban, mivel természetünkkel fogva a hiábavalóság felé hajlunk, nem történik semmi új, sem szokatlan, ha inkább érdeklődünk a mesék iránt, mint a valóság iránt. Ehhez járul, hogy az evangéliumnak egyszerű és jelentéktelennek látszó tudománya nagyra-vágyásunkat, másfelől kíváncsiságunkat a legkevésbé sem elégti ki. Valóban milyen kevés embernek van olyan szellemi izlése, hogy megérezze az új életnek s mindannak ízét, ami azzal összefügg? — Ámbár Pál egy bizonyos korszaknak még nagyobb istentelenségét jövendöli meg, amely még nem tört ki, s Timótheusnak parancsolja, hogy idejében nézzen szembe azzal.

Gyűstenek maguknak tanítókat. Megjegyzendő itt a „gyűjtés“ szó, mellyel azt fejezi ki Pál; hogy jövőben olyan nagy lesz az esztelenség, hogy az emberek nem elégednek meg többé a kevés hazudozóval, hanem azoknak igen nagy sokasága után vágnak. Mert, amennyiben a haszontalan és ártalmas dolgok után való vágyakozás kielégíthetetlen: azért a világ szüntelen olyan eszközök után kapkod, amiket csak kigondolhat és elképzélhet, hogy azokkal maga-magát tönkretégye.

Az ördögnek pedig mindig rendelkezésére áll az istentelen tanítóknak elég nagy serege, amilyeneket a világ követel. Mert mindig gazdag az istentelen emberek vetése, miként ma is. Ezért sohasem hiányoznak a sátán szolgái a csalásra, mint ahogy sohasem hiányzik az anyag sem a csaláshoz. Ez a jutalom azért a nagy gonoszságért, amely csaknem állandóan uralkodik az emberek között, hogy az Istent az ő üdvös tudományával együtt visszautasítják, vagy megvetik s a lanyhaságot fogadják el. Ennélfogva azt, hogy innen hamis tanítók bukkannak fel, sőt hogy némelykor seregestől törnek elő: az Isten méltó bosszúállásának kell tekintenünk. Megérdemljük, hogy az ilyen szennyes tömeg elborítson, ha az Isten igazsága nem talál nálunk helyet, vagy ha már talált, onnan azonnal elűzetik. A mesés tanoknak pedig annyira hódolunk, hogy a csalók sokasága sohasem elég nagy nekünk.

Igy a pápaság uralma alatt milyen nagy a szerzetesek utálatos tömege? Ha tíz szerzetes és ugyanannyi áldozópap helyett egyetlenegy pásztorot kellene eltartani, azonnal panaszok támadnának a költségek miatt. Tehát ilyen a világ gondolkozása, hogy az által, hogy azt a megszámlálhatatlan ámitót felgyűjti, mindent számúzni akar, ami az Istené. S annak a sok tévelygésnek nincsen más oka, mint az, hogy az emberek inkább azt akarják, hogy őket megcsalják, mintsem hogy helyesen tanítsák. Ezt jelenti az, hogy „*vészket a fülük*“. Ugyanis, amikor az apostol ennek a nagy bajnak okát akarja megnevezni, finom hasonlattal él, a mivel azt fejezi ki, hogy a világnak olyan finnyás és annyira ujdonságra vágyó füle van, hogy magának mindenféle tanítókat összegyűjt és mindig újabb meg újabb ábrándok után szalad. Ez ellen a bűn ellen az egyedüli orvosság az, ha a hívőket megtanítjuk arra, hogy az evangélium tiszta tudományával elégedjenek meg.

5. De te józan légy mindenekben, szenvedj, az evangyélis munkáját cselekedd, szolgálatodat teljesen betöltsd.

6. Mert én immár megáldoztatam, és az én elköltözésem ideje beállott.

7. Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam:

8. Végzetre eltétem nékem az igazság koronája, melyet megad nékem az Úr ama napon, az igaz Bíró; nemcsak nékem pedig, hanem mindazoknak is, a kik vágyva várják az ő megjelenését.

5. *De te józan légy.* Az előbbi buzdítás folytatása. Minél jobban elharapóznak a betegségek, annál nagyobb serénységgel igyekezzék Timótheus azokat gyógyítani és minél közelebről fenyegetik a veszélyek, annál hathatósabban örködjék. És mivel a Krisztus szolgái ellen, míhelyt kötelességüket hűségesen végzik, mindjárt készen vannak a támadások: egyúttal arra figyelmezteti, hogy a szenvedések elviselésében legyen állhatatos és törhetetlen.

Az evangyélis munkáját cselekedd: azaz, ami egy evangyélis tárhoz méltó. Egyébiránt nem bizonyos, hogy ez alatt a szó alatt általában az evangéliumnak minden szolgáját érti-e, vagy valami különös hivatalra gondolt Pál? Inkább az utóbbi vélemény felé hajlom, mivel az efézusiakhoz írt levél 4. részéből kétségtelenül kitűnik, hogy az apostolok és pásztorok között volt egy közbeeső hivatal; úgyhogy az evangyélis ták az apostolnak másodrendű segítői voltak. Valószínűbb az, hogy Timótheus, akit Pál minden dologban legközelebbi hivatalársául maga mellé vett, rangban és hivatali méltóságban magasabban állott, mint bármelyik a többi pásztorok közül. Timótheus hivatalának e megtisztelő felemlítése az ő bátorítására szolgál, valamint arra, hogy tekintélye mások előtt is elismerésben részesüljön. Mind

a két körülményt szem előtt tartotta Pál. Ha a mondat utolsó felében a régi magyarázóval együtt azt olvassuk, hogy „töltsd be“, ennek az az értelme; hogy a rád ruházott hivatalt nem tudod tökéletesen betölteni másképp, csak úgy, ha parancsokat követed; tehát vigyázz, hogy útközben meg ne lankadj. De mivel a *πληροφροῦν* kifejezés úgy érthető, hogy „hitet tenni“, vagy a „hitet megbizonyítani“, inkább tetszik az a magyarázat, mely igen jól összevág az összefüggéssel is, hogy t. i. Timótheus örökösével és a szenvedéseknek türelmes elviselésével, továbbá odaadó tanításával azt fogja elérni, hogy igazságos szolgálata megszilárdul, mivel benne az ilyen jelekből mindenki a Krisztus szolgáját ismeri meg.

6. *Mert én immár megáldoztatam.* Ezzel indokolja azt a komoly figyelmetést, melyet adott, mintha mondaná: Amíg éltem, feléd nyújtottam kezemet és folytonos buzdításaim sohasem hiányoztak; tanácsaim nagy segítségre voltak s példaadásom nagy erősítésre is szolgált: már ideje, hogy saját magad légy magadnak tanítód és buzdítód s kezdj mentőv nélkül úszni. Vigyázz, hogy halálom után semmi változást ne lássanak benned! — Egyébiránt figyelemreméltók a kifejezések, melyekkel haláláról beszél. Az „elköltözés“ szóval azt fejezi ki, hogy a halállal nem semmisülünk meg, mivel csak a lélek válik el a testtől. Ebből megértjük, hogy a halál nem egyéb, mint a léleknek eltávozása a testtől. Ez a megállapítás bizonyíték a lélek halhatatlanságára. A „megáldoztatás“ különösen talált az ő halálához, melyet a Krisztus igazságának hirdetéséért szenvedett. Mert, ámbár a kegyes emberek úgy engedelmes életük-, mint haláluk által mindannyian kedves áldozatok az Istennek, mindazáltal különleges módon esnek áldozatul a martirok, mivel ők véruket adják a Krisztus nevéért. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a görög szó: *σπένδεσθαι*, melyet Pál itt használ, nem akármilyen tetszésszerinti áldozatot, hanem csakis azt jelenti, melyet a szövetségek kötésénél alkalmaznak. Tehát ezen a helyen ugyanazt jelenti, amit világosabban kifejez az apostol a Fil. 2:17-ben, mikor így szól: „Ha kiontatam is italáldozatként a ti hitetek áldozatánál... mégis örülök“. Azt érti ez alatt, hogy a filippibeliek hite az ő halála által nem másképp fog megszenteltetni, mint a mikor a régi világban a szövetségeket áldozati állatok levágásával szentesítették. Nem mintha a mi hitünk bizonyossága sajátságosan a martirok állhatatosságán alapulna, hanem mivel nem csekély mértékben hozzájárul a mi megerősítésünkhöz. Azért ékesítette fel Pál a halálát itt ezzel a szép kifejezéssel, — amikor azt tanítása bizonyosságának nevezte, — hogy ebből az istenfélők inkább bátorságot vegyenek a kitartásra, mintsem meginogjanak, — mint ahogy sokszor történni szokott.

Elköltözésem ideje. Ezek a szavak is megjegyzendők, mivel a haláltól való szertelen félelmet finoman enyhíti, kifejezvéen véleményét annak erejéről és természetéről. Mert honnan van,

— hogy annyira megrémülnek az emberek a halálnak említésétől is, mint onnan, hogy a halálban megsemmisülést látnak? Ezzel szemben Pál, amikor „elköltözésről“ szól, azt mondja, hogy az ember nem semmisül meg s azt tanítja, hogy csak a lélek válik el a testtől. Ide tartozik az is, hogy nyugodtan kijelenti, hogy elköltözésének ideje beállott, amit nem tehetne a halál megvetése nélkül. Mert, ámbár természetes érzés az, — amitől sohasem lehet szabadulni, — hogy az ember a haláltól menekülni szeretne és irtózik tőle: mégis azt a félelmet le kell győzni a hittel, hogy ne legyen akadály a számára, hogy inyen engedelmesen távozzunk, mikor az Isten szólit.

7. *Ama nemes harcot.* Mivel rendszeren az eredményből szoktunk ítéletet mondani, a Pál harcát el lehetett ítélni, mert kiemetele kevésbé volt szerencsés. Ezért dicsekedik azzal, hogy az nemes volt. Ez a kijelentés az ő különös hitének bizonyossága. Mert Pált általában nemcsak szerencsétlennek tartotta a közfelfogás, hanem halála is szégyenletes lehetett. S ugyan ki is ne mondotta volna az ő küzdelmét szerencsétlennek? De ő nem függ az emberek fonák megítélésétől; sőt lelki nagyságával minden szenvedésen felül emelkedik: úgyhogy szerencséjének és dicsőségének semmi sem áll útjában. Ezért nevezi a harcot, amelyet *megharcolt*, jónak és nemesnek s örvend halálának is, mivel életpályájának mintegy a határköve az. Tudjuk, hogy a versenylutók kívánsága akkor teljesedik be, mikor a célpontot elérték. Azt jelenti ez, hogy hasonlóképpen kívánatos a halál Krisztus versenyzőinek is, mivel szenvedéseiknek véget vet; másfelől arra figyelmeztet, hogy ebben az életben sohasem szabad pihenni, mivel semmit sem ér, ha a kiinduló ponttól a pályatér közepéig serényen futunk, ha egészen a célponthoz el nem jutottunk. — Annak, ami következik, hogy „a hitet megtartottam“, kettős értelme lehet: vagy az, hogy az apostol mindvégig hű katonája volt vezérének, vagy hogy a helyes tanítás mellett kitartott. Mind a két értelem eléggé találó. Valóban hűségét nem is bizonyíthatta másként az Ur iránt, mint azzal, hogy állhatatosan hirdette az evangélium tiszta tudományát. Mindazáltal nem kételkedem, hogy ezzel katonáskodásának ünnepeles esküjére céloz, mintha azt mondaná, hogy vezérének becsületes és hű katonája volt.

8. *Végezetre.* Pál miként a harcáról és pályájának befejezéséről s hitének megtartásáról dicsekedett: úgy bizonyos abban, hogy nem hiába fáradozott. Mert megtörténhetik, hogy valaki folyton fáradozik, de a megérdemelt jutalomban nem részesül. Ellenben Pál azt mondja, hogy az ő számára a jutalom biztos. Ez a bizonyosság pedig nála onnan van, mert tekintetét a felátadás napjára irányítja, amit nekünk is tennünk kell. Mert körülöttünk semmi sem látható, csak a halál: tehát nem szabad a világra tekinteni, hanem inkább a Krisztus eljövételét tartani a szemünk előtt. Boldogságunkból így semmi sem fog hiányozni.

Mivel pedig az apostol itt az igazság koronáját és az igaz bírót említi és a „megadás” szót használja, — ami annyi, mint „megfizetni”, — ebből a pápisták megpróbálják az Isten kegyelmével szemben igényt támasztani a cselekedet jutalmazására; de bizonyításuk semmit sem ér. Mert a kegyelemből hit által való megigazulás nem áll ellentétben a cselekedet viszonzásával. Sőt a két tény egymással kellőképpen összefér, mivel az ember megigazul kegyelemből a Krisztus jótéteménye által: mindazáltal cselekedetének jutalmát is meg kapja az Istentől. Mert ha egyszer kegyelmébe fogadott az Isten, a mi cselekedetünk is kedves előtte, úgyhogy azt jutalomra méltónak tartja (még érdemtellenül is). A pápisták itt két tévedésbe esnek: először, mivel arra következtetnek, hogy az Isten azért jutalmaz meg, mert szabadakaratumk erejénél fogva jót cselekszünk; másodsor mivel az Istent úgy kapcsolják kozzánk, mintha a mi üdvösségünk mástól és nem az ő kegyelmétől függene. Abból azonban, hogy az Isten igazságos módon adja, amit ad, nem következik, hogy nekünk valamivel tartozik. Mert ő akkor is igazságos, ha kegyelemből tesz jót. És a megígért jutalmat nem azért adja meg, mivel mi valami szolgálatkészséggel megelőztük őt, hanem mivel a korábbi adományait, irántunk már előbb megmutatott bőkezűségével, újabbakkal tetézi. Badarság tehát és visszás dolog, ha a pápisták ebből azt akarják bizonyítani, hogy a szabadakarat erejéből származnak a jötettek, mivel egyáltalában nem képtelenség, hogy az Isten az ő adományait bennünk megkoronázza. S nem kevésbé hiábavaló és ostoba az a próbálkozásuk is, hogy innen a hitből való megigazulást megdöntsék, mivel az Isten jósága, — mellyel az embert, bűneinek felróvása nélkül kegyelmesen felkarolja, — semmi tekintetben nem áll ellentétben a jötetteknek azzal a jutalmazásával, melyet ugyanolyan bőkezűséggel ad meg, amint megígérte.

Nemcsak nekem. Hogy vele együtt mások is mind ugyanolyan bátorsággal harcoljanak, a koronában való részesedésre hívja fel őket az apostol. Mert az ő törhetetlen állhatatossága nem szolgálhatna nekünk példának, ha mindenki nem volna hasonló a remény a korona után. Egészen különös kifejezéssel jelöli meg az istenfélőket, mikor ezt mondja: „Mindazoknak is, akik vágyva várják az ő megjelenését”. Valóban, ahol élni fog a hit, az nem engedi, hogy a lelkek a világon megtompuljanak, hanem az utolsó napon való feltámadás reménységéhez emeli fel őket. Azt fejezi ki tehát, hogy mindazok, akik ennek a világnak rabjai és ezt a mulandó életet úgy szeretik, hogy a Krisztus eljövételére nem gondolnak s nem vágyakoznak utána, saját magukat fosztják meg a halhatatlan dicsőségtől. Tehát jaj a mi elvakultságunknak, mely minket fogva tart, hogy komolyan sohase gondolkozzunk a Krisztus eljövételéről, amire pedig teljes mértékben figyelemmel kellene lennünk! Vegyük ehhez, hogy az apostol a hívők közül kizárja azokat, akik előtt féltelmetes a

Krisztus eljövetele, amit csak akkor szerethet az ember, ha kellemes és kívánatos.

9. Igyekezéssel hozzám jöni hamar.

10. Mert Démás engem elhagyott, e jelen való világhoz ragaszkodván és elment Thessalóniába; Kreszens Galáziába, Titus Dalmáziába.

11. Egyedül Lukács van velem Márkust magadhoz vévén, hozd magaddal; mert nekem alkalmas a szolgálatra.

12. Tikhikust pedig Efézusba küldöttem.

13. A felsőruhámot, melyet Troásban Karpusnál hagytam, jöttödben hozd el, a könyveket is, kiváltképpen a hárttyákat.

9. *Igyekezéssel.* Mivel tudta, hogy halálának ideje közeledik, kétségtelenül sok olyan dolog volt, amikről személyesen akart az apostol Timótheussal a gyülekezet érdekében beszélni. Ezért gondolkodás nélkül hívja magához a tengeren túlról. Bizonyára nem csekély oka volt arra, hogy őt a gyülekezet éléről elhívja olyan messzire. Ebből következtetni lehet arra, hogy milyen nagy jelentősége van az olyan emberekkel való beszélgetéseknek. Mert minden gyülekezetnek sokáig hasznára volt az, amit Timótheus rövid idő alatt tanult, úgyhogy egy fél-, vagy egy egész évnek elvesztése is könnyen kiegyenlítődt.

A következőkből mégis az tűnik ki, hogy Pál személyes okból hívja magához Timótheust, mivel megbízható támogatói elhagyták. De noha a saját személyes ügye volt az, mégsem tette a gyülekezet érdekei elé, mivel az evangélium közös ügyéről volt szó. Mert, miként a börtönből is ezt védelmezte: úgy szükség volt a mások munkájára, hogy ebben a védelemben neki segítségére legyenek.

10 *A jelenvaló világhoz ragaszkodván.* Valóban rút dolog volt, hogy Démás a Krisztust a világ iránt való szeretet mögé helyezte. Mégsem kell arra gondolni, hogy a Krisztust teljesen megtagadva, ismét istentelenségre vagy világi élvezetekre vetemedett volna; de a saját érdekeit s a saját biztonságát többre becsülte, mint a Pál életét. Pál mellett nem lehetett ő sok aggodalom nélkül, mert élete folytonosan veszélyben forgott és sok gyalázatnak volt kitéve; sok méltatlanságot kellett lenyelnie s kénytelen volt a saját ügyeit elhanyagolni; tehát, miután a keresztől való irtózás erőt vett rajta, magáról akart gondoskodni. Kétségtelen, hogy jól esett neki a szabad levegő, mely a világból fújt feléje. Hogy egyike a legjobbaknak, abból következtethetjük, hogy Pál a Kol. 4:24-ben a kevesek között említi meg, úgyszintén a Filemonhoz írt levelében is (24. v.), ahol munkatársai közé számítja. Ezért nem csoda, ha itt szigorúan korholja, mint olyan embert, aki inkább törődött magával, mint Krisztussal. A többiek, akikről itt megemlékezik, elfogadható okokból beleegyezésével váltak meg tőle. Ebből kitűnik, hogy az apostol nem volt annyira önző, hogy a gyülekezeteket megfossa pásztro-

raiktól csak azért, hogy ebből valami könnyítést érezzen. Kétségkívül mindig ezt tartotta szemé előtt, hogy azokat hívja magához, vagy tartsa magánál, akiknek távolléte más gyülekezeteknek nem ártott. Ilyen gondolattal küldötte *Titust Dalmáciába* s másokat máshova, amikor Timótheust magához hívta. De hogy a Timótheus távollétében az efézusiak gyülekezete ne maradjon elhagyatott, Tichicust küldi oda s tudatja Timótheussal, hogy lesz, aki őt helyettesítse.

13. *A felsőruhámát.* A görög szó*) jelentésében nem értenek egyet a magyarázók, mivel némelyek szekrényt vagy könyvdobozt értenek alatta, mások valami hideg és eső ellen alkalmas útköppényt. Bármelyik magyarázatot fogadjuk is el, hogy lehet, hogy Pál magához olyan nagy távolságról akár ruhát, akár szekrényt vitessen, mintha Rómában sem mesteremberek nem volnának, sem ruhaszövet, vagy faanyag bőven? Ha könyvekkel vagy hártairásokkal vagy levelekkel telt szekrényre gondolunk, meg van oldva a kérdés (ugyanis azt semmi pénzért nem lehetett megszerezni), de mivel sokan nem fogadják el ezt a megközelítő magyarázatot, szívesen elfogadom a köpeny szót. Talán nem is képtelenség, ha olyan messzünnen is kérte azt Pál, mert a mindennapos használat folytán kényelmesebb lehetett; de bizonyára a költséget is kerülni akarta. Ambár az igazat megvallva, jobban tetszik az előbbi magyarázat, különösen azért, mert mindjárt utána teszi „*a könyveket és hártáikat*“. Ebből láthatjuk, hogy az apostol akkor sem hagyott fel az olvasással, mikor már készen volt a halálra. Hol vannak azok, akik azt hiszik, hogy olyan sokra haladtak, hogy többé nincs szükségük semmiféle gyakorlásra? Ki merné magát Pálhoz hasonlítani? Alkalmat nyújt ez a hely az esztelen rajongók megcáfolására, akik minden könyvet megvetve s mindenféle olvasást elátkozva, csak a saját lelkesültségükkel kérkednek! Mi pedig tanuljuk meg, hogy az istenfélő embereknek a folytonos olvasást ajánlja, hogy abból hasznot húzzanak. De valaki azt kérdezhetné, hogy mit akar Pál a ruhával, amikor halálának közeledését érezte? Arra indít ez a körülmény, hogy magyarázatul a „szekrényt“-t fogadjam el. Ambár valami olyan jelentősége is lehetett akkor a ruhának, amiről ma nem tudhatunk. Ezért ezzel a kérdéssel tovább nem is foglalkozom.

14. Az érczmíves Sándor sok bajt szerzett nekem; fizessen meg az Úr néki cselekedetei szerint.

15. Tőle te is őrizkedjél, mert szerfelett elénállott a mi beszédinknek.

16. Első védekezésem alkalmával senki sem volt mellettem, sőt mindnyájan elhagytak; ne számítassék be nekik.

17. De az Úr mellettem állott és megerősített engem; hogy teljesen bevégezzem az ígéri-

*) Jegyzet: *φελλώνης* vagy *φαιλώνης*; latinul: *paenula*.

detést és hallják meg azt az összes pogányok: és megszabadultam az oroszán szájából.

18. És megszabadít engem az Úr minden gonosz cselekedettől és megtart az ő mennyei országára; a kinek dicsőség örökkön örökké! Amen.

19. Köszöntséd Priszkat és Akvilát és az Onesifórus háznépét.

20. Erástus Korinthusban maradt; Trófiust pedig Milétumban hagytam betegen.

21. Igyekezéssel téld előtt eljőni, Köszönt téged Eubulus és Pudens és Linus és Klaudia, és mind az atyafiak.

22. Az Úr Jézus Krisztus a te lelkeddel. Kegyelem veletek! Amen.

14. *Sándor.* Ebben az emberben az elesésnek elrettentő példáját láthatjuk. Bizonyos fokú buzgóságot mutatott a Krisztus országának terjesztésében s később azzal szemben ellenséges módon harcolt. Nincs ártalmasabb az ilyenfajta ellenségnél, sem mérgezőbb teremtés. De az Úr azt akarta, hogy egyháza már kezdettől fogva se legyen mentes az efféle bajtól, hogy bátorságunk, ha hasonló megpróbáltatásoknak leszünk kitéve, meg ne inogjon. Jól meg kell jegyezni, hogy miben áll az a sok rossz, amiket Pálnak — amint panaszoja — Sándor azzal okozott, hogy tanításával szembeállott? Sándor mesterember volt s nem iskolázott, de a vitatkozásokban nagyon erős. Már pedig a házi ellenségek a kelletténél jobban fel vannak készülve arra, hogy ártsanak. Az ilyen emberek gonoszsága a világon mindig hirtelre talál; úgyhogy néha több nehézséget és bajt okoz a rosszakaratú és arcátlan tudatlanság, mint a tanultsággal párosult legnagyobbfokú elmésség. Vegyük ehhez, hogy az Úr, az ő szolgálta, mikor ilyen elvetemült sepredékkel szemben bocsátja harcba, szándékosan tartja vissza a világ szemlélésétől, hogy fényben és pompában ne hívalkodjanak. A Pál szavaiból meg lehet érteni, hogy semmit sem vett nehezebben, mint az egészséges tanítással való szembehelyezkedést. Mert ha Sándor az ő személyét sértette volna, vagy valami gyalázzal illette volna, azt mind nagy lelki erővel elviselte volna; de mikor az Isten igazságát támadják, becsületes szíve ég a méltatlankodástól, mivel a Krisztus minden tagjában meg kell valósulni ennek: „*A te házadhoz való féltő szeretet emészt engem*“ (Zsolt. 69:10). Ide tartozik az a szigorú óhajtás is, amelyben kitor, hogy az Úr fizessen meg Sándornak! — Kevéssel alább panaszkozik, hogy: „*mindenki elhagyta, mindazáltal nem kéri számukra az Isten büntetését; sőt inkább felajánlja közbejárását a megbocsátás érdekében.* De ha másokkal szemben olyan szelíd és könyörületes, hogy lehet ezzel az egy emberrel szemben olyan kemény és kérlelhetetlen? — Mivel a többiek félelemből vagy gyengeségből estek el, azért kér az Úrtól számukra bocsánatot, mert úgy állik, hogy testvéreink gyengesége felett sajnálkozzunk. Mivel azonban Sándor galád módon és istentelen vakmerőség-

gel támadt az Isten ellen és szándékosan ostromolta a megismert igazságot, az olyan istentelenség semmiféle könyörületességet nem érdemelt. Nem kell tehát arra gondolni, hogy Pált túlságos hevessége ragadta erre a kívánságra. Az Isten Lelkéből átértett buzgóságában kívánt Sándornak romlást, a többiek iránt meg könyörületességet. Amikor a Lélek irányítása mellett a mennyei ítéletre hivatkozik, abból megérthetjük, hogy milyen becses az Isten előtt az ő igazsága, melynek ostromlását olyan szigorúan megboszulja. Különösen megjegyzendő, hogy milyen kárhózas bűn szándékos rosszindulattal a tiszta vallásosság ellen támadni.

Egyébiránt az apostollal való hamis vetélkedés révén senki se vetemedjék könnyelműen hasonló kívánságokra! Három dolgot kell ezzel kapcsolatosan megjegyezni: Először, hogy a rajtunk esett sérelmeket ne üldözzük, nehogy az önszeretet és a saját hasznunkra való tekintet elragadjon — amint történni szokott. Továbbá, hogy az Isten dicsőségének védelmébe ne keverjük bele személyes érzelmeinket, mert ezek az egyenes útat mindig megzavarják. Végül akárkivel szemben, elhamarkodva támadólag ne lépünk fel, csak az elvetemültekkel szemben, akik istentelenségükkel elárulják mivoltukat, — hogy kívánságaink az Isten ítéletével megegyezők legyenek. Különben attól kell félnünk, hogy a Krisztustól ugyanazt a feleletet kapjuk, mint a tanítványok, mikor azt kívánták, hogy bárcsak kivétel nélkül mindenkire villám sújtana, akik nekik nem engedelmességeknek, — hogy: „Nem tudjátok, minémű lélek van ti bennetek!” (Lukács 9: 55). Úgy látszott, hogy Illést követték, aki ugyanazt kérte volt az Úrtól (II. Kir. 1: 10). De, mivel nagyon különböztek az Illés lelketől, hiába utánozták őt. Ezért szükséges, hogy az Isten megnyilvánítsa nekünk akarátát, mielőtt ilyen kívánságokra vetemednénk, aztán hogy buzgóságunkat mintegy kantárral megfékezze. S valahányszor eszünkbe jut a Pál hevessége ezzel az egy emberrel szemben, idézzük azonnal szemünk elé csodálatos szelidségét is azokkal szemben, akik olyan csúfosan elhagyták, s példájából tanuljuk meg testvéreinknek gyengeségeit elviselni. Végül azoktól, akik azt képzelik, hogy Péter a római gyülekezetnek élén állott, szeretném megtudni, hol volt ő akkor? Ugyanis szerintök még nem halt volt meg, mivel azt mondják, hogy az ő és a Pál halála közé egy évforduló esett. Aztán hét évre terjesztik ki a Péter pápaságát (pontificatus). — Az első védelemről tesz itt Pál említést; nem védhette magát olyan rövidesen. Avagy az alávaló elpártolás vádját fogja viselni Péter, csak hogy a „pápa” címet el ne veszítse? — Ha mindent megfontolunk, bizonyára úgy fogjuk találni, hogy csak üres mese, amit a Péter pápasága felől kigondoltak.

17. De az Úr mellettem állott. Ezzel akarja az apostol magától elhárítani azt a botrányt, amely — amint látta — az ő ügyének olyan csúfos elhagyásából keletkezett. Mert, ámbar a

római gyülekezet csak immel-ámmal végezte munkáját, mégis azt mondja, hogy az evangélium nem szenvedett veszteséget, mivel ő maga egyedül, bízva a mennyei erőben, elegendő volt az egész teher hordozására; amikor mindenki félt, ő olyan rendíthetetlen volt, hogy abból még jobban beigazolódtott, hogy az Isten kegyelme egyáltalában nem szorul másoknak a segítségére. Nem kérkedik a saját bátorságával, hanem az Istennek köszöni, hogy az utolsó pillanatig el nem bukott, s hogy az a veszélyes megpróbáltatás meg nem törte. Megvallja tehát, hogy az Úr megtartotta s megalégszik tisztán csak azzal, hogy a Lélek, mint pajzs, a kegyelem által belsőleg minden támadással szemben megvédte. S hozzáteszi az indokolást is: hogy *teljesen bevégezze az igehirdetést*. Igehirdetésnek nevezi az evangélium hirdetésének tisztét a pogányok között, ami különösképpen rábízott. Mert a mások prédikálása nem hasonlított az ő igehirdetéséhez, mivel azt a zsidók között végezték. S ezt a szót nem ok nélkül használja másutt is. Mert nem közönséges bizonyosága volt az ő szolgálatának, hogy — habár az egész világ dühöngött ellene s minden emberi támogatás elhagyta, — mégis győzhetetlenül helyt állott. *Tettel* bizonyította meg, hogy apostoli hivatála a Krisztustól van. És hozzáteszi a bizonyosság nagyságát is, hogy „*meghallották a pogányok*”; olyan erősen mellette állott az Úr. Ebből megérthetjük, hogy az Úrtól is van úgy a Pál, — mint a pogányok elhívása.

17—18. És megszabadultam az oroszán szájából. Sokan az oroszán alatt Nerót értik. En azonban azt hiszem, hogy ez a nyilatkozat inkább általánosságban a veszélyt fejezi ki, mintha azt mondaná az apostol, hogy a „mostani tűzből”, vagy a „halál torkából”. Azt mondja ezzel, hogy az Istennek nem csodálatos segítsége nélkül menekült meg, mivel olyan nagy volt a veszély, hogy más körülmények között azonnal elnyelhetette volna. S hirdeti, hogy ugyanazt reméli jövőre is, nem azért, hogy a halált elkerülje, hanem hogy a sátán ne győzze le, vagy hogy az egyenes úttól el ne térjen. Ime! Mit kívánhatnánk leginkább? — Nem azt, hogy testünkről gondoskodhassunk, hanem, hogy minden megpróbáltatáson győzedelmeskedjünk s készek legyünk inkább száz halált halni, mint hogy eszünkbe jusson magunkat valami gonosz cselekedettel bemocskolni. — Ámbar tudom, hogy vannak, akik szenvedő értelműnek veszik a „*gonosz cselekedet*” kifejezést az istentelenektől szenvedett sérelem gyanánt, mintha ezt mondta volna Pál: Nem fogja túrni az Úr, hogy az istentelének nekem ártsanak! — De a másik magyarázat sokkal találóbb, t. i. hogy az Úr tisztán és menten fogja őt megőrizni minden büntől. Ugyanis mindjárt folytatólag utána teszi, hogy az ő mennyei országa számára, a mivel azt fejezi ki, hogy végül az az igazi üdvösség, ha akár az élet, akár a halál által az ő országába vezet minket az Úr!

Fontos ez a hely is az isteni kegyelem folytonosságának

bizonyítására a pápistákkal szemben. Ezek vallják ugyan, hogy az üdvösség az Istentől indul ki, de annak folytatását már a szabadakaratnak tulajdonítják; úgyhogy ilyenformán az állhatatosság nem isteni adomány, hanem emberi erény. És Pál, mikor az Istennek tulajdonítja azt a munkát, hogy minket az ő országa számára megtart, világosan állítja, hogy minket életünknek egész folyama alatt az ő keze kormányoz, míg a harcnak befejezése után győzelmet nyerünk.

Emlékezetes példa erre Démas, akiről kevéssel elébb megemlékezett, mivel a Krisztus kitűnő harcosából rút árulóvá lett. — A következő részek, mivel másutt láttuk, újabb magyarázatra nem szorulnak.